

3302.

147

Historisk-geographisk

Maanedskrift.

Redigeret

af

E. Becker,

Cand. phil.

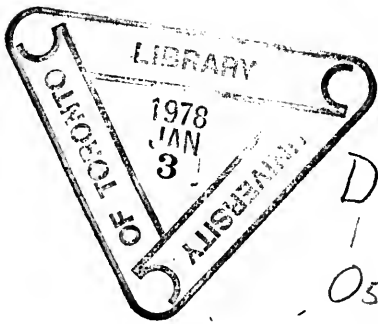

Kjøbenhavn.

Forlagt af den gyldendalſke Boghandling.

Trykt i det ſkulgiftes Officin.

1839.

D
- 1
05
Bd. 1

Jndhold.

	Side
Slægten Limbek	1, 129, 353.
Reisen til Himmelbjerget	257.
Præsten i Urlev	249.
Danske Folkesagn:	
Et Mirakel af Hellig Knud	254.
Hvorledes Fanden bliver narret	255.
Genlig Tornebust	256.
Kjællingen i Skjold Sogn	—
Kara=Ali, Koveren i Kasan	190.
En Expedition imod en Stamme af Tscherkesjerne (Circasjierne)	206.
Beduinerne i Syrien og Egypten	108.
Antwerpens Citadels Beleiring i Aaret 1832	320.
Bemærkninger om Spanien	234.

Hvorledes Paschaen af Egypten Kaffer sig Sol- dater	344.
Sagnet om Søen Mensaleh	119.
Den Méio og dens Beboere	230.
Giftdalen paa Java	127.

Slægten Limbek.

Saa da vandse de ædle Limbeks,

Slottet det er vundet:

Dg de vare Kongen altjer kærte.

Gammel Visje.

Den sydlige Deel af Hertugdømmet Slesvig, mellem Elien og Eideren, blev i Midten af det 10de Aarhundrede erobret af den tydske Keiser Henrik Fuglesfænger, som deraf oprettede den saakaldte sachsiske Mark til Værn mod de Danske. Naagtet denne efter ikke fuldt hundrede Aar atter blev tilbagegivet Danmark, var den dog allerede fuldkommen tydsk, hvorfor den ogsaa indtil de senere Tider, da samme Skjæbne ramte en større Deel af Landet, kan betragtes som hørende mere til Holsteen end til Slesvig. Dette var nu især Tilfældet i Middelalderen, da Godseiernes Rettigheder over deres Bønder og Livegne samt Uafhængighed af Landsherrn gjorde det muligt, at et heelt Land, nemlig Hertugdømmet Slesvig, ofte imod dets Hertugers Villie maatte rette sig efter Holsteens Grever, fordi Adelen's Slægtskabsforhold i begge Lande gjorde en Krig til noget Unaturligt, naagtet dog Folket bestod af to ganske forskjellige Stammer. Thi det var Adelen, som skulde stille Soldater

og selv føre dem i Marken, hvor naturligt da, at Broder ikke vilde gaae imod Broder, Svoger imod Svoger. Kun heraf kan man forklare sig de mange tilsyneladende Modsigelser i de Slesvigske Hertugers Politik samt den noie Forbindelse, hvori Slesvigske Adelsmænd, deres Herre uadspurgt, saa ofte stode med de holsteenske Grever. Paa begge Dele vil forekomme Exempler i det Følgende.

I Bunstorff Sogn i Rendsborg Amt, tæt nord for Eideren, ligger Lehmbek, en ubetydelig lille Landsbye, hvis Navn nu kun er Saa bekjendt, og dog var der en Tid, da kun saa Navne vare saaledes i Folkemunde i Danmark og Hertugdømmerne, som dette. Byen har aldrig været større end den er, men den gav sit Navn til den Familie, hvis Stamme-sæde den var, og som i kort Tid svingede sig op til en uhyre Magt.

Af denne Familie, som afverlende kaldes Limbek, Limbeker, Lembek, Lehmbek eller van der Lembek¹⁾ — thi alle disse og endnu flere Variationer

¹⁾ Arvelige Familienavne opkom i Tydskland med Lehnens Arvelighed imod Midten af det 11de Aarhundrede, og antoges som oftest efter den Gaard eller Bye, hvorfra Slægten stammede. *) I Danmark begyndte de at udbrede sig i det 13de og 14de Aarhundrede som en Følge af den Forbindelse, som først Baldemarernes Erobringer og siden Erik Menveds og Christoffer den Andens Pantfættelser frembragte med Naboerne. Dog netop Ulykkerne

*) Havemanns Geschichte der Lande Braunschweig und Lüneburg, I, 149. Schultes Hennebergische Gesch. I, 27. Frh. von Ruffes Leben und Sitten des ritterlichen freien Adels zu Franken, I, 37.

paa Navnet forekomme hos Chronisterne —, er den Første, som nævnes i Historien, Herr ¹⁾ Gottschalk Limbek, Ridder, som levede i Slutningen af det

bragte de anselige danske Slægter til for største Delen igjen at aflægge denne fremmede Skik, ja endog af de indkomne tydske Familier fulgte enkelte, som Arenfeld, Sehested o. fl. dette Exempel. Kong Frederik den Første anmodede ved en Forordning af 1526 sin Adel om at optage faste Familienavne, da den hidtil brugte Fremgangsmaade, at kalde sig efter sin Fader ligesom Venderne endnu gjøre, afstedkom en stor Forvirring; dog først henimod Aarhundredets Slutning havde næsten alle Familier fulgt dette Raad — thi befale saadant kunde Kongen ikke. Da man næsten i alle Romaner, Tragødiæ og Skuespil seer dette misforstaaet, vil jeg gjøre opmærksom paa, at Anders Stigsens Søn Peder Andersen ikke kan kaldes Andersen, men maa tiltales Hr. Peder Andersen eller Hr. Peder, ligesaa kan Stig Andersens Søn Dve ikke kaldes Hr. Stigsen, men Hr. Dve eller Hr. Dve Stigsen, hvorimod man baade kan sige Hr. Niels og Hr. Bugge til Niels Bugge.

De slesvigske Familier maa med Hensyn til Familienavne i Almindelighed betragtes som tydske, da de meget snart antogte Naboernes Skikke saavel i denne som i andre Henseender.

¹⁾ Saasnart en læg Mand i ældre Documenter kaldes Herre, er han altid Ridder, hvorimod den simple Adelsmand, den saakaldte Bøvner, ikke fører nogen Titel, men dog ofte kan være i stor Anseelse, skjøndt han maa give Ridderen Forrangen. Enhver Geistlig, med Undtagelse af Munkene, kaldtes ligeledes Herre, men stod tilbage for Ridderen, ligesom denne igjen paa enkelte Undtagelser nær for de høiere Geistlige, for Biskopper, Abbeder, Priorer, Kanniker og andre Prælater.

13de og Begyndelsen af det 14de Aarhundrede, og i Aaret 1335¹⁾ omtales som død. At han nævnes er blot fordi han efterlod otte tildeels meget berømte Sønner, thi om ham veed man ellers ikke stort mere end om hans navnløse Forfædre, men at Familien allerede dengang maa have været riig og mægtig sees tydelig af den Anseelse, hvori hans Sønner stode. Dog forinden vi nærmere kunne omtale dem bliver det nødvendigt at kaste et Blik paa Danmarks Historie i det 13de og 14de Aarhundrede.

Den sidste Halvdeel af det 13de Aarhundrede hengik under en næsten uafslædig Kamp mellem Kongemagten paa den ene og Hierarchiet samt Aristocratiet paa den anden Side, en Kamp, der kostede flere Konger Livet, kostede Landets ædlestes Blod og bragte en stor Deel af dets Provindser i Fremmedes Hænder. Af den misfornøiede Adels — som for største Delen bestod af Landets første Familier — sammensvore sig Nogle om at myrde Kong Erik Glipping, og udførte dette Mord som bekjendt 1286 i en Lade i Landsbyen Finnerup ved Viborg, hvor Kongen ved Forræderie faldt i deres Hænder. Da Prindserne Erik og Christoffer endnu vare Børn, styrkede dette Mord naturligviis Landet i en stor Forvirring, som Misfornøiede baade ude og inde benyttede sig af. Ved denne Leilighed skal Niberhuus Slot være gaaet tabt, idet Oprørerne bemægtigede sig det ved en mærkelig Krigslist, nemlig i en Dands. Da denne hele

¹⁾ Mscrpt. i det danske Selskabs Archiv. Adels Lexicon I, 331.

Efterretning kun beroer paa en Vise¹⁾, have vore Historikere i Almindelighed ikke ret villet anerkjende den, især fordi der i dens Indhold hersker en saa stor Forvirring, at man ei engang med Sikkerhed kan sige, hvilket Partie der seirede og hvilket der var det overvundne²⁾, men der synes dog virkelig at ligge en historisk Begivenhed til Grund. Visen lyder saaledes³⁾:

1. Og der gaaer Dands paa Riber Gade —
 Slottet det er vundet.
 Der dansse de Riddere fro og glade.
 For Erik Kongen hiin unge.

1) Peder Syvs danske Viser (Udg. 1764) pag. 242: "Og der gaaer Dands paa Riber Gade". Danske Viser fra Middelalderen ved Abrahamson, Myrup og Rahbek, II, 151. Som Læseren vil bemærke ved Sammenligning har jeg forandret enkelte Steder i Visen, hvor det Rette siensynlig var forvandsket.

2) Jeg antager, at det var de Fredløse, som erobrede Slottet, hvilken Mening Visen selv synes at give meest Medhold. Den antages ogsaa hos Peder Suv I. c., i Danske Aetl. V, 619 og i Dr. Buurmann-Beckers danske Borge I, 48. Af den modsatte Mening, som unægtelig har meget for sig, er Rector Thorup i sine Efterretninger om Riberhuus pag. 10, samt Abrahamson i Viser fra Middelalderen II, 362-66.

3) Hvorvel denne Vise er trykt flere Gange, har jeg ikke taget i Betænkning at afstrykke den heelt, da jeg dog skulde anfere et Vers af den og ingenlunde kunde forudsætte, at den var alle mine Læsere bekjendt. Saa-danne Viser er det ikke muligt at erindre saa nviagtig, at man blot behøver at mindes om dem for strax at vide ordentlig Besked.

2. Der gaaer Dands paa Riber Broe.
Slottet det er vundet.
Der dandsfer Riddere med udhugne Skoe.
For Erik Kongen hiin unge.
3. For da dandsfer han Riber Ulf
Slottet det er vundet.
Han var Kongen troe og hulb.
For Erik Kongen hiin unge.
4. Saa da dandsfer han Tage Muus.
Slottet det er vundet.
Han var Hovedsmand paa Riberhuus.
For Erik Kongen hiin unge.
5. Saa dandsfer han Herr Saltensee,
Slottet det er vundet.
Dg saa hans rige Svogre tre.
For Erik Kongen hiin unge.
6. Saa da dandsfe de ædle Kimbekke.
Slottet det er vundet.
Dg de vare Kongen alt for kjække.¹⁾
For Erik Kongen hiin unge.
7. Efter da dandsfer han Byrge Grøn.
Slottet det er vundet.
Dg siden saa mangen Ridder stjøn.
For Erik Kongen hiin unge.
8. Saa da dandsfer han Hankeland.
Slottet det er vundet.
Dg efter hans Frue, hun heed Fru Ann'.
For Erik Kongen hiin unge.
9. Næst da dandsfer han Ridder Rank.
Slottet det er vundet.
Dg efter hans Frue, Fru Berngerd blank
For Erik Kongen hiin unge.
10. Saa da dandsfer han rige Wolravn.
Slottet det er vundet.
Med hans Frue, haver ingen Navn.
For Erik Kongen hiin unge.

¹⁾ At dette Ord er rigtigt, og ikke som hos Peder Eyv og Ryerup "stærke", falder strax i Øinene, da her overalt søges Rimm, og dette giver en lige saa god Mening.

11. Saa da dandses han Iver Helt.
Slottet det er vundet.
Han fulgte Kongen over Belt.
For Erik Kongen hiin unge.
12. Længe da stod han Ranild Lange.
Slottet det er vundet.
Førend han vilde i Dandsen gange.
For Erik Kongen hiin unge.
13. "Var det ikke for mit favre Haar.
Slottet det er vundet.
Saa vist jeg med i Dandsen gaaer.
For Erik Kongen hiin unge.
14. Var det ikke for min Rosenkind.
Slottet det er vundet.
Da skulde jeg træde den Dands omkring.
For Erik Kongen hiin unge."
15. Og Ranild Lange ubi Dandsen traad.
Slottet det er vundet.
Begyndte en Vise og fore han qvad.
For Erik Kongen hiin unge.
16. Med Lisse han qvad, saa let han sprang.
Slottet det er vundet.
Alle de Riddere efter hannem sang.
For Erik Kongen hiin unge.
17. Op da stod hun Spindelstoe.
Slottet det er vundet.
Og hun gav Ranild Lange sin Troe.
For Erik Kongen hiin unge.
18. Hendes Haar det var ubi Silke flat'.
Slottet det er vundet.
Hun traadte den Dands for Alle saa læt.
For Erik Kongen hiin unge.
19. Og de dandses dem paa Slottet ind.
Slottet det blev vundet.
Med dragne Sværde under Skarlagenskind.
For Erik Kongen hiin unge.
20. Aldrig saae jeg en Ridderdands. —
Slottet det blev vundet. —
Vinde saa Slotte med Rosenkrands.
For Erik Kongen hiin unge.

Hvorvel som alt fortalt vore fleste Historikere ikke tage Notits af denne Bise, kan jeg dog ingenlunde finde nogen tilstrækkelig Grund til at forkaste den¹⁾, men holder den for at grunde sig paa en virkelig Begivenhed, som jeg antager er gaaet saaledes til. I Ribe har der hersket den Skik, at Byens og Omegnens Beboere paa en vis Dag, formodentlig den første Mai til Sommeriby, samlede paa Gaderne til Dands. De bleve da ikke i Byen, men droge dandsende over Bindelbroen, som ved denne festlige Leilighed naturligviis var nedladt, ind i Slottet, hvis Hovedsmand med sine Officerer deeltog i Lystigheden og tilsidst vel har beværtet dem paa det Bedste. Paa denne Skik have nu Rebellerne bygget deres Plan og ladet endeel Bevæbnede blande sig mellem de Dandsende, maaskee under Ansørsel af Ranild Lange, hvis Tøven da var en Følge af at de endnu ikke Alle vare samlede, og ikke af Frygt for at Dandsen skulde angribe ham, som han selv siger. Omqvædet "for Erik Kongen hiin unge" saavel som at saa Mange af Kongens Partie nævnes, forklares naturligst ved at det virkelig var Kongen hengivne Mænd, som dandsede foran og ikke ahnede, at der fulgte Fjorrædere efter. Derimod er Bisen ikke samtidig med Begivenheden, som vel kun faa gamle

1) I Danske Biser fra Middelalderen ved Abrahamson, Rahbek og Myerup II, 362 anføres som Grund, at alle Navne ere falske, men dette er aldeles urigtigt, tværtimod ere de fleste, som Saltensee, Hankelände, Grøn, Lange, Muus, virkelige Familienavne, nogle Fornavne, som Ribe Ulf og maaskee Wolraavn.

Wiser, men maaskee først forfattet 70 à 80 Aar senere, hvorved enkelte Unsiagtigheder i Navnene let forklares. Hertil hører da især, at Limbekkerne nævnes, thi disse vare saa tidlig slet ikke komne til Danmark og havde neppe nogen Besiddelse i Nærheden af Ribe, men da de paa den Tid, Wisen sandsynligviis blev forfattet, vare en meget mægtig Slægt, med hvilken Kongen alt længe havde ført en frugtesløs Krig, og som netop havde deres Hovedsæde i Ribe Byes Omegn, kan man let begribe at Digteren har antaget dem for at have været med. Heraf lader sig da ogsaa forklare at han nævner hele Familien, da han ikke vidste at navngive nogen Enkelt af dem.

Jøvrigt varer det ikke længe før vi træffe Limbekker i Danmark, thi alt 1313 vare to af Hr. Gottschalks Sønner, Otto og Marquard,¹⁾ i Horsens, hvor de som Vidner underskrevne et Forbund mellem Kong Erik Menved og Hertug Erik af Slesvig, dog vare de begge paa Hertugens Side og altsaa med ham fulgte til Danmark.

Hr. Nicolaus Limbek.

Blandt Hr. Gottschalks Sønner er den næstældste, Hr. Nicolaus eller, som dette Navn oversættes, Niels eller Claus Limbek, den berømteste og har især i Danmark spillet en vigtig Rolle. Han var en riig og mægtig Mand, hvis bevægede Liv

¹⁾ Krild Hvitfelds Danm. Kronike (Folio Udg.) pag. 46, hvor den Sidste af en Feiltagelse kaldes Leerbek, jfr. Ad. Lex. I, 320.

overalt viser ham som et Mønster for en Adelsmand, saaledes som Middelalderen fordrede ham. Med Tap: perhed, Edelmødighed og Troskab forbandt han al den Djærvhed og Trods, som hiin Tid saa ofte frem: bragte og som ikke tillod ham at vige en Haands: bred, hvor han troede at have Ret, hvem der saa end var hans Modstander. Mod sine Undergivne var han streng, efter vore Begreber endogsaa stundom raa og haard, dog dette førte Tiden saa med sig og det blev paa hiin Tid anseet for nødvendigt.

De første Efterretninger om ham meddeler os Sagnet ¹⁾, som beretter, at han ægtede en riig Enke, Frue Røde (Ida) ²⁾, der i de urolige Tider ikke selv kunde forsvare sine betydelige Eiendomme. Hun med: bragte ham Tørring eller Dorning Slot i Hammelev Sogn, Gram Herred, omtrent $\frac{1}{2}$ Miil vest for Haders: lev, som hun dog kun synes at have besiddet som et arveligt Pantelehn, da det tidligere tilhørte de sles: vigske Hertuger og ligeledes senere betragtedes i det mindste tildeels som deres Eiendom. ³⁾ Dette Slot laae meget fast paa en høi Bakke eller rettere paa et Bjerg, en Sjældenhed i den flade, skovrige Egn ⁴⁾, ved den sydlige Bred af en lille Aae, som nu driver et Par Møller og falder ud i den saakaldte Haders: lev Dam. Det er nu forsvundet og kun en Mølle

¹⁾ Krantzii Saxonica lib. IX, cap. 25. Chr. Hol: satiae cap. 23 ap. Leibn. acc. hist.

²⁾ Terpagri Ripae Cimbr. Descript. pag. 294.

³⁾ D. Atl. VII, 210. Nr. Hvitf. Nr. pag. 474, 75.

⁴⁾ Danckwerth Landesbeschreibung von Schleswig u. Holstein pag. 75.

og en lille Gaard bære Navnet, som derimod er gaaet over paa hele den vestlige Deel af Haderslev Amt, der endnu kaldes Tørring Lehn efter dette Lehnsmandens gamle Sæde. Af Slottet selv findes ingen andre Spoer end Bjerget, hvor Boldpladsen endnu kjendes, og paa dette et Hul af omtrent 7 Alens Dybde, en Levning af den gamle Ormegrav, hvis Beboere bedre have vedligeholdt deres Stamme end Borgens Herrer, thi endnu i Slutningen af forrige Aarhundrede traf man af og til i dette Hul paa overmaade store Slangar, om dette ogsaa er Tilfældet den Dag i Dag skal jeg ikke kunde sige.¹⁾ Ifølge Sagnet skal der have gaaet en underjordisk Gang fra Dorning til en Gaard ved Navn Borrevold²⁾, som laae i Skrydstrup Sogn omtrent en Mil Vest Nord Vest for Dorning. Man finder endnu Spor af den, og Sagnet paapeger med Bestemthed, hvorledes den underjordiske Gang løb fra Borrevold forbi Billund til Beyensøe, og derfra gjennem de dybe Dale indtil Stevning Søe og Mølledammen og ind under disse.³⁾

1) D. Atl. VII, 155. Ogsaa ved Bordingborg træffer man paa usædvanlig store Slangar af en Art, som ellers er meget sjalden i Danmark, nemlig de saakaldte Haslinger. De maa vist ligeledes ansees for Levninger af en Ormegrav, thi disse vare nok i Middelalderen endda ikke saa sjaldne, som man ellers antager. For nogle Aar siden fortaltes i Aviserne noget Lignende om Ruinerne af en Borg i Harzen.

2) Efterretn. om gamle Borge ved Dr. Burmann-Becker I, 25.

3) D. Atl. VII, 179.

Da Nicolaus Limbeck, som dengang endnu ei var Ridder, havde giftet sig, drog han efter den Tids Skik om paa Gjæstere hos Bønderne paa de Godser, han saaledes var kommet i Besiddelse af. Disse Gjæstereiser vare Besøg, som Husbonden aflagde hos sine Undersaatter, hvis Pligt det da var at modtage og beværte ham og hans Følge. Dog istedetfor at behandle ham med den Agtelse, han med Rette kunde fordre, viste Bønderne ham en høi Grad af Ringeagt, fortæller Sagnet ¹⁾, ja vilde ikke engang unde ham Huus, og dette altsammen fordi han var en Tydsker. Ved sin Hjemkomst fortalte han dette til sin Kone og beklagede sig over denne Uforskammethed, hvortil hun svarede ham: "Jeg er en Kvinde, jeg kan dække Bordet og sætte Mad og Drikke frem paa det, Din Sag er det at skaffe Folk tilveie, som kan gaae til Bords med Dig og, naar de have spist, udføre hvad Du befaler dem!" Han fulgte dette Bink, antog i Holsteen et stort Antal Svende — Hofmænd eller Hoffolk kaldte man dem dengang, ogsaa naar de stode i en Adelsmands Tjeneste ²⁾ — og drog nu aldrig omkring uden med et talrigt Følge. Bønderne fik da Respekt for ham og vovede ikke længere at vise nogen Ringeagt, hvordan saa forresten deres Tanker vare om den nye Husbond. Denne Fremgangsmaade vandt Alles Bifald, saameget mere

¹⁾ Krantz. l. c., Suhms Danm. Hist. XIII, 247, Angeli holst. Chron. II, 18.

²⁾ Peder Syvs Rjæmpeviser pag. 344, 347, 535, 624, 643, 669 o. fl. St.

da man dengang havde det Ordsprog, "at de Danske sjælden beværte de Faa, men nok Mange", og Nicolaus Limbeck tillagde sig nu langt flere Gaarde end han før havde havt.

I Danmark var imidlertid Kong Erik Menved død 1319 og efterlod Riget i stor Forvirring, idet hans Broder Christoffer tilligemed en Mængde af de mægtigste Adelsmænd i flere Aar havde været landflygtige og idelig prøvede paa med væbnet Haand at trænge ind i Landet. Efter at have indgaaet en haard Haandfæstning blev Christoffer den 2^{den} Konge, dog havde der været et stort Partie imod ham, især blandt Jyderne, som hellere ønskede den Slesvigske Hertug Erik, der ogsaa var af det gamle Kongehuus. Dog Kong Christoffer holdt ikke, hvad han i sin Haandfæstning havde lovet, og begik desuden mange Uretfærdigheder, hvorved han opbragte Alle imod sig. Til sidst greb tre af de mægtigste Adelsmænd til Vaaben i Aaret 1326, nemlig Hr. Ludvig Albrechtsen¹⁾, Marsk, Hr. Lauritz Jonsen, Drost, og Knud Pors, som siden blev Hertug, og indgik til den Ende et Forbund med Hertug Valdemar i Slesvig. Derpaa indkaldte de hans Formynder, den holsteenske Grev Geert, som Rigsforstander og udvalgte ifølge hans Tilskyndelse i Viborg den tolvaarige Hertug Valdemar til Konge, hvilket var saameget lettere, da Jyderne stedse havde været misfornøiede med Christoffers Valg og nærede stor Forkjærlighed for den

¹⁾ Han var uidentivt af den endnu blomstrende Familie Rosenkrands, skøndt dette er en omtvistet Sag.

Slesvigske Hertugstamme, der ved sin Tronbestigelse maatte gjenforene denne betydelige Provinds med Riget. Dog den nye Konge holdt sig kun kort. Hans vigtigste Tilhænger, Marsken Ludvig Albrechtsen, døde 1328, og de holsteenske Grever fandt det dog betænkeligt, at tillade en Forening mellem Danmark og Slesvig. Desuden blev den almindelige Stemning især paa Derne efterhaanden gunstigere for Christoffer, som derfor Aaret efter kom tilbage til Landet, hvor han snart igjen besteg Tronen ved den holsteenske Grev Johans Hjælp. Dette kostede imidlertid store Summer, hvorfor han maatte give Lande i Pant, og da han kort efter til Gjengjæld stod Grev Johan bi i en Krig mod Grev Geert, men blev aldeles slagen, forøgedes Gjælden i den Grad, at han maatte pantsætte saa godt som hele den Deel af Riget, han endnu besad. Heraf fik Grev Geert Nørrejylland og endeel af Fyen, Grev Johan Skaane, Sjælland, den øvrige Deel af Fyen, Lolland og Falster. Dog vare af disse Provindser allerede iforveien betydelige Stykker pantsatte til Andre, der naturligviis beholdt dem, ligesom Kongen overhovedet kun kunde overdrage de Domainer og kongelige Rettigheder, der endnu tilhørte ham. At de to holsteenske Grever ikke selv besad de store Pengesummer, hvorved de erhvervede disse Lande, kan man let begribe. Største Parten havde de laant af deres Adel, som de maatte give Lande og Slotte i Pant, saa at de paa nogle Steder ikke eiede det Mindste, men de betragtedes dog som Landsherrer og optog efterhaanden Provindserne i deres Titler. Dog i

Behandlingsmaaden af det Erhvervede vare de ganske forskjællige. Grev Johan har enten ikke anseet det for muligt, at bevare den ham tilfaldne Deel af Byttet, og derfor foretrukket at drage al mulig Nytte af den, medens den var i hans Bærg, eller ogsaa har han ikke kunnet styre sin Adels, som 1323 stod i aabent Oprør imod ham, og som altsaa ikke var syndelig vant til Lydighed. Hvorom alting er, saa skaltede og valtede hans Mænd som om de vare i et erobret Land, hvor ingen Lov gjaldt uden deres Villie. Udsugelser, Rov, Mord og Brand hørte til Dagens Orden, det kom Enhver kun an paa at berige sig, og den, som bedst kunde rapse til sig, pristest meest. De, som skulde pleie Retten, forkastede aldeles de danske Love, som de ikke forstod, og indførte deels tydsk Rettergang istedetfor, deels forlangte de at deres Ord skulde være Lov.¹⁾ Skaaningerne tabte først Taalmodigheden, men de havde ogsaa Hjælp at vente fra Sverrig. Allerede 1332 udbrød her et Oprør med en saadan Voldsomhed, at de ihjelslog enhver Tydsker, der faldt dem i Hænderne, og aldeles ikke vilde høre tale om Forliig. Derimod overgave de Landet til den svenske og norske Kong Magnus, som ogsaa indløste det fra Pant haverne. Beboerne af Derne vare derimod givne til Priis for al Vilkaarlighed, og frygtelig synes især Sjælland at være hjemløst²⁾, men da de ikke kunde faae nogen Hjælp,

¹⁾ Suhms Danm. Hist. XII, 228, 262. Nr. Hvitf. Nr. pag. 456.

²⁾ Suhm l. c. pag. 265, 275.

eftersom Søen overalt indesluttede dem, kunde de ikke gjøre andet end asfægtige Forsøg mod deres Plage: aander, der indenfor Volde og faste Mure spottede deres Fortvivlelse.

Grev Geert gif tilværks paa en ganske anden Maade. Han vilde ikke blot berige sig ved de erhvervede Lande, han agtede tvertimod at beholde dem og lægge dem som en uafhændelig Eiendom til sine øvrige Besiddelser. Derfor skaanede han især Jylland, som den vigtigste og anseligste Provinds, for Skatter og Byrder, hvormed han hellere betyngede Fyen, da han her dog ikke var eneste Herre.¹⁾ Heller ikke finder man mindste Spoer til den hos vore Historikere saa almindelige Beskyldning, at han vilde indføre tydsk Rettergang, dette er en Forverling med Grev Johan. Han synes tvertimod at have begunstiget den danske Retsforfatning²⁾ og indsatte derfor ogsaa i Aaret 1337 som Hovedsmand i Jylland en Mand, der, skjøndt tydsk af Fødsel og ham meget hengiven, dog ved sine Eiendomme i det nordlige Slesvig maatte ansees som fortroelig med dansk Sprog, Sæder og Rettergang, nemlig vor gamle Bekjendt Nicolaus Limbek³⁾, som da formodentlig var bleven Ridder, i det mindste nævnes han som saadan Aaret efter.⁴⁾ Overhovedet var Grev Geert ingenlunde

1) Ibid. pag. 311.

2) Herom kan man overbevise sig ved at eftersee Nr. Hvitf. Kr. pag. 43, Suhm l. c. pag. 273, 293, 294 o. fl. St.

3) Ibid. pag. 284, Nr. Hvitf. Kr. pag. 463.

4) Suhm l. c. pag. 29.

den Tyran, som vore Historikeres Nationalhad saa gjerne vil stemple ham til, men han var en Statsmand, fuldkommen indviet i Datidens Politik, lige som senere Baldemar Atterdag, og derfor var han heller slet ikke samvittighedsfuld i Valget af sine Midler, naar de blot førte til Maalet. Han var streng indtil Haardhed naar han derved vilde affrække, og hans Tog for at straffe Jydernes Oprør viser ham saaledes, men Ingen kan heller uden den høieste Ubillighed forlange, at han skulde dæmpe et Oprør uden at straffe det. Saaledes som jeg har skildret Mænden fortjener han langt snarere vor Beundring end vort Had, men der er ingen Tvivl om at han var langt farligere for Jyllands Frihed end Grev Johan med sine rovgjærrige Lehnsmænd nogensinde kunde være blevet.

Alt meget tidlig synes han at have tænkt paa at erhverve sig Jylland, og derfor forstod han ogsaa tidlig at vinde de Mægtigere blandt den derværende Adels. Derfor indkaldtes han som alt fortalt til Rigsforstander 1326 og fik sin Myndling valgt til Konge, men endnu var hans Partie ikke stort nok. Hans Plan synes at have været, ved at hæve de rigeste Mænd til en betydelig Anseelse at gjøre dem mægtige nok til at holde saavel den fattigere Adels som Selveierne i Aye, og hans Løn skulde da være Herredømmet i Landet. Til et saadant Oligarchie havde de tre Mænd, som affatte Kong Christoffer, gjort en ganske god Begyndelse, men Grev Geert synes at have antaget den øvrige Adels Koelighed ved denne mærkelige Handling mere som en Følge af Ligegyldig-

hed end, som Tilfældet virkelig var, af Had til Kongen. Han drog derfor maaskee en for overilet Slutning til Folkets Character og ansaae det ikke for vanskeligt, videre at fortsætte sine Planer. Under hans Krig med Kong Christoffer viste det sig ret, hvor afholdt han var i Jylland, thi vi finde der paa hans Partie adskillige af Landets fornemste Slægter.¹⁾ Da han havde faaet Landet i Besiddelse, drog han adskillige tydske Familier derind og aflagde dem saa stærkt som mueligt med Krongodser og Pantelehn, samt søgte at bringe dem i Familieforbindelse med Landets Indfødtte. Ogsaa blandt disse begunstigede han Mange, hvoriblandt især den mægtige Ridder Stig Andersen (Hvide) til Bjørnsholm bør mærkes, dog synes han her kun at have hævet den Rige, men søgt at nedtrykke de Fattige, formodentlig for at frembringe Splid endog blandt Slægtninge, hvorpaa hans Fremfærd mod Niels Ebbesen²⁾ afgiver et Beviis. At Alt dette ikke gik af uden Uroeligheder er naturligt, dog i Førstningen vare disse ikke betydelige og dæmpedes snart.³⁾ Da Kong Christoffer var død i Aaret 1333 gjorde hans Søn, Prinds Otto, et Indfald i Jylland, hvor han fandt mange Tilhængere, men Grev Geert gik dem imøde paa Laphede med en Hær af Tydske og Danske, slog

¹⁾ Som Familierne Hvide, Rosenkrands, Bugge, Falk og en Linie af Brokkerne, hvorimod den anden Linie (til Esfendrup) holdt med Kongen. Suhm l. c. pag. 224, 226.

²⁾ Jfr. pag. 26.

³⁾ Suhm l. c. pag. 234.

dem aldeles og fangede Prinds Otto. For endmere at vinde de Mægtige har han tilkjendt Arvingerne efter de Oprørere, som bleve fredløse i Erik Menveds Tid, deres inddragne Godser¹⁾, og maatte herved ogsaa vinde anselige Mænd, hvis Slægtninge havde været indviklet i dette Oprør. Hele Landet havde i 7 Aar staaet i Band, fordi han paa Kong Christoffers Opfordring havde fængslet Biskop Tyge af Børglum, denne frigav han nu 1337²⁾ og fik i Forliget al Skylden kastet paa den afdøde Konge samt hans Raadgivere. Han vandt da altsaa dobbelt, thi at Landet løstes af Band maatte skaffe ham megen Guld, og Skylden for hans Brøde væltedes over paa hans Fjender.

Paa Derne vilde denne Plan vist nok let have ladet sig gennemføre, thi der havde stedse enkelte Slægter besiddet en overveiende Magt og Indflydelse. Paa Baldemarernes Tid, i Danmarks Glandsperiode, steg denne Indflydelse endnu betydeligt, især paa Sjælland og Smaaøerne, hvor den berømte Absalon og hans Slægt ved at forbinde Adelen og Geistlighedens Interesser³⁾ lagde Grunden til et Oligarchie, som det lykkedes at bringe Bønderne i en Trældom (Bornedskab), hvorpaa man kun træffer saa spoer i de andre Provindsler før i nyere Tider. Adelen paa Derne bestod stedse af færre Familier, som bedre kunde vedligeholde deres Anseelse, og Maaden, hvor-

1) Ibid. I. c. pag. 293.

2) Ibid. I. c. pag. 283. Ar. Hvitf. Kr. pag. 464.

3) I 100 Aar var Roskilde Bispestol saa godt som arvelig i denne Familie (Hviderne).

paa dette Skete, er indlysende af den Mængde befæstede Gaarde, man deels endnu finder der, deels finder Spoer til. Vel gaves der ogsaa her Adelsmænd, som vare for fattige til at træde frem med den fornødne Glands, men disse bleve, naar de hørte til Oligarchiet, enten ansatte i Kongens Tjeneste eller forsynede med Lehn af deres rige Slægtninger, hørte de ikke dertil, nedtrykkede man dem aldeles og udelukkede dem fra alt Samqvem med den øvrige Adel. I disse Tilfælde sank de efterhaanden ned mellem Bønderne eller nedsatte sig som Borgere i Kjøbstæderne, hvor man ofte finder Adelsmænd som Raadmænd eller Borgermestre, men af den øvrige Adel anerkjendtes Saadanne neppe som Lige.

I Jylland var Forholdet ganske anderledes. Deels Landets Beliggenhed, deels Folkestammens Eiddommelighed begunstigede her langt mere Frihed end i nogen anden Provinds, maaskee ene Skaane undtaget. Her fik aldrig nogen enkelt Familie en særdeles overveiende Indflydelse, hvorvel naturligviis i Tidens Længde Enkelte bleve rigere end Andre. Adelen og Bønderne, det vil sige Selveierne, vare her langt nsiere forenede og omgikkes langt vensfabeligere end Tilfældet var andetsteds. Derfor seer man ogsaa i Skaane og paa Derne adskillige Bondeoprør, som vare rettede mod Adel og Geistlighed, hvorimod de i Jylland næsten udelukkende lededes af Adelsmænd og vare rettede mod Kongen.¹⁾ Vel traf man ogsaa her

¹⁾ Exempler herpaa frembyde alle Middelalderens Bondeoprør i Jylland lige indtil Grevens Fejde 1534, da Skipper Clemens styrkede Principet.

paa mange faste Borge, hvis Beboere undertiden tillode sig Voldsomheder mod Naboerne, men man traf ogsaa næsten i enhver Landsbye een eller flere Adelsmænd, som boede blandt Bønderne i en ubefæstet Gaard ligesom disse og toge Deel i alle deres Samkvem, ligesom ogsaa i alle gamle Thingsvidner Adelsmænd og Bønder nævnes mellem hinanden, ofte ikke engang adskilte ved det ellers brugelige Tillæg "Bøbner" eller "af Baaben" til Adelsmandens Navn. Disse fattige Adelsmænd vare især frygtelige Fjender, der med al mulig Mistænksomhed vaagede over deres og Bøndernes Friheder og greb til Baaben, saasnart de troede disse truede af nogen Fare. Havde Ansøderen da en Smule Popularitet, saae han sig snart i Spidsen for flere tusinde Bønder, hvis Mod erstattede deres Mangel paa Mandstugt og Dvælse, og som lode sig føre mod enhver Fjende, enten det var Konge eller Bisp, enten Indlændisk eller Fremmet. Derfor kunde aldrig noget Oligarchie opstaae i Jylland, og de rige Adelsmænd i deres faste Borge vogtede sig vel for at begynde en Kamp med saadanne Fjender, thi med egne Kræfter kunde de paa ingen Maade føre den med Fordeel. Det egentlige aristokratiske Princip, som Adelen paa Derne søgte at gjøre gjældende, nemlig at Slægtskab med en anseet Familie alene var tilstrækkeligt for at en Mand skulle henregnes til Oligarchiet, kjendte man heller ikke noget til i Jylland. Her var det mere Digdommen, det kom an paa, og Mange, som hørte til de anseteste Familier, satte en langt større Stolthed i den Indflydelse, de kunde have som Almuens Ledere, end i

at besidde nok saa betydelige Lehn ved deres rige Frænders Gunst.

I mange Aar havde Grev Geert med største Consequents fulgt sine Planer, men disse laae nu ogsaa altfor tydelig for Dagen til at Folket ei skulde have kjendt dem. Han havde virkelig samlet sig et betydeligt Partie blandt de indkomne Fremmede og Landets Oligarcher, og som dettes Ansfører fremtræder Hr. Stig Andersen til Bjørnholm, deels ved sine udstrakte Besiddelser deels som Hoved for den jydskke Linie af Hviderne, den Slægt, som stedse havde forsvaret det oligarchiske Princip og paa Herne for det meste drevet det igjennem. Derimod blev Modstandernes Partie stedse større og større, thi det kom her an paa at forsvare Friheden, et usfatteerligt Gode, for hvilket den jydskke Bonde med Glæde lod Livet. Blandt den rigere Adels vare endeel Familier af Princip hans Fjender, fordi de endnu stedse holdt med Kong Christoffers Huus¹⁾, thi som bekjendt var det i Middelalderen meget almindeligt, at en Familie kjæmpede for et vist Princip til sin Undergang, hvis Principet ikke blev seierrikt. Mange af Grevens Tilhængere begyndte at falde fra, fordi de mærkede, at han ikke vilde sætte Hertug Valdemar paa Troonen, men selv være Konge, og dette Partie²⁾ synes

¹⁾ Saaledes Anders Jensen (Brok) til Esfendrup, Peder Munk til Holbekgaard, Ove Nielsen*), Slægten Wendelboe o. fl.

²⁾ Dertil hørte Hr. Niels Bugge til Hald, Hr. Anders Frost o. fl. ift. Peder Syvs Viser pag. 265.

*) Ar. Hvitf. Kr. pag. 475, ift. pag. 456.

blandt Adelen at have været langt overveiede, som man maa slutte af Grevens Færd.

Grev Geert kjendte ret vel Stemningen i Landet og tænkte paa at søge Hjælp imod den ved at trække Tropper ind fra Tydskland, men formodentlig har han endnu haabet at kunne vinde Hertug Valdemars Tilhængere ved at drage Sagen i Langdrag, og derfor er det vel han har indgaaet det Magestifte med denne mellem Slesvig og Jylland, som vore Historikere vistnok meget urigtig angive som Grund til Opstanden. Det er indgaaet i Lybek 11te Febr. 1340 ¹⁾ og den 1ste April var Grev Geert allerede dræbt i Randers, hvor er det nu tænkeligt at dette Rygte kunde naae Jylland, frembringe en Opstand, Grev Geert samle Tropper ved Rhinen og naae Randers, og det altsammen i mindre end to Maaneder. Desuden var Stemningen i Jylland efter det Foregaaende saaledes, at dette snarere maatte beroelige end forværre den. At Stridspunktet var et ganske andet end man hidtil har antaget, haaber jeg i det Foregaaende at have viist. Ikke dreiede det sig om Jylland skulde være tydsk eller dansk, thi var Greven med det Gode blevet Landets Herre, vilde han ligesaa lidt have forvandelt Folket til Tydskere som siden Greverne af Oldenborg, vort nuværende Kongehuus, gjorde dette. Om Tyderne skulde bevare deres nedarvede Frihed eller miste denne og blive vordnede Trælle, derom var Talen, og derfor udbrød Opstanden med en saa pludselig Voldsomhed. Allevegne stormede Bønderne og

¹⁾ Suhm I. c. pag. 319.

Adelen Grevens Slotte, ihjælsloge hans Folk og nægtede Skat og Skyld, men nogen Anfører havde de ikke, det var mere et Udbrud af den almindelige Forbittrelse end en bestemt Plan, der udtalte sig i denne Opstand, som derfor maatte faae et uheldigt Udfald.

Grev Geert blev naturligviis yderst forbittret over dette Oprør, som truede med at styrte hans længe nærede Planer. Især paa Adelen var han opbragt, thi endog blandt de Rige, af hvilke han sikkert haabede Bistand, fandt han Sjender, og den fattige Adels, af ham foragtet og tilfidesat, greb nu overalt med den hæieste Forbittrelse til Vaaben mod sin hele Tilværelses Sjende. Han maatte saaledes ydmyge dem, at de aldrig mere kunde blive ham frygtelige, og derfor var det at hans i Westphalen og ved Rhinen hurtig samlede Armee især rasede mod Adelsens Gods.¹⁾ Hvem der ikke vilde hylde ham, traf lynsnart hans Brede, og da naturligviis først og fremmest den fattigere Adels, hvis aabne Gaarde ikke tillode nogen Modstand, og saa slet organiseret var Opstanden, at Tyderne ikke vovede noget Slag, skjøndt Sjenden kun var 10,000 Mand stærk.²⁾ Nu traadte Greven frem med sin hele Plan og forlangte at hyldes som Landets Herre, men da forlod ham ogsaa hele Hertug Valdemars Partie og alle hidtil Neutrale³⁾, kun de Tydske, som havde Besiddelser i Lan-

1) Ur. Hvitf. Nr. pag. 467. Suhms Danm. Hist. XII, 322; heraf opstod da Rygtet, at han vilde ndrydde Riddereskabet.

2) Ibid. pag. 321.

3) Peder Gyvs Biser pag. 265.

det, og de egentlige Oligarcher, som kjæmpede for deres egen Magt, bleve ham troe.

Dog Udsigterne for Landet vare høist sørgelige. Greven laae i Randers med 4000 Mand, medens hans Tropper efter Datids Skik hærjede og plyndrede overalt, ødelagde det flade Land og stormede Borgene. Saa aldeles havde han knækket al Modstand, at Niels Ebbesen kun ventede sig Hjælp af en fortvivlet Beslutning, nemlig at overfalde ham i Randers med sine faa Svende.

Denne berømte Mand hørte til Landets første Familier, thi han var meget nær beslægtet med Hr. Stig Andersen til Bjørnholm.¹⁾ Efter det almindelige Sagn skal han være af Familien Galt, hvorom imidlertid neppe med Visshed vil kunne siges noget, da han paa gammel dansk Viis intet Familienavn brugte. Magtet han var af fornem Slægt, synes han dog kun at have været fattig, thi hans Gaard Nørreriis²⁾ maa nok henregnes til de aabne, ubefæ-

¹⁾ Denne betalte 1351 Mandebod for Grevens Drab, og dette gjorde kun den nærmeste Slægt, jfr. Suhms D. Hist. XIII, pag. 250, Nr. Svitf. Nr. pag. 469.

²⁾ Dette berømte Navn har givet Anledning til mange Undersøgelser, idet flere Steder tilegne sig Æren, at have været Heltens Hjem. Den almindelige Mening er for en Boldplads i Nørring Riis Skov i Faldbye Sogn, Sabroe Herred, Aarhus Amt, mere historisk Sandsynlighed for Bondegaarden Nørriis i Roum Segn, Rinds Herred, Viborg Amt^{*)}, hvor imidlertid ingen Spoer til Befæstning er at see.

^{*)} Suhms D. Hist. XII. 322.

stede Gaarde, hvor, som forhen omtalt, de fattigere Adelsmænd boede blandt Bønderne. Han var ikke Ridder, i det mindste ikke før Drabet, men kun Bæbner, og nævnes saavidt mig bekjendt kun een Gang i Historien, før dette Drab gjorde ham saa berømt, nemlig som Bidne ved et Ekjøde paa Viborg Lands-thing i Aaret 1338.¹⁾ Da var han kun Bæbner, og vore ældre Skribenter²⁾ kalde ham aldrig anderledes. Alle stemme overeens i, at Greven havde forurettet ham i en Rets sag med hans mægtige Frænde Hr. Stig Andersen, og at Forbittrelse herover i Forening med Sorg over sin egen og Fædrenelandets Ulykke — han hørte til den Klasse af Adelen, som den værste Lod ventede — bragte det Forsæt til at opstaae hos ham, som han udførte Natten mellem 31te Marts og 1ste April 1340. Som bekjendt kom han med sine Folk, formodentlig ved Forræderie³⁾ af Grevens Omgivelser, ind i Sovekamret, hvor han dræbte ham paa Stedet. Saaledes fortælle vore Krøniker Sagen, men en Bise⁴⁾ meddeler udsørligere, dog meget upaalidelige, Efterretninger. Niels Ebbesen skal da først have undsagt Greven, hvilket den Tids Sæder gjøre meget rimeligt, skal efter Drabet have ladet Trommerne røre for at underrette Fjenderne om at han var der, og paa Tilbagetoget have dræbt

1) Suhm l. c. pag. 293.

2) Script. Rer. Dan. VI, 225, 524. Nr. Hvitf. Kr. pag. 467. Gram i Bid. Selsk. Skr. IV, 8.

3) Suhm l. c. pag. 326. Peder Syvs Biser pag. 269. Badens Danm. Hist. I, 520.

4) Peder Syv. l. c.

sin Svoger, Hr. Ove Hals, som stod i Grevens Tjeneste og nu forfulgte ham.¹⁾

Den første Følge af Grevens Fald var en total Adsplittelse af den store Hær, som nys blot behøvede at vise sig for at seire. Inden kort Tid vare blot de faste Borge i Holstenernes Hænder, og mod disse henvendte Niels Ebbesen nu sin Opmærksomhed. Det var Bønder²⁾, som fulgte ham paa alle Tog, med disse forfulgte han Fjenden, hvor han traf ham, og derfor har heller aldrig nogen Mand været saa populair i Danmark som Niels Ebbesen. Den mægtigere Adel holdt sig udenfor det Hele, eller førte paa sin egen Haand Krig med Holstenerne, ellers havde man heller aldrig voyet at lade ham blive givet til Priis for Grev Geerts Søner, hvorom mere i det følgende. Hr. Nicolaus Limbek har havt en haard

¹⁾ Her findes endnu et Beviis for Niels Ebbesens fornemme Byrd, som stillede hans fleste Slægtninge paa Grevens Partie. I Wisen omtales endnu den bekjendte Begivenhed, at Niels gjæstede en Kjærling paa sit Tilbagesog og bad om noget at spise, og skjøndt hun kun havde to Brød, gav hun ham dog det ene. Denne Efterretning maa vel imidlertid kun ansees som en poetisk Fremstilling af Folkets Kjærlighed og Taknemlighed mod Landets Befrier, thi at han skulde blive sulten ved efter en saadan Bedrift at ride de Fær Miil til Nørreeris, synes mig altfor utroeligt, og sandt at sige altfor profaisk til at jeg kan tiltroe ham det.

²⁾ Dette har Prof. Ingemann udentvivl opfattet meget heldigt i sin Roman: Prinds Otto. Kun Bønder og fattige Adelsmand fulgte Niels Ebbesen, kun disse adløde hans Bud.

Stand denne Tid som Hovedsmand i Nørre Jylland. Imidlertid var Kalløe fast, og der ventede han paa bedre Tider. Dette Slot havde han i Pant og benyttede det derfor til sin Residents. Det laae i Bregned Sogn, Øster Liisbjerg Herred i Randers Amt ved Enden af den Havbugt, som fra Aarhus af skjærer sig nordlig ind i Landet.¹⁾ Paa en lille Ø havde Kong Erik Menved efter det mislykkede Bondeoprør af 1313 ladet denne Borg anlægge, som snart blev een af de vigtigste Rigsfæstninger i Jylland. Christoffer maatte igjen lade den sløise, men kort efter er den bleven opført paa nye, rimeligviis paa Grev Geerts Bud af Hr. Nicolaus Limbek, som indenfor dens stærke Mure kunde see af den jydsk Bondehær, da selv Konger med store Armeer kunde have beleiret den forgjæves. Endnu seer man dens Levninger paa den lille Ø af samme Navn, som ved en Base eller Steendæmning af 700 Skridts Længde er forbundet med Fastlandet, og beundrer det uhyre Arbeide, som her er anvendt, samt harmes over Slottets Undergang, der her ingenlunde bør forbigaaes. Ulrich Frederik Gyldenløve, Frederik den 3die's uægte Søn, udmærkede sig som Statholder i Norge samt ved flere Leiligheder og var i megen Yndest hos sin Halvbroder, Kong Christian den 5te. Han besad alle de Dyder, der dengang fordredes af en Adelsmand, nemlig Tapperhed indtil Forvovenhed, Eftergivenhed mod en Høiere samt Munterhed og

¹⁾ D. Atl. IV, 327. Hansens danske Ridderborge pag. 163.

Vid. Men hermed forbandt han Aarhundredets almindelige Laster, Umaadelighed i Spise og Drikke, Udsvævelser i høieste Grad samt en Flygtighed og Letsinighed, som lod ham hvert Dieblik forandre sine Luner. For et saadant Lune faldt det gamle Kalløe Slot, som i mere end 340 Aar havde trodsset Fjendens Magt, Havets Bølger og Himlens Storme, thi af alle tre Ting var det hjemløst meer end een Gang. Gyldenløves Broder, Kong Christian den 5te, skjænkede ham dette anselige Slot, der ogsaa i pecuniær Henseende maatte ansees for een af de fordeelagtigste Eiendomme i Jylland. Han opholdt sig der da undertiden, og blandt andet engang henimod Efteraaret, da vedholdende Storme og Høivande undertiden i hele 14 Dage gjøre det umuligt, at komme i Land. Det traf nu saa uheldigt, at et saadant Uveir engang i nogle Dage forhindrede ham i at forlade Den, og hans Brede derover var saa stor, at han svor aldrig at udsætte sig oftere for en sliq Ulykke. Saasnart han kom tilbage til Kjøbenhavn, gav han Ordre til at nedbryde Bygningen og føre Stenene til Kjøbenhavn, hvor han 1672 og følgende Aar af dem opførte den Bygning paa Kongens Nytorv, som nu bærer Navn af Charlottenborg ¹⁾, hvis Stene altsaa skrive sig fra det 14de Aarhundredes første Decennier. Af Kalløe er forresten endnu en smuk Ruin tilbage. En stor Deel af Ringmuren samt Levninger af et stort, firkantet Taarn sees endnu, ligesom Slotspladsen, der har været 110 Skridt lang og 90 Skridt bred. Slottet har

1) D. Atl. II, 174. Hansen l. c. pag. 194.

ligget paa en høi Banke, hvorom de tørre Grave traf sig, thi Vand have de uidentviul stedse manglet, men tørre Grave ansees jo efter den nyere Krigskonst for at være meget hensigtsmæssige.¹⁾

Hr. Nicolaus Limbek søgte strax efter Grev Geerts Fald at nærme sig den rige danske Adel for ved dens Hjælp at kunne forsvare den Mængde over hele Jylland adspredte Besiddelser, som saavel hans Herrer som han selv vare i Besiddelse af. Dette lykkedes ham saa meget lettere, da han tilforn stod i et venfskabeligt Forhold til Mange af denne Stand, og overhovedet ikke synes at have været forhadet af de Danske, et Beviis paa at han neppe har misbrugt sin Magt. Andre Holstenere vare langt mere forhadte, og da han nu tillige var Een af de Mægtigste, kan man vel antage at Bønderne endda nogenlunde have ladet ham være i Ro.

De Danske havde imidlertid allerede før Oprøret var udbrudt sendt Bud til Christoffer den 2^{dens} Søn Valdemar, som opholdt sig ved den tydske Keisers Hof, hvor han var opdraget. Der blev nu strax sluttet adskillige Forliig og Overeenskomster mellem ham, den slesvigske Hertug Valdemar og de holsteenske Grever Henrich og Claus, den afdøde Grev Geerts Sønner. Deri bestemtes, at Hertug Valdemar skulde udløse Jylland fra Brødrene²⁾ og da igjen forene sig med Kongen derom, men dette kom aldrig til nogen Rigtighed, fordi de fornødne Penge have mang-

1) Hansen I. c.

2) Nr. Hvitf. Kr. pag. 473. Suhms D. Hist. XIII, 4, 5.

let. I alle disse Overeenskomster var det imidlertid en Betingelse, at Grev Geerts Mordere skulde gives til Pries¹⁾, en Betingelse, som den statskloge Valdemar rigtignok indgik, men som dog kun kan betragtes som en høi Grad af Utafnemlighed, da hans første Handling altsaa er at forlade den Mand, som satte ham paa Thronen. Men han synes at have frygtet Niels Ebbesen og hans Bønder samt det af ham givne Exempel paa Selvtægt²⁾, og overlod det derfor til ham selv at hjælpe sig.

Valdemar blev hyldet paa Viborg Thing 24de Juni 1340 efterat have udstædt en Haandsæstning³⁾, og synes nu i Førstningen at have gjort Alt, for at vinde den rige jydsk Adel. Derfor finde vi ogsaa foruden hans Tilhængere⁴⁾ en Mængde Adelsmænd af de rigeste Familier, saavel danske⁵⁾ som indkomne tyske⁶⁾, i hans Raad eller i alt Fald nær ved hans

1) Suhm l. c. pag. 5. Nr. Hvittf. pag. 470.

2) Ingemann i sin Prinds Otto gjer ogsaa opmærksom herpaa.

3) Suhm l. c. pag. 11.

4) Hvortil jeg regner Hr. Ove Nielsen, Anders Jensen (Brof) til Esfendrup og Peder Munk til Holbørggaard, hvis Slotte Greverne i Freden udtrykkelig betingedes at tilbagegive, Hr. Peder Wendelboe o. fl. Suhm l. c. pag. 24, jfr. Nr. Hvittf. Nr. pag. 475.

5) Som Hr. Povel Glob o. fl.

6) Hvoriblandt Reimer og Henning Skarpenberg, Jens von Plessen, Aske von Wedel, Frederik von Lochen. Den Sidste er maaskee indkommet med Kongen fra Tydskland, de Andre derimod tidligere fra Holsteen, jfr. Ad. Lex. under vedkommende Familier.

Person. Magtet han var hylidet, gaves der dog vel endnu Nogle, som ikke havde mødt ved Huldningen og som altsaa ikke anerkjendte ham som Konge, men mod disse kunde han nu gaae frem med Magt, naar han dertil følte sig stærk nok. Blandt dem regner jeg største Delen af Hertug Valdemars Partie med Hr. Niels Bugge¹⁾ i Spidsen, samt en Deel Tydske, som endnu sad inde med Pantegods og desuden havde erhvervet egne Besiddelser her i Landet. For de sidste kunde Kongen iøvrigt fordre Huldning, saasnart han følte sig stærk nok, for Pantene derimod ikke, thi dem besadde de som Grevernes Undersaatter. Efter Forliget af 1340 skulde Kongen i Brudegave med Hertug Valdemars Søster Hedvig have Niberhuus og desuden Aalborg med Bendsysfel, Himmer Sysfel, Thy og Han Herred, det er Alt norden for Liimfjorden samt Aalborg Amt. Af det øvrige Jylland var det Første, som stod til Indløsning, Kallø Slot med Tiliggende for 10,000 lødige Mark, saaledes som Hr. Nicolaus Limbeck havde det.²⁾ Men Indløsningen drog sig i Langdrag af Mangel paa Penge, og da nu desuden Hr. Nicolaus holdt godt Naboeskab og selv eiede Gods i Jylland, brød Kongen sig ikke heller saa meget derom.

¹⁾ Det synes at have været meget længe, forinden han bekvemmede sig til at hylde Kongen, i det mindste træffer jeg ham først 1350 i Kongens Raad*), men Benskabet varede kun kort, thi alt Aaret efter vare de i aaben Feide.

²⁾ Nr. Svitf. Nr. pag. 474.

*) Suhm l. c. pag. 220.

Sagnet fortæller¹⁾, at Kongen ofte saae og omgikkes ham, hvilket jo ogsaa godt gif an, naar der var Fred med Greverne. Han kunde godt lide ham, men Hr. Nicolaus havde aldrig aflagt ham nogen Hylde-ning. Da forlangte Kongen en Dag, at han skulde hylde ham, da han dog eiede Gods i Jylland. Han vilde først undvige et Svar og slog Sagen hen i Spøg, men Kongen vilde ikke lade sig nøie hermed. Han undskyldte sig da med sin Lehnseed til Greverne, som forbød ham tillige at hylde Kongen, men denne trængte haardere ind paa ham og forlangte, at han ogsaa skulde sværge ham, siden han havde Eiendomme i hans Rige. Hr. Nicolaus Limbeck saae sig om, og da han fandt endeel af sine gode Venner tilstæde, svarede han kjækt: "Jeg kan ikke tjene baade Eder" og Greverne, Herre! Skal jeg altsaa sværge, saa "sværger jeg herved at jeg aldrig vil være Eder troe!" Kongen smilede og sagde: "Du har svoret fuldkommen" sandt, thi hverken har Du nogentid været mig troe" eller vil Du nogensinde blive det". Men hvorvel han saaledes slog Sagen hen i Spøg, glemte han det dog og besluttede ved Leilighed at hævne sig. Han indbød derfor engang Hr. Limbeck til at besøge sig paa Bordingborg og lovede ham sikkert Leide. Hr. Limbeck ahnede ikke nogen Sviig, udrustede et Skib og seilede til Bordingborg. Da han gif i Land, mødte

1) Krantzii Saxonia Lib IX, cap. 25. Angeli holst. Chronik II, 18. Suhm l. c. pag. 247. Ur. Hvitf. Kr. pag. 485. Hvorvel Sagnet ei er sandsynligt, i det mindste ikke Kongens Plan, viser det dog hvad Tanker man havde om hans Ordholdenhed.

han een af Kongens Dreng (Vager), som han ofte havde givet Drifkepenge og som derfor var ham hengiven. Idet Drengen gik ham forbi, sagde han i hiin Tids forblemmede Sprog: "Bandet er heedt, kommer Galten tilstæde". Hr. Nicolaus vendte øieblikkelig om, thi det faldt ham ind at have hørt, at Kongen skulde have truet med at kaste ham i en Kjedel med kogende Vand, om han fik ham fat, og han var nu overbevist om at Kongen agtede at bryde Leiden. Han besteg derfor strax igjen Skibet og lod lette Anker. Kongen, som allerede havde kjendt ham, blev meget forundret over denne Opførsel og sendte strax Bud for at indbyde ham til sig, samt forsikre ham om den fuldkomneste Tryghed. Dog Hr. Limbeck, som havde været saa nær ved at komme i Garnet, vilde ingenlunde stoele paa Kongens Ord og havde fast besluttet, at seile bort snarest mulig. Men for ikke at give Kongen Anledning til at beklage sig over, at han ringeagtede hans Ord, — thi han kunde da maaskee blive forfulgt og opbragt af de kongelige Skibe — greb han sin Livsvend i Brystet, slog ham i Ansigtet, saa Blodet strømmede ham ud af Næse og Mund, og raabte: "Hvorfor har Din Hund ikke medbragt mine Breve og især Kongens Leidebrev?" "Jeg vilde have givet Kongen det tilbage, thi jeg bruger det ikke, hans Ord er mig fuldkommen nok, men som Sagerne nu staae, vover jeg ei at komme for hans Afsyn!" Han hidsede derpaa Seil og kom lykkelig hjem til Kalløe, men da han dog undte Kongen en lille Skræk for hans smukke Plan, betroede han hemmelig til Biskoppen, at der var en

stor Mængde Sammensvorne, som havde besluttet at bibringe Kongen Gift. Biskoppen fortalte det, som han rigtig havde beregnet, strax igjen, og Kongen blev saa forfrækket, at han rejste ud af Landet og blev en lang Tid borte.

Saavidt Sagnet, som vel har en historisk Begivenhed til Grund, men rimeligviis er meget forvandsket. Da det fortælles af saa mange baade tydske og danske Skribenter, viser det ret, hvorledes Kong Valdemars List havde skaffet ham Ord for Underfundighed og Troeløshed, hvorom ogsaa Kjæmpeviser og Sagn vidne.¹⁾

Niels Ebbesen havde imidlertid fortsat sin Kamp mod Holstenerne uden hidindtil, som det synes, at have truffet sammen med den dræbte Grev Geerts Sønner, af hvilke især den Ældste, Henrik, — som for sin Tapperhed erholdt Navnet Jernhenrik eller den Jernhaarde — var en frygtelig Fjende. Han havde meer end een Gang ladet Kong Valdemar føle sin Kraft, men har vel først nu faaet Noe nok til for Alvor at tænke paa Jylland. Niels Ebbesen synes heller ikke med sine Bønder at have udrettet noget Betydeligt, om de end nedbrøde enkelte Borge, thi 1342 var endnu største Delen af Landet i Holstenernes Hænder. Disse søgte da at befæste Lundenæs ved Skjern Na sønden for Ringkjøbing, men Niels Ebbesen angreb og fordrev dem den 2^{den} Mai 1340²⁾,

¹⁾ Feder Gyvs Viser pag. 275, Suhm l. c. pag. 284, 285.

²⁾ Suhm l. c. pag. 53.

hvorpaa han drog for Skanderborg, som han beleirede i lang Tid. Grev Henrik kom da til Hjælp fra Fyen med 600 Mand, og paa samme Tid gjorde Besætningen et Udfald. Slaget stod paa Nonnebjerg eller rettere Manbjerg¹⁾, ved Skanderborg 2den Novbr. 1340, og her faldt da Niels Ebbesen med en stor Deel af Hæren, men usand er Holstenernes Beretning, at de fangede ham levende og lagde ham paa Steile. Hverken tale vore Krøniker derom eller det bliver rimeligt af Omstændighederne, tvertimod betalte hans Slægtning Hr. Stig Andersen til Bjørnholm i Mandebod for Grevens Drab efter den Tids Skik 500 Mark Lybsk, hvorfor Greverne Henrik og Claus udstædte deres Qwittering 16de Octbr. 1351, og dette kunde ikke skee naar de havde selv hævnnet sig paa Drabsmanden.²⁾

Krigen mellem Holstenerne og de Danske begyndte imidlertid ogsaa i Jylland mere og mere at antage en tøilesløs Character. Det synes som om begge Parter forgrebe sig paa Geistligheden og dens Gods, saa at Biskop Svend i Aarhus maatte udstæde strænge Forbud herimod.³⁾ Værre og værre rasede

¹⁾ Skanderborg Bye og Slot ved Hansen pag. 50, Ar. Hvitf. Kr. pag. 490.

²⁾ Suhm l. c. pag. 53, ifr. pag. 250. Ar. Hvitf. Kr. pag. 469, 505. At de holsteenske Krøniker ere i høieste Grad hadefulde mod Niels Ebbesen, kan man let tænke sig; de gjøre ham en Mængde Beskyldninger, den ene værre end den anden, men da disse slet ingen historisk Grund have, anseer jeg det ei for Umagen værd at omtale dem.

³⁾ Suhm l. c. pag. 55-56.

Krigen især i Sjælland, og det gif gjerne ud over de Danske saasnart det kom til ordentlige Slag, men til Gjengjæld overfaldt og myrdede disse igjen allevegne de Tydske, som faldt dem i Hænderne.¹⁾ Især Aaret 1343 var meget blodigt, en stor Deel af Sjælland blev næsten ødelagt, og Kongen formaade hverken at styre Uorden eller at hjælpe de Danske, som han overhovedet nok var en maadelig General. For nu at faae mæglet et Forlig, blev det ham nødvendigt at faae i sin Tjeneste en Mand, der var lige anseet hos begge Partier, og hertil valgte han da Hr. Nicolaus Limbek, som han havde lært at kjende som en snild og dygtig Statsmand, en tapper Kriger og en troefast Undersaat, der ikke let lod sig rokke i sin Pligt. Han lod sig erkjendige hos ham, hvorvidt han var tilbøielig til at træde i Kongens Tjeneste, dersom denne kunde indløse Kalløe, for hvilket Hr. Nicolaus endnu stedse havde svoret Greverne. Under handlingerne drev Hr. Stig Andersen til Bjørnholm, der stod paa en meget god Fod med Hr. Limbek, saa at de senere giftede deres Børn sammen, og denne Omstændighed saavel som hans Medlidenhed med Danmarks Tilstand har vel ei bidraget saa lidet til at skaffe Planen Indgang hos ham. Hr. Stig Andersen indløste derfor Kalløe Slot fra Hr. Nicolaus Limbek, som udstædte sin Qvittering dat. 15de April 1343²⁾ og tillige lod sine Herrer Greverne vide, at

¹⁾ Ibid. pag. 84, Ar. Hvitf. Kr. pag. 480, Script. Rer. Dan. VI, 524.

²⁾ Suhm l. c. p. 85.

han forlod deres Tjeneste for at gaae i Kong Valdemars, hvilket saa meget lettere kunde skee, da Kongen for Tiden ingen egentlig Krig havde med dem, men nok med Grev Johan og hans Lehnsmand i Sjælland.

Saa snart Hr. Nicolaus havde hylbet Kongen, gjorde denne ham til Hovedsmand over Sjælland, thi her behøvedes allerførst en Fredsmægler. Vi see da ogsaa allerede 29de Jan. 1344¹⁾ en Fred sluttet mellem Kongen og Grev Johan, hvori der overdroges begge Parter Hovedsmand over Sjælland, Hr. Nicolaus Limbek og Hr. Hartwig von Plone, en større Myndighed ved Afgjørelsen af de Stridigheder, der kunde opstaae mellem Begges Tjenere. Endvidere fik Kongen Søborg indløst, samt nogle fangne Geistlige frigivne, for hvis Skyld Riget var belagt med Interdict. Med de to Grever Henrik og Claus sluttedes et Forbund til fælleds Hjælp²⁾, og Kongen havde desuden faaet saa frie Hænder, at han kunde tænke paa at tugte Friserne, som i 14 Aar ikke havde svaret Afgifter. Hertil forenede han sig med Hertug Valdemar i Slesvig, slog dem ved Langsundtoft og tvang dem til at bede om Naade og betale Skat.³⁾ I samme Aar blev Hr. Nicolaus Limbek til Løn for sine Tjenester af Kongen gjort til Drost⁴⁾, og desuden hans Ven, Hr. Stig Andersen, den forsig-

1) Suhm l. c. pag. 101.

2) Suhm l. c. pag. 106.

3) Michelsen Nordfriesland im Mittelalter pag. 92.

4) Suhm l. c. pag. 108. Westphal mon. I, 1395. Nr. Hvitf. Kr. pag. 490 siger urigtig Marss. Script. Rer. Dan. VI, 524.

tige og ædle Mand, som han kaldes ¹⁾, sendt som Høvedsmand til Estland ²⁾, hvor det saae endnu værre ud end i Sjælland ³⁾ og en forsigtig Mand altsaa nok kunde gøres behov. Men her var det for sildigt. Landet stod ikke mere til at redde for Danmark, hvorfor Kongen ogsaa snart solgte det til den tydske Orden i Lifland.

Kongen havde længe ønsket at kunne lægge et Baand paa Friserne, hvis Frihedskjærlighed var alt for stor til at de med Roelighed skulde finde dem i at være gjenforenede med Danmark. Det bedste Middel til at holde dem i Ase fælte han nok vilde Adelen og Geistligheden være, men Adel kjendte de ikke til og Geistligheden havde først i den sidste Krig rovet at gaae Kongen til Haande. Alt tidligere havde dansk Adel søgt at nedsætte sig iblandt dem ⁴⁾, men det vilde ikke lykkes. En fast Borg var i Frisernes Dine en altfor farlig Fjende af Frihed til at de kunde taale den, og Forsøget maatte opgives. Hr. Nicolaus Limbeck optog igjen denne Plan, som synes at have behaget Kongen saare vel, og som var saa meget nødvendigere, da det var forbundet med den

¹⁾ Suhm l. c. pag. 104.

²⁾ Dette Land hørte siden Baldemar Seiers Tid endnu til Danmark.

³⁾ Jfr. Suhm l. c. pag. 92-94, 101.

⁴⁾ Saaledes 1336 de jydskke Familier Brok og Dal. Michelsen l. c. pag. 187. De vare meget nær beslægtede, eller vel egentlig samme Familie og førte det samme Baaben.')

^{*)} Ud. Ser. I, 83, 110.

øiensynligste Livsfare at sende Bud efter de aarlige Skatter. Hr. Nicolaus har som det synes faaet Lov til at anlægge alle de Borge, han saa sig istand til, og Frisernes Ydmygelse gjorde Diebliffet høist beleiligt. Vi finde virkelig heller ikke mindre end 4 Borglevninger, som bære hans Navn, een paa Fjør og 3 paa Sylt, og desuden paa Amrom een, som ei er opkaldt efter ham, men som dog formodentlig skylder ham sin Tilværelse. Som det synes har Kongen pantsat ham de frisiske Der Manse, Romse, Sylt, Fjør og Amrom, hvoraf endeel i senere Tider kom bort, men endeel blev ved Familien og er derfor endnu bevaret under Jylland, medens det Øvrige hører under Hertugdømmet Slesvig, hvorom mere i det Følgende.

At disse djærve Deboere kun vare at tæmme ved faste Borge, indsaae Hr. Nicolaus let. Naar hans Folk sad bag stærke Mure og Grave paa de ikke just meget befolkede Der, var det muligt at have den tilbørlige Opsigt med Fred og Orden i Landet, at inddrive Skatter og kort sagt at beherske Landet hvilket derimod endnu i lang Tid ikke kunde skee med Fastlandet. Paa Fjør anlagdes en Borg i St. Johannes Sogn paa Dens sydlige Side ved den nuværende Bye Borgsum, hvis Navn hidrører fra dens Veliggenhed ved Borgen. Dens Levninger give os endnu en Idee om dens Styrke, thi de bestaae i en rund Plads, omtrent 100 Skridt i Gjennemsnit, omgivet med en Vold, som er omtrent 60 Alen høi og skraaer temmelig stærkt nedad. Dens indre Side er afdeelt i fire Gange eller Terrasser, af hvilke den øverste

har udgjort Brystværet. Uden om Bolden gaaer en nu tør Grav og et Glacis. Der findes kun een Abning paa den, og den vender ud imod Borgsum. Inden for Bolden findes et Kjør eller Morads, i hvilket Borgen, som endnu kaldes Claus Limbecks Borg, har staaet, og Grunden dertil har da været opfyldt i Kjøret.¹⁾ Endnu en Borg skal have ligget her paa Den ved Uddersum, men den skriver sig ei fra Hr. Claus Limbek, men fra Erik Rind, der anlagde den 1360.²⁾ Dens Levninger har Ploven udslettet.

Af de tre Borge, Claus Limbek efter Indbyggernes Fortællinger skal have eiet paa Sylt, laae den ene paa den lange Tunge³⁾, der udgjør Dens sydlige Deel, og nu næsten er ødelagt af Sandflugten. Endnu indtil 1822 var det et Sogn for sig selv ved Navn Rantum og Anner til Vesterland, nu er Kirken afbrudt og Byen lagt under Vesterland.⁴⁾ Det nedlagte Sogn var tidligere meget betydeligt og indbefattede foruden Rantum og Hornum — hvis Navn endnu er tilbage i Dens Sydspids, Hornum Odde — flere nu forsvundne Byer, men først have Oversvømmelserne beklippet det og siden er der opstaaet Sandflugt, som nu næsten har faaet Bugt med alt Landet, Agerdyrkning kan der da slet ikke drives

¹⁾ Klevenfelds Sigilsaml. Mscrpt. i det kgl. Geh. Arch. D. Atl. VII, 727.

²⁾ Michelsen l. c. pag. 99. Klev. l. c., hvor Stedet kaldes Dffensum.

³⁾ Klev. l. c.

⁴⁾ Dörfers Topogr. von Schleswig pag. 172.

mere. Den der liggende Borgruin kaldes nu ogsaa Mantumborg efter Byen, hvorved den findes ¹⁾, og er næsten tildækket med Flyvesand.

Begge de andre Limvigsborge ²⁾, som de kaldes, ligge i Keitum Sogn, den ene ved Archsum, hvorfor den ogsaa kaldes Archsumborg, den anden ved Tinnum, kaldes Tinnumborg. ³⁾ Den Sidste er den mærkeligste og har en rund Bold, men uden Terrasser. Den ligger saa høit, at man kan overse hele Den fra den, og har en Grav, der fik sit Vand fra en Canal, som gik lige til Keitum, og som man senere har tilstoppet af Frygt for Oversvømmelser, thi naar Havet er i Oprør, behøves der kun en lille Abning for at det kan gjøre Ulykke. Landfogeden har nu en Have inden for Bolden, og Pladsen, hvor Huset stod, afgiver den eneste Fiskepark paa Den. ⁴⁾

Som alt fortalt tillægge Indbyggerne Claus Limbek disse Borge. Han var en stor Søerøver, lige de, og plyndrede alle de Skibe, han kunde træffe paa i Vesterhavet. ⁵⁾ Andre Beretninger gjøre Bor-

¹⁾ D. Atl. VII, 351.

²⁾ Michelsen l. c.

³⁾ D. Atl. VII, 350.

⁴⁾ Klev. l. c. Man kommer her saavel som ved Borgen paa Føør til at tænke paa de mangfoldige Sagn om sunkne Borge, hvis Plads nu optages af Søer eller Kjær. Da man i Fortiden for større Fasthed ofte udfyldte Moradser og der opførte Gaardene, kunne slige Hændelser naturligen forklares af at Grunden ei kunde bære Murene.

⁵⁾ Klev. l. c.

genes Beboere til gruelige Kjæmper, som plagede og mishandlede Indbyggerne, inddrevne Skatter og Afgifter med Strænghed, og med stærk Haand overholdt Landefreden, saa Ingen maatte feide med sin Nabo, som tidligere havde været Skik og Brug. Dog derpaa kom kongelige Tropper, deels tillands fra Østen, deels tilføes, gjorde Landgang paa Den og slog Kjæmperne efter en lang Strid, hvorefter de bleve Herrer paa Den og plagede Indbyggerne endnu værre.¹⁾ De sidste Efterretninger bestaae siensynlig af virkelige Kjendsgjerninger, som med Villie ere forvandskede, enten for at moere Almuen eller af andre Grunde. De gruelige Kjæmper vare Adelsmænd, som anlagde Borgene, og den fortalte Kamp fandt virkelig Sted mellem Hr. Limbeck og Kongen, som snart skal fortælles. Derimod er den Claus Limbeck, som angives for en stor Søerøver, neppe Drosten, men snarere hans Sønneson, der førte et saa vildt Liv, som nogen Adelsmand paa den Tid, hvorimod jeg ikke finder Spoer til at Drosten skulde have begaaet Søerøverier, som isøvrigt ikke ansaaes for Vanærende efter den Tids Tænkemande, men vare et meget passende Tidsfordriv for en Adelsmand. Desuden synes Sagnene at omtale Claus Limbeck langt mere som en historisk Person, og sige ikke at han har anlagt, men kun besiddet Borgene, og Føringerne lægge til, at han havde hele Loh-Herred og Føør Vesterland, hvilket kun passer paa den yngre Claus, som desu-

¹⁾ Michelsen l. c.

den ikke var Ridder, og altsaa i Sagnet kunde benævnes uden Tillæg af Herre. Hans Farfader Drosten forekommer altsaa paa Øerne kun som en gruelig Kjempe, der tvang Indbyggerne til Fred og til at betale Skat, men en historisk Person er han endnu ikke bleven.

I Sjælland var imidlertid Freden med Holstenerne kun kortvarig. De anlagde én nye Fæstning ved Nestved, som fik Navnet Huusvolden og som har ligget sønden for Byen paa nogle Banker uden for Sortebrødreloster.¹⁾ Da dertil ikke var givet dem Tilladelse i Pantebrevene, drog Kong Valdemar endnu i Aaret 1344 med en Hær for den, men maatte vige bort med uforrettet Sag.²⁾ Aaret efter udbrød i Kongens Fraværelse en nye Krig, hvori de Kongelige vare heldigere, idet de indtog og sløisede Huusvolden, Gunderslevholm³⁾ og Padeborg⁴⁾, hvor imod Holstenerne hærjede det flade Land.⁵⁾ Samme Aar sluttede Kongen i Veile et næiere Forbund med den slesvigske Hertug Valdemar, som dette siden kom dyrt at staae.⁶⁾ At Kong Valdemar i dette Aar foretog sig en Reise til Estland for at ordne de forskjellige Omstændigheder, som dog ikke lykkedes ham

¹⁾ D. Atl. III, 97.

²⁾ Suhm I. c. pag. 109. Ar. Hvitf. Kr. pag. 491.

³⁾ Nu en Herregaard i Gunderslev Sogn, Øster Flakkebjerg Herred, Sorø Amt.

⁴⁾ Nu Sparresholm, en Herregaard i Torvård Sogn, Hammer Herred, Præstøe Amt.

⁵⁾ Suhm I. c. pag. 131, 32. Ar. Hvitf. Kr. pag. 492.

⁶⁾ Suhm I. c. pag. 126.

paa anden Maade end ved at sælge Landet, har vist bidraget meget til Uroelighederne. Forbittrede over deres Tab forlangte Holfstenerne i det følgende Aar 1346 Forstærkninger, som ogsaa Grev Johan selv bragte til Lolland. Dette var maaskee saameget mere nødvendigt som Hr. Nicolaus Limbek i dette Aar med en Hær drog til Laaland og beleirede Holfstenernes Slotte.¹⁾ Greverne Henrik og Claus harmede sig over Hertug Valdemars nyste Forening med Kongen, loffede ham under Paaskud af Jagd over til Fyen og fængslede ham i Nyborg, hvor han maatte sidde paa andet Aar. Alle disse Omstændigheder bidroge til at Kongen skyndte sig hjem, hvorpaa det lykkedes ham at indtage Korsbøer og Pedersborg²⁾ samt tvinge Grev Johan til et Forlig, hvorved han afstod sine øvrige Besiddelser paa Sjælland og Lolland til Kongen for 8000 lødige Mark Sølv.³⁾ Disse to Lande vare nu altsaa indløste, men videre havde han endnu heller ikke kunnet bringe det. Fyen blev derpaa det Land, som han bestræbte sig for at befrie,

¹⁾ Westphal. Mon. ind. I, 1395. Script. Rer. Dan. VI, 525.

²⁾ Pedersborg er nu en Kirke i Allsted Herred, tæt ved Sorø, men det har fordum været en meget fast Borg, hvorfra Munkene i Sorø ofte bleve foruroeligede, især i denne lovlose Tid, medens Landet var pantsat til Grev Johan. Kirken ligger meget høit paa en Odde, som gaaer ud i Sorø Sø, og endnn sees tydelig de svære Volde, hvormed den var omgivet. D. Aft. VI, 323. Daugaards Klosterhist. pag. 44, 242, 251.

³⁾ Suhm l. c. pag. 153.

og fra nu af gaaer Indløsningen ogsaa raskere for sig, da det styrkede hans Magt betydeligt, at der blev Noe i det ulykkelige Sjælland, som af alle danske Lande havde lidt meest.

Forholdet mellem Kongen og Hr. Limbeck synes efterhaanden at være bleven mindre godt, hvortil mange Ting bidrog. At Valdemar lod sin Svoger Hertugen hensidde saa længe i Fængsel uden at gjøre sig synderlig Meilighed for at frie ham ud, maa have forbittret Drosten meget, thi Hertugen var dennes Herre, i hans Land laae Dorning, og flere af Hr. Nicolaus's Brødre og Slægtninge hørte til hans Raad og Omgivelser. Desuden var det ham selv, som i den bedste Mening havde bestræbt sig for at frembringe et fortroeligere Venskabsforhold mellem Svogrene, men dette misbrugte Kongen til at benytte Hertugen som et blot Redskab, der opoffres saasnart det ikke længere bruges. Hertil kom at Valdemar efterhaanden som han fik friere Hænder traadte tydeligere frem med sine Planer, at sætte snævrere Grændser for Adelens Magt end hans Haandfæstning til: lod, og hertil kunde Hr. Nicolaus ikke være ligegyldig, da det her gjaldt Standens Friheder, som ingen Adelsmand dengang kunde opoffre uden at ansees for en Forræder. I Christoffers og Grev Geerts Tid, ja endnu tidligere, var meget Krongods kommet i Adelens Besiddelser, og det ofte paa en fuldkommen lovmæssig Maade ved Gave eller Kjøb. Dette begyndte Kongen at tilbagefordre uden Betaling, og hvorvel vi nu tildags i Almindelighed kun see denne Handling fra dens bedste Side, idet vi betragte den Nytte,

det bragte Landet, kunne vi dog ikke nægte at deri ligger megen Uretfærdighed. Naar en Familie i længere Tid, ofte i flere Generationer, har besiddet en Eiendom med fuld Ret og da pludselig mister den, kan man ikke undre sig over at der opstaaer Misfor- nøielse. Mange statskloge Regenter have handlet saaledes, og jeg behøver blot at erindre om Carl den 11te i Sverrig, som ved en Lov inddrog alle de i Aarhundreder afhændede Krongodser og derved kuld- kastede al Eiendomsret, samt gjorde mange Familier ulykkelige.¹⁾ Dengang modsatte Vislænderne sig ivrigt, men deres Talsmand, Patkull, blev fordrevet og siden af Carl den 12te radbrækket. Ved saadanne Midler frembringer man vel Tavshed, men Handlingen bliver lige uretfærdig, om den end forsøger Statens Ind- komster.²⁾

¹⁾ Ogsaa danske Familier traf dette Slag. Frederik den Anden og flere af vore Konger havde bortskjænket eller afhændet Godser i Skaane, som uden Bederlag ind- droges over 100 Aar efter af Kong Carl.

²⁾ For at anvende Fremgangsmaaden paa vore Læder vil jeg anføre lignende Exempler. Bilde det ikke ansees som en Uretfærdighed, om Regjeringen pludselig uden Bederlag inddrog Balløe, Holsteinborg, Bregentved, Sam- søe, Langeland og flere Grevskaber, som ere skjænkede de nuværende Besidderes Forfædre, og som en særdeles Naade for Christiansholm, Frisenborg, de nu adsplittede og bortsolgte Godser Løvenholm, Marselisborg, Rysfen- steen, Lundenæs og mange flere betalte den efter nuvæ- rende Penge høist ubetydelige Sum, hvorfor de bleve afhændede. Og dog var dette ikke en Smule uretfærdi- gere end Valdemars Fremgangsmaade.

Kongen havde rigtignok ikke endnu ret begyndt paa disse Finantsoperationer, men Drosten har vel kjendt ham tilstrækkelig til at kunne frygte for hvad der vilde komme. Dette vilde da koste ham Alt, hvad han eiede i Danmark, og hans Slægtninge vilde det gaae ligedan. Kong Valdemars Statskonst tillod ham desuden at foretage andre Ting, som han forsvarede med Ordet Politik, men som dog maaskee ikke saa sjælden have saaret Drostens Samvittighed og fjernet ham mere og mere fra Kongen, hvorved det totale Brud blev forberedt, som vi snart blive Vidne til.

Kalløe havde Hr. Nicolaus snart faaet tilbage og beholdt det fremdeles som et Pantelehn af Danmark, hvorfor han omtales som Kongens Høvedsmand paa Kalløe i en Overeenskomst, som 22de Juli 1348 affluttedes paa Nebbe¹⁾ mellem Kongen og Greverne Henrik og Claus om Indløsningen af en Deel af Fyen og Jylland, skjøndt den Tids forvirrede Cancelliestil paa et andet Sted næsten lader det see ud, som om han endnu var Grevernes Høvedsmand paa Slottet. Foruden disse Provindser indløste Kongen efterhaanden flere og flere Borge fra de mindre Pantehavere og har ved denne Leilighed vel neppe skaanet Familien Limbek, der af Alle var rigeligst aflagt med Krongodser. Dog endnu maatte han vise megen Skaansel i Jylland, for ikke at opbringe Folket

1) Suhm I. c. pag. 187. Ar. Hvitsf. Ar. pag. 496. Dette Nebbe laae i Holmands Herred, Veile Amt og vil siden oftere blive omtalt.

imod sig, og har derfor uidentvivel holdt sig til de Fremmede, men ladet den indfødte Adel i Ro. Saaledes kan man ogsaa forklare sig at der i hans Raad findes adskillige Jyder, som siden bleve hans bitterste Fjender, hvoriblandt Hr. Stig Andersen og Hr. Niels Bugge til Hald, Repræsentanter, som man vil erindre sig, for to ganske forskjellige Partier, et Bevies paa med hvilken Klogskab Kongen havde forenet alle Danske. En Følge af Drostens spændte Forhold til Kongen var at han fjernede sig fra dens Raad, hvorfor vi i nogle Aar ikke finde hans Navn i de offentlige Forhandlinger, hvorimod det flere Gange forekommer i private Sager, især i Jylland, blandt hvilke imidlertid kun een kan have Interesse for os. Biskop Jacob i Noeskilde døde i Aaret 1350 og bestemte i sit Testament, at iblandt hans Efterladenskaber en fuldt udrustet Snække (Krigsskib) skulde tilfalde Hr. Nicolaus ¹⁾, som denne Gave netop i dette Dieblig maatte være særdeles kjærkommen, da han snart kunde vente Brug for sine Snækker.

Uenigheden med Kong Valdemar var nu steget til det Høieste og Hr. Nicolaus havde i flere Aar bestræbt sig for, at aabne Dinene paa den jydsk Adels og gjøre den opmærksom paa, hvad der med Sikkerhed kunde ventes af Kongen. Ved disse Bestræbelser kom det ham meget tilgode, at Kong Valdemar næsten bestandig var i Tydskland, hvor han med Iver deeltog i den falske Valdemars Fejde i Brandenburg. For at faae Penge paalagde han svære Skatter, især

¹⁾ Suhm l. c. pag. 234.

paa Verne¹⁾, og det maatte falde Enhver i Dinene, at hans Ophold og Krige i Tydskland kostede betydelige Summer, som Undersaatterne, udpiinte af de fremmede Panthavere, kun med stor Besværlighed kunde bringe tilveie, og som baade kunde og efter Alles Mening burde være bedre anvendt, end til de for Danmark temmelig ligegyldige Krige og Reiser i Udlandet. Efterhaanden fjerne sig nu ogsaa de Danske og især Jyderne af hans Naad, hvor deres Plads optages af Tydske, ligesom Kongen mere og mere styrkede sig med Leietropper, som han heller ikke undlod at benytte mod de Misfornøiede.²⁾ Han har formodentlig frygtet Stemningen, thi 1350 udfkrev han en Rigsdag i Ringsted, hvor han afslagde Regnskab for Anvendelsen af de hævede Skatter, som efter hans Beregning ikke nær havde været tilstrækkelige, saa han endog havde tilsat af sit Eget.³⁾ Imidlertid har jeg ingen rigtig Troe til denne Beregning, thi da han Intet eiede ved sin Thronbestigelse og Keiserne kostede saare meget, kan jeg ikke ret begribe hvorfra Pengene kom, naar det ikke var fra Skatterne.

¹⁾ Ibid. pag. 204, 237.

²⁾ Ibid. pag. 191, 231. Den for Danmark saa forærvelige Ufsik, at føre Krigene med tydske Leietropper, maa især tilskrives Baldemar, skjøndt den alt tidligere var kjendt. Til at bekjæmpe Undersaatterne med vare de gode nok, men i Krige mod Fremmede kostede de uhyre Summer, og derfor kunde Danmark saa sjælden tillands staae sig imod Sverrig, som næsten blot kjæmpede med indfødte Soldater.

³⁾ Suhm I. c. pag. 202. Nr. Hvitf. Nr. pag. 498.

Hvad der skadede Kongen meget i Folkets Dine var den frygtelige Pest, den sorte Død kaldet, som især i Aaret 1350 ødelagde Landet. Dens Spoer kjendes endnu i Jylland, hvor store Strækninger ligge øde, som tidligere vare under Ploven, og det vil vare længe inden de ganske udryddes. Efter gamle Beretninger skal den have bortrevet $\frac{1}{3}$, paa nogle Steder endogsaa $\frac{3}{4}$ af Befolkningen, og ofte traf man paa hele Byer, hvor næsten Ingen var tilbage.¹⁾ I en uoplyst Tidsalder er det saare almindeligt at give Kongen Skyld for alle de Ulykker, som ramme Landet, og især har Skandinavien altid været stærk heri.²⁾ Da nu desuden Kong Valdemar var for sin Tid en usædvanlig oplyst Mand, som ikke gjorde sig den Uleilighed at skjule sin Foragt for Mængdens Overtroe, kan det ikke undre os at han blev anseet for at have megen Skyld i denne Ulykke. Paa den anden Side styrkede det ogsaa hans Magt at saa utallige Mennesker døde bort, thi Folket blev derved betydelig svækket og hans Leietropper behøvede ikke at frygte saa mange Modstandere om et Oprør brød ud. Især viser dette sig i Jylland, hvor Adelen og Bønderne, som alt fortalt, holdt meget sammen, thi

¹⁾ Suhm I. c. pag. 239, 40. Script. Rer. Dan. IV, 621. Michelsen I. c. pag. 104. Heimreichs nordfriesche Chronik pag. 139. Cypræi Ann. Episc. Slesv. pag. 337.

²⁾ Den ældre danske Historie leverer Exempler paa at saadanne Ulykker have voldet Kongerne, f. Ex. Duf Hunger, meget Had. De Svenske offrede i Oldtiden deres Konger til Guderne, naar ellers Intet vilde hjælpe.

fra nu af træder han langt kraftigere op imod dem og paalagde Byrder og Besværinger, som man før neppe havde kjendt af Navn. Men han fik da ogsaa at mærke, at han ligesaa vel som Grev Geert havde tiltroet dem alt for megen Taalmodighed, thi de grebe saa ofte til Waaben, at Kongen tilsidst dog altid maatte give efter; hvormange Borge han end ødelagde, hvor ofte han end hærjede det flade Land, at tvinge dem formaade han ikke.

Hr. Nicolaus havde, som det synes, ogsaa henvendt sig til Greverne Henrik og Claus, som vare misfornøiede med det sidste Forlig, der nok ikke blev holdt af Kong Valdemar. Ogsaa Hertug Valdemar var ham gunstig, og Syderne kunde han stoele paa. Den statskloge Konge synes ganske at være overlistet af sin forrige Drost, thi han har saas lidet frygtet for nogen Fare, at han 1351 reiste til Tydskland efter at have sendt en Armee til Slesvig, som det hedder for at hjælpe Hertugen, skjøndt denne ei vides at have havt Krig med Nogen.¹⁾ Hærens Bestemmelse var snarere at indtage Hr. Nicolaus's Borg Dorning, thi denne indesluttede de med to Leire. Hr. Limbek synes ei at have været der selv, men hans Søn Henneke Lembek var nok Commandant.²⁾ Han holdt sig tappert, men begyndte

¹⁾ Suhm I. c. pag. 247. Ar. Hvitf. Kr. pag. 504.

²⁾ Chron. Holsatiæ pag. 69. Angeli Holst. Chr. II, 20, 21. Paa denne Maade forklares ogsaa den Uovereensstemmelse mellem Efterretningerne, da Andre ikke nævne Henneke og man derfor har antaget Hr. Nicolaus for selv at have været der, Suhm I. c. pag. 250. Da

tillidst at mangle Proviant, hvorfor han sendte Bud til Grev Claus og bad ham om noget, da han ellers ikke kunde holde sig længere. Greven sendte ham Bud ved Claus Raphan ¹⁾, at han ikke kunde hjælpe ham dermed, men til en bestemt Time vilde han angribe den ene Leir, dersom der da tillige skete et Udfald, i tvivlede han ikke om at Angrebet jo vilde lykkes. Henneke Limbek havde i sin Tjeneste en snild og pålidelig Svend ved Navn Kappe. Denne sendte han ofte om Natten ind i Kongens Leir for at speide og lægge Mærke til, om Fjenderne vare aarvaagne eller ikke. Han havde udvalgt denne Dag til Angrebet, havde nøie gjort sig bekjendt med Leirligheden, og da den bestemte Time kom, førte han Holfstenerne saaledes, at Forbindelsen mellem Leirene blev spærret. Angrebet skete nu paa den ene Leir under Feldraabet: "Holstenland! Frowe von Hemmelsrike!" ²⁾ og samtidig hermed gjorde de Beleirede et Udfald, saa de Overrumplede snart kom i Uorden. Da nu ingen Undsætning kunde komme til Hjælp fra den anden Leir, fordi Kappe havde spærret Passagen, opløste Hæren sig snart i den vildeste Flugt, hvorpaa den anden Leir ogsaa brød op og flygtede. Denne Seier havde de vigtigste Følger. Ikke alene blev der gjort et umaadeligt Bytte af Alt, hvad der var i Leiren, Bøsser, Klenodier, Vaaben, Fødevarer,

Henneke 1357 beboede Dorning, som vi siden faae at see, er min Forklaring meget sandsynlig.

¹⁾ Boss Gesch. des Adels in Schleswig und Holstein, Mscrpt. i det danske Selskabs Archiv.

²⁾ Himmeriges Frue!

Havre, Rug, Malt, Æl, Mjød, Blider, men 200 anselige Mænd bleve fangne. Desuden gav denne Seier Anledning til at Alle brød løs. Hertug Valdemar gif over til Holstenerne, og Greverne Henrik og Claus samt Hansfæstæderne erklærede Kongen Krig. Denne kom skyndsomt tilbage fra Tydskland, forsynede sine Magasiner og befæstede sine Slotte, men paa samme Tid faldt største Delen af den jydskke Adel fra ham, skjøndt det endnu ikke kom til aabenbar Kamp. De fornemste Adelsmænd, som Hr. Bugge, samlede med Kongen i Kallundborg, hvor han, som Arild Hvitfeld siger, "fang sødt for dem og gav dem gode Ord", men de bebreidede ham hans Haardhed og Overtrædelse af Haandfæstningen, beklagede dem over, at han inddrog saa meget Gods, som lovlig var erhvervet, og desuden plagede Almuen med Skatter og Paalæg samt ulideligt Hoverie. Dette skete rigtignok især paa Derne, men de frygtede for at Touren ogsaa vilde komme til dem, og før vilde de miste Livet end taale at deres Bønder bleve saaledes undertrykkede, som det skete i Sjælland. Udfaldet af Forhandlingerne blev, at de forbittede droge hjem, samlede Folk og stormede Kongens Slotte.¹⁾ Dengang havde man andre Begreber om Oprør end nu. Enhver Adelsmand ansaae sig omtrent for lige saa frie som Kongen og adlød ham ikke et Dieblif længere end hiin overholdt de Forpligtelser, han ved sin

¹⁾ Suhm I. c. pag. 249, 50. Ar. Hvitf. Kr. pag. 504, 5. Script. Rer. Dan. VI, 526. Westph. Mon. ined. I, 1397.

Thronbestigelse havde indgaaet. De mangeaarige Borgerkrige havde næsten løsnet det Baand, som sammenbinder Konge og Folk og som i hiint Aarhundrede aldrig var synderlig fast, Tidsaanden førte det saa med sig. Frygt for Følgerne af en Borgerkrig kjendte man ikke noget til, uagtet den Sidste endnu var i Alles Minde, men det gjaldt her Friheden, og for den opoffredes Alt. Saa ganske Uret havde Gyderne nu rigtignok heller ikke, hvorvel man saa gjerne vil skyde al Skyld paa dem. Valdemar var en Konge, som vel kan velsignes af Efterkommerne, men maatte hades af Nutiden, og ikke for intet bærer han Tilnavnet den Onde. Han modtog et opløst Rige, som ikke sammenholdtes ved noget Baand og hvor Enhver omtrent gjorde, hvad ham tykkedes; han efterlod det samme Rige i en udmærket Stand, ordnet i sit Indre, stærkt imod Fjender. For at udrette saa meget maatte han styrte en Mængde Ting, som længe havde bestaaet, begaae mangfoldige Handlinger, som i og for sig selv ikke kunne forsvares, først og fremmest overalt sætte sin Villie igjennem, thi han var en Reformator, som følte at hans Villie var god, og naar den blev gennemført saaledes, som han følte den, maatte den blive til Lykke for Landet. En saadan Konge var Philip for Macedonien, Ludvig den Ellevte for Frankrig, Henrik den Syvende for England, Peter den Store for Rusland, en saadan Regent vilde Keiser Joseph den Anden være for sine Lande, men han var for god og samvittighedsfuld, og alle hans Reformere strandede.

Til Valdemars Forbedringer hørte mange dengang ubekjendte Foranstaltninger, som udfordrede en betydelig Arbeidskraft. Saaledes opførte han Møller, anlagde Dæmninger, gravede Canaler, forbedrede Veie, befæstede Slotte og øvede Bønderne uafsladeligt i Vaaben. Den fornødne Arbeidskraft fik han meget let ved at lade Almuen forrette Hoverie, som man tidligere neppe kjendte synderlig til, uden hvor en Borg skulde anlægges, og dette var da forbigaaende. Især i Sjælland kunde han frit raade, da Bønderne her vare langt mere undertrykte end andetsteds, og han har upaatvivlelig megen Deel i det Bornefskab, der her blev almindeligt, og uidentviol udgik fra Konger og Klostre, skjøndt Adelen især senere ogsaa tog megen Andeel deri.¹⁾ Alt nu var Bondens Tilstand i Sjælland saa slet, at den maatte forekomme Alle utaalelig, og den jydskke Adel erklærede med Djærvhed, før at ville døe end taale, at deres Underhavende skulde behandles saaledes.²⁾ Ogsaa troer jeg, at man gjør Adelen megen Uret ved at udlede dens Oprør fra, at Kongen ikke tillod den at skalte og valte med sine Underhavende, som den vilde.³⁾ Dette kunde nok passe for Sjælland, men i Jylland kan jeg ikke finde Beviser derfor, ja her havde man neppe engang vovet det. Derimod er et betydeligt Beviis derimod, at Hr. Stig Andersen, Oligarchiets Repræsentant i

1) Sfr. Estrup om Tygestrup pag. 135 sqq., hvor en meget interessant Afhandling om Hoverie og Bornefskab findes.

2) Suhm I. c. pag. 389.

3) Ibid. pag. 248.

Jylland, endnu stedse holdt med Kongen¹⁾, og altsaa har haabet Fordele for sit Partie.

Kongen var især forbitret paa Hr. Limbek, der havde saaledes overlistet ham, og sendte en Hær mod Kalløe, som han endnu stedse havde i Pant. Den Tids tørre Kroniker bevare om denne Begivenhed kun Resultatet, nemlig at Kongens Folk i Mols 1352 bleve overfaldne af Hr. Nicolaus og hans Benner og nødsagede til at give sig til Fange.²⁾ Valdemar fortsatte imidlertid Krigen, men søgte tilige at adsplitte Forbundet, der var ham for stærkt. Først prøvedes paa et Forlig med de holsteenske Grever, men det mislykkedes. Derpaa udfreves endnu i samme Aar en Forsamling til Kallundborg for at afgjøre Striden med den jydskke Adel. Her mødte da tre jydskke Bisper, Hr. Niels Bugge, Hr. Claus Limbek og flere Jyder, men der udrettedes Intet, og Valdemar holdt derpaa Tourneringer i Kjøge og Stege.³⁾ Derefter drog Kongen til Tyskland⁴⁾, indsatte i sin Fraværelse endeel Herrer, hvoriblandt Stig Andersen, til at styre Riget, og forligte Hertugerne af Pommern og Mecklenborg, som havde været i Strid. Paa Herrerne af Berle blev han opbragt, uvisst af hvad Grund, og angreb deres Land, men øvede mod de Fangne en saa skjændig Grusomhed —

1) Ibid. pag. 263.

2) Nr. Svitsf. Kr. pag. 506. Westph. l. c. pag. 1397. Script. Rer. Dan. VI, 526.

3) Nr. Svitsf. l. c. Suhm l. c. pag. 263.

4) Dette gjorde han oftere naar Krigen begyndte at blive alvorlige.

ved at affkjære dem Næse og Dren og ellers lemlæste dem — samt ødelagde saa frygteligt Landet, at hans egne Tilhængere oprørtes og forlode ham. Man veed slet ikke, hvorover han blev saa opbragt paa Herrerne af Berle, og har derom opstillet mange Gisinger, men at det er saaledes tilgaaet kan ikke betvivles.¹⁾ I dette og det følgende Aar har Kongen uidentviol ladet angribe og indtage Hr. Nicolaus's Borge paa Sylt og Føør, hvorom tilforn er fortalt, og har da nok især den Føoringer Borg gjort Modstand, thi kun ved at udhungre den lykkedes det hans Tropper at faae den i deres Bærg, hvorpaa den blev afbrudt og sløifet.²⁾ I Aaret 1353 stiftede Hr. Nicolaus, i Forening med Erkedegnen Paulus, St. Peters og Pauls Alter i St. Clemens Kirke i Aarhuus, hvorfor en ugentlig Messe skulde holdes for ham ved dette Alter³⁾; man seer altsaa, at han stod sig godt med Geistligheden og stræbte at bevare dette Forhold. I dette Aar lykkedes det Kongen at komme til Forlig eller maaskee rettere Stilstand med Greverne, som han gav noget efter for, idet han bekræftede deres gamle Pantebreve.⁴⁾ Der omtales da ogsaa Andres Fordringer i dette Forlig og at Fangerne skal løsgives. Ved denne Leilighed forekommer en Artikel om Nikles (Nicolaus) Kriksen von Linden, der skulde løsgives af sit Fængsel, men

¹⁾ Suhm I. c. pag. 263. Ar. Hvitf. Ar. pag. 506. Script. Rer. Dan. VI, 526, 27.

²⁾ Klev. I. c.

³⁾ Woss I. c.

⁴⁾ Suhm I. c. pag. 279.

det Gods, som han havde pantsat Hr. Nicolaus Limbeck for 200 lødige Mark, skal denne beholde indtil det bliver indløst. Indløsningen kan skee naar det skal være, medens Hr. Nicolaus har Kalløe inde, men naar Kongen har indløst Kalløe, skal dette Gods kun kunde staae et Aar derefter, og være forfaldet, hvis det ikke bliver indløst inden denne Tid.¹⁾ Denne Niels Eriksen er altsaa som Fange faldet i Hænderne paa Hr. Nicolaus og er da efter al Sandsynlighed Anføreren for Kongens Tropper, som bleve fangne Aaret iforveien. At han var en Tydsker viser Navnet, men af hvad Familie han har været, er ei godt at sige. Om Kalløe finder man et Sagn²⁾, der maaskee hører herhen og kan lede os noget paa Spoer efter ham.

Kalløe Slot var meget stærkt og velbefæstet, saa Fjenden ikke let kunde faae Bugt med det. Engang tog en Greve sig for at beleire det, men da han nok mærkede, hvor umuligt det vilde være at indtage det ved Storm, byggede han tæt ved Steenbroen, som

¹⁾ Boss I. c., hvor Doc. er affkrevet, men Navnet har ikke ret kunnet læses, saa Boss er uvis om det er von Linden eller von Duden. Drig. har jeg ei hart i Hænde. Han maa ikke forveksles med den danske Rigsraad Hr. Niels Eriksen, som levede paa samme Tid, men var Ridder, den anden kun Bæbner. En anden dansk Ridder, Hr. Niels Eriksen, kaldet den Røde eller Rød, har ogsaa levet paa denne Tid. Begge de Sidste vare i det mindste nogle Aar senere Kongens Fjender. Suhm I. c. pag. 309, 603, 608.

²⁾ D. Atl. IV, 329. Thieles Folkesagn III, 67. Et lignende Sagn om Stigsholm ibd. pag. 3.

forbinder Den med Fastlandet, en Borg eller stærk forskandset Leir, hvor han lagde sig ind med sin Hær og ventede paa, at de Beleirede af Mangel skulde tvinges til Overgivelse. Han laae her i syv Aar og passede bestandig paa Slottet, men der saaes intet Teqn til Mangel derinde. Greven havde imidlertid havt Proviant nok fra Landet deromkring, men nu blev det ham for langvarigt, og tillige begyndte de Beleiredes Benner at gjøre Anstalter til at befrie dem. Greven besluttede da at ophæve Beleiringen, ifald Nøden ikke snart tvang Kalløe til Overgivelse. For nu at erfare deres Tilstand, tillod han en Tiggerkjerling at gaae derind og bede om noget Mad, og saae da, at hun den første Dag fik et godt Stykke Brød, den næste Dag et større, den tredie Dag et endnu større og saaledes fremdeles. Da dette havde varet noget, bemærkede han, at de Beleirede traf først een Koe omkring Slottet, derpaa en anden, og saaledes talte han fire Køer. Endvidere hørte han flere Dage efter hinanden fire Gange stærke Svinestrig, hvoraf han sluttede at de derinde slagtede Sviin. Da mærkede han nok, at det vilde vare ham for længe, maaskee har han ogsaa om føie Tid kunnet vente et Angreb af Borgherrens Benner og derfor ikke vovet at blive liggende der længe, fort at fortælle, han ophævede Beleiringen og drog bort, fast overbeviist om at de ikke stod til at udhungre. Men det var ganske tvertimod, thi havde han blot endnu tøvet i nogle Dage, vilde Manglen have tvunget Besætningen til Overgivelse. Dengang Tiggerkjerlingen fik Lov at komme ind, tænkte Hovedsmanden

strax at det havde noget at betyde, og uagtet hans Levnetsmidler vare paa Hældningen, gav han hende dog altid rigeligere Portioner. Imidlertid var han nu bragt saavidt, at der kun var een Koe og eet Sviin tilbage, og at altsaa saa Dage maatte afgjøre hans Skjæbne. Han lod derfor Koen hver Dag føre fire Gange omkring Slottet, hver Gang med en anden Hud over sig, og lod Svinet hver Dag fire Gange knibe i Dret for at faae det til at skrike, da han haabede at Greven skulde troe, at de daglig slagtede Sviin, medens de derimod knappede saameget som muligt af paa deres Maaltider, for ikke at være nødsagede til at slagte det sidste Stykke. Hans List lykkedes ogsaa, og Fjenden drog bort med uforrettet Sag. Endnu seer man en Bakke, omgivet med store Træer, tæt ved Stendæmningen; her har Borgens staaet, og Bakken kaldes Grevens Holm eller Grevens Skandse. Endvidere fortælles om Kalløe, at der etsteds paa den skal være nedgravet en Syvaarskat, det vil sige saamegen Skat, som i syv Aar kunde hæves af Landet (Lehner), og som maaskee er skeet i denne Beleiring af Frygt for, at den skulde falde Fjenden i Hænderne. Man har gravet efter denne Skat under Taarnet, og fandt da først en Skee, derpaa en Tintallerken. Da man kom dybere, stødte Graverne imod en Kobberport, som de ikke med al deres Magt kunde bryde op. Men naar man kastede en Steen gjennem den Rist, som var paa Porten, kunde man længe høre den rulle langt hen under Jorden, og det skal være en Løngang, som

gaaer fra Slottet under Stranden og op til Hestes-
havestov nord for Den.

Naar man nu borttager Sagnet's Udsmykkelser, som den lange Tid og maaskee enkelte andre Smaa-
ting, kan Historien meget godt gjælde Hr. Nicolaus og hans Forsvar mod Kongens Tropper. Da han kunde vente sig Hjælp af sine Benner, vare saa Dage maaskee af yderste Vigtighed, især dersom han, som man med Næmnelighed kan formode, var underrettet om deres Ankomst. Efter Beleiringens Ophævelse har Greven da trukket sig østlig, enten for at slippe ind i Hr. Stig Andersens Borg Bjørnholm ¹⁾, eller for i Ebeltoft at indskibe sine Tropper, men Hr. Nicolaus og hans Benner have forinden indhentet ham og tvunget ham til at capitulere. At det var en tydsk Greve, som med tydske Leietropper foretog Beleiringen, er meget muligt, Valdemar havde saa Mange af dem herinde, at han ikke bestemt lader sig paavise, her i Danmark udelodes da i Almindelighed Titelen, som den danske Adels ikke kunde lide, men Sagnet har bevaret den. Navnet von Linden kan let være feil læst for von Lichen, og saaledes skrive de nedersachsiske Grever von Gleichen sig ofte. Af disse vare saavel før Valdemars Tid Adskillige her i Riget, som ogsaa under ham, og den fangne Niels Eriksen vil jeg derfor troe maaskee var en Greve af Gleichen, men dette er, som Enhver seer, kun en Gissning, som gjerne kan være urigtig.

¹⁾ Denne berømte gamle Borg, Familien Hvides Stammesæde, er det nuværende Høgholm i Tistrup Sogn, Sønder Herred paa Mols.

Det er alt berørt ved Fortællingen om Borgene paa Sylt og Fjør, at Sagnet lader de Kongelige overvinde Kjemperne og derpaa undertvinge og strengt beherske Friserne. Her ligger ogsaa en historisk Begivenhed til Grund for Sagnet, thi efter at have indtaget Hr. Limbeks Borge har Kongen, som fortræffeligt forstod at benytte Omstændighederne, i Begyndelsen af Aaret 1354, formodentlig medens Frosten gjorde et Feldtog i Marsken lettest, tugtet Friserne alvorligt, fordi de igjen i lang Tid havde undladt at betale Afgifter. 1) Samme Aar ved St. Hansdag lykkedes det ham at blive forligt med Jyderne, som han tilgav deres Oprør, lovede at overholde deres gamle Friheder, samt forbød 'strængelig' alle Undertrykkelser mod Ringere. 2) At der efter et saadant Røve maatte forekomme Uordener, især i en Tidsalder, da Røverie ikke vanærede nogen Adelsmand, er en Selvfølge, og ingen Tvivl er der om, at Kongen saare ofte straffede med fuldkommen god Grund. See vi dog endnu i dette Aar tre Adelsmænd blive bandsatte af Ribe Bisp, fordi de røverisk havde overfaldet Geistlighedens Gods, og af saadanne Exempler kunde man nævne mange, men i hvilket Land gif det den gang bedre til. Blandt dem, som Kongens Tilgivelse i fuldt Maal strakte sig til, var ogsaa Hr. Nicolaus Limbek, der nu igjen blev ansat som Kongens Drost, ja allerede i Forliget nævnes som saadan. Imidler:

1) Suhm I. c. pag. 292. Ar. Hvitt. Kr. pag. 508. Michelsen I. c. pag. 96, 97.

2) Suhm I. c. Script. Rer. Dan. VI, 527.

tid viste det sig snart, at Kongens Løfter om Tilgivelse ikke kom fra Hjertet. Til at hævne sig mod Oprørerne kunde han let finde Leilighed, thi mange Uordener og Undertrykkelser havde fundet Sted. Allerede i Begyndelsen af Januar Maaned 1355 finde vi ham derfor i Ribe, hvorhen han endnu i samme Maaned forlangte Tropper fra Sjælland.¹⁾ Han drog omkring i Jylland og holdt skrap Nettergang, hvorimod Intet lod sig sige, og vistnok har man i Forstningen i Almindelighed kun havt Grund til at være tilfreds hermed. Ogsaa sad igjen i Raadet de to vigtige Høvdinger, Hr. Nicolaus Limbek og Hr. Niels Bugge, som altsaa vare nærværende ved enhver saadan Forretning. Men snart begyndte han igjen at drive Inddragelsen af Krongodserne meget alvorligt, og i denne Henseende lader han ei til at have kjendt Skaansel, thi endog hans ivrige og mægtige Tilhænger, Hr. Stig Andersen, maatte ud med 5 Kirkesogne i Galthen Herred, Randers Amt. Dog hvor det gjaldt Pengesager gjorde han ingen Forskjel, og let var det at fremføre Exempler paa, at han tog mere end han havde Ret til, og fik sine Venner til at afhænde sig meget, som de havde kjøbt, men vist ikke fik stort for, dog hertil gjorde de gode Miner.²⁾ Ogsaa andre Ting tillod han sig, som ikke let lade sig forsvare, saaledes da en Ridder, Niels Erikfen, den Røde (rubeus) kaldet, eller maaskee rettere af

¹⁾ Suhm l. c. pag. 305.

²⁾ Suhm l. c. pag. 309, 10, 12, 15 o. fl. St.

Familien Røed¹⁾, havde talt ilde om ham, sendte han Bud efter ham. Hr. Niels nægtede at følge Budet, og Kongen havde vist heller ingen Ret til at befale ham saadant, men Kongens Folk sloge ham ihjæl, og der blev ikke noget gjort ved den Sag.²⁾

Hertugen af Slesvig var kommet i Krig med sin Undersaat, Hr. Benedict Ahlesfeld. Kong Valdemar understøttede strax Hr. Ahlesfeld, der synes at have været en af hans egne Rigsraader³⁾, hvorpaa denne angreb det Hertugen tilhørende Langeland, men Hertug Valdemar kom hurtig til Hjælp og jog ham bort. Han drog da til Kongen, som strax med en Hær anfaldt Hertugdømmet og tvang Hertugen til et Forlig. Valdemar straffede derpaa strengt sine Undersaatter i Sjælland, fordi de ei hurtig nok kom ham til Hjælp, da han var paa Langeland. I dette samme Aar 1355 udfrev han en svær Skat og paalagde saavel sine egne som Andres Bønder, samt Selveierne, saa betydeligt Hoverie, at de, som gamle Skribenter sige, neppe fik Lov at hvile sig.⁴⁾ Det er vel sandt, at det var nyttigt Arbejde, han anvendte dem til, men det var aldeles ulovligt at paalægge Andres Tjenere Hoverie, og det gode Exempel fulgte naturligviis Adels og Geistlighed, saa det gik ud over Almuen. Dog dette gjaldt altsammen kun for Sjæl-

1) I Nr. Hvitf. Kr. pag. 510 kaldes han vistnok urigtig Rand. Ligesaa i Ad. Lex. II, 98.

2) Suhm I. c. pag. 310. Nr. Hvitf. I. c.

3) Suhm I. c. pag. 309.

4) Nr. Hvitf. Kr. pag. 510. Script. Rer. Dan. VI. 527. Den Sidste er samtidig skreven.

land; at byde Jyderne Sligt vovede han endnu ikke. Derimod fortsatte han i Jylland sine Inddragelser, og havde da stedse Sjællændere omkring sig, hvori: mod jeg i denne Periode ikke træffer Spoer til tydske Leietropper. Han havde især godt Die til Benschysel og Thye, hvorfra han indløste eller tog i Pant for ublaante Penge en stor Mængde Gods, men i sidste Tilfælde smage Gjældsbrevene undertiden ikke saa lidt af Ager, idet der ofte er bestemt en meget kort Ind: løsningsstermin, og hvis denne ikke bliver benyttet er Godset forfaldet. 1)

Vi ville nu i nogen Tid forlade Kong Valde: mar i Forsølgelsen af sine Planer for at vende til: bage til Hr. Nicolaus. Da det maa have været Kongen af Vigtighed at vinde denne Mand, har han rimeligviis ikke alene indsat ham i sine forrige Ret: tigheder, men ogsaa tilbagegivet ham hvad Gods der var inddraget, hvoriblandt da vel tildeels de frisiske Der maa regnes. Dog disse har han neppe faaet paa samme Betingelser som før, men rimeligviis med større Indskrænkninger, og ikke dem alle, hvorfor ogsaa kun endeel senere tilhørte hans Søn, som hans Søn: nesøn solgte Dronning Margrethe. I Aaret 1354 eiede Hr. Nicolaus Limbek Hverringe 2) i Bibye Sogn i Syen, hvad enten han nu har faaet den ved Kjøb, eller, som Gaardens affides Beliggenhed synes mig at gjøre rimeligere, har maattet magesifte til Kongen andet

1) Suhm I. c. pag. 314. Her er hele Indløsnings: tiden kun omtrent et halvt Aar fra Gjældsbreve: ts Dato at regne.

2) Bof8 I. c. D. Atl. III, 564.

Gods for den. Hverringe ligger paa Hindsholmen, en Landtunge, som nord for Kjerreminde skyder sig ud i Havet, og er nu et Stamhuus for Familien Juel. Hr. Niels Limbek er den første Eier, som vides, men om hvorledes Gaarden er kommen i hans Besiddelse er Intet opbevaret. Da det maatte være Kongen af Vigtighed at svække Drostens altfor store Indflydelse i Jylland, forekommer det mig meget rimeligt, at han har nødsaget denne til at tage Hverringe for andet Gods, som laae beleiligere, hvorimod Hr. Nicolaus ikke synes at kunne have nogen sær Grund til at nedsætte sig i saa affides en Egn. Kort efter Freden har Kongen vel ogsaa indløst Kalløe, der nu blev saameget vigtigere, da Hr. Stig Andersen, misfornøiet med Kongens Opførsel, fjernede sig mere og mere, og dennes to vigtigste Gaarde, Bjørnholm og Mollerup, laae i Mols nær ved Kalløe. Dette Slots Afstaaelse har maaskee endog været en udtrykkelig Betingelse i Freden, som Udtrykkene i Brevet om Nikles Eriksens Frigivelse synes at vise. Hverringe har da vel udgjort endeel af Løsesummen, endeel er betalt contant, hvorved Hr. Nicolaus Limbek sattes istand til at kjøbe saameget Gods, som i disse Aar var Tilfældet.¹⁾ 1356 gif han i Caution for Ridderen Hr. Iver Nielsen, som skyldte Kongen 200 Mark purt Sølv²⁾, og er dette sidste

1) Boks I. c.

2) Suhm I. c. pag. 320. Man antager Hr. Iver Nielsen for en Rosenkrands, ibd. pag. 330, i alt Fald herte han til Landets anseeligste Mand. Han var vistnok gift med Drostens Datter Margrethe.

Gang, han nævnes før den nye Krig, som hans Søn foranledigede, og hvor ganske imod Sædvane Kong Valdemar stod en Limbek hi imod de hollandske Grever.

Kongen havde da naturligtvis ikke holdt Forliget, som han 1354 sluttede med Jyderne. Disse knurrede igjen og samlede sig, saa at han ansaae det for raadeligt at forsyne sine Slotte med Mandskab og Proviant.¹⁾ Jyderne droge til Fyen, men Kongen stillede dem tilfreds ved Løfte om et Daneshof (Rigsdag) i Kallundborg, som ogsaa holdtes den 25de Marts 1357. Valdemar lovede at overholde Forliget af 1354 bedre end tilforn, hvorpaa de Misfornøiede reiste hjem, men da de nu vare roelige, fulgte Kongen efter og paalagde Jyderne, baade Høie og Lave, mange Skatter og Byrder²⁾, rimeligvis som Straf for deres Klager og Oprør, og ganske imod den nylig sluttede Fred.

Jeg haaber at have skildret Begivenhederne saaledes, at mine Læsere ret tydelig indsee, hvad for Spørgsmaal her egentlig vare paa Bane. Kong Valdemar vilde være uindskrænket Regent, arbejdede stedse til dette Maal og havde ogsaa i Sjælland samt paa de mindre Der sat det igjennem. Der eksisterede kun een Stand, Adelen, og den kunde umulig være stærk nok til at modsætte sig, hvorfor den foretrak at give efter og slutte sig til den souveraine Konge, som derfor alt længe havde Nøe fra den Kant. I Fyen vare Omstændighederne ham ikke saa gunstige,

1) Script. Rer. Dan. VI, 530.

2) Ibid. pag. 531.

imidlertid var Den for lille til paa egen Haand at kunne gjøre noget, og derfor fulgte den i Almindelighed Jylland, forsaavidt de mange Tydske, som der endnu stedse fandtes, tillode dette. Jyderne følte Alle, at Kampen her gjaldt Friheden, og de stode sammen baade Adel og Bonde, som altid hvor denne var i Fare, en frygtelig Fjende, som Valdemar kun ved List kunde beseire. Da han aldrig holdt sine Løfter, men brød de helligste Forsikringer saasnart det syntes fordeelagtigt, maatte Enhver føle, hvor farlig en Fjende han var, og Sjællænderne stode som et afskrækkende Exempel paa, hvad han kunde udrette. Jørend Jyderne vilde saaledes underkues, før vilde de aldeles løsne den svage Forbindelse, som fandt Sted med denne Provinds, der hverken havde Love, Sædvaner eller Skikke tilfældes med dem. De betænkte sig derfor ikke paa at kalde Fremmede ind i Landet, til Hjælp mod Undertrykkeren. Var Faren forbi, haabede de nok at blive af med dem igjen, men alene modstaae Kongen, som kjæmpede med Dænkfer og List saavel som med Sværdet, det kunde de ikke, derom var ingen Tvivl. Imod Valdemar forenede sig alle Partier, i den Henseende herskede fuldkommen Enighed, ja endog hans forrige Tilhængere, Oligarcherne, faldt nu fra ham, og de jydskke Hvider kom saaledes til at staae fjendtlige lige over for deres Slægtninge i Sjælland, som havde bøiet sig for den uindskrænkede Konge. Under en saadan Gjæring behøvedes ikke meget for at den ulmende Forbitrelse skulde slaae op i høie Flammer, især efter den sidste Troeløshed, og Anledningen hertil gav da Drostens

Søn, Henneke Limbek, skjøndt paa en anden Maade end man skulde vente af hans Families Politik.

Henneke Limbek har alt 1351 beboet Dorning, som vi forhen have hørt. Formodentlig havde Faderen overdraget ham denne Borg, hvor han raadede efter eget Godtbefindende og alt cengang havde viist, at han forstod at forsvare sig. Han har vist nok ikke saa sjelden givet sig af med at plyndre reisende Kjøbmænd, som dengang var saa almindeligt i Nordtydskland, hvor mange Forbindelser vare sluttede for at dæmpe deslige Røverier, men ligemeget hjalp det. Da indgikkes en saadan i Lübek 15de August 1356 af en Mængde omboende Fyrster, langt flere end hidindtil havde været Tilfældet, hvoriblandt ogsaa Kongen af Danmark, Hertugen af Slesvig og Greverne af Holsteen, og af Frygt for dem have Røverierne dog nok standset for Diebliffet, saameget mere da ogsaa keiserlige Tropper understøttede Stæderne Lübek og Hamborg ved Udryddelsen af dette Uvæsen.¹⁾ Imidlertid fangede Borgerne i Kiel to af Henneke Limbeks Karle, som de lode henrette som Stratenrøvere, skjøndt de vare uskyldige.²⁾ Næmeligviis har deres Uskyldighed kun strakt sig til den sidste Landesfred, hvorimod Borgerne paa dem have hævnnet tidligere Synder, men Henneke Limbek blev rasende over denne Fornærmelse og besluttede at hævne sig. Istedetfor nu at henvende sig til Grev Johan, Stadens Herre, eller hans Søn Grev Adolph, lod

¹⁾ Suhm I. c. pag. 322. Ar. Svitf. Kr. pag. 512

²⁾ Chr. Holsatiæ ap. Leibn. pag. 58.

han sadle op og lagde sig i et Bagheld ved Byen Gosefeld ¹⁾ tæt ved Ekernförde, hvor Weien fra Kiel dengang gik forbi. Her vidste han at adskillige Kieler Borgere efter Mikkelisdag vilde komme forbi for at overvære Markedet i Ekernförde, og tog sine Forholdsregler saa godt, at han traf paa en heel Deel, af hvilke han slog Nogle ihjel i Kampen og førte de Andre med sig til Dorning, hvor de bleve fæstede i Fængsel. Denne Bedrift var fuldkommen i hiin Tids Aand, og lignende Ting foregik hver Dag i Meklenborg, Brandenburg, Lauenborg, Brunsvig og Hannover, men da denne Uskik endnu ikke ret havde faaet Indpas i Slesvig og det nordlige Holsteen — ligesaa lidt som i Danmark, hvor kun saa Kjøbmænd færdedes og Adelen derimod hellere paa gammel nordisk Viis tilføes plyndrede ethvert Kjøbmandsskib, der kom for —, besluttede Greverne Johan og Adolph ikke at lade denne Fornærmelse gaae ustraffet hen. Smidlertid klagede de ikke til Hertug Valdemar, som Zennekes Herre, eller til dennes Moder, til hvis Livgeding (Enkesæde), Haderslev og Tøndern, Slottet Dorning hørte, men samlede Tropper, kaldte Grev Claus til Hjælp og marscherede ind i Landet, hvor de indtoge saavel Haderslev som Tøndern og udjog Hertuginde, der forsvarede Zenneke Limbek ²⁾,

¹⁾ Krønikerne sige urigtig Gosebek, men da en saadau Bye ei eksisterer, maa det være forskrevet for Gosefeld.

²⁾ Ar. Hvitf. Kr. pag. 513. Chr. Hols. I. c. Suhm I. c. pag. 345.

hvorimod de ikke kunde indtage Dornig. ¹⁾ Den slesvigske Hertug sad stille ved alt dette, men Kong Valdemar, Landets Lehnsherre, som ikke vilde taale Holstenerne saa nær ved sine Grændser, kom hurtig til Hjælp. Dog han fik snart andet at tænke paa og maatte lade Slesvig i Noe.

Da de misfornøiede Jyder erfoer, at Holstenerne stode dem saa nær, grebe de strax til Vaaben, stormede et Slot, Kongen nylig havde bygget i Randers af 11 nedbrudte Kirker ²⁾, forjog Kongens Lehnsmænd og brøde Slottet ned. Derefter gjorde de i Forening med Holstenerne et Indfald i Høen, indtog og brandskattede Odense, samt beleirede Gamborg Slot ved Middelfart. Det synes at have været Holstenerne under Anførsel af Grev Claus, som beleirede Gamborg, hvorimod Jyderne drog til Odense og derpaa maaskee forlode Landet, i det mindste finder man dem ei omtalte i det Slag, hvorved Kong Valdemar kort efter undsatte Gamborg efterat have drevet Holstenerne paa Flugt. ³⁾ Kongen blev yderst opbragt paa sin Lehnsmænd paa Randers Slot, som han formodentlig har antaget for en Forræder — hvilket han maaskee ogsaa var —, hvorfor han lod ham og hans nærmeste Slægtninge fængsle samt berøve deres Lehn. Derpaa overfaldt han endnu i samme Aar 1357 Hindsgavl, som Hr. Benedict Ahlefeld havde til

¹⁾ Angeli holst. Chr. II, 20.

²⁾ Naar man kjender den Tids Overtroe, kan man tænke sig, hvor denne Vanhelligelse af Kirkerne maatte forbitte Folket.

³⁾ Nr. Svittf. Kr. I. c. Suhm I. c. pag. 346.

Lehn af Grev Claus, og fangede en Mængde hollandske og syenske Adelsmænd, der vare forsamlede i Kirken i Anledning af Hr. Benedicts Frues Begravelse. Man seer altsaa, at Jydernes Opstand maa have fundet megen Anklang i Fyen, da Kongen ellers ingen Grund havde til at forfare fjendtlig mod dette Lands Adel. Endnu i Julen, som han tilbragte i Kallundborg, sendte han Tropper til Fyen og Jylland, efter først at have alvorlig straffet sine sjællandske Lehnsmand, fordi de udsuede Almuen, men det hjalp ikke, thi de, der kom istedetfor, vare ligesaa hungrige, siger Arild Svitsfeld ¹⁾, og Kongen foregik dem med et altfor fristende Exempel, idet han endnu mere besværede Kloostere, Byer, Stæder og menige Almue. Folkets Trængsler forøgedes betydeligt, da i de første Dage af det følgende Aar 1358 Overrig erklærede Krig, og Kongen af Frygt for en Landgang paa Sjælland lod sine Byer og Slotte befæste, samt udskrive alle Levnetsmidler, som bleve bragte ind i Kjøbstæderne, for at Fjenden Intet skulde forefinde, om han gjorde Landgang, men at Almuen har faaet mindste Betaling eller Erstatning omtales ikke med en Stavelse. I Sandhed forekommer det mig næsten ubegribeligt, hvorledes de ulykkelige Sjællændere have udholdt alt dette, men ganske naturligt, at Jyderne til det Yderste kjæmpede imod lignende Mishandlinger. Valdemars Fremgangsmaade forsvares altid med Tidsomstændighederne, men man erindre, at han selv næsten bestandig skaffer sig sine Fjender paa Halsen,

¹⁾ Pag. 514. Suhm I. c. pag. 356, 57.

og at hans falske Politik, idet Svig og Uordholdenhed spillede en saa vigtig Rolle, bar de sædvanlige Frugter, nemlig at opvække Fjender overalt, hvorpaa det Følgende vil afgive endnu flere Exempler. Hans store Datter Margrethe forstod ganske anderledes at ydmyge de Store og det under lige saa uheldige Omstændigheder, men hun gif som oftest redelig tilværks og havde derfor ikke nær saa mange Fjender at bekjæmpe. Hvorlidet afholdt han var af sine Omgivelser har man ikke saa Beviser paa¹⁾, blandt andet Kongens eget Svar, da han i dette Aar beleirede det vigtige Hindsgavl, som han ikke fik i sine Hænder ved det sidste Overfald. Thi da han flere Gange forgjæves lod det storme af Bønderne og Bæbnerne, og det ikke nyttede, men kun kostede mange Mennesker, spurgte hans Hofmænd, hvorfor han til ingen Nytte vilde opoffre sine Folk, da han dog nok saae, at han ikke kunde indtage Slottet med Bønder. Kongen svarede: "Jeg" saae jo nok, at I ingen Lyst havde til at angribe, "jeg maatte derfor bruge dem, jeg kunde saae, thi" Bæbnernes og Bøndernes Mødre ere ei døde, der "ere Flere af dem". Et Svar, som ligemeget viser hans Ligegyldighed for at miste sine Folk og hans Mistillid til Ridderne, som han rigtig nok heller

¹⁾ Heraf kan man maaskee ogsaa forklare sig, at Baldemar i Almindelighed forlod Landet, naar Krigen blev alvorlig, han har havt Mistillid til sine Omgivelser og frygtet for sit Liv, hvormed kan sammenholdes det tidligere fortalte Sagn om Hr. Nicolaus Limbek, der for Spøg sagde til en Bisp, at Kongen kunde frygte for Gift. Suhm I. c. pag. 610, 11.

aldrig havde gjort sig Umage for at vinde, thi mig er i det mindste intet Tilfælde forekommet, hvor Kong Valdemar havde skjænket noget bort, sine Penge beholdt han helst selv. Valdemar var isvrigt meget heldig i denne Krig, tvang Hertugen af Slesvig — som ogsaa havde erklæret ham Krig — til Fred ved frygtelig at hærje hans Land, og sluttede ligeledes Fred med de holsteenske Grever og sine øvrige tyske Fjender. Med Hensyn til Jyderne bestemtes, at de skulde møde Kongen i Nyborg, hvor deres Sager skulde forhandles, men da de kom der, var Kongen ikke tilstæde og havde kun sendt sin Søn, Prinds Christoffer, samt nogle af sit Raad for at underhandle med dem, men forbeholdt sig selv at forkaste deres Bestemmelser. Adskillige af Jyderne fik da Leide for at træffe Kongen i Slagelse, hvor han først kom to Dage før Juul, men havde nu antaget en saa høi Tone, at der ikke var at tænke paa Forlig, saa at kun en Stilstand paa otte Dage kunde afsluttes. Nogle holdt Juul i Sjælland, Andre droge hjem, og dem traf Kongens Troeløshed i fuldt Maal, thi da de naaede Middelfart bleve de snigmorderisk overfaldne af nogle Borgere der fra Byen, og ved den Leilighed dræbtes da Hr. Niels Bugge til Hald, Hr. Ove Stigson til Eskebjerg²⁾, en Søn af Hr. Stig Andersen til Bjørnholm, samt Hr.

¹⁾ Suhm I. c. pag. 358, 59.

²⁾ Nu Scheelenborg i Stubbedrup Sogn paa Hinds-
holm, Nord for Kjerteminde. Dette Hvidernes gamle
Stammefæde havde Faderen alt overdraget ham.

Peder Andersen til Margaard, som uden tvivl var en Broder af Hr. Stig. Alle tre hørte de til Jyllands og Syens mægtigste Høvdinger, og bleve myrdede til trods for Leide og Waabenstilstand.

Der er sridt meget om Kongen havde nogen Deel i dette Snigmord eller ei, men jeg veed ikke at Nogen har forklaret Ursagen til Mordet med nogen Rimelighed og frikjendt Kongen. Baade Sagn¹⁾ og gamle Skribenter²⁾ ere enige i at tillægge ham Mordet, hans Tænkemaade gjør det meget rimeligt, og Omstændighederne ere derfor. Hr. Niels Bugge, Jydernes Høvding, stod saavel ved sin Rigdom og Byrd som ved sin Tænkemaade i megen Agtelse og veeg ikke et Skridt for Kongen, som han ansaae og maatte ansee for en Tyran. De gamle Sagn og Viser omtale ham med megen Roes, berømme hans Edelmødighed og Uegennyttighed paa en Tid, da Adelen ansaae det for noget aldeles Tilladeligt at plyndre Reisfarende og Skibbrudne.³⁾ Hans Minde

¹⁾ Peder Syvs Viser pag. 275, i Visen "Hr. Bugge han bygger op Hald med Dre". D. Aftl. III, 488, 89, VI, 665.

²⁾ Script. Rer. Dan. I, 309. Ar. Hvitf. Kr. pag. 517 siger kun, at Nogle havde Kongen mistænkt, men synes at dele denne Anskuelse. I Badens Danm. Hist. I, 557 synes ogsaa den Anskuelse fremherskende, at Kongen lod Mordet begaae, skjøndt han forsvarede denne Fremgangsmaade som politisk rigtig. I Gebhardis Danmarks Hist. II, 284 ansees ogsaa Kongen som den rimelige Ophavsmand til Mordet.

³⁾ Peder Syvs Viser pag. 280 i Visen: "Kongens Son af Engelland" forekommer et smukt Træk til Skildringen af hans Character.

lever og vil stedse leve, og hans Oprør kan aldrig være en Plet i en Tidkalder, hvor det ansaaes for aldeles lovligt, saasnart Kongen ikke overholdt de Forpligtelser, under hvilke han var hævet paa Thronen. Om hans Ledfagere veed man ikke meget; dem ramte Døden vist meest fordi de vare i Hr. Bugges Følge.

Den første Følge af Mordet var, at Krigen i Jylland tiltog alvorligt ved den Forbittrelse, denne Troeløshed opvakte hos Alle. Dertil kom, at Kongens Lehnsmænd her saavel som andesteds tillode sig Undertrykkelser mod de Værgeløse, men disse traf i Jylland ikke saa meget Bønderne — thi de vare ikke værgeløse — som Kirker, Kloster, Præster og deres Tjenere, saa at Munke og Nonner havde maattet forlade Klostrene. Dette forbød Kongen strengt ¹⁾, men hvorvidt det hjalp er et andet Spørgsmaal. Derpaa søgte han at berolige Gjæringen i Jylland, som lod befrygte det Værste, og begyndte Underhandlinger med den dræbte Hr. Niels Bugges Søn, Knud, som hverken besad sin Faders Kraft eller Anseelse, men som dog til det Yderste vilde bekjæmpe hans Mordere. Da denne Kamp aldeles ikke havde nogen politisk Betydning, men kun førtes efter Datids Etik af Bledhævn, var han meget villig til Forlig, ifald Kongen og hans Søn vilde ved Eed fralægge sig Beskyldningen om Deeltagelse i Mordet. Dette gjorde de ogsaa tilligemed flere Riddere, hvorpaa Knud Bugge baade selv lovede Fred og forbandt sig til at forjone saamange

¹⁾ Terpagr. Ripæ Cimbr. Deser. pag. 105. 6.

af sine Slægtninge, som muligt var, hvorfor al den Sone, han i et Aar kunde indgaae med Nogen, skulde anses for gyldig.¹⁾ At Prindsen og Ridderne (Medeedsmandene) vare uskyldige, tvivler jeg intet Dieblik om, derimod kan jeg i Eeden ikke, som enkelte af vore Historikere²⁾, finde den mindste Grund til at troe det samme om Kongen, da man efter Dattids svigefulde Politik, hvori Valdemar var saa vel bevandret, ikke tog i Betænkning at aflægge en Eed, hvor denne bragte Fordeel. Og dette var her Tilfældet, thi saa stærk blev Kongen ved Hr. Niels Bugges Fald og Freden med hans Søn, at Jydernes Opstand for en Tid synes aldeles brudt. Ingen havde en saadan Anseelse blandt Jyderne, som Hr. Bugge, og ved hans Død savnedes en Anfører, som alle Partier vilde lyde. Kongens vigtigste Modstander var Hr. Stig Andersen, der havde mistet baade en Søn og en Broder ved hiint Snigmord. Han var altfor indviet i Valdemars rænkefulde Politik til at hiin Eed skulde kunne tilfredsstille ham, hvorfor han ogsaa aldeles nægtede at slutte Fred med sine Slægtninges Morder. Men Kongen kjendte i dette Dieblik alt for vel sin Stillings Fordele til at han skulde have taalt denne Trods. Dieblikkelig inddrog han Hr. Stigs sjællandske Godser og sendte Tropper til Jylland, hvor ogsaa endeel af hans Gods havde samme Skjæbne.³⁾ Da imidlertid Greverne i Holsteen saa:

¹⁾ Ar. Hvitf. Kr. pag. 519.

²⁾ Suhm I. c. pag. 383.

³⁾ Bore Historikere — Ar. Hvitf. Kr. I. c., Suhm I. c. v. fl. — sige, at alt hans Gods blev inddraget og=

velsom Hertugen i Mecklenborg atter greb til Vaaben imod Kongen og denne ingenlunde vilde lade Bestemmelserne paa sidste Danehof gjælde¹⁾, fik Opstanden i Jylland igjen en alvorlig Character, og er det nu uidentviisl Hr. Stig Andersen, som ledede den. De Tilbud, som Kongen forkastede, synes sandelig al Værd, idet Adelen erklærede sig villig til at tjene Kongen af alt deres Guds — ikke blot af Lehnene, som ellers var sædvanligt —, at give Told og lade sig bruge i Krig mere end deres Forældre havde gjort, men deres øvrige Friheder forlangte de at beholde, og taale at deres Undergivende mishandlede saaledes med Afgifter og Hoverie, som Tilfældet var i Sjælland, vilde de paa ingen Naade. Valdemar lod sig imidlertid ikke bøie, men sendte en Hær til Jylland, som beleirede Randers²⁾, hvorfra der midlertid gjordes saa alvorlige Udfald, at Beleiringen igjen maatte hæves. De Kongelige belagde nu en Borg tæt ved Mariager ved Navn Kattebjerg, og her kom Kongen dem til Hjælp, ødelagde Kattebjerg, Esfendrup og flere Borge, samt indtog Clausholm. Derefter drog han igjen bort, maaskee som en Følge af at Lehnsmanden paa Niberhuus, Hr. Erland Kalf, gik over til Holstenerne, og han nu følte sig for svag imod den almindelige Forbittrelse. Af hans Skibe strandede paa Hjemveien eet, belæsset med

saa i Jylland, men dette er vienssynlig galt, da han ved Slutningen af Aaret endnu besad Bjernholm.

1) Kr. Hvitf. l. c.

2) Man seer heraf, hvor enige alle Stænder vare i denne Kamp.

Bytte, ved Mols, saa at Besætning og Bytte faldt i Hænderne paa Hr. Stig Andersen paa Bjørnholm. Herom gjorde man det latinske Vers:

"Tunc mare Voldmarum spoliatus ditaverat ursum."

(Havet plyndrede Valdemar og berigede Bjørnen.)

Efter sin Hjemkomst lagde Kongen Skat paa Kirkerne, hvis Tiende han inddrog, skjøndt han eengang havde tilbagegivet den.

Saa snart Kongen havde forladt Jylland, tilbageerobredes igjen de tabte Borge og de ødelagte bleve gjenopbyggede, saa at Intet var udrettet. Hvor almindelig Misfortøielsen var, kan man see af, at Byerne saavel som Landet greb til Waaben, og blandt de indtagne Borge var EsSENDrup netop i Hænderne paa en Slægt, som ivrig forsvarede Valdemars Fader, Christoffer, i hans Ulykke. Dette var Familien Brok, hvis Stamsæde EsSENDrup laae i Laurberg Sogn, Galten Herred, Randers Amt, og blev siden igjen opført, thi endnu 1405 var det i Familiens Eie. Nu findes af Borgen intet Spoor, kun en dobbelt Bondegaard har opbevaret Navnet. Det nuværende Randers Amt var det især, Kongen hjem søgte, hvorfor der heller ikke paa mange Steder i Jylland findes saa hyppige Spoer til ødelagte Gaarde, som netop her, thi kraftig gif Kongen tilværks, det maa man tilstaae ham, hvorvel det ikke nyttede meget. Smidlertid vare i Begyndelsen af Aaret 1360 Udfigterne endda bedre end man skulde troe, thi Knud Bugge og flere anselige Mænd vare paa hans Side, og Bendekaaben Hr. Erland Kalf gif igjen over til ham og medbragte foruden Niberhuus tillige de

Nesvigjke Slotte Gram og Møgeltonder, som Grev Nicolaus havde betroet ham. Kongen havde da det bekjendte gode Indfald: "Kalf er en god Ko, ifjor gif han bort som Kalv og nu kommer han tilbage som Ko med to Kalve". Dersom man ikke senere fandt Hr. Kalf blandt Kongens Modstandere kunde det næsten anses for et aftalt Spil imellem dem¹⁾, thi det er dog næsten at drive Forræderiet alt for vidt, i mindre end et halvt Aar at verle to Gange Herre, og hver Gang at tage sin Herres Slotte med. Forresten maa det være paafaldende, at Grev Nicolaus forlehner Hertug Valdemars Slotte bort, men denne Stakkel synes aldeles at have været i Holsternes Hænder, hvortil Grunden vel fornemlig maa søges i hans Adels Forbindelse med disse.

Om Hr. Nicolaus Limbek have vi i al denne Tid ikke hørt et Ord, og det er vanskeligt at sige, hvad han har taget sig for. Sandt er det, alle hans Venner i Jylland stode i Vaaben med Kongen for at forsvare deres Frihed, og man skulde altsaa ikke have ventet, at han forholdt sig roelig. Men paa den anden Side var det for at forsvare hans Søn, at Kongen havde faaet denne Krig paa Halsen, og Taknemlighed kunde derfor bevæge ham til at staae denne bi, eller i det mindste til at holde sig roelig. Jeg antager, at Hr. Nicolaus har været neutral indtil Kongen sluttede Fred med Knud Bugge, da han formodentlig ogsaa sluttede sig til ham og maaskee

¹⁾ Som ogsaa Mogle have holdt det for, ifr. Thorup om Riberhuus pag. 17.

spillede en Rolle ved Hr. Erlands Overtrædelse, thi strax efter, 3de Febr. 1360, undertegne som Rigsraader Hr. Nicolaus Limbeck, Hr. Erland Kalf og Knud Bugge Udkastet til et Forlig mellem Valdemar og den svenske Kong Magnus. Hvor svagt Kongens Anhang var i Jylland viser os isøvrigt det samme Document, thi af syv verdslige Raader ere tre Tydsfere foruden Hr. Nicolaus, der dog ikke heller ret kan regnes til de Danske. ¹⁾ Nu lykkedes det imidlertid at tilveiebringe en nye Fred mellem Kongen og de oprørske Jyder paa en Herredag i Kallundborg, hvor man gjensidig tilgav hinanden og lovede at holde saavel de tidligere Love og Haandfæstninger som ogsaa denne. For fremtidigt Oprør sættes Straf efter Loven, "og han skal pines skjellig", siger denne Reces, der blev saa at sige en nye Haandfæstning. ²⁾ Hvad der har gjort begge Parter saa føielige var, foruden Kongens alvorlige Angreb, hvorved han viste sin Magt, ogsaa den Omstændighed, at en dygtig Hær behøvedes til Skaanes Erobring, som Kongen nu stærkt tænkte paa, og dertil kunde han meget godt bruge Jyderne. Dette Foretagende lykkedes ogsaa endnu samme Aar 1360, og saaledes blev da Skaane gjenforenet med Danmark efter en Fraværelse af 28 Aar, og hørte til dette Rige indtil Sverrig erobrede det 1657.

Hr. Nicolaus er nu igjen bestandig i Kongens Raad, skjøndt han ei kaldes Droft, men kan i denne

¹⁾ Suhm I. c. pag. 403.

²⁾ Ibid pag. 405-11.

Periode meget let forverles med en Slægtning, der ogsaa heed Hr. Nicolaus Limbek og var Ridder, men som fører det Tilnavn Rudy, formodentlig for at adskilles fra Drosten, der af samme Grund fører Tilnavnet Mullerche eller Meseche. Saadanne Tilnavne vare i dette Aarhundrede saare almindelige, især blandt den slesvigske og holsteenske Adel, og ikke altid kan man angive Grunden til at netop dette Navn valgtes. Drosten Hr. Nicolaus, som jeg altid mener naar det Modsatte ikke udtryffeligt er sagt, deeltog i Kong Valdemars Tog mod Staden Wisby, ved hvilken Leilighed denne mægtige Hanses- stad blev erobret saavel som hele Den i Aaret 1361. ¹⁾ For at hærne dette forenede Hansesstæderne sig med Kong Magnus Smek i Sverrig, hans Søn Hagen i Norge samt Hertugen af Eslöv og de holsteenske Grever ²⁾, men Jyderne holdt sig under denne Krig fuldkommen roelige, maaskee med Undtagelse af nogle Enkelte, som derfor bleve fredløse eller maatte løse sig med Penge. ³⁾ Derimod vare baade Marsken Hr. Anders Frost — tidligere en ivrig Oprører — Hr. Stig Andersen og Hr. Nicolaus Limbek under Krigen i Kongens Raad, og den Sidste blev meget brugt ved Underhandlingerne om Fred ⁴⁾, thi som Diplomat synes det især at Kongen har sat Priis paa ham, hvorpaa det Foregaaende indeholder mange Beviser. Krigen førtes med afverlende Lykke med

¹⁾ Suhm I. c. pag. 445.

²⁾ Ibid. pag. 452. 63, 71.

³⁾ Ar. Hvitf. Kr. pag. 528. Suhm I. c. pag. 504.

⁴⁾ Ibid. pag. 471. 491.

Stæderne, der plyndrede Kjøbenhavn, sloge de Danske tilsvæes, ved hvilken Leilighed Prinds Christoffer fik et Saar, som blev hans Død, og derefter hærjede Skaane. Men her lede de et saa alvorligt Nederlag, at deres Flaade maatte drage hjem, og siden blev Intet foretaget. Danmarks øvrige Fjender synes ikke at have udrettet noget, kun Holstenerne havde sendt Skibe til Flaaden, som ogsaa anførtes af Grev Henrik (den Jernhaarde). Freden sluttedes 1363, ved hvilken Leilighed det vel bestemtes, at Alt skulde blive ved det Gamle, dog synes Kong Valdemar at have indskrænket Stædernes Privilegier for meget til at han af dem kunde vente nogen varig Fred.¹⁾ Hertil kom udentvivel at han tillod sin Adel det saa almindelige Svøverie, hvormed de Danske plagede Stæderne ligesaameget som Tydskerne med at røve tillands.²⁾ Disse rustede sig derfor alt medens Freden sluttedes til snart at tage alvorligere fat. Med Holsteen vedblev Krigen indtil Kongen, efter igjen at have foretaget en lang Udenlandsreise, fik tilveiebragt Fred med den ene Greve, Adolph, i Aaret 1364, hvorved Hertug Erik af Sachsen og Hr. Nicolaus Limbeck valgtes til Boldgiftsmænd i enhver Strid, som kunde opstaae imellem Parterne.³⁾ Kort efter sendtes Hr. Nicolaus som Gesandt til Hertugen af Mecklenborg⁴⁾, og bruges overhovedet særdeles meget

1) Suhm I. c. pag. 505, 507-9, 579.

2) Ibid. 501, 529, 541, 590.

3) Ibid. pag. 531.

4) Ibid. pag. 533.

i disse Aar, da hans Navn hvert Dieblif forekommer saavel i private som i offentlige Documenter, og nu igjen undertiden, skjøndt ei altid, med Tillægget Drost.¹⁾

Kongen reiste imidlertid bestandig omkring i forskjellige europæiske Lande, og var snart i Tydskland, snart i Frankrig, snart i Brabant og Flandern. Danmark overlod han imidlertid til sit Raad, og Krigen lod han gaae sin egen Gang, haabendes at den nok vilde faae en Ende. Vi træffe ogsaa paa en Mængde Anstaaender og Fredsslutninger, næsten hver Aar et Par, men der er vel neppe taget synderlig Notits af dem, siden de forekomme i saadan Mængde. Hvad man med Rette kan bebreide Valdemar er den forstrækkelige Reiselyst, som hvert Dieblif drev ham ud af Landet og det ofte naar dette var i allerstørste Nød, saa man ikke kan undre sig over at Hølstenerne beskyldte ham for at gjøre det af Frygt. Disse Reiser kostede en urimelig Høibet Penge, som maatte tilveiebringes ved nye Paalæg, saa hans Hjemkomst gjerne ledsagedes af en Skat. At disse Penge for største Delen bortødsledes uden at komme Riget til Gavn, kunde enhver fornuftig Mand sige sig selv, hvorfor Misforholdet blev større og større naar der skulde gjøres Udveie for en nye Skat. De nye tilkomne skaanske Provindsler viste ligesom Jyderne Ulyst til at bære de mangfoldige hidtil uvante Byrder, som altid paa nye paalagdes, og en Kronike, som blev skrevet i Skaane²⁾, klager over, at alle de

¹⁾ Ibid. pag. 550, 558.

²⁾ Script. Rer. Dan. VI. 531. ibd. I. 135.

Ældstes Traditioner, fædrene Love og Kirkens Frihed ødelagdes under denne Konge, at Soldaternes, Kjøbmændenes og Bøndernes Noelighed i den Grad blev forstyrret, saa der i hele Riget neppe blev Tid til at spise, hvile og sove, saaledes dreves de ved Fogeder til Arbeide under Trudsel om Kongens Unnaade, samt Fortabelse af Liv og Gods. Der er vel nogen Overdrivelse i disse Klager, men deres idelige Gjensagelse viser at de for en stor Deel maa være grunde.

Med de holsteenske Grever Henrik og Claus sluttedes endelig for Alvor Fred 7de Juli 1365 i Kolding, ved hvilken Leilighed de anseligste holsteenske og danske Adelsmænd underskreve som Forlovere, og blandt de sidste saavel Hr. Nicolaus Limbek, Drost, som Hr. Stig Andersen og flere af de Syder, der alt saa ofte stode i Baaben imod Valdemar. ¹⁾ Men den gode Forstaaelse varede ikke længe mere, som man da ogsaa finder uendelig mange Exempler paa at han trykkede og plagede Folk, ja han lod endog saa i Skjødene, naar han kjøbte Adelsens Gods, udtrykkelig indføre, at det var med fuldkommen frie Villie, ikke i Lænker og Jern, at de havde besluttet Salget, en Formel, som ellers ikke var brugelig i de Tidens Rettergang. ²⁾ Han dnygede Penge sammen, opkjøbte med det Gode og Onde alt det Gods, han kunde overkomme, satte Sjællændere og Tydskere

¹⁾ Suhm I. c. pag. 561. Ur. Hvitf. Kr. pag. 537.

²⁾ Suhm I. c. pag. 587. Heraf kan man vel uden at gjøre Valdemar uret slutte, at det Modsatte ei var ualmindeligt.

til Lehnsmænd i Jylland og bar sig ad som en aldeles eneældig Herre. Til Hr. Nicolaus, sin Drost, pantsatte han i disse Aaringer Ribe med Tiliggende, som denne havde i Besiddelse 1368¹⁾, og som hans Søn beholdt i mange Aar, fra hvilken Tid Slægtens Anseelse i Ribe Omegn egentlig daterer sig. Det er mig ubegribeligt at Kong Valdemar gav en saa vigtig Grundfæstning i Hænderne paa en Mand, der alt saa ofte havde grebet til Vaaben imod ham, og om hvem han nok kunde begribe, at det ikke vilde blive sidste Gang. Thi Kongen forandrede aldeles ikke sin Fremgangsmaade, tvertimod tiltog hans Gjerlighed med Aarene og om sin Haandfæstning brød han sig ligesaa lidt som før. Hans Bestræbelser for at blive eneældig Monarch, saa hans Villie ikke behøvede at lystre noget Vaand, bleve stedse tydeligere, og man kunde nu ikke mere anføre de samme Grunde for at undskylde dette, som tidligere, nemlig at Holstenerne kun paa den Maade kunde fordrives. Disse vare for længe siden borte, kun som danske Undersaatter traf man endnu paa endeel, dog dem var det slet ikke Kongens Agt at fjerne. Tvertimod indkaldte han en Mængde Tydskere, som bleve aflagte med Lehn, og iblandt disse havde da især Familien Moltke vundet hans Yndest, hvorfor en Mængde af de vigtigste Fæstninger vare i denne Slægts Hænder.

Jyderne vare nu kjede af denne evige Kamp imod Ligt og Vold og Uretfærdighed. En langt frygteligere

¹⁾ Klev. Saml. i Geh. Arch., Boks I. c., Suhm I. c. pag. 616.

Forening sluttedes, end Tilfældet hidtil havde været, og i Spidsen for den stode Hr. Nicolaus Limbek og Hr. Stig Andersen. De maa alt 1367¹⁾ have affluttet et Forbund mellem de vigtigste jydse Herrer, blandt hvilke foruden de Nævnte kan mærkes en Rosenkrands, en Raas, en Gyldenstjerne, to Glob'er, en Pogvisk, en Skarpenberg (Svigersøn af den 1359 myrdede Hr. Niels Bugge), en Hvide (Søn af den ved samme Leilighed myrdede Hr. Ove Stigsøn), en Limbek, en Ahlesfeld, Alle mægtige Mænd, og deres faste Forsæt var da udentviwl at affætte Kongen, eller i alt Fald løsrive sig fra enhver Forbindelse med det øvrige Danmark, dersom de andre Lande skulde forsvare ham med alt for stor Kjækhed, til at en Affættelse kunde finde Sted. Paa deres Begne forbandt sig nu Hr. Nicolaus Limbek med de holsteenske Grever Henrik og Claus, med Hertug Henrik af Slesvig, Hertug Albrecht af Meklenborg og hans Sønner Henrik og Magnus, med den svenske Konge Albrecht og endelig med Hansfestæderne. Dette frygtelige Forbunds Hensigt var aldeles at sønderlemme Danmark, saa det maatte ophøre som særskilt Stat, da efter de indgaaede Betingelser Enhver skulde have et Stykke, undtagen Hansfestæderne, som blot forlangte deres Privilegier ukrænkede, og Lyderne, der vilde beholde deres gamle af Valdemar Seier udfærdte Løve²⁾ (den endnu saakaldte jydse Lov). Man har tidligere betragtet

1) Gram i Bid. Selsk. Skr. IV, 166.

2) Suhm l. c. pag. 608, Ar. hvitf. Kr. pag. 512.

denne Opstand som stiftet af enkelte Oligarcher for at vedligeholde deres under de tidligere Uroeligheder tilranede Gods, som Kongen vilde fratage dem, og bebreidede dem deres Mangel paa Patriotisme, fordi de hellere vilde lyde Fremmede end miste deres Røi, men denne Anskuelse er aldeles urigtig, og for deres Handlemaade laae langt ædlere Motiver til Grund. Det var ikke nogle enkelte Oligarcher som gjorde Opstand, det var Jylland, repræsenteret efter den Tids Skik ved Adelen, og vi finde blandt de Forbundne Mænd af de forskjelligste Partier, ellers aldrig enige, men her kjæmpende til eet Maal, at bevare Landets nedarvede Frihed. Derfor see vi heller ikke at, som i Kong Christoffers Tid, enkelte Mænd betingede sig store Lehn og Privilegier for deres Hjælp, men vi see at Syderne i Masse fordre kun een Ting som Frugten af deres Anstrængelser, og det er Valdemars Lov, den Lovgivning, som var fulgt i over 100 Aar i Landet, og som de ikke vilde see vige for en eneældig Konge. Ogsaa dette viser, hvorledes det var hele Folkets Sag i en langt høiere Grad end nogensinde før, thi Valdemars Lov indrømmede Adelen saa faa Rettigheder, at kun den høieste Nød kunde tvinge Oligarcherne til saaledes at nedstemme deres Fordringer, da de paa den Tid i Birkelighed raadede med langt større Myndighed, end denne Lov hjemlede. Man har bebreidede dem, at de vilde overdrage Landet til Fremmede uden nogen Hjemmel for at deres Fordringer vilde blive opfyldte, naar først Seieren var vunden, men derfor borgede dem deres stærke Arme og skarpe Sværd, og de sidste tredive

Nar havde tilstrækkelig viist Jydernes Kraft til at de behøvede at frygte synderlig for Holsteens Grever; havde dog ikke engang Valdemar med de andre Provindsers samlede Magt endnu kunnet knække dem. At de vilde opløse Riget kan man upaatvivlelig med megen Rette bebreide dem, men den Tid kjendte man endnu ikke til en Patriotisme, som udstrakte sig over hele Danmark. Jyden var, som alt fortalt, ved Sæder, Skikke og Lovgivning næsten ligesaa fremmet for Sjællænderen som for Svensken eller Nordmanden, og hans Patriotisme indskrænkede sig til Jylland alene, dette var hans Fædreneland, for det stred han til sin sidste Blodsdraabe. Hvad der ogsaa maatte opbringe dem mod en Forbindelse med Sjælland var den Beredvillighed, hvormed den sjællandske Adels understøttede Kongens Planer imod Jydernes Frihed, hvorfor næsten alle kongelige Slotte i Jylland vare i sjællandske eller tydske Familiers Bærg. Skaaningerne havde i Aaret 1332 løsrevet sig fra det øvrige Danmark og frivillig underkastet sig Sverrig, uagtet den daværende Besidder var paa en retmæssig Maade bleven Landets Panteherre. De kunde aldrig formode, at Skaane nogensinde skulde blive gjenforenet med det øvrige Danmark, og dog betragter man dette i Almindelighed som en roesværdig Handling: skulde da ikke ogsaa Jydernes Opstand være det, fordi det var en hylbet og kronet Konge, den gjaldt, naar han ikke opfyldte sin Haandfæstning, der ligesaa vel forpligtede ham som Undersaatterne. Kan Oprør mod en indskrænket Monarch nogensinde forsvares — og dette vil vel ikke benægtes af Mange, især naar der tages

Hensyn til Tiden — saa kan denne Opstand forsvares, den var det sidste Middel efter at alle andre vare forsøgte, og med Fasthed grebes den Beslutning **at affætte Kong Valdemar Atterdag.**

Krigen brød atter løs i Aaret 1368, og Kong Valdemar greb til sit sædvanlige Middel, nemlig at reise ud af Landet, ved hvilken Leilighed han tog sine Penge ¹⁾ med og overlod det til sine Undersaatter, at forsvare sig saa godt muligt. Hansestædernes Flaade angreb forgjæves Stege, men indtog og plyndrede Kjøbenhavn. Den svenske Konge erobrede næsten hele Skaane, og de holsteenske Grever trængte i Jylland frem indtil Aalborg. Smidlertid forsvarede Kongens Lehnsmænd i Jylland sig som det synes med megen Tapperhed, thi hverken Kalløe, Aarhuus, Randers, Skanderborg eller det Hr. Stig Andersen allerede før Krigens Begyndelse fratagne Bjørnholm kunde Holstenerne indtage ²⁾, derimod toge de Ribe og Aalborg ind og pantsatte dem til Hr. Erland Ralf og hans Søn Jacob Ralf. ³⁾ Syderne havde forsøgt deres Kræfter med mere eller mindre Held paa de kongelige Slotte, og saaledes havde Hr. Niels Eriksen (en Gyldenstjerne) indtaget og afbrændt Agersborg i Øster Hanherred ved Liimsfjordens nordlige Kyst, den vigtigste Kongeborg i Vendsyssel, som derfor de stridbare Wendelboer alt længe havde havt et godt Die til. ⁴⁾ Ligesaa indtog og ødelagde

¹⁾ Suhm I. c. pag. 612.

²⁾ Ibid. pag. 655, 56, 95, 97.

³⁾ Ibid. pag. 699.

⁴⁾ Ibid. pag. 713. D. Aftl. V, 321.

Beboerne af Thy under Anførsel af Mogens Naad-
sen den faste Borg Drum i Hassing Herred, som
nok tilhørte den paa Kongens Side kjæmpende jydsk
Familie Vendelboe.¹⁾ Trods disse Fremskridt lyk-
kedes det dog den af Kongen indsatte Rigsforstander,
Hr. Henning Podebust, at faae tilveiebragt en
Fred med den værste Fjende, Hansestæderne, ifølge
hvilken Kongens Naad og Lehnsmænd forpligtede sig
til at affætte ham, ifald han ei overholdt Betingel-
serne. Valdemar, som i Tydskland var bleven plyn-
dret for alle sine Penge og i Mangel af kraftigere
Hjælp havde faaet Keiseren til at erklære Oprørerne
i Rigets Aagt, kom nu tilbage og fik efterhaanden
Fred med alle sine Fjender, seneft 1373 med Gre-
verne af Holsteen og Syderne. Under Krigen havde
han og beklaget sig for Paven, som imidlertid Syderne
forestillede Sagen fra en anden Side, hvorfor denne
i et Brev formanede Kongen til Lemfældighed og
raadede ham at regjere sine Undersaatter med Ret-
færdighed, ikke med Tyrannie, da han ellers vilde
blive bandsat. Valdemar blev herover saa fortørnet,
at han ganske kort skrev tilbage til Paven: "Walde-
"mar, Konge, til den romerske Pave sin Hilsen.
"Bort Liv have Vi fra Gud, Bort Rige fra Vore
"Undersaatter, Vore Rigdomme fra Vore Forældre,
"Vor Troe fra Dine Forgjængere, er Du Os ikke
"gunstig stemt, saa sende Vi Dig den herved tilbage.

¹⁾ Suhm I. c. pag. 714, jfr. pag. 655, 713. D. Atl.
V, 492. Denne Slægt var stedse, ogsaa i Christoffers
Tid, Kongen troe, men Valdemar havde kun slet lønnet
denne Hengivenhed, jfr. Suhm I. c. pag. 310, 315.

"Farvel!"¹⁾ Han var saa heed og fortrønet, siger gamle Hvitfeldt, naar Noget gif ham imod, at han vel skulde være let til hellere at forlade den christelige Troe end taale, at noget skete ham imod. Dvæere²⁾ benægte Brevets Ægthed, hvori de maaskee have Ret, dog bærer det i en høi Grad Sandsynlighedens Præg, og Ideen ligner ganske Kong Valdemar.

Jeg har saa kort fremstillet Slutningen af disse Begivenheder, fordi det egentlig ikke vedkommer Hr. Nicolaus Limbek, som da alt var død, men i hans sidste Aaringer findes nogle besynderlige Uovereensstemmelser i Beretningerne om ham. Vi have alt hørt, hvorledes han 1368 besad Ribe som et Pantelehn, men 1372 var Hr. Erland Kalf de holssteenske Grevers Lehnsmand paa Ribe og omtaler, at han saavel som Ribe Bye leed megen Skade af hans Sjender paa Gram.³⁾ Hvorledes kan dette nu forstaaes? At Hr. Nicolaus alt 1368 har havt Bye og Slot som Pantelehn slutter jeg af et Brev, udstædt 6te Juli, hvorved han saavel som hans Sonner, Henneke og Ulf, Hovedsmænd paa Ribe, pantsatte Tolden til en Borger sammesteds, og forpligte sig til ikke at overdrage eller afhænde Ribes Slot og Bye til nogen Anden før han var tilfredsstillet.⁴⁾ Da nu Henneke Limbek 1378 havde Ribe til Lehn og senere ligeledes baade Gram og Møgeltonder, forklarer

¹⁾ Ar. Hvitf. pag. 549.

²⁾ Gram i Vid. Selsk. Skr. IV. 194 sqq.

³⁾ Suhm l. c. pag. 700, 869, 70. Vid. Selsk. Skr. 213 sqq.

⁴⁾ Suhm l. c. pag. 616. Klev. Saml. l. c. Voss l. c.

jeg mig det saaledes, at Kongen efterat Hr. Erland Kalf var gaaet over til ham med disse tre Slotte, hvorom er fortalt i det Foregaaende, har pantsat dem under eet til Hr. Nicolaus Limbek, og fra denne Tid af ere de altsaa med en kort Afbrydelse forblevne i hans Slægt. Men under Krigen af 1368 har Kong Valdemar indgaaet et særskilt Forlig saavel med Hr. Nicolaus som med Hr. Palle Joensen til Støvringgaard, sin forrige Marsk, hvilke, tidligere Kongens nærmeste Omgivelser, maaskee have følt Medlidenhed med hans ulykkelige Stilling saavel som med Danmarks Adspjittelse. Naar dette Forlig har fundet Sted er mig ikke vitterligt, men i Fredslutningen 1373 med Greverne og Jyderne omtales det som noget tidligere skeet og lægges til Grund for Freden.¹⁾ Af Forbittrelse herover have da vel Greverne stormet Ribe og pantsat det til Hr. Erland Kalf, som nu var deres ivrige Tilhænger, derimod ikke indtaget de to andre Slotte, hvorfra Limbekerne da naturligtviis saa meget som muligt foruroeliggede den nye Høvding paa Ribe. Efter Freden har Familien formodentlig igjen faaet det tilbage.

Omtrent paa denne Tid er Hr. Nicolaus Limbek død i en høi Alder, men Naaret er ikke angivet, dog har det nok været 1372 eller 1373, da han i Freden synes at omtales som død.²⁾ Hvor han døde eller blev begravet er mig ubekjendt, og det er først i en Vicarie, som hans Søn, Henneke, stiftede i

1) Bofs l. c.

2) Ibid.

Ribe Domkirke i Aaret 1388, at hans Død omtales med Bestemthed, da der fastsættes, at Messer skulde holdes for hans Sjæl. ¹⁾

Jeg vilde gjerne give en nøiagtig Fremstilling af hvad Guds han var i Besiddelse af, men dette bliver aldeles umuligt ved den uhyre Forvirring, der i denne Henseende hersker i alle Kilder. Jeg vil derfor kun anføre nogle Gaarde, som jeg troer at han har erhvervet, men meget er der, som jeg ikke veed Besked om, saa man egentlig ved disse Efterretninger kun kan faae en dunkel Anelse om hans Rigdom.

Foruden de alt omtalte Dorning og Hverringe, samt Riberhuus, som han vist fik til arveligt Pantelehn, er det da først Gram og Møgeltønder, her maa omtales, som de Slotte, der nok tilligemed Riberhuus kom i hans Hænder, og som i alt Fald hans Søn senere havde i sin Besiddelse.

Møgeltønder Slot er det nuværende Schackensborg i Møgeltønder Sogn og Birk i den Deel af Ribe Amt, som ligger i Hertugdømmet Slesvig. I en flad, skovløs Egn, næsten paa Halvøens yderste Vestkyst, ligger dette berømte Slot tæt ved den lille Flække Møgeltønder, som skulder det Navn og Tilværelse. Navnet betyder Store Tøndern, hvorfor det ogsaa forud kaldtes Groot-Tøndern, og i Modsetning dertil benævnte man den nu langt vigtigere og anseligere Bye Tøndern med Lille Tøndern. I de ældste Tider hørte det under Ribe Bispestoel, saa:

¹⁾ Terpagr. Rip. Cimbr. Descr. pag. 294.

ledes i Aaret 1288¹⁾, kom derpaa i Hænderne paa de flæsvigſke Hertuger og ſiden paa de holſteeniſke Grever, ſom miſtede det ved at ſotlehne det til Forræderen Hr. Erland Raſ, ſom vi alt have hørt. Hvorledes Kongen ſom et arveligt Pantelehn overdrog det til Limbekkerne, ſom i Krigen 1368-73 forſtode at forſvare det, er ligeledes fortalt. Senere kom Slottet igjen til Niber Biſpeſtoel, dog derom vil den følgende Hiſtorie fortælle os mere. Ved Reformatiøns Indførelſe blev det lagt under Kronen og tilſidſt i Aaret 1661 kjøbt af den fra Kjøbenhavns Beleiring og Souverainitetens Indførelſe ſaa bekjendte Feldtmarschal Hans Schack, hvorefter det 1671 blev oprettet til Grevſkab under ſit nuværende Navn. Endnu maa ſom en Mærkværdighed erindres, at det var ved Gallehuus i Møgeltonder Sogn, omtrent $\frac{1}{4}$ Mil Nord for Slottet, at de to ſaa berømte Guldhorn ere fundne²⁾, ſaa Stedet i Oldtiden formodentlig har været endnu langt berømtere end det nogetsinde blev, da diſſe mærkelige rige Fund vel med Grund lade os antage, at et meget beſøgt Gudehuus har ſtaaet her.

Gram ligger i Gram Sogn og Herred i den veſtlige Deel af Haderslev Amt eller det ſaakaldte Lørning Lehn, men hører nu tilligemed det underliggende Måbel til det 2^{det} Angelers adelige Diſtrict. Den gamle Borg, paa hvis Plads Hovedbygningen endnu ſtaaer, laae paa en lille De i den ſaakaldte Gram Na³⁾, ſom ſiden antager det bekjendtere Navn

1) D. Atl. V, 668, 713, VII, 894.

2) D. Atl. V, 668, VII, 895.

3) Ibid. VII, 215.

Nips; eller Ribe-Na. Endnu omgives Gaarden tildeels af uhyre Skove, som i Fortiden vare langt betydeligere og formodentlig fra alle Sider have indesluttet den, saa dette i Forening med den store Na maa have givet den en for hine Tider meget betydelig Grad af Fasthed. Hvorledes dens ældre Skjæbne var sammenknyttet med Niberhuus og Møgelstønder have vi alt hørt, ligesom ogsaa at Limbekkerne vare heldigere i at forsvare Gram end Ribe og hævnede sig ved ødelæggende Overfald. Den nuværende Lehnsmænd, Hr. Erland Kalf, blev især 1372 foruroliget af Fjenderne paa Gram, som havde endeel Tilhængere i Ribe, saa at det under Livsstraf blev forbudet at føre Penge og andre Fornødenheder til Gram. Dette skete imidlertid alligevel, ja det lykkedes endog at faae fat paa en vis Nicolaus van Riine¹⁾, som synes at have været en jydsk Adelsmand²⁾ og som netop var isærd med paa sin egen Kærre at bringe to Fjerdinger fulde af Svovl og Salpeter, "som kaldes Byssekrudt", fra Ribe til Gram. Da han uden videre tilstod sin Brøde, maatte han bøde med Livet for at have overtraadt det udstædte Forbud. Denne hele Sag er isvrigt særdeles mærkelig, da den er det første fuldstændige Beviis for Krudtets Anvendelse her i Landet, og det maa da allerede have været tilstæde i Mængde, som Omstændighederne noksom udvise.

1) Suhm I. c. pag. 700, 869.

2) Samtidig nævnes paa Føør Erik Rind af en jydsk Slægt, som paa Plattydsk kaldes van Riine. Michelsens Nordfriesl. pag. 100.

Om Hr. Nicolaus Limbeck selv deeltog i Borgens Forsvar eller overlod dette til sine Sønner, er os ikke vitterligt, men den forsvaredes tappert og blev endnu lange i Familiens Eie. Inden vi forlade den kan endnu som en Mærkelighed anføres, at der lidt synden for Gaarden paa Gram Byes Marker findes en saakaldet Sundhedskilde, som har været i megen Anseelse og kaldes Helligkilde og Vandet Helligvand. Omegnen besøgte den tidligere hver St. Hans Aften og drak med megen Andagt af Vandet, som saadant er Skik og Brug paa mangfoldige Steder i Landet.¹⁾ Sognekirken skulde, som der fortælles, først være bygget paa Kastруп Byemarken, hvor Stedet endnu kaldes Gammalkirke, men hvor meget man end byggede om Dagen, saa blev det stedse om Natten revet ned og Stenene henslyttede til det Sted, hvor den nu staaer. Derved var da ikke andet at gjøre end at falde tilføie, og da dette var skeet gik Arbeidet meget rask fra Haanden. Den er imidlertid temmelig lille, saa at den nu har ondt ved at rumme det usædvanlig store Sogns Menighed. Dette kommer af at der i gamle Dage ogsaa var en Kirke øst for Endrupskov, som hed St. Theocari Kirke og hvortil da hele den vestlige Deel af Sognet hørte. Den blev uidentviøvl som saamange andre Kirker nedbrudt efter Reformationens Indførelse, men til denne knytte sig adskillige ret interessante Sagn. Saaledes skal Døbefonten været blevet bragt til Mübel, hvor man ikke meente at kunne gjøre bedre Brug af

¹⁾ D. Atl. VII, 176.

den end ved at anvende den til Hundetrug; dog denne Vanhelligelse gif ikke hen uden Straf, thi alle Hunde, som aad af Truget, bleve strax gale, saa at den maatte bringes hen til Gram Kirkegaard, hvor den endnu staaer.¹⁾ Da det blev bekjendt at Kirken skulde nedbrudes, gjorde Folk, som det lader, sig ingen synderlig Samvittighed af at rane til sig, hvad de kunde faae fat paa. Et andet Exempel herpaa afgav Klokken, thi denne hentede, som der fortælles, en Mand med sin Vogn og har vel endda anseet sin Deel i Byttet som ganske antagelig. Men hvad skeer? Da han kjører med den over Giels Na gaaer Vognen istykker og Klokken synker til Bunds, saa dybt, at man aldrig siden har kunnet finde den. Men at den ligger der endnu er let at vide, thi af og til hører man den ringe for at erindre om det skammelige Tyverie, hvorved den kom til at ligge paa sin nuværende Plads.

Nederstedgaard laae i Naboer Sjøssæl og tilhørte 1362 Hr. Niels Limbek, som kaldes Meseke eller Mullerke, da han affluttede en Ægteskabs Contract med Hr. Stig Andersen til Bjørnholm, ifølge hvilken dennes Sønneson Jens Ovesen, en Søn af den ved Middelfart myrdede Hr. Ove Stigsen, skulde ægte Hr. Limbeks Datter, Jomfrue Elisabeth, naar de begge bleve voksne, thi endnu vare de kun Børn.²⁾ Om denne Nederstedgaard veed jeg desværre intet at fortælle Læserne, ja jeg kan ikke engang paavise Stedet, hvor den har

1) Ibid. pag. 177.

2) Bøfs I. c. Klev. Saml. I. c.

ligget. Naboe Sysel indbefattede Hads, Ring, Hjelmølev, Framlev, Sabroe, Hovelbjerg, Galten, Rongsoe, Sønder: Hald, Nørre, Sønder, Mols, Øster: Liisbjerg, Vester: Liisbjerg og Haslev Herreder, eller hele det nuværende Aarhus Amt, største Dele af Randers Amt samt et Herred i Viborg og Skanderborg Amter, men i hele dette betydeligt District er der ikke engang en Bøndegaard eller et Huus at finde, hvis Navn kan passe sig. Da imidlertid Hr. Nicolaus's ene Søn Ulf Limbek i Aaret 1441 som det synes beboede Sønder Herred i Randers Amt¹⁾, det samme, hvori Bjørnholm laae, forekommer det mig sandsynligst, at Nederstedgaard er at søge her. Den har formodentlig været een af de mange smaa Gaarde, som Familien fik i sin Besiddelse, og hvoraf da enkelte, hvoriblandt vel ogsaa denne, bleve befæstede og saaledes naaede en Anseelse, som deres Areal ingenlunde kunde sætte dem istand til at fortjene.

Foruden Hverringe i Fyen, som alt er omtalt, har Hr. Nicolaus Limbek endnu eiet en Mængde adspredte Bøndergaarde, hvoraf dog ingen vides at være af Bigtighed. Hertil kommer nu en Deel af de frisiske Øer, som han saae sig istand til at beholde, og rimeligviis endnu adskillige større Gaarde, som vi ikke vide noget om, men som han dog maa have

¹⁾ I et Tingsvidne af Sønder Herred Dyres Thing af 1441 Tirsdag næst efter St. Johannes den Døbers Dag vidner Ulf Limbek med Flere, at Dve Tagesen (Hvide) solgte al sin Arvepart i Bjørnholm til Otto Nielsen (Rosentrands). Boss l. c. Alev. Sigisfaml.

besiddet, da blandt hans mange Børn den ene Søn, Zenneke, var istand til at faae saa betydelige Besiddelser for sin Part. Jeg kan vist uden Overdrivelse antage Hr. Nicolaus for een af de rigeste Mænd, der paa hiin Tid levede i Danmark, og uagtet hans Anseelse var meget stor, vilde den dog upaatvivlelig have været langt større, hvis han havde været en Indfødt. Denne Omstændighed maa have forhindret ham i at naae den Folkegunst, som alle Omstændigheder ellers qualificere ham til. Det er klart, at ingen Danskh paa den Tid kunde ansees for hans Lige, naar baade Magt og Klogskab lagdes i Vægtsskaalen, ikke engang gamle Niels Bugge paa Hald, som derimod i en langt høiere Grad vandt Folkets Yndest, end dette kunde være Tilfældet med Hr. Nicolaus Limbek.

Hvoraf hans Tilnavne Meseke eller Müllerche maa udledes, er ikke godt at forklare. Saavidt mig vitterligt træffes han med disse Tilnavne første Gang 1362 i Egtteskabscontracten med Hr. Stig Andersen¹⁾, og han har vistnok faaet dem til Adskillelse fra hans Brodersøn, som ogsaa heed Hr. Nicolaus Limbek, Ridder, og 1355 nævnes i Slægtskabsforbindelser med Familien Breide.²⁾ Han fører Tilnavnet Rudy og var boesat i Vendsyssel hvor han af en Sommer havde kjøbt Mustedgaard, nu en Bondegård i Hundslund Sogn, Jerslev Herred, og hvor hans Descendentere med Bortkastelse af Slægts-

1) Jfr. denne.

2) Suhm l. c. pag. 314. Boss l. c.

navnet synes at have levet i lang Tid. Tilnavnet Mullerche veed jeg aldeles ikke at angive nogen Oprindelse til, hvorimod Meseke identviol er det samme som Metzke, og dette var Navnet paa en meklenborgsk Familie, som i det 14de Aarhundrede levede i Danmark, da Conrad Metzke 1339 eiede endeel af Byen Raagelund¹⁾ i Nasum Sogn og Herred, Odense Amt. Med denne have Limbeckerne identviol været beslægtede, da senere nogle af Familien eiede Gaarde i samme Bye, som de synes at have erholdt ved Arv efter Conrad Metzke. Da nu i hiin Tid Antagelse af Tilnavne, som alt fortalt, var saare almindelig²⁾, har Hr. Nicolaus Limbek vel faaet sit efter sine Paarsørende, ligesom ogsaa hans Slægtninge, Krummedigerne, førte samme Tilnavn.³⁾ I Forbundet, som Hr. Nicolaus paa Jydernes Begne sluttede med Holstenerne og Meklenborgerne, benævnes han udtrykkelig Hr. Niels Meseke af Limbek⁴⁾ ligesom paa flere andre Steder begge Tilnavne bruges iflæng.

Han har været meer end een Gang gift, da hans Datter Elisabeth i Aaret 1362 var et Barn, medens Henneke alt var voren 1351. Anden Gang har Hr. Nicolaus Limbek identviol ægtet en Søsterdatter af Hr. Erik Nielsen (Gyldenstjerne), som

¹⁾ Suhm I. c. XII, 307. Ad Lex. II, 16.

²⁾ Saaledes finde vi blandt Familierne Krummedige, Ronnov, Rangau, Breide, Walstorp, Schinkel o. fl. Exemppler herpaa, jfr. Ad Lex. I, 280, 305, 352. Suhm XIV, pag. 305, XIII, 560, 726.

³⁾ Ad Lex. I, 305.

⁴⁾ Ar. Hvitf. Kr. pag. 542.

derfor kalder ham sin Søstersøn¹⁾ efter den Tids Skif og hvorved han tillige blev nær beslægtet med Hr. Niels Bugge, derfom det ikke endog var dennes Datter, han ægtede.²⁾ Herved begyndte den næie Forbindelse, hvori han kom til Jyllands mægtigste Slægter, og som desuden forøgedes ved hans Børns Giftermaal. Saaledes ægtede een af hans Døtre, Margrethe, Hr. Iver Nielsen³⁾ (en Rosenkrands), for hvem Drosten Hr. Nicolaus i Aaret 1356 maatte gaae i Caution for en Sum Penge, han var Kongen skyldig.⁴⁾ Deres Søn Hr. Nysse Iversen (Niels Iversen) omtaler siden Drosten og hans Frue som sine Forældre.⁵⁾

En Datter af Hr. Nicolaus Limbek har været gift med en Pogvisk⁶⁾, men om ingen af dem veed man Fornavnene, imidlertid er dette noget som kan siges om flere af hans Døtre, saaledes skal een have havt en Krummedige, thi 1472 nævnes en Joachim Krummedige, hvis Fader var en Dattersøn af Hr. Nicolaus⁷⁾, dog kan heri let herske Forvirring, da de latinske Slægtskabsbenævnelser i Mid-

1) Suhms Danm. Hist. XIII, 309.

2) Ibid. l. c. Olsen om Niels Ebbesen pag. 7 antager Niels Bugges Datter for en Moder til Hr. Nicolaus, men dette er en aldeles Misforstaaelse af Slægtskabsforholdene og stemmer endnu mindre med Tiden.

3) Suhm l. c. pag. 330.

4) Ibid. pag. 220.

5) Klev. Sigilsaml.

6) Ibid.

7) Terpagr. l. c.

delalderen indbefattede langt flere Personer, end vi pleie at henregne under dem, og det især fordi ogsaa Svogerskab indbefattedes derunder. — Endnu maa jeg omtale, at den berømte svenske Konge Gustav Vasa blandt sine Ahner tæller en Dame af Familien Limbek, som var gift med en von Thiesen og som efter Tiden godt kunde være en Datter af Hr. Nicolaus, ja det vilde maaskee endog være mig muligt at bevise, at Slægtskabet med Joachim Krummedige grunder sig herpaa, men da Esterretningerne ere noget usfuldstændige og meget vidtløftige¹⁾, vil jeg ingenlunde trætte Læseren med at føre ham ind i dette genealogiske Virvar. —

Hr. Nicolaus har, som det synes, efterladt fire Sønner, Henneke, Timme, Ulf og Volrad, hvoraf Nogle nærmere vilde blive omtalte i det Følgende, hvorfor jeg her om dem kun vil sige, at de tre sidste uden tvivl ere blevne i Danmark, hvor de isvrigt ikke have spillet nogen betydelig Rolle. Hvoraf dette kommer, samt hvorledes mange Egenheder i Familiens Historie skal forstaaes, haaber jeg Læseren vil erfare af det efterfølgende Sagn, som jeg endnu vil anføre til Slutning, da det er her, det hører hjemme.²⁾

I Veile Amt, Bjerre Herred, Stoubye Sogn ligger tæt ved Kirken en Bondegaard, som kaldes Gravensgaard. Nu indbefattes under dette Navn egentlig

¹⁾ Nye Danske Mag. VI, 6-9, hvor der ogsaa hersker temmelig Uklarhed.

²⁾ Thieles Folkes. III, 47. Mscrpt. paa Kgl. Bibl. Mundtl. Medd.

tre sammenbyggede Gaarde, som ialt udgjøre 12 Td. 6 Skp. 2 Fd. Hartkorn, men endnu for nogle Aar siden var det kun een Bondegaard. Den ligger paa en meget høi Slette temmelig nær ved Kirken, omtrent $\frac{1}{2}$ Miil Nord for Beile Fjord, og maa i Fortiden i det mindste tildeels have ligget i en Mose, thi mod Syd og Øst er den endnu omgivet af Enge og Ellekrat, og Spøer af Volde hentyde paa at den var befæstet. Den var rimeligviis een af Kronens Bøndergaard, som den hollsteenske Grev Geert overdrog til Slægten Limbek, og som i de uroelige Tider strax blev befæstet samt fik Navn efter Greven ("Graven" paa Plattysk). Paa denne Gaard, siger da det gamle Sagn, boede de Limbekker, som vare en herlig Adels her i Danmark, stormodig og stærk, saa de skal have været Kongen alt for mægtige. Hr. Erland Limbek var en vældig Ridder og gik en Dag ude paa Marken, da der til ham kom en lille Dverg og gav ham tilkjende, hvorledes han havde faaet Udstand og Feide med en anden Dverg, som havde sin Boelig i Bjergelide¹⁾, og som han frygtede ikke ene at kunne staae sig imod. Han bad derfor Hr. Erland om, med sine Folk paa en bestemt Dag at komme ham til Hjælp. Til Gjengjæld lovede han at mage det saa, at Hr. Erlands Slægt og Efterkommere skulde blive vældige og myndige, og bevare deres Magt og Værdighed saalange Verden staaer. Hr. Erland lovede at møde til bestemt

¹⁾ Et meget høit Bjerg, hvorefter hele Herredet har Navn.

Tid og Sted, men da nu Tiden stundede til, blev han uroelig i Sindet og om Natten kunde han ikke sove, men væltede sig frem og tilbage paa sit Leie, som var ganske imod hans Sædvane. Da hans Frue nu nok kunde mærke, at det var noget Særdeles, som tyngede hendes Herres Sind, fristede hun ham saa længe, indtil han fortalte sin Tildragelse med Dvergen og hvorledes dette Løfte nu ængstede ham. Men hun svarede: "Gud forbyde det, Mandlille! "J er et christent Menneske. Hvad haver i med "saadanne Hedninger og Djævelskab at gjøre?" — og fik hun ham ved saadanne Ord til at bryde sit Løfte til Dvergen.

En Juleaften derefter sad Hr. Erland i sin Stue og var lystig med sine Folk, da Døren pludselig sprang op og en lille Dværg, klædt i Gyldenstykke fra Haand til Fod, traadte ind i Stuen og sagde til Ridderen: "Du har ikke holdt dit Ord og Løfte "som det sig en Riddersmand sømmer og anstaaer. "Havde du holdt Dit Ord, skulde mit Løfte ogsaa "været gaaet i Opfyldelse, og langt større Herlighed "havde jeg tiltænkt Din Stamme end Du nu ahner. "Men da Du troeløs svigtede, saa viid Din Straf. "Vel synes Din Stamme nu saa stærk og mægtig "og talrig, at den aldrig behøver at frygte, men fra "idag af skal dens Anseelse dale og den skal gaae "stedse nedad indtil den udslukkes. Og endnu kan "Du vide, at den Næstsidste skal være en gjerrig "Gnier og den Sidste skal være gal og affindig, til "Spot og Vidunder for alle Mennesker!"

Hr. Erland blev saare vred og raabte: "Truer du mig og undsiger mig i mit eget Huus!" og vilde hugge til ham, men Dvergen holdt sig til Døren. Derpaa befoel han Svendene at gribe ham, men han undveeg, dog saa rask klemte de Døren til paa ham, at han tabte en Skoe, som de bragte Ridderen, og den var af pure Guld. Denne Guldskoe førte Hr. Erland siden i sit Vaaben og Folk kaldte ham Hr. Erland Guldskoe saalænge han levede. Men Spaadommen forvoldte ham megen Angst, og da han kort Tid efter hørte, at Kong Valdemar var død omtrent paa samme Tid, som Dvergen truede ham, fattede han nok at der skulde komme en Anden efter, som skulde faae bedre Lykke til at kjæmpe imod Limbækkerne, end Kong Valdemar havde havt. Den, som kom efter, blev Dronning Margrethe, og hun havde et godt Die til Limbækkerne, thi hendes Mundheld var, "at hun skulde skudde (ryste) Abilden, bryde Vægeret og stoppe Bækken", hvorved hun sigtede til de tre mægtige Slægter Abildgaard, Væger og Limbek, som hun vilde kue og fornedre.

Hvorledes Dronning Margrethe bar sig ad ville vi siden faae at høre, men dette kan jeg kun slutteligen tilføie, at Dvergens Spaadom i enhver Henseende gik i Opfyldelse, skjøndt man rigtignok ikke skulde troet det dengang Spaadommen gjordes.

Th. Becker.

Beduinerne i Syrien og Egypten. ¹⁾

Da Mehemed Alis Magt og den Stilling, som Egypten synes at være bestemt til at indtage i den politiske Bunden, for største Delen er afhængig af Stemningen og Krigsaanden hos Stammerne i Orkenen, saa fortjener Alt, hvad der bekiendtgjøres om disse vilde Folkeslags Sæder og Skikke, at optages med særdeles Interesse, saameget mere som — en Følge af Mehemed Alis Politik — en større Bevægelse blandt den arabiske Folkestamme maaskee er det Eneste, der med Sikkerhed vil blive tilbage af Alt, hvad han har skabt. De Ideer, man gjør sig om disse Orkenens Sønner, ere for det meste urigtige, saasom man gjerne uden videre erklærer dem for simple Røvere; men betragter man Beduinen iblandt hans Hjorde og i hans Telt, saa studser man lige saameget over det Edle og Ridderlige i hans Væsen, som man føler Interesse for det Behagelige i hans Sysler og Levemaade. Rigtig nok er det en Følge af deres besynderlige Forfatning, at deres Kundskaber ere meget indskrænkede og deres Begreber om Pligt ganske feilagtige. Men mangeslags Begivenheder, saavel i ældre som nyere Tider, synes at have bevirket betydelige Forandringer i Beduinernes Tilstand. Europæiske Ideer have indsneget sig i Orkenen, og en almindelig Gjæring, Forløberen for store Forandringer, bemærkes tydelig blandt den store Masse af

¹⁾ Et Brudstykke af St. Johns Reise i Orienten.

Ismaels Søner. Det tyrkiske Riges Svækkelse har givet Orkenens Stammer en fornyet Indflydelse og en større Vigtighed. Skal Ottomannernes Magt ganske ophøre i Syrien og Africa, saa kan dette efter al Sandsynlighed blot ske ved Beduinerne. Mehemed Ali nærer den største Ovetbeviisning om denne Sandhed og bestræber sig derfor ivrigt for, ved alle sine Planer at sikre sig Hovedstammernes Hjælp. Disse Bestræbelser ere næsten altid lykkedes ham. Endskjøndt disse modige Beduinere leve i god Forstaaelse med Paschaen og ere gunstigt stemte for hans Planer, kan man dog neppe regne dem til hans Undersaatter. Hvorvel de paa flere Steder, deels for: medelst deres Sykler, deels formedelst deres Søder, ere smeltede sammen med Fellah'erne¹⁾, saa er der dog endnu en umaadelig Forskjel imellem dem, og denne maa vedblive indtil hele Orkenen er gjort frugtbar og dens stolte Herrer ere forvandlede til Beboere med fast Eiendom. Mehemed Ali kan for største Delen takke sit Beduinrytteri for alle sine Seire i Egypten; næsten i alle Slag bragte de Uorden i Tyrkernes Geledder, forfulgte dem og affkar dem Retraiten; ved alle farefulde Foretagender dannede de Avant: og Arrieregarden, førte Fellah'erne i Kampen og betog dem Haabet om at kunne finde Redning i Flugt. De ere skabte for et krigerisk Livs Besværligheder og Farer; i deres Orkener er deres Liv en stedsevarende Kamp. Stedsø til Hest, med

¹⁾ De egentlige Bønder, som have faste Boeliger og dyrke Jorden.

Landsen eller Dren i Haanden, Dag og Nat under deres uophørlige Stridigheder beredte til Forsvar eller Angreb, bære de, som de selv sige, deres Liv i deres Haand og ere stedse færdige til, ved den første den bedste Leilighed at sætte det paa Spil. De Præfæner, der som det hedder sig indbefattes under Mehemed Ali's Stater, og som han blot ved at behandle Scheikerne paa en klog Maade udøver et Slags Herredømme over, ligne uhyre, med stedse bevæbnede og tildeels disciplinerede Soldater opfyldte, Depots. Fra disse uudtømmelige Reserver hentede Muhamed og de første Calipher hine frygtelige Hære, der med en Hurtighed uden Lige erobrede den halve Verden, og naar Ægyptens nuværende Behersker veed at vurdere denne Hjælpekilde, kan han ikke alene trodse et Angreb af den tyrkiske Sultan, men ogsaa af alle de Fjender, som kunde have Lyst til at træde op imod ham.

Paschaen, som er bleven forledet af sine franske Raadgivere, anseer det for det Bedste at gjøre dem til Fellah'er. I nogle Egne af Ægypten og Nubien finder man smaa Colonier af Beduiner, hvor der hersker Flid og Reenlighed, og som nyde en vis Grad af Frihed. Dette maa man imidlertid ikke ansee som en Følge af en Aandsøverlegenhed, som Beduinen besidder fremfor Fellah'en, thi Fellah'ernes Forfædre, som under de første Calipher erobrede Ægypten, vare ligeledes Beduinere. Men i det Mehemed Ali forvandler Beduinerne til Fellah'ere svækker han sine Stridskræfter, dog til Lykke for ham og Nomadestammerne kan dette ikke lykkes ham uden i ringe Grad. Da de ere vant til et van-

drende Liv og lette at sætte i Bevægelse ved Udflugt til Erobringer og Rigdom, kan man faae dem til de forvoxneste Foretagender.

Den næsten almindelig antagne Mening, at de ikke ere andet end Røvere, er en grov Vildfarelse. Paa Grændsen af Orkenen, ligesom paa Grændsen af næsten alle Stater, findes der nogle Smaaastammer, som blot leve af Rov, men disse ere udjagede af Orkenen formedelst deres slette Forhold. Skulde derfor alle Beduinerne i det Indre ligeledes være Røvere? Civiliserede Nationer indbilde sig lettelig, at Nomadehorder ingen Rettigheder have, ingen Eiendom at forsvare, ingen Fornærmelser at hevne. Men naar Tyrker, Persere o. a. ødelægge for de i Nærheden af Caravanveiene boende Stammer de Brønde, de have gravet i Orkenen, hvor Vand er kostbarere end Viin, eller drive deres talrige Kameler hen paa deres Græssepladse, eller omhugge de saa Træer, der give dem Skygge, er det da saa meget at undre over, om de, efter at have faaet Haan i Stedet for Skadeserstatning, gribe til Sværdet? Man maa ikke glemme, at Tyrken ikke betragter Araberne anderledes end Europæerne i det firtende Aarhundrede betragtede Indianerne, og altsaa troer, at han aldeles ikke behøver at øve Retfærdighed imod dem. Vil en Pascha i Syrien have Heste, saa tager han dem fra een eller anden Beduinastamme; vil han forsøge sit Harem, saa røver han deres Koner og Døttre. Paa Grændsen af Syrien er det i Særdeleshed at man fører denne afskyelige Krig, i hvilken Beduinernes Forhold stedse er agtværdigt, om endog undertiden noget

grusomt, medens Tyrkerne udvise den største Trosløshed, og udvikle hele deres nederdrægtige Politik. En Mængde Exempler kunde anføres til Beviis paa denne Paaastand, vi ville imidlertid indskrænke os til et eneste.

Paschaen af Haleb foretog uden mindste Anledning og blot af Lyst til at plyndre paa egen Bekostning en stor Expedition mod Sahel, den gamle Høvding over de i Landet Zor ved Bredderne af Euphrat boende Arabere. Hans Armee, som anførtes af Mutsellim'en (Gouverneuren) af Khillis, bestod af 2000 tyrkiske Soldater, 1000 Bønder og 1000 Arabere af Stammen Hadadun, som han havde opfordret til at tjene som Hjælpetropper, og desforuden af 4 Kanoner. Denne Armee var meer end tilstrækkelig til at forkrække den gamle Patriarch, der var mere berømt for sine Rigdomme end for sine militaire Hjælpebidler, og for at undgaae en Kamp tilbød han Mutsellim'en en betydelig Sum Penge, der imidlertid, hvad man nok kan begribe, endnu mere ansporede Paschaens Begjærlighed.

Hans Armee rykkede frem, og i Tankerne saae han sig allerede i Besiddelse af alle Sahels Rigdomme, da hans Tropper pludselig bleve omringede, angrebne og adsplittede. Seierherren bemægtigede sig de fire Kanoner og tog Mutsellimen til Fange. En Bonde, som havde gjort dette Tog med, fortalte Fægtningen paa følgende Maade: "Det var ikke en lang Sommerdags, ikke engang en Times eller en halv Times Arbejde: Alt skete i kortere Tid, end jeg behøver for at fortælle det. Den første Salve af Kanonerne

dræbte fem Mennesker, men Kanonerne vare omringede, førend de fik Tid til at lade igjen og maatte gribe til deres Sabler. Da Nutsellimen var iblandt dem, gjorde de en heftig Modstand, men de faldt for Sahels og hans Araberes Landser". Ikkun den Overstkommanderendes Liv blev skaanet, og det ved en Søn af Beduinschefen, der foer over Kampladsen i alle Retninger under det Raab: "Med med alle disse Kums¹⁾, men skaaner Landmændene, som imod deres Billie ere bragte herhen!" De arabiske Hjelptropper gave deres Bagage til Priis, reddede sig ved Flugten og lode een af deres Koner i Stikken. Da Sahel kom til de forladte Telte, bemærkede een af hans Folk denne Kone og sagde til hende: "Søster²⁾, hvad gjør Du her?" — "Jeg er høist frugtsommelig", svarede hun, "og venter hvert Dieblik min Nedkomst." — "Saa er Du det Bytte, som Gud bestemte mig", svarede han ærbødigt, og gik et Stykke bort fra hende. Her ventede han en Stund, gik derpaa igjen hen til hende, og da han saae, at hun ikke havde noget at svøbe sit Barm i, rev han et Stykke af sin Kappe og gav hende det. Saa snart hun var i Stand til at bestige hans Hest, bragte han hende til hendes langt bortfjernede flygtede Stamme, hvor

¹⁾ Med Navnet Kum (Rom, Romer) betegnede Araberne og Perserne fordum det østromerske Rige, og Araberne have nu overført denne Benævnelse paa det tyrkiske Rige, fordi de fra denne Kant i Kartusinder havde været udsat for Angreb paa deres Uafhængighed.

²⁾ Saaledes tiltaler Araberen fremmede Qvinder af Agtelse.

han gav Moderen og Barnet tilbage til deres Paa-
 rørende. Den taknemmelige Mand forestillede ham
 for Hadadunernes Scheik, der indbød ham til at til-
 bringe Næsten af Dagen i hans Telt. Faheliten tog
 imod denne Indbydelse, i det Haab at kunne tilveie-
 bringe en Forsoning imellem de to Stammer, der
 begge nærede et lige stort Had til Tyrkerne. Den
 næste Dag overtalte han Scheiken til at følge med
 til den seierrige Fahels Leier.

Da de kom til Fahels Telt, bebreidede Oldin-
 gen med milde Ord Araberen hans Forbund med
 Osmannerne. Den unge Scheik hørte med Taalmo-
 dighed paa de fortjente Bebreidelser og svarede med
 Bærdighed: "Fahel, jeg er en Hadadun. Anseer
 Du mig i Stand til at indgaae et oprigtigt Venfskab
 med disse Hunde af Osmanlis? Mellem Dig og
 mig er der en ærlig Krig, men disse Kums holde sig
 ikke forbundne ved hellige Love, saaledes som Ara-
 berne, de agte ikke Fruentimmernes Kydsfhed, de dræbe
 en modig Mand, som de tilfældigviis have kastet af
 Saddelen, eller de røve feigt hans Sandaler eller
 hans Bandsæk og lade ham omkomme i Drkenen af
 Tørst".

Fahel, som blev glad over det Had, den unge
 Scheik røbede mod Tyrkerne, udbrød "Du er en
 tapper Mand, og fra dette Dieblif tæller jeg Dig
 blandt mine fjæreste Venner". Aldrig saasnart var
 denne Samtale imellem de to fjendtlige Scheiker til-
 ende, førend den fangne Mutsellim nøgen og zittrende
 blev bragt ind i Teltet. Fahel reiste sig, da han
 traadte ind, og befalede, at klæde ham overeensstem-

mende med hans Rang. Han gav ham i de høitideligste Udtryk den Forsikkring, at han ikke havde noget at befrygte, og lod ham byde Pibe og Kaffee; som den sidste Borgen for det Gjæstevenskab, man bevilligede ham, bød man ham een af de raa, usyrede Kager, Arabernes sædvanlige Brød. Mutsellim, som var vant til et godt Bord, brak Kagen itu og forsøgte at spise et Stykke deraf, men det var ham umuligt, og efter mange forgjæves Bestræbelser opgav han det endelig og erklærede, han ikke kunde faae en Bid ned. "Hvad!" sagde Sahel i en streng Tone; "Du kan ikke spise vort Brød, og dog misunder Din Herre os det." Efter denne korte Bebreidelse, der syntes at gjøre et dybt Indtryk paa Mutsellim'en, lod Sahel ham beværte med de meest udsøgte Retter og behandlede ham under hele hans Fangenskab med Agtelse og Godhed.

I sin Forbittrelse over dette Nederlag besluttede Paschaen, trods den gode Behandling, hans Mutsellim havde nydt, at hævne sig, og gjorde flere Gange, som det syntes, betydelige Udrustninger, men alle disse Trudsler havde blot til Hensigt at forringe den Tort og Skam, han havde undergaaet. Han indsaae nok at Bønderne, som ikke vovede at sætte sig op imod ham, paa første Bink vilde gribe til Vaaben, men ogsaa flygte saasnart de traf sammen med Fjenden; at hans tyrkiske Tropper ikke duede til andet end til at plyndre, vidste han ret godt. Sahels Afstraffelse blev da opsat til en anden Gang, men imidlertid blev Paschaen kaldet fra sin Post og forflyttet til en længer bortliggende Provinds.

Imidlertid havde den fangne Mutsellim i For ikke saameget fundet et Fængsel, som et Tilflugtsted imod sin Herres Forbittrelse, der, som det lod, havde stor Lyst til at afvaske Skammen for sit Nederlag i sin ulykkelige Feltherres Blod. Sahel sendte ham endelig tilbage med tusinde Beviser paa Araberhøvdingens Godhed. Den nye Pascha, som blev rørt over denne ædle Fremgangsmaade og maaskee frygtede for at det skulde gaae ham, som det gif hans Forgjænger, tog klogelig imod den Tribut, Sahel lovede at betale for at hans Stamme kunde have Tilladelse til at sælge deres overflødige Korn, Saar og Smør til Indvaanerne i Haleb.

Mehemed Ali har med det skarpe Blik, som Enhver maa tilstaae ham, hurtig indseet, hvor krigeriske og tappre Beduinerne ere, men forskjellige Omstændigheder have forhindret ham i at bruge dem i de Krige, han har ført. Selv endnu den Dag i Dag har han forholdsmæssig kun et lille Antal Arabere, som han kan disponere over. Desuden ere de Stammer, som opholde sig Vesten for Nilen, og som derfor kaldes *Mogrebenerne* (de Vestlige), saa raae og troeløse, og underkaste sig Disciplinen med en saadan Modbydelighed, at Vicekongen altid har betragtet dem mere som Fjender end som Undersaatter. Naar han begiver sig fra Cairo til Alexandrien eller tilbage til Cairo, tager han mangen Gang Veien igjennem Ørkenen, men ikke blot skynder sig, alt hvad han kan, men forklæder sig ogsaa, saasom han for det meste har en svag Bedækning; thi traf disse kjække Røvere ham og kjendte ham, vilde han strax være

dødsens. Zehemed Ali og hans Søn gjøre Alt, for at drage de andre Stammer ind i deres Interesse, og man paastaar endog, at Ibrahim Pascha sætter en saadan Tillid til Araberne, at han har betroet dem at opdrage een af sine Sønner, for at vænne ham til Orkenens strenge Levemaade.

Førend Paschaen ret vidste, hvorvidt disse vandrende Stammer kunde være ham til Nytte i hans Krige, havde han kastet sit Blik paa de Sortes Lande, som han haabede at kunne forvandle til Planteskoler for den ægyptiske Armees. Men disse sorte Slaver, som man i Egypten og Syrien bruger til huuslige Forretninger, kunne ikke fordrage det koldere Clima, med mindre de blive godt klædte og ernærede, samt om Natten beskyttes for Kulden ved Mure og varme Dækkener; og dog har Erfaringen viist, at de ikke ere i Stand til at udholde Krigsstrabadser. Uden at lide af nogen synlig Sygdom, formindskes deres Rækker, og førend Fjenden viser sig, er Armeen forsvunden af Jorden. Selv Fellahsaraberne have ikke den Elasticitet, som Ungdommen og Sundheden medfører. Naar de marschere under Vaaben, slæbe de Lemmerne affted efter sig, som om den ringeste Bevægelse var dem byrdefuld, og jeg har ofte, naar jeg med et Følge af Vønder drog igjennem en Strækning af Orkenen, gjort den Bemærkning, at de hverken kunde taale Hede eller en besværlig Marsch, og allerede klagede over Træthed, medens jeg endnu følte mig ganske munter og opvakt ved den legemlige Bevægelse. Det var ganske anderledes naar mit Følge bestod af Beduinere, saa var jeg den Sidste, thi

vante til Solens brændende Straaler, og altid friske og livlige formedelst deres Munterhed og moralske Energie, en Følge af deres fuldkomne Frihed, skride de saa let hen over Sandet som om de gik paa elastiske Brædder.

Jeg har ofte tænkt over Muligheden af en Begivenhed, som ved det tyrkiske Riges nærværende Stilling meget let kunde indtræffe, nemlig et Angreb paa Ægypten af Russerne. Uden at berøre andre Hindringer vilde Climaet yttre samme Birkning paa dem, som den frygtelige russiske Vinter paa Napoleons Hær; en russisk Armee med de Sædvaner og Laster, som dens Clima havde givet den, vilde ikke kunne modstaae Sommerens Hede i Ægypten. Franskmændene paa Kysten af Barbariet maae trods deres Mod og Krigskunst bekjende, at Beduinerne ere et ubetvingeligt Folk, og dog findes der af disse kun enkelte, svage Stammer, et sandt Intet i Sammenligning med Beduinerne i den østlige Ørken og det stenede Arabien. Alle disse Folkslag ville engang samle sig under Mehemed Allis Fane, hvis han af Russerne skulde blive angrebet i Hjertet af sit Rige; det veed Porten og dens Ministre ret godt trods alle deres Trudsel. Ingen tyrkisk Feltherre, hvor store endog hans Stridskræfter, maatte være, vilde vove at angribe Mehemed Ali, naar han vidste at Beduinerne vare paa dennes Partie. Uden at tale om deres Tapperhed og Duellighed til at foruroelige Fjenden paa Marschen, kunde de trække sig tilbage til Ørkenen, hvor Ingen vilde vove at forfølge dem,

og i større Antal og med fornyet Kraft atter vise sig, hvor man mindst havde ventet dem.

Ved det første Diekast erkjender man, at Beduinen er født for Krig og Erobringer. Hans mandige Physiognomie, hans faste Blik, hans smidige sene: fulde Legemsbygning viser Enhver, som seer ham, at han maa være en nyttig Ven og en farlig Fjende. Hans Lands Egenstaber svare til hans Legemes. Modig, sværmerisk, ved sin strenge Fromhed overbevist om, at Gud er med ham, holdes han ikke tilbage af nogen Fare eller Besværlighed. Sin Ansører hænger han ved med den største Hengivenhed og Troskab, og en duelig og snild Feltherre kan vække hiin Følelse hos ham, der gjør Hverdagsmennesket til en Helt. Ligesom alle Sværmere er ham modtagelige for de Belønninger, der smigre hans Uergjærrighed, end for Rigdom, selv i Drakenen stræber han efter Hæder og et berømt Navn, og hans høieste Ønske er at blive besunget af sit Lands Varder, hvis Sange udøve en fortryllende Magt over ham.

Sagnet om Søen Mensaleh.¹⁾

Staden Pelusion laae ved Mundingen af een af Nilens Arme, som den gav Navn — den pelusiske Arm —, og har spillet en vigtig Rolle i Ægyptens

¹⁾ Pappes Befefruchte.

Historie. Paa den Tid, da Perserne gjorde et fjendtligt Indfald under Cambyses, blev den ophvøiet til Kongerige. Nu ere baade Bye og Kongerige forsvundne; saagar Floden har forandret sit Løb, og de to Medbeilersker, Tanis og Pelusion, ere midt i den Søe, som opslugte dem, intet andet end smaa, med Lotus og Siv bevorede, Der, som kun beboes af Krikænder og Vandfugle.

Pelusion, hvis talløse Skibe gjennempløiede Havene, som indenfor sine Mure modtog Orientens raae Frembringelser og tilbagegav samme som Luxus eller Krigsartikler, denne rige Bye, hvorom romerske Consuler kjæmpede, Pelusion og dens frugtbare Omgivelser ere forsvundne under Bølgerne, uden at nogen Historieffriver har opbevaret Mindet om denne mærkelige Begivenhed; og den arabiske Fisker, som støtter sin Hytte til dens Søiler, som under Stormen bjerger sin Jolle under dens Templers sønderknuste Hvelvinger, veed ikke at give noget Navn til disse sørgelige Ruiner, der ere ligesaa tause som Fiskene, der svømme omkring dem.

Vi reiste fra Damiette til Jerusalem; vi vilde seile over Søen Mensaleh og besøge den Plads, hvor begge de Stæder havde staaet, hvis Capitæler og Obelisker endnu rage frem midt i Søen som Masterne af strandede Skibe.

Vi bestege en Fiskerbaad. Veiret var taaget, og Vinden, som kom fra Søen, tilførte os dens Bølgers Brusen og dens Sumpes Duft; Flamingoerne med deres langstrakte Kløer rakte Hovedet urøelig i Veiret, med Dinene fæstede paa Horizonten, eller

spadsjerede med lange Skridt ved Stranden og foranledigede hos os de forunderligste Feiltagelser; de tunge Kropgjæs sprøitede Vandet ind under Bingerne og kaldte med høie Skrig paa hinanden; Skyer af plettede Maager og Bekkasinier flygtede for Stormen og strøg pibende hen over de lange Bølger, som med Magt indtog deres Sumpe. Ligesom de søgte vi et Tilflugtsted og lagde an ved den Plads, hvorpaa fordum Tanis stod.

Vor Jolle blev trukket paa Land; dens Seil blev udspændt mellem to Søiler som et Slags Telt; nogle endnu fugtige Sivstraae forskaffede os Ild uden Flamme, men ingenlunde uden Røg. Desuagtet gik de smaa Moccakopper snart omkring i Kredsen; man tog Plads i Sandet med Chibukken (Piben) i Haanden, og vor gamle Skipper fortalte os af Taknemlighed for Tilladelsen til at afbenytte vor Tobakspung Sagnet om Søen Mensaleh.

Vore Forfædre, sagde han, vare ligesaa vel underrettede som J. De vidste Navnene paa alle disse Ruiner: berigede ved Fiskeriet i Søen havde de Tid til at lære og fortælle, medens vi, som uophørlig maa arbejde for at kunne fyldestgjøre Fiskerieforpagterens Fordringer, neppe have Tid til at flikke vore Garn og tage Afsked fra vore Koner. Derfor give vi disse forskjellige Smaasøer nu kun Navne efter deres nærværende Eiendommeligheder. Saaledes have vi kaldt den De, hvorpaa vi nu befinde os, Gheziretzel:Quis (Gaasøen), og den Larm, som de gjøre rundt omkring os, retfærdiggjør tilstrækkelig dette Navn. Den De længere borte, hvorpaa J kan see

en høi Søile hæve sig som et Minaret, er bleven kaldet Gheziret-el-Haggarine (Steenøen), fordi paa nogle Steder Grunden er stenet der, hvor man skal lægge Aaren ud. Men I maa ikke troe, at denne Vandmasse altid har været der: nei tværtimod, den bedækker Marker, hvorpaa Kornet bølgede i riig Overflødighed, Haver, hvori de skønneste Frugter modnedes og Stæder, hvori Sultaner bød.

Pelusion og Zanis vare Hovedstæderne i de to mægtigste Kongeriger i dette rige Landskab. En ulykkelig Jaloufie var Skyld i deres Undergang. Kongen i Pelusion friede til Zafrana, den skønne Zafrana, Kongen i Zanis's eneste Datter, og vilde saaledes gjøre en Ende paa Fjendskabet mellem begge Stater. Men Zafranans Fader nægtede en Naboe, som allerede var alt for frygtelig, sin Datters Haand; han frygtede for endnu at formere hans Magt, naar han gav ham Paastand paa nok et Kongerige.

Kongen i Pelusion havde til Lærer havt en berømt Magiker, som indviede ham i alle Kunstens Hemmeligheder, men hidindtil havde der ikke været nogen Leilighed til at gjøre Brug deraf. Nu var Dieblicket kommet, da denne Videnskab kunde anvendes til Fordeel for hans Kjærlighed og Politik. Da man havde meldt ham Kongen af Zanis's stolte Afslag, lod han Alle gaae bort og kaldte de tjenende Aander til sig. De indfandt sig under tusinde forskjellige Skikkelser, beredte til blindt hen at adlyde ham. Han meddeelte dem sine Befalinger, som endnu samme Aften skulde udføres.

Solen havde bestegit sin Purpurseng, og Matten bedækkede Sletten om Tanis med sit Glør. Alt hvilede i Kongens Slot. Iført den rigeste Pynt¹⁾ overlod Zafrana sig til Sønnen, de gyldne Drømmes Fader, da hun paa eengang troede at see en ung Mand, skjøn som Dagen. Hendes Hjerte opflammedes af Kjærlighed til ham, thi aldrig havde hun ved sin Faders Hof seet en saa skjøn Herre. En svag Bøllugt udbredte sig i hendes Bærelse, løftede hende sagte ud af Sengen og bragte hende sovende til Kongens Palads i Delusion. Da hun der vaagnede ved en himmelsk Musiks melodiske Toner saae hun sig omgivet af Slaver, som havde nedkastet sig ved Trinene af den Throne, hvorpaa hun sad. Blændet af Lysenes Glands slog hun Dinene ned og saae ved sine Fødder den Mand, som havde viist sig for hende i Drømme. Hun troede endnu at drømme og indsov fuld af Kjærlighed i hans Arme.....

Da Zafrana den næste Morgen vaagnede i sin Faders Palads, var hun Kone.

Der paafulgte flere Nætter, som bleve ledsagede af de samme Fornøielser og den samme Lykke. Men imidlertid fandt der med Zafranans Sundhed en uheldig Forandring Sted, og hendes Kinder mistede deres skjønne Farve. Hendes Fader blev bekymret og forlangte at vide Aarsagen; da erklærede de tilkaldte Læger skjælvende, at Prindsessen snart vilde blive Moder. Kongen begav sig ind til sin Datter, og

¹⁾ Orientalerne have vedligeholdt den Skik, at sove med Smykker og Diamanter.

da han ikke kunde ansee hende for skyldig, udspurgte han hende i al Venlighed paa en saadan Maade, at det maatte bringe Sandheden for Lyset, og Zafrana tilstod ufordulgt sin hemmelige Kjærlighedsforstaaelse.

Paa hvem vil nu Kongens Brede falde? Thi Zafrana havde i sine Tilstaaelser ikke kunnet nævne sin ubekjendte Elfers Navn. Rigets Ældste kunde, trods deres kabbalistiske Kundskaber, ingenlunde opdage den skjændige Forsører. Imidlertid gave de et Raad: "Prindsessen", sagde de til Kongen, "maa fra det Pallads, hvor hun bliver saa vel modtaget, bringe noget af det med, som man sætter for hende. Maa skee kunne vi da opdage Hemmeligheden."

Kongen i Tanis gif nu igjen tilbage til Datteren. "Kjære Zafrana", sagde han, "bring mig dog imorgen nogle af de Frugter, som man sætter for Dig i det Palads, hvorhen Du hver Nat bliver bragt; Du har saaledes roest deres Skjønhed og herlige Smag, at jeg gjerne gad see og smage dem." Prindsessen lovede at søie Faderen og medtage een af disse vidunderlige Frugter.

Da hun den næste Morgen vaagnede, fandt hun virkelig i en Fold af Gløret en Orange, som hun med Willie havde skjult. Neppe havde Oldingerne seet den, førend de eenstemmig erklærede at kun een Have i Verden kunde frembringe saa vidunderlige Frugter, og dette var ingen anden end Haven i Kongens Palads i Pelusion.

Tillige ansportet af Uergjerrighed og Hævn affendte Kongen af Tanis en Herold for at erklære Kongen af Pelusion Krig, og hans Hær leirede sig ved Kan-

den af Strandbredden, paa det Sted, hvor nu Kana: len gaaer, hvorigjennem man kan seile ud i Havet. Kongen af Pelusion, i Spidsen for en ypperlig Hær, op slog paa sin Side sine Telte ligeover for Fjenden. Den næste Dag begyndte Slaget med Dagens Frem: brud. Kampen var frygtelig. Efter uhørte Anstræn: gelser bleve Kongen af Tanis's Tropper slagne. Safrana og Kongeriget vare i Begreb med at blive Seier: herrens Bytte, da en Officeer foreslog Kongen som det eneste Redningsmiddel at gjennemstikke Digerne, som beskyttede Strandbredden. Neppes var dette skeet, før Havet rasende styrtede ind i det Rum, som adskilte begge Hærene, skyllede hen over Pelusion, som laae lavest, samt over den pelusiske Leir og bortførte Men: nesker, Telte og Heste med sig. Intet formaaede at modstaae den ødelæggende Strøm; hele Hæren omkom tilligemed Anføreren.

Det var Fortvivlelsen, som havde ladet Kongen fatte denne Beslutning uden at beregne alle dens Følger. Markerne kom ikke mere frem for Dagen; Staden Tanis selv styrtede sammen over Indvaar: nerne, undergravet af Vandet, og Safranas ulykke: lige Fader bortfjernede sig i en Fiskerjolle idet han begræd sin Datter, hvis Liig blev fundet ved Siden af en Kriger i riig Rustning. Siden bleve paa hans Befaling alle Been opsamlede efter dem, som bleve et Offer for denne dobbelte Ulykke, og derover opreist en Pyramide, som man endnu seer ved Sæns Bred.

Den gamle Fortæller taug og pegede paa en Høi, som bestod af Menneskebeen. Smidlertid havde

Binden lagt sig; vi skjød Baaden igjen i Vandet og seilede tause hen over Søen Mensaleh, Liigflædet over to Kongeriger, hensunkne i Betragtninger over den arabiske Skipper's Fortælling. Ved hvert Nareslag i de Bølger, under hvilke fordum saamange Mennesker havde arbeidet, kjæmpet, elsket, tænkte vi paa, at man i Europa gjør Anstalter til at tilbagegive Culturen det oversvømmede Land, og at den Dag maaskee ikke mere er langt borte, da dette Sagn, af Mangel paa Historie, vil kunne tjene til at sammenknytte Lidernes Kjæde.

Giftdalen paa Java.¹⁾

En Rejsende, der nylig er kommen fra Java, har meddelt det geographiske Selskab i London interessante Efterretninger om en mærkværdig Dal der i Landet ved Navn Guevo-Lpas. Han kalder den Giftdalen.

"Da vi nærmede os denne Dal", beretter den Rejsende, "følte vi et stærkt Ildebefindende, et Slags Bedøvelse og en quælende Luft; men i Forhold til som vi kom den nærmere, tabte disse Symptomer sig, og vi kunde i al Bequemmelighed undersøge det Skuespil, vi havde for Øinene. Dalen kan omtrent være en Miil i Omfang, er af oval Form og 30 til 35 Fod dyb. Grunden er ganske jevn, tør og blottet for al Vegetation, og fuld af Been af Mennesker, Tigre, Bildsviin, Hjorte, Fugle o. s. v., som ligge adspredte imellem store Steenblokke. Man kan ikke opdage nogen Slags Dunst, eller nogen Åbning i Jorden, der synes at være fast og haard som Steen.

De Klippekrænter, som omgive denne Dal, ere fra øverst til nederst bedækkede med Træer og Kratkov, som staae i den frodigste Væxt. Ved Hjælp af vore Bambusstokke stege vi ned ad Klippekrænten omtrent til 18 Fod fra Grunden i Dalen. Da vi vare komne til dette Sted, jage vi en Hund ned til Foden af Skrænten, og i mindre end 15 Secunder faldt den om uden Bevisthed, og aandede

¹⁾ Litterar. Blätter der Børsen Halle.

endnu omtrent 18 Minuter. En anden faldt omkuld efter 10 Secunders Forløb og døde førend den endnu var kommen tilbunds. Foran os laae et Menneskeskelet, som jeg gjerne havde taget med; men det vilde have været den største Taabelighed at forsøge derpaa. Benene blive i denne Dal ganske hvide og see ud som Elphenbeen.

Man troer overalt, at Menneskeskeletterne ere af Misdædere eller Rebeller, som ere blevene forfulgte og flygtede derhen for at søge Beskyttelse, uden at kjende den farlige Virkning af den Luft, man indaander der. Bjergene i Nærheden af Dalen ere af vulkansf Natur, men i Dalen selv mærker man ikke i mindste Maade til nogen Svovllugt eller træffer det mindste Spor til nogen vulkansf Eruption.

Slægten Limbek.

Saa da dandje de ædle Limbeks,
Slottet det er vundet:
Dg de vare Kongen altsfer siæffe.

Gammel Vise.

Henneke Limbek.

Det tilkommer os nu at betragte Hr. Nicolaus's berømteste Søn, Henneke eller Zenning, som vi i Faderens Historie alt flere Gange have fundet Leilighed til at omtale. Saaledes have vi hørt, at han 1351 og 1357¹⁾ med Held forsvarede Tørring og gav Anledning til en ødelæggende Krig ved sin Ringgeagt for de holsteenske Grever. I den store jydsk Opstand af 1368 mod Kong Valdemar var han blandt dennes Fjender; da han imidlertid ikke var Kongens, men den slesvigiske Hertugs Undersaat, maatte han betragtes fra et andet Synspunkt end Gyderne, hvorfor Kongen ogsaa i den alt omtalte Fred af 1373 udtrykkelig indgaaer Forlig med Henneke Limbek, hans Brødre og Medhjelpere, uden

1) Wimpfen i Geschichte von Schleswig pag. 152 hensesatter dette til 1375, dog som mig synes uden tilstrækkelig Grund.

at der forresten omtales nogen særegen Betingelse i dette Forlig ¹⁾. Familiens Strid med Hr. Erland Kalf var endnu ikke begyndt den 1ste Mai 1369, da denne som Vidne forseglede et Brev, hvorved Henneke Limbek og hans Broder Timme pantsatte noget Gods til Geitherik Lunov for 50 Mark Sølv, de af ham havde laant ²⁾. Kong Valdemar vedblev imidlertid efter Freden ligesom tidligere sine Forsøg mod Lydernes Frihed, og bestræbte sig nu især for at indkjøbe saa mange faste Borge, som muligt, ligesom han ogsaa tvang Oprørerne til at gjenopbygge de i Krigen ødelagte Slotte, som tilhørte Kongen eller hans Tilhængere. Paa denne Maade bleve Aggersborg og Drum ³⁾ opførte i samme Stand som før Krigen, og Kong Valdemar bragte til Kronen de faste Borge Eegholm ⁴⁾, Hald ⁵⁾, Torup ⁶⁾,

¹⁾ Bøfs I. c.

²⁾ Ibid. I. c.

³⁾ Suhms D. Hist. XIII, 713, 14.

⁴⁾ Ibid. pag. 717, Gl. Danske Mag. I, 262, D. Atl. V, 92. Dette Slot laae i Skjærping Sogn, Høllum Herred, Halsborg Amt.

⁵⁾ Suhm I. c. Denne Niels Bugges berømte Borg, som Kongen forgjæves havde beleiret, maatte hans Svigersøn Gottschalk Skarpenberg 1373 sælge, skjøndt først Dronning Margrethe betalte den. Hald ligger tæt ved Viborg, hvor Ruinerne af den gamle Borg endnu sees.

⁶⁾ Thordorp, Torup, nu Frisenvold i Drum Sogn, Galten Herred i Randers Amt, tilhørte Familien Hvide, dog kom Kjøbet neppe fuldkommen i Rigtighed, da Dronning Margrethe 1406 kjøbte Gaarden. Suhm I. c. pag. 737. D. Atl. IV, 445.

Diernæs¹⁾ foruden en stor Mængde Bøndergods rundt omkring i Riget²⁾, dog især i Jylland, samt adskillige af de vigtigste Byer i Hertugdømmet Slesvig³⁾, hvilke han indløste fra Holstenerne, og hvori Hertug Henrik maatte finde sig. At disse Kjøb ikke gif af uden Uretfærdighed gjør Kongens hele Færd rimeligt, og uden Modstand gif det nok heller ikke af, som da især Salling Eysel eller det nuværende Salling Land i Viborg Amt synes at være blevet hjemløst af Feide og deraf følgende maadelig Høst og Hungersnød⁴⁾; imidlertid har Kongens Død nok forhindret disse Uroligheder i at gribe synderlig om sig. Denne fandt Sted den 24de October 1375 paa Gurre ved Bordingborg, hvor han gjerne opholdt sig hos sin Frille Tove, som boede paa denne Gaard, der vel maa adskilles fra Slottet Gurre, en Miil vest for Helsingør, hvilket han forresten ogsaa gjorde meget af.

At min Dom om Valdemars Character og hele Færd ikke er for haard vil vist Enhver sande, som uden Partiskhed følger hans Historie og ikke lader sig bestikke af at han frelste vort Fædreland fra Adspilteise og Undergang. Efter at dette var fuldført, søgte han at gjøre sig fra en indskrænket til en uindskrænket Konge, samt at forvandle Bøndestanden til Kronens Livegne. Uden Sydernes mageløse Udholdenhed var dette sikkert lykkedes ham, ligesom han

1) Nu en Bondegaard i Bang Sogn, Hundborg Herred i Thye. Suhm I. c. pag. 713.

2) Ibid. pag. 712, 13, 16, 36.

3) Ibid. pag. 726.

4) Ibid. pag. 746, Ar. Svitf. Ar. pag. 553.

ogsaa er den, som bragte Boredskab og Trældom over Sjællands og Smaaøernes Beboere, skjøndt allerede den berømte Absalon havde lagt Grundvolden hertil. De fleste nyere Historiekrivere søge at undskyldte ham og beskylde de Gamle for Overdrivelser; men de ere dog ikke istand til at nægte, at han var karrig, heftig, streng og hævnjerrig, at han undertrykkede og mishandlede Folket med Hoveri og Skatter i en Grad, som man hidtil ikke havde kjendt, at han brød sin Eed og indgangne Forpligtelse, saas snart det syntes fordeeltigt, som Suhm selv paa mangfoldige Steder tilstaaer¹⁾. Hvor forhadt han var af Alle viser ikke blot hans bekjendte Tilnavn den Onde, men ogsaa den Mængde Sagn, hvori hans Ugudelighed, Grusomhed og tøilesløse Lidenskabelighed omtales, hvoraf jeg kunde fortælle snart en heel Bog fuld, ifald de hørte herhid. Foruden de allerede anførte Beviser paa hans Vilkaarlighed vil jeg blot endnu tilsidst anføre eet i al Korthed. Den ved Middelfart myrdede Hr. Peder Andersen (Hvide) efterlod en Enke, Fruen Cæcilie (Sidsel), der nok ligesaa lidt som hendes Svoger Hr. Stig Andersen fandt sig tilfredsstillt ved Kongens Eed og vel altsaa vedblev Krigens imod ham. Kong Valdemar inddrog hendes Gods i Fyen, men hun fik dem ikke tilbage, saaledes som Tilfældet var med Stig Andersen og Flere;

¹⁾ Ogsaa taler saare meget for den Mening, som stadfæstes næsten af alle Efterretninger, at han paa sit Yderste fortrød sin Fremfærd og ved sit Testament tilbagegav Adelen endeel af det den frarøvede Gods, ifr. Suhms D. Hift. XIII, 751, XIV, 36, 43.

formodentligen have Jyderne ikke brudt sig om hende, da hun var dem fremmet, og Fynboerne formaaede ikke at sætte Noget igjennem. Men paa den første Herredag efter Valdemars Død blev der besluttet, "at Fru Sigele, Peder Hvides, skulde have Mar: "gaard ¹⁾ og mere Gods tilbage, som Konning Val: "demar uden Dom, Lov og Ret havde frataget hende, "og det fordi Konning Valdemars Sjæl ikke skulde "lide for hendes Skyld nogen Qval eller Pine" ²⁾.

Efter Valdemar Atterdags Død var der ingen Mænd af den gamle Kongestamme tilbage og Menin: gerne vare altsaa naturligviis deelte om, hvo der skulde vælges. Kong Valdemar efterlod to Datter: sønner, Albrecht, Søn af Hertug Henrik af Meklen: borg og Prindsesse Ingeborg, den ældre Søster, som altsaa efter Arveretten syntes nærmest berettiget, og Oluf, en Søn af Kong Hakon i Norge og Prindsesse Margrethe. Dog Danmark var et frit Valgrige, saa den Ene ikke kunde anses for nærmere berettiget, end den Anden. Oluf var endnu et Barn; men hans flege Moder kom strax til Danmark, hvor hun snart vidste at vinde Geistligheden og Endeel af den sjællandske Adels, hvoriblandt Rigsforstanderen Hr. Henning Podebusk. Albrecht skaffede sig An: befaling fra Keiseren og sluttede Forbund med de holsteenske Grever ³⁾, som han lovede betydelige Lande i Pant for deres Bistand, men herved forværrede

¹⁾ Denne Gaard ligger i Wigerslev Sogn, Skovboe Herred i Odense Amt.

²⁾ Ar. Hvitf. Kr. pag. 555.

³⁾ Suhm D. Hist. XIV, 8.

han sin Sag. Desuden forenede han sig ogsaa den 22de Januar 1376 med Henneke Limbek¹⁾, som lovede at staae ham bi med 50 Mand, men ellers vides ingen Danske at have lovet ham Medhold.

Med Henneke Limbek var der imidlertid foregaaet en stor Forandring, idet han havde hyllet de holsteenske Grever, som sine Lehnsherrer, og altsaa maatte holde med dem og Hertug Albrecht. Aarsagen hertil var, at den slesvigske Hertug Henrik var død uden Sønner i Maret 1375²⁾, hvorpaa Kong Valdemar gjorde Fordring paa Hertugdømmet, som et hjemfaldet Lehn, Greverne Henrik og Nicolaus som Arv ifølge de af deres Fader, Grev Geert, med Christoffer den 2^{den} og Hertug Valdemar indgaaede Foreninger. Kongen tilbød sig at indløse deres Pant, hvortil horte Slesvig, Gottorp og Tørring, men herpaa vilde de slet ikke indlade sig, og da Valdemar døde et Par Maaneder efter, lykkedes det dem, deels ved Baabenmagt, deels ved Bestikkelse, at komme i Besiddelse af de fleste faste Slotte³⁾. Deres Besiddelse af Tørring kan kun have bestaaet i, at Henneke Limbek, som havde Slottet i Pant, har hyllet dem, som Herrer, hvorfor Kongen ogsaa betragter dem som Panteherrer. Hennekens Grunde til

1) Ibid. I. c., Rudlofs Meklenb. Gesch. II, 497.

2) Suhm D. Hist. XIII, 744.

3) Ibid. pag. 771-73. Dette var saameget lettere, da Valdemar ifølge sit gamle Princip næsten blot havde udnævnt Tydskere til Lehnsmænd, og eftersom disse vel vidste, hvor lidet afholdte de vare i Danmark, benyttede de strax Leiligheden til at forraade Slottene.

denne Adfærd kan man let forklare sig. Kongens Opførsel efter den sidste Fred havde været saadan, at en ny Krig med Jyderne med Sikkerhed kunde ventes om den ikke allerede var udbrudt ¹⁾, og Greverne kunde altsaa regne paa en betydelig Understøttelse, dersom de med væbnet Haand vilde sætte deres Fordringer igjennem. At Henneke Limbek ved denne Leilighed vilde være paa deres Partie, kan det neppe være nogen Tvivl om, deels ifølge hans urolige Character, deels fordi han ikke havde noget Godt at vente af Kong Valdemar, hvis snart paafølgende Død dog bragte alle disse Planer til at strandre. Nu havde imidlertid Henneke hyllet dem og turde neppe vove at træde over til Oluf og Dronning Margrethe, hvorved Torning og hans øvrige Slesvigske Besiddelser, ja maaskee endogsaa Ribe vilde være i alt for stor Fare, og Hjælp fra Danmark kunde der neppe være Tale om for det første. Maaskee har ogsaa Hertug Albrechts større Arveret havt Indflydelse paa hans Beslutning, skjøndt jeg forresten rigtignok ikke anseer Henneke Limbek for den Mand, der brød sig syn- derligt om saadanne Hensyn. I alt Fald kunde han vente en Kamp, og dette alene kan have været nok til at bestemme en saa stridbar Herre, som han var.

Nu da Valdemar var død havde Jyderne inter videre at gjøre med Holstenerne, som de nok vidste kun vilde sijke i rødt Vand og som flere Gange havde ladet dem i Stikken netop da de allermest

¹⁾ Ibid. pag. 746. 47.

trængte til deres Hjælp. At understøtte Albrecht vilde være at kalde dem ind igjen, og de foreslog derfor Skaaningerne at vælge Prinds Oluf, hvortil disse saavel som de andre Provindser ogsaa vare vilige ¹⁾, saa at han 3^{die} Mai 1376 blev i Slagelse valgt til Konge over Danmark, ved hvilken Leilighed han maatte indgaae den sædvanlige Haandfæstning ²⁾. Her affaffedes Endeel af Kong Valdemars nye Indretninger; saaledes sattes der Grændser for det Hovet, Kongen kunde fordre af Bønderne, ligesom overhovedet dissees Kaar bleve betydeligt forbedrede. Ogsaa gjordes der Indskrænkninger i Kongens Ret til at kalde Fremmede ind i Landet og der at lade dem erhverve Jordegods, hvilke Bestemmelser senere bleve betydeligt skærpede. Derefter reiste Kongen omkring og lod sig hylde i de forskjellige Provindser efter gammel Skik og Brug. Hansesæderne anerkjendte ham ogsaa imod, at deres Privilegier bleve bekræftede.

Hertug Albrecht havde ingen Lykke i sine Forsøg paa at erobre Landet med væbnet Haand. Hans Flaade ødelagdes ved Storm og han indgik et Forlig, isølge hvilket Trættens skulde afgjøres ved Opmand. Desto mere Held havde de holsteenske Grever, der efterhaanden bemægtigede sig hele Slesvig, hvorimod Kong Olufs Forældre paa hans Vegne søgte at styrke sig ved Forbund med tydske Fyrster ³⁾. Overalt i hele Riget bleve nu nedsatte Commissioner, for at bedømme, hvad Gods der under Kong Valdemar

1) Suhm D. Hist. XIV, 12.

2) Ibid. pag. 15.

3) Ibid. pag. 30, 31.

ulovligen var kommet under Kronen. En saadan Commission i Vendsyssel og Thye bestod af Bisoppen, 3 Riddere, 6 Bødnere og 8 Bønder, og tildømte blandt andet en Enke Herregaarden Nebel i Vester-vandet Sogn, Hillerslev Herred i Thye, som i Kongens Nærværelse lovlig var tilskjødet hendes afdøde Herre, skjøndt Kongens Advocater og Kronen siden havde bemægtiget sig den, uagtet hun hverken havde afhændet den eller begaaet nogen Forbrydelse, hvorfor den kunde fratages hende¹⁾. Der omtales endog 1377 et Testament af Kong Valdemar, hvorved de Adeliges Gods skulde tilbagegives dem²⁾, saa at man vist neppe kan tvivle om, at Samvittigheden tilsidst har slaaet ham, hvorvel Mogle holde det for estergjort og siden anerkjendt af Dronning Margrethe, for at sikke hendes Søn i Begyndelsen, da hans Throne endnu stod paa svage Fødder, hvilket Sidste dog synes mig mindre rimeligt. Ogsaa kan man vel deri søge Grunden til de alt omtalte Commissioner, som vist i enhver Henseende maa ansees for retfærdige, og som jo ogsaa bestod af Mænd af alle Stænder.

Denne urolige Tid benyttede Henneke Limbek ret for Alvor. Hvad enten han har anseet Hanse-stæderne for Fjender, da de havde anerkjendt Kong Oluf, eller han, som vel er rimeligere, vilde fiske i rørt Vand, saa begyndte han nu fra Ribe af at plyndre deres Skibe, hvorfor allerede paa en Forsamling i Stralsund 1378 Staden Kampen i Nederlan-

1) Ibid. pag. 32.

2) Ibid. pag. 36. 43.

dene klagede over, at han havde borttaget et Skib fra En af Byens Borgere ¹⁾. Dog herved har han ikke ladet det beroe, men sparede nok neppe noget Kjøbmandskib, som faldt i hans Hænder, hvorfor ogsaa Stæderne Lübek og Hamborg paa en Samling i Bismar 1370 forlangte Breve til ham, som de og fik ²⁾. Rimeligviis have de heri forlangt Erstatning eller truet med Hævn, og vel grebet til alvorlige Forholdsregler imod ham, hvorved han da har ladet sig bevæge til at give Noget efter; thi paa en Forsamling, som Stæderne 24de Juni 1382 holdt i Lübek, lovede Henneke Limbek Staden Kampen at holde Fred med den til næste St. Hansdag, altsaa i eet Aar, hvorimod de gave ham det samme Løfte. Paa denne Forsamling lovede ogsaa Endeel andre danske Adelsmænd Stæderne Fred i nogen Tid ³⁾, hvortil nok baade Stædernes alvorlige Udrustninger mod disse Søroverier og Dronningens Forestillinger have bidraget; thi af hende forlangte Stæderne gjerne Erstatning for de Danskes Plyndringer, som hun dog ikke kunde forhindre, ja ikke engang sine Lehns mænd kunde hun afholde derfra.

Denne lovløse Tid i Kong Olufs første Regeringsaar, da den nye Thrones usikre Stilling baade til Indfødte og Fremmede gjorde det umueligt for Dronning Margrethe at haandhæve Lov og Orden i Riget, benyttede Henneke Limbek, som det synes, i

¹⁾ Suhm I. c. pag. 55.

²⁾ Ibid. pag. 85.

³⁾ Ibid. pag. 105. 6.

fuldeste Maal. Foruden de alt omtalte Hansfestæder træffe vi paa mangfoldige Andre, som klage over hans Voldsomheder og Indgreb i deres Ret og Eiendom. Saaledes havde han 1378 en Sag med Ribe Domcapitel, som han havde frataget Endeel Gods i Hjerting i Guldager Sogn, Skads Herred, Ribe Amt, uagtet dette Gods var skjænket til Domkirken af Jon Litle. Endeel Commissarier tildømte Domcapitlet Godset, da det ved et Thingsvidne fra Skads Herred var beviist, at Jon Litle lovligen havde besiddet dette Gods, som han selv beboede, og havde overdraget det til Domkirken¹⁾. Henneke Limbek forbyder derpaa sine Fogder at befatte sig med dette Gods i Orting (Hjerting), som lovligen var beviist at tilhøre Domcapitlet²⁾. I Aaret 1373 beklagede to Bønder i Ottersbøll i Meolden Sogn, Lo Herred i Ribe Amt, som tilhørte Pukhuset³⁾ i Ribe, sig over at de i flere Aar vare tvungne til at betale Afgifter til Niels Jensen Slet til Gudumlund⁴⁾, ligesom den daværende Hovedsmand paa Riberhuus — det var under Krigen — Hendrik van der West (von der Osten) fratog dem deres Heste, Stude, og Kær. Herimod vidste Domcapitlet intet andet Middel, end at forbyde de Stakler under Bands Straf at betale

¹⁾ Terp. Rip. Cimbr. Descr. pag. 36, 37. Suhm I. c. pag. 61. Bofs I. c.

²⁾ Bofs I. c.

³⁾ Pugehuset, Pugehuset eller Pukhuset kaldtes Skolen ved Domkirken, jfr. D. Atl. V, 639.

⁴⁾ I Gudum Sogn, Flekkum Herred, Halsborg Amt.

Afgifter til Andre, end til Pukhusets Forstandere ¹⁾. Denne Sag afgiver et mærkeligt Beviis paa Tidens Lovløshed, da det mægtige Domcapitel ikke turde vove at bandsætte en simpel Bæbner, som uretmæssigen tilegnede sig dets Gods, men formodentlig frygtede Kannikerne for den holsteenske Besætning. Først 1379 blev Niels Slet bandsat for sin Boldsomhed, og skulde denne Bandsættelse hver Festsdag forkyndes i alle Kirker i Roskilde, Odense, Børglum, Aarhus, Viborg, Ribe, Slesvig, Lübek, Rakeburg, Schwerin og Camin Stifter ²⁾. Dog endnu varede det nogle Aar før han maatte give efter, og som det synes har han da grebet til at overdrage Henneke Limbek sit Gods i Sønderjylland, thi da han 1386 endeligen blev indstævnet for Kongen og Rigsraadet og nødsaget til aldeles at krybe til Korset, undskyldte han sig med, at han ikke havde givet enten Henneke Limbek eller nogen Anden Lov til at befatte sig med Pukhusets Gods ³⁾. Deraf kan man da nok, uden Frygt for at gjøre Uret, slutte sig til, at Henneke Limbek ogsaa her har været Domcapitlet paa Rakeburg og søgt at udvide sine Besiddelser, ubekymret om det skete med Ret eller Uret. Hans Foged i Ribe var Christiern Frelavsen ⁴⁾, en Adelsmand af Familien Frille ⁵⁾, som nok i dette vanskelige

¹⁾ Tærp. I. c. pag. 474.

²⁾ Ibid. pag. 475; 76. Suhm I. c. pag. 75.

³⁾ Tærp. I. c. pag. 478. Suhm I. c. pag. 157. Woss I. c.

⁴⁾ Suhm I. c. pag. 107.

⁵⁾ Mag. til danske Ad. Hist. I, 123, 24.

Embede har havt mangen haard Dyst, thi at indkræve Afgifter af Guds, som man med Urette har anmasset sig, er et vanskeligt Arbeide, og uden Riv og Strid gaaer det sjældent af. En saadan Strid havde han, uvißt af hvad Grund, 1377 med en vis Jacob Jensen. Denne udgav sig for Borgemeister i Ribe, skjøndt han kun var Raadmand, og havde Natten efter den 1te Januar hemmeligen indlagt Endeel Bevæbnede i Domkirkens største Taarn, ganske uden Kanikernes, Raadets og Menighedens Vidende. Dagen efter gik han ved Middags Tid ind i Kirken og lagde Haand paa Christiern Frellavsen, som vilde forsvare sig, men blev haardt saaret, hvorfor al Guds-tjeneste maatte ophøre indtil Palmesøndag, saameget mere, som Biskoppen var borte. Han begik nu en Mængde Kæverier saavel i Kirken som i Byen, bemægtigede sig Byens Segl og udstødte adskillige Breve, Byen til Skade, men sig selv til Gavn. Herfor blev han sat i Band og opvakte en saa alvorlig Modstand, at han ansaae det for raadeligst at flygte ¹⁾. Christiern Frellavsen indstævnedes ham nu for Drosten, men han vovede ikke at møde og blev da dømt for Udeblivelse ²⁾. Ogsaa i at indkræve Skat paa de frisiske Der har Christiern mødt en betydelig Modstand, saa at det ofte ikke er gaaet af uden Kamp og Drab ³⁾, saameget mere som det uden-tvivl netop har været i disse Aar, at Bønderne paa

1) Suhm l. c. pag. 73.

2) Ibid. pag. 88.

3) Michelsen l. c. pag. 196.

Sylt nedbrøde de derværende Borge, som Kong Valdemar ikke allerede havde sløiset og borttaget, saa at Henneke Limbek ikke beholdt andet tilbage af Den, end det Stykke af den nordlige Ende, som benævnes List og endnu hører til Jylland; thi medens Holsternerne erobrede Hertugdømmet, vare Friserne i længere Tid sig selv overlodte, og denne gode Leilighed lode de ingenlunde gaae ubenyttet bort¹⁾. Henneke Limbek kunde i denne Kamp ingen Hjælp vente fra Greverne, som ikke vilde bryde med de tappre Friser, og selv var han for svag til at forsvare sin hele Eiendom; at dog endnu altid Noget af Derne blev ham underdanigt, havde han alene sine Borges Styrke og deres Forsvareres Tapperhed at takke for.

Efterhaanden, som Landet blev roligere, erholdt naturligviis Geistligheden igjen sin forrige Magt og Anseelse, hvortil Dronning Margrethe af alle Kræfter hidrog, da hun kun paa denne Maade kunde beherske den trodsige Adels. Henneke Limbek har vel nu følt Nødvendigheden af at komme paa en bedre Fod med det mægtige Domcapitel i Ribe, maaskee har ogsaa hans Samvittighed tilskyndet ham til at forsone sine Synder, og for at opnaae begge Dele stiftede han da 1388 med Biskoppens Tilladelse et Alter for Jomfrue Marie i Domkirken. Herved skulde foruden Messerne paa Høitiderne holdes en daglig Messe samt hvert Aar en Aarstid (anniversarium) for Henneke Limbek og hans Hustru Fru Tytte, for hans Fader Hr. Nicolaus Limbek, Drost, og

¹⁾ Ibid. pag. 106, 7.

dennes Hustru Fru Ida, og endelig for Hr. Johannes Limbek, uidentvial Hennekes Fætter, naar disse Alle vare døde, og det med Vigilier efter Aftensangen paa den første Søndag efter Paaske, samt Dagen efter med 24 Sjælemesser. Efter Stifteren kaldtes det Henneke Limbeks Alter, og han havde dertil henlagt 20 Bøndergaardte i Skads og Gjording Herreder i Ribe Amt ¹⁾). Ligeledes stiftede han et Præbende i Helligaands Hospital i Ribe, hvortil hans Slægtninge skulde være nærmest berettigede, hvorfor hans Søsters Sønnesøn, Joachim Krummedige, 1472 bliver foreslaaet Biskoppen og Capitlet til denne Plads, "da han ligemeget trykkedes af Svaghed og Armod" ²⁾).

Smidlertid udvidede Henneke Limbek saameget som muligt sine Besiddelser i det sydlige Jylland og afhændede derimod de længere fraliggende Stykker. Saaledes købte Dronning Margrethe af ham og Broderen Timme Aggætorp og Brangætorp i Skovboe Herred ³⁾ i Vendsyssel, som hun 1393 skænkede til, Nonneklosteret i Hundslund ⁴⁾). Derimod købte Henneke 1392 paa Malt Herreds Thing af Mathias Kerstensøn Endeel Gods, hvoriblandt en Gaard Engelsholm, der dog nok ikke er den samme som Herregaarden Engelsholm i Nørup Sogn, Tyr-

1) Terpagr. Ripæ Cimbr. pag. 293, 94.

2) Ibid. pag. 513. D. Atl. V, 637. Klev. Saml.

3) Nu Agedrup og Bangdrup i Vester Brøndeslev Sogn, Terslev Herred.

4) Bofs I. c., Suhms D. Hist. XIV, 312. D. Atl. V, 341.

rild Herred i Beile Amt, skjøndt den Sag er tvivlsom¹⁾. 1397 kjøbte han af Anger Knudsen alt dennes Gods i Natte By Høuling Sogn i Malt Herred, nu under Ribe Amt²⁾. 1396 skjøder Jep Jensen og 1399 Niels Ovie og hans Søster alt deres Gods i Nebel Sogn, Brusf Herred ved Kolding, til Henneke Limbek, og de to Sidste desuden deres Gods i Jorderup Sogn i Andst Herred, i Egtved³⁾ Sogn, i Jerlev Herred, samt hvad de eiede i Malt Herred³⁾. 1400 kjøbte han Sognet Riisbye (Rysby) i Hvidding Herred, i Tørrning Lehn, af Brødrene Stig og Pors⁴⁾ (af Familien Pors). Samme Aar overdrager Jon Little ham Hertug Valdemar af Slesvigs Brev, hvorved denne overlader de tre Sogne Odder, Spandet (Spanwyth) og Arrild (Darylt) i Hvidding Herred til Jon Litles Morfader; den berømte Hr. Valdemar Sappe⁵⁾, som oftere forekommer i Valdemar Utterdags Historie.

Imidlertid havde Dronning Margrethe med beundringsværdig Klogskab og utrættelig Iver arbeidet paa at sikre sin Søn Besiddelsen af Danmarks Throne. Trods alle Vanskeligheder havde hun faaet tilveiebragt et Forlig mellem Søroverne og Hansestæderne; sin Adels havde hun for en Deel vundet, og Geistligheden stod hende ubetinget bi. For at

1) Bofs l. c. Gl. D. Mag. IV, 6.

2) Suhm l. c. pag. 422. Bofs l. c.

3) Ibid. Jerlev Herred ligger i Beile Amt, de to andre i Ribe Amt.

4) Ibid.

5) Ibid.

faae Fred med Holstenerne, som hun saameget mere behøvede, da den jydsk Adel var meget urolig og hun nu for Alvor begyndte at tænke paa Everrigs Erobring, besluttede hun sig til at forlehne Elesvig arvelig til den rendsborgske Linie af de holsteenske Grever, hvilken Forlehning fandt Sted i Nyborg 1386¹⁾, og i Betragtning af Tidsomstændighederne vist maa ansees som fuldkommen nødvendig, saameget mere da den blot bekræftede Besiddelsen af et Land, der allerede var i deres Hænder. Men denne hurtige Beslutning synes at være kommen heel uventet for mange af hendes Undersaatter, hvem Krigen med Holstenerne frembød en prægtig Leilighed til Feider og Uordener. Strax ved Efterretningen herom fik de Dinene op med Hensyn til Dronningens Magt, og, som den gamle Krønike²⁾ fortæller, "der overfaldt Rigets adelige Mænd en stor Frygt for Dronningens Klogskab og Magt, saa at de tilbød sig og deres Sønner til al Tjeneste", hvilken Stemning Dronningen da ogsaa benyttede i fuldeste Maal. Hun drog omkring fra Slot til Slot og lod sig hylde, forsatte Lehnsmændene fra det ene til det andet for at svække deres Indflydelse, "og blev inden et Fjerding Aar fra saa fattig³⁾, at hun uden sine Beners Hjælp ei kunde give et Maaltid Mad, fordi alle Slotte stode ude for høiere Summer end de vare værd, til saa rig, at hverken hun eller hendes Son manglede Noget".

1) Suhm I. c. pag. 155, 56, 60.

2) Ditmer hos Suhm I. c. pag. 155.

3) Ifr. Suhm I. c. pag. 134.

Omendstjøndt den gamle Krønike har overdrevet noget, er Fortællingen dog virkelig i Hovedsagen fuldkommen sand; og der er i denne Periode ingen Ende paa de Gjældsbeviser, Dronning Margrethe indfrier, samt de Slotte, hun indløser eller kjøber¹⁾. At det med mange af disse Indløsninger ikke gif saa fuldkommen rigtigt til²⁾, lader sig vel med temmelig Visshed antage, thi hvorvel Dronningen var en god Deconom, kan hun dog neppe af sine Indkomster have lagt saa betydelige Summer op, som dertil gjordes fornødent. Ogsaa afgjorde hun først fuldkommen flere af de Kjøb, hendes Fader havde afsluttet om adskillige Borge i Jylland, hvoriblandt Hald og Thorup, samt købte selv en Mængde, som havde gjort Kong Valdemar betydelig Modstand i hans Krige, hvoriblandt jeg regner Tranholm, den mægtige Familie Skarpenberg tilhørende³⁾. Dette Navn bære endnu to Bøndergaarde i Kloborg Sogn, Brads Herred i Skanderborg Amt, som ligge under Matstrup Gods, men engang har det været en anseelig Borg, hvis Beliggenhed paa en Holm i en sid Eng, dengang formodentlig et næsten utilgjængeligt Uføre, noksom viser dens Styrke. Ogsaa hørte betydeligt Gods til, nemlig 37 Gaarde og et Boel, men heraf laae, som en Følge af den sorte Død samt Krig og Urolighed, 25 Gaarde og 1 Boel øde⁴⁾, og endeel er aldrig siden blevet opdyrket.

1) Ibid. pag. 82, 104, 5, 157, 178 o. fl. St. Bøfs l. c. Bordingborgske og Kallundb. Registr. paa Kgs. Bibl.

2) Suhm l. c. pag. 157.

3) Ibid. pag. 82.

4) Af Doc. i Archivet paa Matstrup.

Blandt de af Valdemar indkjøbte Borge var ogsaa Egholm i Halsborg Amt, som Dronningen 1391 skjenkede til vor Frue Nonnekloster i Halsborg for en daglig Messe at holde for hendes og hendes Forældres Sjæle, imod at Bygningerne bleve afbrudte og Slottet aldrig mere skulde opføres eller befæstes ¹⁾. Efter Sagnet lod hun Slottet ødelægge og tvang Beboeren, en fornem Adelsmand, til at rømme Landet. Denne maa have været Kronens Lehnsmænd, som maaskee havde det i Pant, og da der nu i Sognekirken Skjorpinge har været et Hellig Kors's Alter, hvortil Limbeckerne have givet Jordegods ²⁾, feiler jeg vel neppe ved at antage een af disse for den fordrevne Lehnsmænd, som formodentlig ikke saaledes som den øvrige Adel har villet ydmyge sig for Dronningen og nu maatte bøde for sin Trods med Landflygtighed. At Kong Oluf døde i Aaret 1387 forandrede ikke Sagerne, da Margrethe strax blev hyllet som Dronning eller egentlig Formynderske for Danmark og Norge. Derimod forsøgede det naturligtvis hendes Magt, at de Svenskes Misfornøielse med Kong Albrecht satte hende istand til efter at have seiret ved Falkjøping 1389 ³⁾ at erobre Sverrig. Hun var nu langt mægtigere end Noget af hendes Forfædre siden Valdemar Seiers Tid, hvorfor det ogsaa blev hende lettere at udføre sin længe

¹⁾ D. Atl. V, 92. Suhm l. c. pag. 277. Flere ældre Skribenter, hvoriblandt Hvitfeld, antage urigtigen, at Dronningen købte Slottet.

²⁾ D. Atl. V, 45.

³⁾ Suhm l. c. pag. 230.

nærede Plan, at svække Adelen. Dette iværksatte hun som alt fortalt ved at inddrage og indløse Lehene, ved at indkjøbe de vigtigste Borge, især i Jylland, og endelig ved at hæve og begunstige Geistligheden paa enhver Maade; men med en saadan qvindelig Fiinhed og List gif hun tilværks, at der intetsteds mødte hende nogen alvorlig Modstand, om man end hørte endeel Klager over hendes Fremfærd, endog af hendes egne Yndlinger¹⁾. En Mængde Sagn minde endnu om denne hendes Kamp og den overordentlige Indflydelse, hun ved sin Snildhed skaffede sig paa Adelen, saa at hun endog skal have trængt sig ind i Familieforholdene, modsat sig Ægtefæber mellem mægtige Slægter og nødsaget de ansesteste Damer til at ægte hendes Yndlinger²⁾. Ligeledes til at forandre deres Baaben skal hun have tvunget enkelte Familier, hvor disse syntes hende for prægtige for en simpel Adelsmand³⁾. Bekjendt er ogsaa Dronningens Mundheld "at hun vilde skudde" (ryste) Abilden, bryde Bøgeret og stemme (standse) "Bækken", hvorved hun sigtede til de tre mægtige Familier Abildgaard, Beger og Limbek, "hvilke" hun vilde fornede, som hun og holdt dem⁴⁾. Vi have alt for endeel omtalt hendes Fremgangsmaade ved denne Leilighed. Bold brugte hun sjælden,

1) Ibid. pag. 227.

2) Hoffm. ber. Adelsmænd I, 131.

3) Saaledes maatte Familierne Breyde og Rosenfrands udelade eller forandre Løverne i deres Baaben. Ibid. II, 139.

4) Ar. Hvitf. Kr. pag. 643.

men ved at indkjøbe og løse de faste Borge, som havde gjort hendes Fader betydeligst Modstand eller overhovedet kunde synes farlige, ved at forflytte Lehnsmændene fra eet Slot til et andet, ved at indløse de vigtigste Lehn, og endelig ved at bortgifte rige Arvinger til Folk, hun kunde stole paa, samt vække Splid mellem mægtige Familier, lykkedes det hende at faae en saa betydelig Overmagt, at al Modstand blev unyttig og at den nys saa stolte og trodsige Adelsaldeles bødte sig for hendes Vælde. Hun saae sig endogsaa istand til at forbyde Adelen i Nørrejylland at bygge "Fæster eller Borsfred" (Borge)¹⁾, og dette kan vel ansees for det Dieblik, da den jydsk Adels var fuldkommen ydmyget og trængt tilbage i de Skrænker, hun som indskrænket Dronning kunde forlange. Denne Forordning af 1396, som ogsaa indeholder andre vigtige Bestemmelser, blev ved Magt i næsten hundrede Aar indtil Kong Hans's Tid, og i denne Mellemtid opførtes ingen Borge i Jylland, hvorimod de gamle efterhaanden forfaldt. Deraf kan man da forklare sig det Særsyn, at i Grevens Feide fra 1534-35 næsten ikke een Herregaard i Jylland kunde modstaae Bøndernes Anfald.

At Dronningen ikke vilde skaane Limbekkerne have vi alt hørt, men mod en saa mægtig Mand som Hanneke kunde det aldrig falde hende ind at

¹⁾ Ibid. pag. 605. For Nerne og Skaane er mig ikke bekjendt, at der har existeret en saadan Lov, et Beviis for, at den derværende Adels ikke var Dronningen nær saa frygtelig.

gaae frem paa en Maade, der kunde give Anledning til Modstand. Derimod kunde han ingenlunde beklage sig over, at hun 1396 tilbagebetalte ham saavel som Ridderne Hr. Niels Iversen (Rosenkrands) og Hr. Wulf Pogvist den Yngere 4000 lødige Mark¹⁾, som de paa deres Forældres²⁾, altsaa Drostens Hr. Nicolaus's, Begne havde tilgode hos Kong Hagen i Norge og Sverrig eller dennes Arvinger. Hvad Pant de tre Svogre have havt for denne Sum omtales ikke, men at det maa have været betydeligt kan man let tænke sig. Ligesaalidt kunde han klage over, at Dronningen 1397 og 1398 betalte ham 2000 Mark lybsk³⁾, hans mægtige Frænder Hr. Benedict Ahlesfeld og dennes fire Sønner 6900 Mark lybsk⁴⁾, og endelig 1399 atter ham selv 8000 Mark lybsk, hvorfor han havde i Pant Barde og Barde Sysfel — som indbefattede Gjording, Malt, Skads, Bester, Øster og Nørre Herreder i Nørre Jylland med Byerne Barde og Ribe, samt nogle Stykker af Sønderjylland, — og dog har det vist skaarret ham i Hjertet, da han i Aaret 1400 maatte qvittere for disse Penge og tilstaae, at det ikke mere var pantvitt, han besad Ribe og Barde, men kun "til troer Haand"⁵⁾, det vil sige som et opsigeligt Lehn, der skulde leveres tilbage, naar forlangtes; fra dette Diezblik af er hans Magt i Danmark fuldkommen brudt.

1) Ibid. pag. 369.

2) Boss l. c., hvor et Udtog af den plattyske Dwittering findes, som er paalideligere end Suhms.

3) Ibid.

4) Suhm l. c. pag. 457.

5) Ibid. pag. 475, 658. Boss l. c.

Da Henneke Limbek indjaae Umuligheden af med Fordeel at laane Dronningen sine Penge, henvendte han sig til Hertug Geert af Slesvig, der ogsaa var meget villig til at skaffe ham en fordeelsagtig Anvendelse for dem, thi det gik dengang som det gaaer endnu, der fandtes ikke mange Fyrster, som jo trængte til Penge. I Aaret 1394 pantsatte Hertugen ham derfor hele Gram Herred i Haderslev Amt og lovede, at Tilbagebetalingen skulde skee ved Tørring Slot eller et andet Sted i Hertugdømmet.¹⁾ Blandt Bidnerne nævnes ved denne Leilighed Hennekes Broder Timme og hans Søn Claus, om hvilken Sidste vi snart ville faae mere at høre. Pantet blev 1403 forhøiet med 300 Mark lybsk, som vare forfaldne naar Gram Herred skulde indløses.²⁾

Det har uden Tvivl været hans Hensigt efterhaanden at trække sig ud af alle Forhold til Danmark, hvor kun Bryderier ventede ham. I de sidste Aar, fra 1397 til 1404, finde vi ham derfor saare sjælden i Sager, som angaae Danske, derimod oftere i Slesvig.³⁾ Mærkeligt er det isvrigt, at han nu sjælden underskriver noget Document uden at Sønnen Claus er tilstede. Man kunde næsten troe, at han altfor tydelig følte, hvorledes hans Magt og Anseelse tog af, til at han uden sin Arvings Bidende vilde foretage noget; jeg vil derfor ogsaa indtil dennes Historie opsætte Henneke Limbeks Foretagender, hvori Søn-

1) Ibid.

2) Ibid.

3) Ibid.

nen tog Deel. Uagtet Slægtens Anseelse alt havde faaet et alvorligt Knæk, var det dog først denne, Claus Limbæk, som gav den sit Banesaar. Dog var dette ikke en Følge af Dromningens Lyst til at svække dens Magt, thi for Danmark var den ikke mere frygtelig, men af Omstændighederne og Margrethes større Planer, der nu gik videre end til at stække Bingerne paa en adelig Slægt. Om Henneke Limbæk er der igrønt ikke stort mere at sige: han forekommer endnu kun eengang i Historien, og det er da han faldt; men for at Læserne kunne forstaae denne Begivenhed, bliver det nødvendigt at skildre den i dens Heelhed.

Det vil formodentlig være de Fleste af mine Læsere bekjendt, at Dithmarskerne fra 1227, da Valdemar Seier ved deres Forræderie tabte Slaget ved Bornhøvede, indtil 1559 nødde en fuldkommen Frihed, som de med en mageløs Tapperhed og Standhaftighed forsvarede mod de omboende Fyrster, der havde megen Lyst til det rige Land. Da Forsatningen var reen demokratisk, taalte hver Enkelt kun saare nødig nogensomhelst Indskrænkning i sin Frihed, om han end mindre gjerne røvede og plyndrede i selve Landet, hvor han kunde vente sig en hurtig Gjengjældelse. Derimod øvede Landets stridbare Sønner i fuldeste Maal deres Kræfter paa alle Naboerne, som uafsladelig bleve drillede og angrebne baade til Lands og til Bands. At klage herover nyttede Intet, thi Landets Forstandere kunde med den bedste Villie ikke afhjælpe dette Uvæsen, og at tage sig selv til Rette, at affstraffe Røverne og Morderne, som bleve grebne

i Gjærningen, var meget farligt, thi deres Slægtninge undlode aldrig at hævne saadant ved et alvorligt Indfald.

Mod saa urolige Naboer forenede sig naturligviis Alle, men ligemeget hjalp det. Kongen af Danmark, Hertugen af Slesvig, Greverne af Holsteen, Erkebisperne af Bremen, Byerne Hamborg og Stade, Friserne i det Slesvigske, og endnu Flere have gjort Angreb paa Landet, ofte med en uhyre Magt, men aldrig kunde nogen varig Seier vindes; tilsidst leed de dog Alle betydelige Nederlag, og først 1559 maatte de djærve Bønder bukke under for Kongeriget's og Hertugdømmernes forenede Kræfter.

Blandt de mangfoldige Krige, Dithmarskerne maatte føre mod deres Naboer, var ogsaa een, som udbrød 1403 mod Hertug Geert af Slesvig, hans Broder Grev Albrecht af Holsteen, Byerne Hamborg og Stade samt Friserne, og som i det mindste fra Fyrsternes Side synes at være begyndt uden anden Grund end Lyst til Erobring og til at hævne tidligere Tab. De havde i Førstningen en heldig Fremgang, saa at det endog lykkedes dem midt i Fjendens Land at anlægge en Fæstning og forsvare den mod alle Angreb ¹⁾. Imidlertid var Grev Albrecht saa uheldig paa et Tilbagetog fra en Plyndring, hvorved han blev skrappt forfulgt, at styrte med

¹⁾ Det her Fremsatte er for største Delen efter Molbech's Historie over Dithmarsken, sammenlignet med Kilderne, ligesom jeg ogsaa ofte har beholdt hans livlige Fremstilling.

Hæsten og forslaae sig saa alvorligt, at han døde fort efter endnu i samme Aar. Hertug Geert brød i det næste Aar ind i Landet med en betydelig Hær, hvori den fornemste og rigeste Slesvigske og holsteenske Adels var forsamlet, uden dog som det synes at have havt anden Hensigt end at gjøre Bytte, thi endnu samme Aften vendte han tilbage. Det var den 4de August 1404, Hæren havde hærget Landet frygteligt, thi efter da Tids Skik skaanedes hverken Qvinden eller Barnet i Buggen, som de holsteenske Kroniker selv berette, og det betydelige Bytte var alt sendt til Holsteen, hvor det ogsaa lykkelig ankom. Dithmarskerne følte sig ikke stærk nok til at møde Hæren i aaben Mark, men luredede efter en Leilighed til at angribe Fjenden og udvalgte da hertil Passet ved Nordhamme, hvor den snævre steenlagte Landevei i et Kanonskuds Længde var befæstet med Brystværn og dobbelte eller tredobbelte Grave; paa begge Sider omgav tæt Skov og Krat disse Forskandninger og gjorde dem næsten uigjennemtrængelige for Angriberne. Her skulde Hæren igjennem, og man kan tænke sig med hvilken frygtelig Forbittrelse Dithmarskerne have luret i Skoven, medens trindt omkring deres Gaarde gif op i Luer, deres Hustruer og Børn bleve skjændede og myrdede. Den gamle Kronike sammenligner dem med en Bjørn, som man berøver dens Unger, og neppe kunne vi finde nogen mere passende Lignelse, ligesom det ogsaa var med Bjørnens Wildhed, de i det beleilige Dieblif styrtede løs paa Fjenderne.

Hertug Geert havde længe ønsket at komme tilbage, da han vel vidste, at hvert Dieblig forøgede Fjendens Hob, thi fra alle Kanter af Landet strømmede de bevæbnede Bønder til det velbekjendte Pas, men det var ikke muligt at faae Hæren samlet. Udspredte over de nærmeste Egne, ja lige til Landets nordligste Sogn, Lunden, kunde de Slesvigske og hollandske Adelsmænd næsten ikke bekvemme sig til at forlade det herlige Land, hvor der var Bytte i Mængde og ingen Modstand. Især Brødrene Henrik og Nicolaus von Ahlesfeld vovede sig vidt omkring. Endelig fandt den Sidste det aldeles nødvendigt at tænke paa et Tilbagetog, og mindede Broderen derom; dog denne lod sig ikke overtale, skjøndt han skulde anføre Fortropperne, men vilde endnu ødelægge en Beirsmølle. Forgjæves formanede Hertugen sine Mænd til Hast; kun haanende Spot fik han til Svar, saa de endog beskyldte ham for Feighed, da han skyndte sig saa meget, og at lade Nogle blive tilbage vilde være at overgive dem til den visse Død. Tilslidst var Hæren samlet, og Hertugen sendte sine Skjolddragere ind i den snævre Bei, men de bleve øieblikkelig angrebne af Dithmarskerne, som ikke længere kunde styre sig, hvorvel dette for tidlige Angreb kunde have forstyrret deres hele Hævn. Ved det Skrig, Drengene opløstede, ilede Hertugen, som ikke ventede Fjenderne saa tidligt, blot med en Stok i Haanden og uden Hjelm til Stedet, da han troede, at Drengene vare komne op at slaaes, som Tilfældet ofte var. I det Samme kastede tolv Dithmarskere sig over ham og dræbte ham paa Stedet, inden

endnu en eneste af hans Mænd var kommen derhen. Derpaa styrtede de med frygtelige Hyl, som glubende Dyr, mod den fremrykkende Hær, der næsten uden at gjøre Modstand tænkte paa Flugt, ligesom grebet af en panisk Skræk, en almindelig Følge af Dithmarskernes pludselige vilde Anfald. Enhver tænkte kun paa at frelse sit Liv og forsøgte derfor, hvad der syntes ham tjenligst. Endeel vendte om, men af dem undslap Ingen; Endeel stode af Hesten, for tilfods at slaae sig igjennem, men af dem undkom heller Ingen; den, der ikke blev nedtraadt af sine Landsmænds Heste, faldt for Dithmarskernes Spyd. Disse lange Spyd, Gleven eller Glevien kaldede, som snart benyttedes som Waaben, snart som Springstokke for at komme over Marskens dybe Grøvter, vare især alle Naboers Skræk. Intet Cavallerie kunde bryde disse Masser, der vare omgjærdede med blanke Staalspidser som med en uigjennemtrængelig Muur; intet Fodfolk modstod det voldsomme Stød, hvormed Bønderne traf paa dem. Her paa den snævre Wei, hvor Dithmarskerne havde besat Brystværnet paa begge Sider, var dette Waaben især frygteligt, thi det var dem muligt at gjennembore baade Heste og Folk uden at vove sig ind i Trængselen, da de næsten kunde naae over Weien. Skytterne, som man skulde anvende til at fordrive dem, vare ulykkeligviis sendte isorveien med Byttet, og de Andre kunde intet udrette. De saarede Heste laae paa Jorden og sloge om sig til alle Sider, men at gaae afveien for dem var umuligt, og det er mærkeligt, at det endda lykkedes Nogle at komme igjennem. Det var her som

overalt den Modigste, der kom bedst fra det; thi af dem, som styrtede sig frem mod Gjendens Spyd, undslap dog Endeel, alle Andre faldt.

Den største og bedste Deel af Slesvigs og Holsteens Adel satte her Livet til. 12 til 15 Riddere, mellem 3 og 400 Adelsmænd, en Mængde Borgere fra Kjøbstæderne med deres Raadmænd og Borgere mestere, samt en Hob Knægte og Soldater, som slet ikke taltes, bleve paa Stedet. Begge Brødrene Ahlefeldt, som især havde tilskyndet Hertugen til Toget, Hertugens Marsk Henrik Siggen, der alt var kommen igjennem — formodentlig har han ført Skytterne — men ved Efterretningen om sin Herres Død vendte om med sine to Sønner, for ikke at overleve ham; Wolf Pogwisk med Tilnavnet den Gode, der selv faldt med 8 Sønner; Henneke Limbeck¹⁾, bekjendt for sin Rigdom og "sine Stridigheder med den danske Konge" — hvorvel denne Ytring maaskee tildeels beroer paa en Forverling med hans Fader — samt en utrolig Mængde, som Historien ikke navngiver. Om Wolf Pogwisk fortælles, at han undslap, men dødelig saaret. Der kom da et Bud til hans Frue, at Hertugen var falden tillige med hendes 8 Sønner, men at hendes Herre var paa Hjemveien. Istedetfor at glæde sig over hans Frelse, udbrød hun: "Har han reddet sit Liv ved en skjændig Flugt uden at prøve paa at hævne sin

¹⁾ Molbeck l. c. pag. 76 kalder ham mindre rigtig "den Sidste af sin Slægt". Ligesaa Volten i Dithmarsische Gesch. II, 441.

”Fyrste, for hvem han drog i Slaget, saa sværger jeg, at han aldrig skal hvile ved min Side.” Buddet svarede forbauset, at han ikke var flygtet, men i Kampen havde modtaget saa mange Saar, at han var uden Riedning, hvorpaa hun fuld af Glæde raabte: ”Hvor lykkelig er ikke jeg, som har en Mand” og saamange Sønner, som Alle have offret deres Liv for Fædrelandet.”

Dithmarskerne gjorde et stort Bytte, thi aldrig vare Holstenerne dragne i Krig med bedre Klæder, Smykker og Edelstene foruden den Mængde Heste og Vaaben, som bleve erobrede. To Faner faldt i Seier: herrerne’s Hænder, og bleve ophængte i Meldorf og Oldenwörth. Men de Faldnes Liig vilde de, efter deres barbariske Viis, ikke begrave eller udløve, hvorimod de lod dem raadne paa Marken til Føde for Ulve, Hunde, Rævne og Krager. Kun med megen Nøie lykkedes det Holstenerne for betydelige Pengesummer at bevæge dem til at tillade, at Hertugen og Enkelte af de Ansætteste bleve begravede, ligesom ogsaa at skaar 28 fangne Adelsmænds Liv, men til Gjengjæld blev den anlagte Fæstning nedrevet, en Stilstand indgaaet paa 10 Aar, samt desuden meget betydelige Løsepenge erlagte. Alle de andre Adelsmænd derimod, samt alle Borgerne og Soldaterne bleve liggende, og ikke taalte Dithmarskerne at noget Lig blev begravet. Dog lykkedes det endeel holsteenske Fruer og Jomfruer at frelse Levningerne af deres Slægtninge, idet de forklædte som Nonner droge ind i Dithmarsken og førte dem med tilbage. Bøndernes Guds frygt tillod dem ikke at udøve Voldsomheder

mod Nonnerne, men havde de havt nogen Ahnelse om at de vare forklædte Damer, vilde deres Værelse og Liv sikkert have været uden Redning. Saameget vovede de holsteenske Damer for at skaffe deres Kjære en ordentlig Begravelse ¹⁾.

Iblandt de Faldne var da altsaa ogsaa Hanneke Limbek, som henhørte til de ansete og berømte Mænd, der fik en anstændig Begravelse. I en gammel plat:tydsk Beretning ²⁾ fortælles, at blot de Fornemste ("de vorsten") Lig blev begravede, men blandt disse var Hanneke Limbek, som med stort Følge blev stædet til Hvile i Prædikebrødrenes Kloster i Meldorp, altsaa i selve det fjendtlige Land.

Han efterlod sig en Enke, Fru Jytte, hvis Familienavn ikke vides, og tre Børn, Claus, Cathrine og Else. Claus vil oftere forekomme i det Følgende; Cathrine ægtede som det synes ³⁾ — thi Beretningerne ere meget forvirrede — Henrik von Ahlesfeld til Lehmkulen, og arvede, efter sin Broder Claus Limbeks barnløse Død, Tørring, Tvedsgaard og flere af hans betydelige Godser. Deres Sønneatter Anna von Ahlesfeld til Tørring ægtede Benedict von Ahlesfeld til Seegaard, som denne Linie af Familien ogsaa ved Ægteskab havde erhvervet fra Limbekerne, og saaledes kom disse Slægtens rigeste og anseligste Besiddelser til Ahlesfelderne, hvorefter vi

¹⁾ Molbeck I. c., Volten I. c., Christianis Historie over Hertugd. Slesvig og Holsteen IV, 23-25, Ar. Svitsf. Nr. pag. 621-24.

²⁾ Woss I. c.

³⁾ Møller, von dem Geschl. Ahlesfeld pag. 91, 98, ifr. Woss I. c. samt Doc. i Kolding Byes Archiv.

tiden med Sikkerhed kunne forfølge deres Skjæbne. — Zenneke Limbeks anden Datter Else ægtede Iver Skeel til Nygaard og Hegnet og har formodentlig medbragt ham endeel af Familiens Besiddelser i Danmark, som dog ikke navnlig opføres, men hvoriblandt uden tvivl Nygaard hørte, da dette ikke forekommer tidligere hos Familien Skeel. Denne Gaard laae i Binderslev Sogn, Lysgaard Herred i Viborg Amt, ret i Hedeegnen, hvor dens Sted endnu kan kjendes nordvest for Kirken, men Gaarden har forresten alt længe været ødelagt ¹⁾. Nogle tillægge Zenneke Limbek endnu en tredje Datter, Birgitte, som fik Hr. Niels Jensen (Rosenkrands) til Tange og Hevringholm og tilbragte ham Engelsholm ²⁾, men Bevistet for, at det var Zennekes Datter, skulde ligge i at Hr. Niels Jensens Søn, Hr. Timme Nielsen, ciede Engelsholm, der 1392 nævnes blandt det Gods, Zenneke Limbek købte af Mathias Christensen eller Kerstensen ³⁾, og dette er meget svagt, da det nok neppe var den samme Gaard, og Hr. Timme Nielsen desuden købte sit Engelsholm af Kong Christian den 1ste 1452. ⁴⁾ Om Birgitte Limbek altsaa hører til denne eller en anden Linie af Limbekkerne kan jeg ikke afgjøre.

Om Zenneke Limbeks Gods vil jeg ei anføre noget videre, end hvad der alt under Faderen er for:

¹⁾ D. Atl. IV, 508.

²⁾ Hoffm. ber. Adelsmænd II, 77.

³⁾ Gl. Danske Mag. IV, 6.

⁴⁾ Ibid. l. c. Denne Gaard ligger i Nørup Sogn, Thyrd Herred i Veile Amt, i en smuk Egn netop paa Grændsen af Heden.

talt¹⁾. Det er ikke let til en vis Tid at henføre Erhvervelsen af Familiens større Besiddelser, som først under Zennekes Søn Claus alle træde frem med Bestemthed, hvorfor de ogsaa først her ville blive fuldstændigen omtalte.

Zenneke Limbeks Enke, Fru Tytte, har levet længe efter Mandens Død og 1417 til Bitterlighed tilligemed sin Svoger Ulf (Wulf) Limbek forseglet et Pantebrev, som hendes Søn Claus udstæder til Capitelet i Haderslev²⁾. Hun har ligesom Zenneke Limbek før hende³⁾ eiet Tvedsgaard, en Herregaard, som laae i Tved Bye i Dalbye Sogn, Thyrsstrup Herred i Haderslev Amt, tæt ved Kolding Fjords sydlige Kyst. Nu findes af denne Gaard intet Spoer, men det var dog først i Midten af forrige Aarhundrede at denne, som saamange andre Herregaarde i det nordlige Slesvig, blev afbrudt. Endeel af dens Marker, den saakaldte Brændfjær Mark, ligger endnu under Kolding, og om Maaden, hvorpaa dette skal være skeet, ere forskjellige Sagn opbevarede. Saaledes beretter eet Sagn, at medens Otto Krumpen boede paa Tvedsgaard laante han nogle Penge af sin Broder i Kolding paa den Betingelse, at han paa en vis Dag skulde møde Klokken 12 i Kolding og betale dem; men da han kom lidt for sildig, beholdt Kolding Bye Markerne, hvoraf Dalbye Præst aarlig faaer 10 Mark lybsk i Tiendpenge.⁴⁾ Et andet

1) Jfr. Drion I, pag. 95-99.

2) Bofß I. c.

3) Doc. i Kolding Byes Archiv.

4) D. Atl. V, 149.

Sagn beretter, at Mændene i Byen Eved havde i trang Tid laant Sædevare af Kolding Byemænd og til Sikkerhed givet en mellemliggende Eng, som skulde tilhøre Byen saafremt Pengene ikke bleve betalte paa en vis Dag til et bestemt Klokkeslet. Da Dagen kom indfandt de Eveder Byemænd sig, men Kolding Borgere havde stor Lyst til at beholde Engen og stillede derfor Kirkeklokken frem, saa at Tiden alt syntes forløben, og Engen tilfaldt Byen. Men uden Straf blev dette Bedrageri ikke, thi endnu gaaer Kirkeklokken altid galt, hvordan man saa stiller den.¹⁾ Noget anderledes lyder et tredie Sagn, som man endnu kan høre i Byen og Omegnen, og som er blevet mig mundtlig meddeelt. Paa Eved Hovgaard, hedder det, boede Fru Jytte, Claus Limbeks Moder, og hun laante af Kolding Byemænd nogle Penge, hvorfor hun satte al sin Ret paa Brændfjær Mark i Pant. Desuden gjorde Byemændene den Betingelse, at hvis Pengene ikke bleve betalte paa en vis Dag til Klokken 12, skulde de pantsatte Jorder være Byen tilhørende. Paa den bestemte Dag overtalte Borgerne Klokkeren til at stille Kirkehret frem, og da nu Fru Jytte kom paa Broen over Kolding Aa, slog Klokken paa Taarnet 12, hvorfor hun vendte om med uforrettet Sag, og siden har Byen beholdt Marken. Men endnu den Dag i Dag gaaer Kirkeklokken i Kolding galt, som Enhver kan overbevise sig om, naar han reiser der igjennem²⁾. Spørger

¹⁾ Thieles Folkesagn II, 79.

²⁾ Dette Sidste er isvrigt fuldkommen paalideligt og en ganske mærkelig Overensstemmelse med Sagnet.

man nu om Saguets historiske Grund, da finde vi i

- Kolding Byes Raadstue:Archiv et plattydsk Pantebrev, udstædt 1427 af Fru Tytte, Claus Limbeks Moder, hvorved hun bevidner at være Kolding Bye skyldig 80 Mark lybsk, "saaledes som de til Lybek og Hamborg ere gjængs og gjæve". Derfor pantsætter hun al sin Ret paa Brændkjær Mark, dog ot Borgerne hverken hugge Ege eller Bøge i den Skov, som findes paa Marken. Naar Fru Tytte eller Arvinger ville løse Pantet, skal det forkyndes til Tyrstrup Thing den første Dag før St. Hans Dag Midsommer og før, og ingen (Dag) derefter, at de 80 Mark skulle betales i de 8 Dage efter St. Mortens Dag i Kolding. ¹⁾ Dette Pantebrev lyder kun paa hendes Andeel i Marken, og denne er, som et senere Document af 1437 udviser, kun det Halve, hvorimod den anden Halvdeel blev solgt til Henrik Tinguus (Tegenhuus), som lover Byemændene ikke at købe eller pante den dem pantsatte Deel uden deres Billie og Samtykke. Hvis han køber den, skal Byen nyde Kjøb og Pant med ham med saa Skjæl, at Byen betaler halvt i Pant og halvt i Kjøb. En saadan Hande' har virkelig siden fundet Sted, som det synes 1444; thi et Raadstue:Vidne af 1488 udsiger, at Kolding Bye havde først Brændkjær Mark i Pant af Fru Tytte, og da Henrik Tegenhuus købte denne Mark, købte han den med Byemændenes Forord og Samtykke, saa at Borgerne skulde nyde Halvdelen med ham og hans Arvinger i dette Kjøb, og

¹⁾ Dec. i Kolding Byes Archiv.

”gif der da en almindelig Skat over Kolding, saa
 ”at mange gode Hustruer maatte skjære deres Klæder
 ”og andet, hvad som de havde havt, og sætte det
 ”ud og betalte de fornævnte Mark dermed.”¹⁾ Imid-
 lertid har der dog været noget Galt ved Handelen,
 og i det Fortalte ligger intet Beviis for, at den første
 Erhvervelse ikke har fundet Sted paa den i Sagnet
 omtalte Maade. Dette bekræftes foruden ved de
 anførte almindelige Sagn ogsaa ved den Mængde
 Processer, Byen i det 15de Aarhundrede maatte føre
 om denne Mark, snart med Bønderne i Wonsild
 1475 og 1480, snart med Panthaveren paa Haders-
 levhuus Slot, Henniike Stages Enke, Fru Abel,
 paa Kronens Begne 1479, snart med Marquard
 Tedinghuus i Tvedsgaard, fornævnte Henriks Søn,
 1480, 1481, 1488 og 1492, da først i det sidste
 Aar det endelige Forlig og Sagens fuldkomne Afgjø-
 relse til Byens Fordeel fandt Sted, ligesom ogsaa
 Dalbye Na fastsattes som Byemarkens Grændse mod
 Øst.²⁾ Hvad der isvrigt nok ikke har bidraget saa
 lidet til at Byen vandt, er at Marken blev henlagt
 til St. Jørgens Hospital, hvorved den mægtige Geist-
 lighed blev trukket ind i Sagen, hvilket maaskee
 heller ikke var skeet, om denne havde været fuldkom-
 men reen og klar. Den Godtgjørelse for Tiende af
 10 Mark lybsk, som idetmindste endnu i forrige Aar-
 hundrede svaredes Præsten i Dalbye³⁾ og som er saa
 betydelig i Sammenligning med den Sum, hvorfor

¹⁾ Ibid.

²⁾ Ibid. l. c., D. Atl. V, 882.

³⁾ D. Atl. V, 149.

Marken var pantsat, tyder ogsaa paa at Borgerne under alle Omstændigheder vilde holde gode Miner med Geistligheden.

Nicolaus Limbek.

Alt 1394 har Claus Limbek som Vidne underskrevet det Brev, hvorved Hertug Geert pantsætter Gram Herred til hans Fader, og ligesaa 1397, da Dronningen tilbagebetalte Henneke 2000 Mark lybsk, hvorfor denne meddeler sit Beviis.¹⁾ Siden folgte Henneke Limbek og Claus Limbek til Hr. Claus Limbek, Ridder, deres Fætter, alt deres Gods i Stenderup, Bjerre (Bjert) og Sjølund (i Weistrup Sogn), samt i Gønor (maaskee Grønninghoved i samme Sogn), alle i Thyrstrup Herred, og i Sommersted Sogn i Gram Herred, med alt deres Gods i Borge Sysøl²⁾, som de fik af Henneke Schinkel.³⁾ Herunder maatte da nødvendigviis høre Herregaarden Skinkelsborg, som endog ved sit Navn selv henregner sig blandt det Gods, de havde faaet af Henneke Schinkel. Dog denne bliver det nødvendigt at betragte lidt næiere.

Stenderup Sogn i Thyrstrup Herred, Haderslev Amt, udgjør en bred Landtunge mellem Kolding Fjord og Mosvig, og næsten hele Kysten er bevoret med

¹⁾ Jft. Orion I, pag. 150.

²⁾ Endeel af Haderslev Amt, som indbefattede Haderslev og Thyrstrup Herreder, samt 7 Sogne i Gram og 1 Sogn i Frøs Herred, D. Atl. VII, 118.

³⁾ Bordinborgske Registr. pag. 35 paa Rgs. Bibl. 3 Dec. nævnes intet Karstal.

Skov i en Strækning af $1\frac{3}{4}$ Mil. ¹⁾ Denne Skov var i ældre Tider større og bredere end den nu er, og navnlig var den sammenhængende med de Skovstrækninger, som fra Sognets sydlige Deel af gaae langs med Kysten indtil Heils. I dette af Naturen indrettede Skjul laae da i Stenderup Sogn to Borge, hvoraf endnu kan sees Spoer, og som Sagnet den Dag i Dag betegner som Søroverborge, hvilket de upaatvivlelig ogsaa have været. Den ene, Huusvolden, ligger endnu i Skoven nord for Stenderup Hage ved en Bæk eller lille Na, et Bøsseskud fra Beltet, hvorfra der upaatvivlelig var Indseiling gennem Bækken. Den anden laae i Sognets sydlige Deel, der hvor betydelige Engstrækninger nu adskille Skovene, og finder man dens Spoer endnu tæt ved den Na, som løber imellem Stenderup og Warmark og lidt synden for Boldpladsen falder i Beltet. Dette var Skinkelsborg, hvis Beliggenhed i en Eng endnu i Mandes Minde et Uføre, og ved den tidligere seilbare Na gjorde den særdeles skicket til sin Bestemmelse, nemlig at være en Søroverborg, og som vist meer end een Gang har seet Lybekkere indenfor sine Fængselsmure. At den er bygget af en Schinkel viser Navnet, og iblandt de Adelsmænd, der som Sørovere foruleiligede Hansfestæderne, træffe vi 1386 paa en Ludeke Schinkel ²⁾, hvem Borgen gjerne kunde fylde Navn og Tilværelse, skjøndt jeg snarere vilde tilregne Zenneke Schinkel Borgens

¹⁾ Dörfers Topogr. von Schleswig pag. 210.

²⁾ Suhm l. c pag. 166.

Aulæg. Denne nævnes nemlig flere Gange i Aarene 1357, 63 og 81 ved forskjellige Leiligheder ¹⁾ og kan altsaa ikke være en Søn af Ludeke, der endnu levede 1386, men maaskee en Broder, og jeg tvivler aldeles ikke om at de have været lige gode om at plyndre Hansesæderne, alle Adelsmænds fælleds Fjender. Naar Skinkelborg overdroges Henneke Limbek vide vi ligesaa lidt som naar han solgte den til Hr. Claus Limbek, men denne Borg synes at være undgaaet den Udelæggelse, der ellers i Dronning Margrethes Tid saa almindelig ramte de danske Sørværborge, af hvilke de Fleste bleve stormede og nedbrudte. Hr. Claus Limbek solgte Skinkelborg til Dronning Margrethe 1407 ²⁾, og siden har den som det synes udgjort et særskilt Ohn, hvortil hørte 28 Bønder i Stenderup, 5 i Binderup, 5 i Bjert, 1 i Skartved, 4 i Nitrup og 4 i Strarup ³⁾, alle i Thyrstrup Herred. Endnu kan man see Spoer af Skinkelborg, som har vedligeholdt sit gamle Navn, men Dag for Dag forsvinder den aflange Boldplads mere og mere, da Eieren sløiser den for at forbedre sin Eng. Snart

¹⁾ Boss. l. c. om Fam. Schinkel.

²⁾ Bordingb. Registr. pag. 25. Nr. Hvitf. Nr. pag. 625 nævner urigtig 1404 som Aaret, hvorimod Sælgeren meget rigtig kaldes Hr. Claus. Næsten alle Senere have fulgt Hvitf. med Hensyn til Aaret indtil Jahns Unions-hist. pag. 50, hvorimod her, saavel som i Bordingb. Registr. pag. 4, Sælgeren urigtig kaldes Claus Limbek, Hennekes Søn.

³⁾ Arch. für Staats und Kirch. Gesch. von Michelsen und Asmusen III, 376.

vil altsaa enhver synlig Levning af denne Borg være forsvundet, men Navnet vil dog udentviul bevares, og Koppellet endnu længe kaldes Skinkelborg. Smellem dette Sted og Huusvold skal have gaaet en Wei, som man endnu finder Spoer af, ligesom ogsaa af en anden og nærmere Wei end den nu brugelige, der forbandt denne Egn med Haderslev og gik over Heilsminde. En tredie Herregaard skal have ligget i samme Sogn paa Barmark Byes Marker, hvor endnu man opgraver en Mængde Muursteen, men om den heed Barmark ligesom Byen eller havde et andet Navn vides nu ikke mere ¹⁾.

Samme Aar Faderen faldt, 1404, folgte og skjøbte Claus Limbek til Capitlet i Haderslev otte Gaarde i Desby Sogn, en Gaard i Grarup Sogn, to Gaarde i Bilsstrup Sogn og en Gaard i Hopstrup Sogn, alle i Haderslev Herred ²⁾, Henneke Limbek to Gaarde i Østrup i Taps Sogn og en Gaard i Grønningehoved i Weistrup Sogn, begge Dele i Thystrup Herred ³⁾. Imod Dithmarskerne synes Claus Limbek ikke at have været med, i det mindste nævnes han aldeles ikke ved denne Leilighed, derimod kommer han desoftere for strax efter.

Den ulykkelige Krig med Dithmarskerne bragte Slesvig i en meget sørgelig Forfatning. Hertug Geert var fort før sin Død kommet i Krig med sin

¹⁾ D. Atl. VII, 153.

²⁾ Bøsf I. c. om Fam. Limbek.

³⁾ D. Atl. VII, 128. Paa begge Steder er 1440 anført som Aaret, men da dengang baade Fader og Søn vare døde, maa det vel være feilskrevet for 1404.

Broder, Grev Henrich, Biskop i Osnabrüg, med hvem han nægtede at dele den 1403 faldne Grev Albrechts efterladte Lande. Grev Henrich stod med en slagfærdig Armee ved de holsteenske Grændser, ¹⁾ da hans Broder faldt og efterlod sin Enke, Elisabeth, et af Fjender omringet Land. I sit Testament havde han indsat fire Adelsmænd til Formyndere for sine Børn, og deres Sag blev det nu at føre Krigen mod Grev Henrich, men denne slog ved Bramstedt de faa Tropper, som efter det store Nederlag i Dithmarsken kunde bringes tilveie, og det blev altsaa nødvendigt at indrømme ham alt, hvad han forlangte. Dog neppe halvandet Aar efter gjorde han nye Fordringer, og den stakkels Hertuginde maatte ogsaa denne Gang i en Tractat i Kiel 1406 indrømme ham disse ²⁾; ved denne Leilighed nævnes blandt Bidnerne Claus Limbek ³⁾. Hvad der især gjorde hendes Stilling saa sørgelig var den Borgerkrig, som rasede overalt i Landet, idet de mægtige Adelsmænd besejdede hinanden indbyrdes og dertil forbandt sig med Byerne. Det gik da naturligviis ud paa en gjensidig Plyndring af Bønderne, og Hertuginden saae sig aldeles ude af Stand til at forhindre disse Uordener. Endogsaa hendes egen Drost, Hr. Erik Krummedige, som var een af Formynderne, var indviklet i disse Stridigheder, eller gav vel egentlig, som det synes, Anledning til dem. Der fortælles nemlig at Formynderne under sikkert Leide indbød

¹⁾ Zahns Unionshist. pag. 47, 48.

²⁾ Zahn l. c.

³⁾ Woss l. c.

Borgermester og Raad i Flensborg, som de havde mistænkte, til at møde for dem, men da disse i Tillid til Leidet mødte, lode de dem fængsle. Herover yttrede sig en almindelig Misforstaaelse især mod Hr. Erik, og den mægtige Claus Limbø til Tørring forenede sig med endeel andre Adelsmænd samt med de Flensborges Byemænd om at hævne denne Trosløshed¹⁾. De angreb derfor Hr. Eriks Eiendele, plyndrede og ødelagte hans Bøndergaard og gjorde ham saamegen Skade, at det senere blev anslaaet til 1000 lødige Mark foruden 400 Mark, som Claus's Søtter Luder Limbø havde anrettet Skade for²⁾. At det i disse Krige ogsaa gik ud over Uskyldige er let at begribe, og Claus Limbø var ikke den Mand, som tog det saa nøie med, hvor han plyndrede; ligesom Faderen var ogsaa han kommet Geistligheden for nær og maatte 1405 give Abbeden i Lygom Kloster 20 Mark lybsk i Erstatning for den Vold og Overlast, han med sin Medhjælper Thordor Andersen havde forvoldt Klosteret³⁾. Dronning Margrethe maatte ikke have været den statskloge Dame, som hun altid var, dersom hun skulde ladet denne Leilighed til at udvide sig gaae ubenyttet bort. Slesvig, dette evige Tvists Ugle, som hun nødtvungen havde maattet opoffre; som havde kostet Danmark mere Blod igjen; nemt Aarhundreder end noget andet Land og som af Skjæbnen var udseet til at koste endnu mere, dette

1) Chron. Holsatiæ ap. Leibn. Acc. pag. 91. Woss l. c.

2) Woss l. c.

3) Ibid. l. c.

Slesvig var der en Leilighed til paa en fuldkommen fredelig Maade at komme i Besiddelse af, og hun forstod godt at benytte Leiligheden. Som Lehnsherrer var det naturligt at hun og Kong Erik blandede sig i Hertugindens Stridigheder, lovede hende Hjælp, laante hende Penge og derfor fik Slotte i Pant. Som saadan tilbød hun sig ogsaa til at opdrage den unge Hertug og han blev bragt til Danmark; Slottet Lille Tøndern blev hende pantsat, Friserne bleve hende overladte og endelig erkjendtes Kong Erik for at være den, der som Lehnsherre havde Forvaltningen over Hertugdømmet, det vil sige med andre Ord, han blev Formynder for den unge Hertug¹⁾. Som saadan uddeelte han Slotte og Lehn til hvem han lystede, og glemte ved denne Leilighed ikke Formynderne, som det var af Bigtighed at vinde²⁾; han indløste de pantsatte Borge og undlod alligevel ikke at puste til den Eveddragts Ild, som endnu bestandig luede blandt Claus Limbeck og Hr. Erik Krummedige.

Denne Evedragt havde imidlertid kostet Claus Limbeck betydelige Summer, saameget mere da han havde det Uheld at falde i sine Fjenders Hænder³⁾, skjøndt isvrigt Tiden, da dette hændtes ham, ikke nøie kan bestemmes. Naar jeg antager det for at være skeet i Begyndelsen af Striden, altsaa 1406 eller 1407, faaer jeg tillige derved en rimelig Anven-

1) Zahn l. c. pag. 49.

2) Nr. Hvitf. Nr. pag. 624. Christiani l. c. pag. 28.

3) Boss l. c.

delse for den uhyre Mængde Penge, Claus Limbek i det sidste Aar skaffer tilveie ved Salget af sine tre vigtige Borge, Trøiborg, Møgeltonder og Hundsbeek, thi en saadan Fange er ikke sluppet fri uden meget betydelige Løsepenge.

Trøiborg, det pragtfulde Trøiborg, som med Rette kaldes "stor og important", ligger i Bisbye Sogn, Loe Herred i Ribe Amt ikke fuldt en Miil nord for Tønder; Slottet er bygget i det 16de Aarhundrede i et Morads ved en Arm af Seiersbeek Aa, og er trindt omgivet af Marskenge. Endog i nyere Tider har dens Beliggenhed i Forening med de faste Mure beskjærmet det mod fjendtlige Angreb, thi i den "gamle" svenske Krig fra 1644-45 drog Fjenden for Borgen med svært Skytz, med Kanoner og Falconetter, hvis Kugler endnu for ikke længe siden saaes i Porten; men Borgen var for fast og Svensken maatte drage bort med uforrettet Sag¹⁾. Heraf kan man slutte sig til Trøiborgs Vigtighed i Begyndelsen af det 15de Aarhundrede, da Skytset endnu var i sin første Barndom og næsten enhver Borg udfordrede en lang Beleiring.

Trøiborg med hele Loe Herred, med Vesterland Fjær, Amrom, Månse, Sønder-Romøe og List paa Sylt tilhørte Claus Limbek, og var dette Resten af hans Farfaders frisiske Besiddelser, hvortil nok udentviol hans Fader havde føiet Trøiborg med Loe Herred. Henneses Fætter, Hr. Johan Limbek, eiede 1379 Trøiborg og har i dette Aar indgaaet et Forlig

¹⁾ D. Atl. V, 717, 18.

med Lygom Kloster, som han overdrog endeel Gods til Bærdie af 150 Mark lybsk for den Bold og Skade, han med sine Slægtninge og Tjenere havde tilføiet Klosteret¹⁾. Fra ham er det nok ved Salg kommet til Henneke Limbek, og dennes Søn Claus havde pantsat det til Hr. Johan Scharpenberg for 4100 lybske Mark²⁾, men saae sig nu nødsaget til at sælge det. Dronning Margrethe var da strax beredt og kjøbte Trøsborg med al Tilliggelse som det synes for 5000 lybske Mark i Aaret 1407³⁾. Jeg skulde næsten troe at Møgeltønder gif med ved samme Leilighed, da det fra nu af i lang Tid fulgtes med Trøsborg, som var det anseligere Slot. Hr. Johan Scharpenberg tilfredsstillede Dronningen for hans Tilgodehavende ved endnu samme Aar at pantsætte ham og Hustru, Fru Ribe, Skive Slot med tilliggende Herreder for 5000 Mark Penge⁴⁾. Saa snart hun havde faaet disse Besiddelser, lagde hun dem under Viborg Landsthing og pantsatte dem derpaa til Ribe Bispestoel for 5000 lødige Mark⁵⁾ i den faste Forvisning, at denne bedre end hun selv kunde holde paa dem; heri har hun havt fuldkommen Ret, thi medens efterhaanden alle hendes andre

1) Script. Rer. Dan. VIII, 7, 8.

2) Bordingb. Registr. pag. 24.

3) Bordingb. Registr. pag. 24. Zahn l. c. pag. 50. Ar. Hvitf. Ar. pag. 620 og Bispekrøn. pag. 28 har urigtig Aaret 1400 og efter ham D. Atl. og alle Andre.

4) Voss. Exc.

5) Ar. Hvitf. l. c., D. Atl. V, 713, 17, Dankwerth Landesbeschr. pag. 81, Terpagr. Ser. Episc. Rip. pag. 28.

Foranstaltninger gif til Grunde, blev Trøiborg og Møgeltonder ved at høre til Nørrejyland og høre dertil den Dag i Dag er.

Hundsbeek ligger i Leborg Sogn, Malt Herred i Ribe Amt, omtrent midt i Jylland, noget over en Miil nord for Skodborg Na og netop paa det Sted, hvor den egentlige Heide afløser Engstrækningerne. Tidligere har hele Eggen været bedækket med Skov, og Borgen laae da inde i denne og havde paa den søndre Side en Bæk med Morads, som nu er forvandlet til Eng. Mod Nord støttede den sig til en Banke, hvorfra den let kunde beherskes, dog da man endnu ikke kjendte synderlig til Beleiringskys, og især ikke kunde transportere det igjennem uvelsomme Skove, gjorde dette ikke saa meget til Sagen. Hundsbeek har 1390 tilhørt Mathias Christensen eller Kerstensen¹⁾, og var altsaa mellem det Gods, som denne 1392 folgte til Henneke Limbeek. 1407 folgte Claus Limbeek i Slagelse Gaarden og Fæstningen (fortalitium) Hundsbeek med tilhørende Mølle til Dronning Margrethe²⁾, som henlagde den under Ribe Bispestoel³⁾, dog formodentlig ikke uden først efter Sædvane at have ladet Borgen afbryde. Siden ere der dog igjen opførte anselige Bygninger, og medens den i det 17de Aarhundrede tilhørte Familien

1) Script. Rer. Dan. VIII, 216.

2) Bordingb. Reg. pag. 4, 72, Voss. Exc. Sfr. D. Atl. V, 708 og Nr. Hvitf. Kr. pag. 620, hvor Sælgeren urigtigen kaldes Frederik Limbeek, og efter Hvitf. hos mange Andre.

3) D. Atl. I. c.

Juel har den været en meget betydelig Gaard, saa at endogsaa Herregaardene Estrup og Synderfkov bleve drevne som Ladegaarde under Hundsbek. 1) De have imidlertid overlevet den, thi nu ere dens Bygninger aldeles nedbrudte; kun to Bøndergaarde i Heden bære Navnet og minde om den engang saa faste og vigtige Borg. Det er ikke blot Gaarden, som er forsvunden, men hele Egnen har forandret sig, saa at Claus Limbek aldrig vilde være istand til at gjenkjende sin Borg. Hvor der før stod en anselig Skov af svære Ege, der sees nu kun nøgne Lyngbanker; hvor forhen Ellekjar og Moser ydede Nørdrummen og Bildanden et kjærkomment Tilflugtsted, seer man nu Enge, der i Forening med Heden danner et aldeles bart og eensformigt Landskab, og hvor forhen Ridderen drog ud i Pandser og Plade i Spidsen for sine Evende for at feide med Naboen, eller med Jagtskydet bekjæmpede Ulven og Wildsvinet, der henflæber sig nu paa den sandede Hedevei en Vogn, forspændt med Stude, og en Flok krogede Faar eller en enkelt, lavbenet, Ko søger mæsiggelig sin Føde paa den mavre Hede.

Det var imidlertid ikke blot fra Claus Limbek at Dronningen indløste eller købte de faste Borge i Hertugdømmet. Diensynlig var det hendes Plan efterhaanden at sætte sig i Besiddelse af alle Landets faste Steder, og saaledes at trænge Holstenerne aldeles larmløst ud af Hertugdømmet. 2) En Mængde

1) Ibid. pag. 709.

2) Zahn l. c. pag. 30.

faste Borge havde hun efterhaanden allerede bemægtiget sig, og nogle faa Fredsaar vilde have været tilstrækkelige til at gennemføre hendes store Plan, som var saa meget lettere, da den Slesvigske Adel og Geistlighed, som det synes, var hende meget hengiven. Men hun traf paa en Modstander, som fuldkommen gennemskuede hende, og som lurede paa enhver Leilighed til at vække Splid mellem hende og den Slesvigske Hertuginde, og det var Grev Henrik af Holsteen.

Denne Herre havde længe med megen Misforståelse betragtet Dronningens Bestræbelser efter at udvide sig imod Syd. Han selv var naturligviis paa en spændt Fod med Hertuginde, men desuagtet lykkedes det ham at tilveiebringe Misforståelser mellem hende og Dronningen. Denne forøgedes, da Kong Erik alvorligen fordrede Erstatning og Godtgørelse for de danske Undersaatter, som havde lidt ved Krigen mellem Claus Limbeck og Hr. Erik Krummedige, og paa et Møde i Colding 1409 anklagede Adelsmændene af begge Partier desangaaende. De Skyldige, hvoriblandt Claus Limbeck, Hr. Erik Krummedige og Lorents Heesten, reed hemmeligen bort¹⁾ da de mærkede at det blev Alvor, og Hertuginde maatte bede om et nyt Møde samme Aar, hvor hun medbragte den nu fuldkommen forsonede Grev Henrik. Efter lang Strid afgjordes Sagen derhen, at Kongen skulde have Flensborg med Slottet Nienhuus i Pant for 10000 Mark lybsk,

1) Jahrb. l. c. pag. 51, Nyt Mag. VI, 12.

og at de anklagede Adelsmænd ganske bleve overladte til ham, saa han fik Lov til at dømme dem efter deres Forseelser. ¹⁾

Dog netop i Freden laae Tønderet til en Krig, thi de anklagede Adelsmænd hørte til Landets Mægtigste, og Formynderne vare med deriblandt. Kun Claus Limbek har, som det synes, sluttet Fred, thi han udstæder 1410 sit Beviis for 1000 Mark lybsk, han er Dronningen skyldig ²⁾, rimeligviis i Anledning af den Bold, han havde udøvet mod Danske; men de Andre greb til Waaben, anfaldt Kongens Tilhængere, hvoriblandt Biskoppen i Slesvig, som de skjændigen mishandlede, og en Mængde Andre. — Nu ere formodentlig først for Alvor Claus Limbeks og Flensborgernes Krige mod Hr. Erik Krummedige begyndte, thi Claus Limbeks var paa Kongens Partie, og han tilligemed Fætterren Lüder Limbek samt Peder Ucken og en Hr. Borne anfaldt og plyndrede overalt Hr. Eriks Undersaatter. ³⁾ Ogsaa henseere de Fleste først til nu det Flensborgske Raads lumske Fængsling, hvorimod Andre ⁴⁾ sætte denne Begivenhed tidligere. Kong Erik blev yderst forbittet over disse Angreb paa hans Tilhængere, hvori naturligviis Holstenerne toge Deel, og sendte en Armee ind i Landet, for at affstraffe Deeltagerne;

1) Zahn I. c., Nr. Hvitf. Nr. pag. 632.

2) Boss I. c.

3) Ibid.

4) Foruden den citerede Chron. Hols. og Boss I. c. ogsaa Slesvigs seneste Historiefriever, Wimpfen, p. 173: den hele Periode er overalt meget forvirret fremstillet.

men denne plyndrede Friserne uden saavidt vides at have udrettet Andet. Paa sit Tilbagetog, da den drog affted i stor Uorden og belæstet med Bytte, uden at vente noget Angreb — thi den havde slet ikke truffet paa nogen Modstand — blev den overfaldet og aldeles slaaet 1410, hvorpaa Krigen udbrød for Alvor. Dog sluttedes ved tydske Fyrsters Mægling en Fred i Flensborg, men da den ikke blev overholdt, erklærede Kongen Lehneth for hjemfaldet og gjorde Anstalter til at tage det i Besiddelse.¹⁾

Endnu engang sluttedes en Stilstand paa 5 Aar 1411, og der udnævntes fra hver Side tre Adelsmænd, som skulde dømme i alle paa kommende Stridigheder; kunde disse ikke enes, skulde to Opmand, fra dansk Side Claus Limbeck, fra holsteensk Hr. Erik Krummedige, afgjøre Sagen.²⁾ Men de anklagede Adelsmænd, alle af holsteenske Slægter, brød sig ikke om alle disse Forlig; de vedbleve at føre Krigen og fik stedse Hjælp af deres Landsmænd. I denne Tid døde Dronning Margrethe Matten mellem den 27de og 28de October 1412 paa et Skib i Flensborg Havn, og dermed forsvandt enhver Mulighed for at vedligeholde Freden; thi kun for Dronningens Aand og Kraft havde man endnu nogen Agtelse.

I disse Stridigheder spillede, som alt oftere er omtalt, Claus Limbeck en saare vigtig Rolle. Da Krigen blev mere almindelig, skaanede han ikke en-

1) Zahn l. c. pag. 57, Ar. Hvitf. Kr. pag. 636.

2) Zahn l. c., Ar. Hvitf. Kr. pag. 637.

gang Hertuginde Elisabeth, men anfaldt hendes Livgeding, Sønderborg Slot ¹⁾, hvis herved forresten ikke sigtes til dette Slots bekjendte Beleiring af 1410, som har faaet saa megen Bigtighed ved den svenske Ridder Abraham Brodersen (Baads) Henrettelse. ²⁾

Da Dronningen var død, angreb Holstenerne Als, Biskoppen af Slesvig og flere af Kongens Tilhængere, ja trængte endog ind i Jylland, myrdede, skjændte og brændte, samt røvede Folk og Kreaturer; fra dansk Side gjengjældte man med samme Mynt. ³⁾ Derefter fandt den bekjendte Lehnsproces i Nyborg Sted, hvor der 29de Juli 1413 faldt den Dom: **at Hertugdømmet Slesvig burde være hjemfaldet til den danske Krone**, og Kongen vilde ikke love at forlehne den Ældste af Hertug Geerts Sønner, Henrik, dermed, skjøndt denne bad derom som om en Naade. Kongen fordrede Landet med alle Slotte udleveret, og vilde da at Prindsen skulde vente, hvad han af Naade vilde tildele ham. Dette Vilkaar kunde den unge Prinds ikke underkaste sig og maatte med Vaabenmagt forsvare hvad han vilde redde, thi efter hvad der var foregaaet lod sig ikke vente Stort af Kongens Naade. Men hans Stilling var næsten fortvivlet, thi ved Kongens Angreb 1415 hyldede hele Landet ham, ja endog de Adelsmænd, som forhen viste sig som hans bitterste Fjender, da den lovmæssig affagte Dom lod Alle i ham see den

¹⁾ Wosß l. c.

²⁾ Zahn l. c. pag. 55, 473-78.

³⁾ Zahn l. c. pag. 60.

retmæssige Herre; kun Byen Slesvig med Gottorp var tilbage, og her fastede den unge Hertug sig ind. ¹⁾

Dog Slesvig udholdt en haard Beleiring, og imidlertid samlede Grev Henrik Hjælpetropper. Kongen havde opført Borge for at holde de urolige Friser i Aie, men disse stormede og indtog Borge og vare i det Hele meget heldige i deres Modstand, ligesom det vist meest maa tilskrives dem, at Kong Erik ikke kunde faae Bugt med Hertugen. Krigen førtes med afverlende Lykke, dog havde i det Hele taget Hertugen større Fremgang, saa meget mere da han Intet havde at tabe. Det lykkedes ham efterhaanden at indtage og tildeels nedbryde adskillige Slotte, og han fik virksom Hjælp fra sine Naboer, ja tilsidst endog fra Hansestæderne. Kun lidet nyttede det, at Kongen beviste sin fuldkomne Ret, som aldeles ikke kan frakjendes ham, eller at han henskjød sig under Keiseren, som begge Parter alt tidligere havde antaget som Opmand; Keiseren dømte at Kong Erik havde Ret, men ingen brød sig derom.

Hvad der synes mig at have bidraget meget til Kongens Ulykke var, at han ringeagtede sine gamle, trofaste, Tilhængere i Landet, og derimod overøste sine forrige Fjender med Lehn og Naadesbeviisninger. Især Hr. Henrik Krummedige og Hr. Tonne Rønnow havde vundet Kongen, der, mærkelig nok, netop meest synes at stole paa den holsteenske Adel ²⁾, som

¹⁾ Zahn I. c. pag. 63. Wimpfen, Gesch. von Schleswig pag. 178.

²⁾ Nye D. Mag. VI, 17. Zahn I. c. pag. 67, 71. Kr. Hvitf. Kr. pag. 662.

var trængt ind i Hertugdømmet, og som en Følge deraf at ringeagte den indfødte Slesvigſke Adel, der iøvrigt ingenlunde havde fortjent Saadant af ham. Dette gjælder da især om Claus Limbeck, Kongens første og troeste Tilhænger, som med sin hele Magt havde forsvaret dennes, det vil sige Danmarks, Sag, længe forinden Kongen endnu kom i Krig med Holstenerne, som i en lang Karrække med en høi Grad af Standhaftighed og Opoffrelse af en stor Deel af sin Formue havde modsat sig den unge Hertugs holsteenske Formyndere; ham forbigik Kongen nu aldeles, hvorvel han tidligere endog skal have været hans Raad ¹⁾, og skjænkede sin Naade og Tillid til dennes uforsonlige Fjender, sig selv kun til liden Baade. ²⁾ Dette hverken kunde eller vilde Claus Limbeck glemme, ja endog hans personlige Sikkerhed fordrede at han trak sig tilbage fra en Herre, der ganske lod sig lede af hans Fjender. Hertil kom et andet Hensyn, som man ingenlunde maa tabe af Sigte, hvorvel jeg er langt fra at ville paastaae, at dette var Claus Limbecks eneste Bevæggrund, thi personligt Fjendskab og Misundelse kan have bidraget sit til hans Beslutning. I Slesvig kjæmpede dengang to Partier med megen Forbittrelse, de Danske og de indtrængte Tydske. De Sidste begunstigedes natur-

¹⁾ Zahn l. c. pag. 74. Wosß l. c.

²⁾ Ifr. Zahn l. c. pag. 67, 71, 77. Chron. Hols. pag. 95, 100. Christiani l. c. pag. 54, o. fl. St., hvor disse Herrers Uduelighed ret falder i Dinene.

ligviis af Hertugerne, og derfor valgte den afdøde Grev Geert blot Holstenere til sine Børns Formyndere; de Første sluttede sig alt i længere Tid til Danmark og haabede Alt af Dronning Margrethes Klogskab. De Danske kjæmpede for deres Sprog, Sæder, Skikke og Nationalitet, og i Spidsen for dem stod for Tiden Claus Limbæk med største Delen af sine Slægtninge. I den nordlige Deel af Landet havde han naturligviis meest Indflydelse, thi hvorvel en stor Deel af hans Gods var borte, gav dog Besiddelsen af Gram og Gram Herred samt Tørring med Tilliggende ham en betydelig Overvægt, og Borgene i Flensborg stode ham troligen bi.

Ifølge Sagernes naturlige Gang burde det danske Parti nu have havt en afgjort Overvægt, thi Dannerkongen var Herre i største Delen af Landet; men han lod sig lede af holsteenske Raadgivere, hvor forunderligt dette forresten maa forekomme os i en Krig mod Holsteen, og gav de Danske til Priis. Disse vidste da ikke at gjøre Noget bedre end at vinde Hertugen for deres Planer, og herpaa arbejdede Claus Limbæk.

At den unge Hertug med Glæde optog en saadan Bundsforvandt, behøver jeg vel neppe at sige. Alt 1418 nævnes Claus og Sigvard Limbæk — den Sidste havde stedse været paa holsteenskt Parti — som Vidner i et Sonebrev, Familien Meinstorff udstædte til Hertuginde Elisabeth i Anledning af een af deres Slægtningers Daab. ¹⁾ Karet iforveien

¹⁾ Boss I. c.

havde Claus til Domcapitlet i Haderslev pantsat en stor Mængde Gods, nemlig 11 Gaarde i Haderslev Herred, for 400 lybske Mark i Guld¹⁾, saa han brugte endnu som stedse Penge ved sine Foretagender. Dette kan ogsaa nu mere end nogensinde have været nødvendigt, da Holstenerne hvert Dieblik gjorde røve- riske Indfald i Hertugdømmet fra den ene²⁾ og de Danske fra den anden Side, saa det maatte være vanskeligt nok at værges sig mod begge. 1420 lod Kong Erik en betydelig Hær under Hr. Tønne Rønno, een af Claus Limbeks Fjender, og Peder Hogen- skildt gjøre et Indfald i det nordlige Slesvig, og det synes da især at have været Claus Limbeks Eiendele, Angrebet gjaldt.³⁾ Dog dette Tog løb ligesaa uheldigt af som Hr. Tønne Rønno's andre Bedrifter, thi ved denne Immervad Kro i Vidsted Sogn, Gram Herred, omtrent en Mill sønden for Tørring, altsaa ret i Hjertet af Claus Limbeks Besiddelser, blev den danske Hær næsten aldeles øde- lagt, som man paastod, ved Peder Hogenskildts Forræderi. Derom har man endnu den gamle Bise:

„Ved Emmervad,
 „Der fik Danmark hendes Bad
 „Ved Hogenskilds Rid,
 „Alt Folket laae bleg og hvid.“

Kong Erik besluttede nu at indstævne Claus Limbek for sin Domstol og gaae frem imod ham

1) Ibid. D. Atl. VII, 140, 41 siger urigtig ”solgte”.

2) Sahn I. c. pag. 66, 70, 72.

3) Sahn I. c. pag. 74, hvor han siger at man ikke kjender Aarsagen til Claus Limbeks Frafald; jeg haaber i det Foregaaende at have oplyst den.

som mod en Oprører. 1421 blev han da to Gange stævnet til inden 6 Uger at møde for Kongen og Raadet og svare paa de Beskyldninger, der gjordes mod hans Ære. Stævningen forkyndte Bedkommende paa Gram Herreds Thing samt for hans Bro: fjæl paa Tørring "med deres levende Røst" ¹⁾; men hvem der ikke mødte, var Claus Limbæk. Hans nuværende Herre viste sig mere taknemlig end den forrige, thi samme Aar pantsatte han ham paa Livs: tid de 4 Herreder Gram, Hvidding, Frøs og Kals: lund, alle i Haderslev Amt, hvoraf de udgjøre om: trent Halvdelen, dog saa at dette Pantebrev ikke i nogen Maade skulde skade de Breve, han eller Ar: vinger iforveien kunde have paa disse Herreder ²⁾, da det ellers efter hans Død kunde betragtes som om han ikke havde havt Gram Herred i arveligt Pant. Nu var hans Mægt altsaa igjen meget stor, men nu gjordes det ogsaa meer end nogensinde behov, thi der traf et saa alvorligt Uveir op over hans Hoved som ingensinde før.

Kong Erik's Raadgivere have rimeligviis fores: stillet ham, hvor vigtigt det var at gjøre den fra: faldne Claus Limbæk uskadelig, og han sendte derfor en Hær fra Haderslev mod det faste Tørring, som ved sin Styrke gav Udsigter til en langvarig Be: stoldning. Den danske Armee leirede sig og opkastede Forskandsninger, men Hertugen kom med en over:

¹⁾ Bøfs I. c., Zahn I. c. pag. 76, hvor Stævningens Indhold urigtig angives at være for at bevise de Kongen paafagte Beskyldninger, da det dog er omvendt.

²⁾ Bøfs I. c.

legen Hær sine Venner til Hjælp, undsatte Slottet og sløfede de anlagte Forskandsninger; dette skete i Aaret 1422. En dansk Armee, anført af Hr. Tonne Rønnow, rykkede da for Lille Tøndern, især efter Hr. Erik Krummediges Raad, da dette ham forlehnede Slot uden mindste Modstand var blevet overgivet af den holstænske Commandant, og Hr. Erik "VendeKaabe (verlitoga)", som han kaldtes, ofte maatte høre Vebreidelser derfor.¹⁾ Imidlertid havde dette Tog et saare uheldigt Udfald. Besætningen lod de Kongelige roligere storme, men netop som de flattede op af Stigerne, styrtedes alle Forsvarsmidlerne, Jgelkatte, Slagbomme, Bjelker og Stene over dem, saa at en betydelig Mængde faldt paa Stedet, hvoriblandt selve Anføreren, Hr. Tonne Rønnow, og en endnu større Deel blev i et strax paafølgende Udfald taget tilfange eller døde siden af sine Saar. Beleiringen maatte ophæves, og Hæren marscherede hjem igjen.²⁾

Siden høre vi ikke noget om Claus Limbek eller om Tørring før 1423, da dette er i Dankonings Hænder og bliver beleiret af Holstænerne³⁾, men uden at man kan sige hvorledes Kongen har faaet det, da det under den forrige Beleiring jo blev heldigen undsat og befriet. Det maa dog vel altsaa ikke hænge ganske rigtig sammen med denne Undsætning, der nok neppe har været saa afgjørende, som Krøniken

¹⁾ Chron. Hols. l. c. pag. 95.

²⁾ Zahn l. c. pag. 77. Kr. Svitsf. Kr. pag. 686.

³⁾ Ibid. pag. 697.

fortæller; den har formodentlig indskrænket sig til at Hertugen kastede Folk ind i Fæstningen og i et heldigt Angreb ødelagde nogle Forskandsninger, men Belæringen er uidentviøt fortsat indtil Tørning faldt i Kongens Hænder. Hvorledes Claus Limbæk har baaret sig ad ved denne Leilighed er os aldeles ubeekjendt, men da han nu forsvinder af Historien, og de ham overdragne fire Herreder 1428 bleve pantsatte for 4500 Mark lybsk til hans Svoger, Hr. Henrik von Ahlefeld ¹⁾, maa han antages for at være død. Krønikerne tale slet ikke om hans Død, men da Tiden godt tillader det, mener jeg, at han er falden ved Stormen paa Tørning, hvad enten denne saa lededes af hans Fjende, Hr. Tønne Rønnow, eller efter dennes Død af en Anden. At hans Svoger ikke kunde tiltræde Lehnene før 1428, altsaa 6 Aar efter, maa vel tilskrives de urolige Tider og Danmarkens Magt i disse Egne.

Saaledes døde Claus Limbæk da i sine bedste Aar uden at være gift, og med ham ophører denne Linie af Familien, som har frembragt tre Mænd, Fader, Søn og Sønnesøn, der alle spillede en saa vigtig Rolle i disse Landes Historie. Deres anselige Besiddelser i Danmark vare for det meste tabte, og de slesvigske gik over til Ahlefelderne, en holsteensk Slægt, der allerede i længere Tid havde været i Landet.

Som alt fortalt fik Claus Limbæks Svoger, Hr. Henrik von Ahlefeld, Tørning, Tvedsgaard og

¹⁾ Woss I. c.

formodentlig Gram, samt de fire Herreder Gram, Hvidding, Frøs og Kalslund, som efter hans Død gik over til hans Sønner. ¹⁾ Deres videre Historie hører ikke herhid, dog vil jeg blot anføre, at Hans og Benedict von Ahlesfeld, Henriks Sønner, Brødre, "Hauptlinge to Dorninge", 1444 solgte Brændfjær Mark, som hørte til Tvedsgaard, til Henrik Tedinghuus, der som alt fortalt havde kjøbt Tvedsgaard. ²⁾ Jeg anfører dette her fordi de almindelige Efterretninger ere, at Cathrine Limbek ægtede Hans von Ahlesfeld, og at deres Datter Anna bragte Godserne til en anden Linie af Ahlesfelderne ³⁾, men heraf sees, at hendes Mand var Hr. Henrik von Ahlesfeld, som succederedes af sine to Sønner, der imidlertid vare døde før 1481 ⁴⁾ ligesom Faderen før 1441; Anna von Ahlesfeld har altsaa været en Sønnedatter af Catharina Limbek og Datter af Hans von Ahlesfeld til Lehmfulen og Tørring.

Claus Limbek maa efter min Mening ansees som den sidste slesvigske Adelsmand, der med Kraft og Baabenmagt forsvarede sin Nationalitet mod de indtrængende Holstenerer. Omstændighederne, saavel som personligt Fjendskab mod den danske Konges Raadgivere, bragte ham til at slutte sig til Holstenerne, da han kun ved at bringe den unge Hertug paa sine Fædres Throne har haabet at kunne opholde

¹⁾ Wimpfen l. c. pag. 191.

²⁾ Doc. i Kolding Byes Archiv, hvor der af dette Skjæde findes en Vidisse af 1481.

³⁾ Møller l. c. pag. 91. 93.

⁴⁾ Jfr. det citerede Doc. "hvis Sjæl Gud har".

den slesvigſke Nationalitet, men dette Skridt havde netop den modsatte Virkning, ligesom han ogsaa blev forladt af en stor Mængde Tilhængere, hvoriblandt hans gamle Venner, Flensborgerne. ¹⁾ Efter hans Fald fortsattes Krigen endnu stedse indtil Freden i Bordingborg 14de Juli 1435 gjorde en Ende paa den, og Slesvig med Undtagelse af Haderslev, Grøe og de under Ribe hørende sønderjydske Districter overlodes Hertugen paa Livstid; da han var den Sidste af sin Slægt, bleve disse Stridigheder ikke senere gjentagne. Efter denne Krig traf den slesvigſke Adels sig tilbage til Landets nordlige og vestlige Deel, hvorimod den holsteenske Adels besatte den sydlige og tildeels den østlige. Herfra kan man endnu regne Grunden til Sprogforskjellen, thi hvor den slesvigſke Adels blev boende, beholdt Folket sit Sprog, hvor den holsteenske trængte frem, undertryktes dette saameget muligt, ligesom ogsaa Livegenskabet fulgte med som en for Bonden høist sørgelig Følge af det fremmede Herskab. Dog Livegenskabet strakte sig ikke videre end til den sydlige Deel, nemlig Dänischwald, Schwansö og det sydlige Angeln; i det øvrige Land var den danske Befolkning for stærk til at slige Indretninger kunde faae Indpas. ²⁾ Efterhaanden traf sig iøvrigt den slesvigſke Adels ind i Danmark og forlod aldeles sine Fædres Land, eller forsvandt i Borger- og Bondestanden, ligesom Tilfældet er i

¹⁾ Zahn l. c. pag. 77, 80. Kr. Hvitf. Kr. pag. 761, 62

²⁾ Wimpfen l. c. pag. 240.

Norge, hvor man endnu skal finde mange gamle Slægters Afkom. Men dette skete dog først i Løbet af Aarthundreder, thi ligesaa vedholdende, som Bonden forsvarede sit Sprog, lige saa vedholdende forsvarede Adelen Landets nordlige Deel. Mange af disse Slesvigiske Slægter antog aldrig arvelige Familienavne, men kaldte sig stedse efter gammel nordisk Vis kun efter Faderen — thi Frederik den Førstes Forordning af 1526 ¹⁾ gjaldt kun Danmark — og derfor have Genealogerne maattet tillægge dem Navne, som sjelden eller aldrig ere betragtede som Familienavne. Blandt den ægte Slesvigiske Adels kan mærkes Familierne Abildgaard, Bost, Breide, Benner, Daae, Frille, Gylt, Høken, Hølk, Kule, Limbek, Lindenov, Lund, Mandrup, Møde eller Mød, Sehested, Skram, Ucken; af Familier, som aldrig antog Tilnavne, mærkes Emmiksen, Fikkelsen, Gjordsen, Hartvigsen, Jessen ²⁾, Magnussen ³⁾. Her i Danmark finder man endnu nogle faa af disse engang saa rige og mægtige Slægter, i det Slesvigiske næsten ingen; de ere aldeles trængte ud af deres Fædres Hjem eller have tabt Minder om deres foruds Magt og Herlighed.

¹⁾ Jfr. Ordonn. I, 3.

²⁾ Dette Navn blev til et virkeligt Familienavn og bruges som et saadant endnu.

³⁾ Wimpfen l. c. pag. 194 anfører endeel Familier som Slesvigiske, men de ere, med Undtagelse af Limbek, Sehested, og Emmiksen, alle holskeenske, jfr. Ad. L. under vedkommende Familier.

Kara-Ali, Røveren i Kasan. ¹⁾

Det var alt i flere Maaneder at Distriktet Zaráïsk i Gouvernementet Kasan blev foruroliget af en frygtelig Røverbande; det var ikke blot Rejsende, som daglig saae sig udsatte for dens Angreb, men den overfaldt Byerne, trængte ind i Husene og udøvede de skrækkeligste Plyndringer. Ogsaa var Høvdingens Navn, Kara=Ali (den sorte Ali), en Skræk for alle Beboere i dette vidtstrakte, rige Landskab. I mere end otte Maaneder var det lige frugtesløst at Politiaгентerne anvendte al deres Narvaagenhed og at Troppesafdelinger marscherede frem og tilbage for at forfølge Røverne. Ligesaa lidet nyttede det, at man lovede Bønderne en Belønning af 1000 Rubler Papirpenge (1000 Franker) for hver Røver, som de indbragte død eller levende, eller at man udsatte 5000 Rubler for Kara=Alis Hoved. Endelig besluttede Regjeringen at vise mere Kraft og gjøre en Ende paa disse Røvier, for at berolige Beboerne og befrie dem for den frygtede Fjende. Saaledes lykkedes det da den 1ste November 1837 Tiédor (Theodor) Trazof, Distriktsassessor i Zaráïsk, at fængsle den frygtelige Kara=Ali med fem af hans Medskyldige og et ungt Fruentimmer, som man antog for hans Kone.

For at undersøge denne Sag blev der den 20de November nedsat en Commission, bestaaende af

¹⁾ Efter "Das Ausland".

en Captain Isprawnik (Forstander for Distriktpolitiet), en Assessor og en Secretair, som med sjælden Dygtighed og Kraft ledede Forhørene, og hvorved det lykkedes at bringe frem for Dagens Lys et blodigt og vildt Skuespil, saaledes som man vanskeligt vil træffe det i det civiliserede Europa, og som i mange Enkeltheder mere synes at høre til Romantikkens end til Virkelighedens Gebeet. Jeg har anseet det for rigtigst efter Acterne at fremstille det i sin historiske Udvikling, men maa paa enkelte Steder afbryde denne, for at anføre Forhørene, da kun paa denne Maade Kara-Allis Høihed og vilde Kraft tydelig kan træde for Dine.

Kara-Alli blev født den 15de September 1803 i Kasan, og udgiver sig — som det synes med Rette — for den eneste Spire og retmæssige Descendent af de gamle Sultaner i Kasan. Hans Fader var Kurdy Sultan og hans Moder Fatme, en Søster til Nusiram Bey. Denne Sidste opdrog Barnet efter Forældrenes tidlige Død, men udgav ham for en Søn af den virkelige Kara-Allis Amme, og denne for at være død i en spæd Alder. Nusiram Bey saavelsom hans Sønner mishandlede Drengen, dog denne fandt Trøst hos Fazry, Nusirams Datter, der, som Kara-Alli udtrykker sig i sit blomstrende, orientalske Sprog, "strøede Trøstens Roser paa hans "Livs Nælder", og alt som Barn sagde til ham: "Alli, Du er ulykkelig som Busken midt i Orkenen: "jeg elsker Dig!"

Da Alli var 25 og Fazry 14 Aar gammel opdagede hendes Fader deres Kjærlighed, og for at

skille sig af med Ali, hvis Formue han havde tilegnet sig, lod han ham binde og sende som Soldat til Dragonregimentet Nischneinowgorod. Han kæmpede i 5 Aar efter de indhentede Efterretninger med megen Tapperhed mod Tscherkesserne, men Garnisons-tjenesten behagede ham ikke, og han viste sig da ulydig og forfalden til Drif. Den 16de Marts 1835, just som Regimentet kom til Tiflis, blev han straffet for Mangel paa Subordination, og deserterede Dagen efter. Herom siger han selv: "I fem Aar saaede jeg Døden blandt Tscherkessernes Rader; min Sabel hug flere Hoveder af Din Czars Fjender end Du har Haar paa Dit. Hvis Krigen var blevet ved, havde jeg aldrig forladt Regimentet, thi jeg holdt af Krigen som den Gjerrige af Guld; men man indespærrede os i en Bye, hvor Kjedsommeligheden fortærede mig, og jeg gik bort for at see Fazy, min Lyksaligheds Stjerne." Imidlertid blev han fort efter fangen og maatte løbe Spidsrod. For at helbredes blev han indlagt paa Hospitalet, thi hans Ryg var sønderrevet af Slagene, men her sprang han i Inspektørens Nærværelse ud af Vinduet og undveeg, uagtet han strax blev forfulgt. Senere lykkedes det dog at fængsle ham i Astrachan, og han skulde atter løbe Spidsrod. Netop som dette skulde gaae for sig kaldte Majoren, Fyrst Baratynski, ham op paa sit Værelse for at erfare, hvorledes han havde baaret sig ad med at slippe bort fra Hospitalet. Ali fortalte Alt meget nøiagtig: han viste hvor Inspektøren stod, hvorledes han nærmede sig Vinduet, og medens Alle vare fordybede i hans levende Fremstilling

af Begivenheden, sprang han hurtig ud paa Gaden. Efterat den første Overraskelse havde sat sig, ilede man afsted for at forfølge ham, men han blev ikke mere funden. Dog den næste Morgen savnedes Majorens Hest, og i Stalden laae to Ordonantsoldater dræbte. Ali havde, som han siden forklarede, strax skjult sig i Majorens Stald under en Krybbe, hvor Ingen søgte efter ham. Da Natten kom, laae begge Soldaterne i Stalden. Han hadede dem, "thi det var to Uslinger", siger han, "som flere Gange havde angivet mig. Natten var mørk, ingen Vidner, og en Yatagan (Sabel) fandt jeg; jeg sagde til mig selv: det er to Giaur (Bantroer), Muhamed velsig: ner mig derfor! og jeg dræbte dem. Jeg tog Majorens Hest, og en Time efter aandede jeg Frihedens Luft."

Hvor Ali flygtede hen er aldrig blevet oplyst. "Det kommer ikke Dig ved", var hans eneste Svar, "det var et Land, som ikke tilhører Din Ejar." Han erhvervede sig her, efter sit eget Udsagn, store Rigdomme, saa at han efter halvandet Aars Forløb kom tilbage til Kasan belæstet med Guld og Edelstene, "saa at ingen Sultan havde bedre Diamanter", som han udtrykker sig. Omstændighederne gjøre det rimeligt, at det har været som Høvding for en Bande af de røveriske, uafhængige Kirgiser at han erhvervede disse Rigdomme, ligesom han ogsaa efter et Vidneudsagn stedse stod i Forbindelse med dette Folk; men han selv benægtede det, og Vidnet, een af de fangne Røvere, blev saa forfærdet over Alis Nærværelse, at han ikke turde gjentage sit Udsagn; ligesaa

troede senere hans Hustru stedse at de vare i Kirgisernes Land. Hvad der drev ham tilbage til sine Fædres Land synes at have været Kjærlighed og maaskee et ærgjerrigt Haab om at tilbageerobre dette med væbnet Haand, thi det er siensynligt at han betragtede sin hele Færd som en Krig, han førte med Czaren, og sine Plyndringer som retmæssige Contributioner, han inddrev hos sine Fjender. Derimod benægter han nogensinde at have begaaet et Tyveri: "Kara=Ali forstaaer ikke at stjæle", siger han, "han kan kun dræbe og plyndre, thi det er Ting, som passe sig for en Krieger, en Khan. Jeg behøvede Levnetsmidler, Klæder, Penge; Landets Beboere havde disse Ting, jeg havde Intet, og jeg tog dem." Han nægter ikke at have begaaet de Mord, man lægger ham til Last. "Du siger Sandhed, jeg dræbte dem allesammen med egen Haand. Jeg førte Krig med Din Czar, og Kriegerne strømmede til mig. Din Czar brugte sine Soldater for at dræbe mine, nu triumpherer han, og jeg er stødt fra Thronen." Efter Vidnernes Udsagn var han altid den, som paa tog sig Arbeidet, naar Nogen skulde dræbes, dog kan man forresten ikke ganske stole herpaa, thi det er siensynligt at han for en stor Deel har taget de Andres Brøde paa sig.

Strax ved sin Tilbagekomst til Kasan gif han til Tusfiram=Bey, af hvem han fordrede sin Elskede, men tilbød at lade ham i rolig Besiddelse af den rannede Formue. Da Tusfiram=Bey vilde lade ham gribe, dræbte han ham og bortførte Datteren. Dog vi maa lade ham selv tale: "Tusfiram=Bey, sagde

" jeg til ham, ydmyg Dig for Din Herre! Kast Dig
 " i Støvet i Din Herskers Nærværelse! Der er
 " Guld! Og jeg tilkastede ham en Haandfuld Guld
 " og Diamanter. Gaae, vi ere adskilte! Istedetfor
 " at svare, peeb han, tog sin Sabel og styrtede løs
 " paa mig. Jeg parerede hans Hug uden at angribe
 " ham; men da begge hans Sønner traadte ind,
 " gjaldt det Liv og Død. Muhamed var mig gun-
 " stig! Gud vilde det saa, og de faldt alle tre for
 " mine Hug. Strax da Kampen begyndte var Fazry
 " besvimet; jeg tog hende paa Armene for at bære
 " hende bort fra dette Blodbad. Da jeg gik ud af
 " Huset, traf jeg paa to af Beyens Tjenere. Mus-
 " rum var min gamle Ven, Nadir min Fjende.
 " Til den Første sagde jeg: Musrum, til Hest!
 " Kom med mig! Den Anden gav jeg et Hug med
 " min Yatagan, han døde, og jeg drog bort med
 " Musrum og min kostbare Byrde."

Fazry var en Kvinde af en sjælden Skjønhed.
 Hendes regelmæssige Træk, hendes lange sorte Haar,
 hendes usigelig udtryksfulde Dine, hendes noget oli-
 venfarvede Teint gave hele Ansigtspåtegningen noget
 imponerende, som Smerte og Medslagenhed endnu
 forhøiede. Hun var 20 Aar gammel og ligesom Ali
 opdraget i Muhameds Lære. Intet Underligere og
 Skjønnere kan tænkes end hendes Hengivenhed for
 sin Ægtefælle. Først i Forhøret erfoer hun sine
 Slægtninges Død, thi Ali havde stedse påstaaet,
 at de endnu levede i Kasan og at han havde frelst
 hende til Kirgisernes Bjerge. Hun græd, men strax
 efter hævede hun med Stolthed Hovedet: "Om jeg

”og saa havde vidst det, var jeg dog bleven hos Ali.
 ”Han er saa skøn, saa stor; jeg elskede ham saa
 ”meget og elsker ham endnu. Ak Fader, Brødre,
 ”tilgiv mig!” og hun brast igjen i Taarer. Den
 Hule, hvortil Ali havde bragt hende, og som kaldtes
 Mustapha Iblis eller Djævehulen, ansaae hun
 for Alis kongelige Forfædres underjordiske Slot.
 ”Det havde ingen rige Gemakker, som hos min
 ”Fader, men hver Dag saa jeg Ali.” Med Uvillie
 benægter hun Alis Røverier. ”Han en Røver, det
 ”er usandt! Han førte Krig med sine Fjender.”
 Ogsaa Banden ansaae ham for Khan, og Ingen
 vovede at fortælle hende om hendes Slægtningers
 Død, thi Kara-Ali havde en god Natagan, og han
 var hurtig til at straffe. Da man spurgte hende,
 om hun havde seet hans Undersaatte, svarede hun
 med Høihed: ”En Khans Kone nedlader sig ikke til
 ”at see hans Undersaatte. Jeg saa kun de fem
 ”Tjenere, som ere Eders Fanger.” Man spurgte
 om Alis Skatte, som Commissionen gjorde sig megen
 Umage for at opdage, men derom vidste hun Intet.
 ”En Khans Kone bryder sig ikke om Mandens Skatte.
 ”Hun savner Intet. Lad mig see min Mand, min
 ”Herre, og I skal see hvor lykkelig jeg er!”

Var hendes Hengivenhed stille og inderlig, saa
 var Alis flammende som Ostens Sol. Al hans
 Tragten var at see hende; hans høieste Ønske, det
 Eneste, han udbad sig som en Naade, at tale med
 hende, men man var haard nok til at nægte ham
 det, og han gik i Døden uden at see hende. Tanken
 om Szzy fyldte hans Dine med Taarer, dog hans

Følelser kan Ingen skildre saa godt som han selv.
 "Saae Du hendes Nie, sort som Gagat og mere
 "straalende end Solen? Saae Du hendes Haar,
 "mere sorte og glindsende end Ravnens Fjer? Hørte
 "Du hendes klagende Stemmes blide Toner? Naar
 "Du kjender hende, saa veed Du om hun er værdig
 "at blive tilbedet som en Houri, som Muhameds egen
 "Datter. Jeg elskede hende, og hun elskede mig.
 "Var jeg dengang ikke lykkeligere end Din Tzar?
 "Da jeg traadte ind i Stuen, var Nusstram-Bey
 "hos hende; han kjendte mig ikke, men Szry kjendte
 "mig strax, hvormeget jeg end havde forandret mig.
 "I mine Dages Vaar var jeg reist bort som en
 "ulykkelig Slave! I mit Livs Sommer kom jeg
 "igjen tilbage, rig og stolt, som det sømmer sig for
 "en Tartar-Khan. Kara-Alli! raabte hun og kastede
 "sig i mine Arme, min Tro har jeg bevaret Dig
 "og har altid ventet paa at Du skulde komme til-
 "bage!"

Alli nægtede ingen af sine Forbrydelser. "Mine
 Læber ere fri for Løgn", svarede han paa Opfordring
 om at tale Sandhed, "som Solen er fri for at
 "plettes af de Skyer, der for et Dieblif formørke
 "dens Pande." Han troede med uroffkelig Fasthed
 paa den uforanderlige Skjæbne som en ægte Muha-
 medaner. "Gud vilde det saa" var hans Yttring
 naar han dræbte en Fjende, saavel som da han blev
 overvældet og taget til Fange; derefter opgav han al
 Modstand. Før denne Ulykke ramte ham, havde han
 en uroffkelig Tillid til sin Lykke, og det er meget
 sandsynligt at han ansaae sig som den, der af Gud

var udkaaret til igjen at oprette sine Forsædres Rige. "Om Din Keiser end havde saa mange Soldater "som der findes Stjerner paa Himlen", siger han ved et Bovesykke, da han endnu var fri, "Kara=Ali "vil dog trodse ham og som en uafhængig Mand "nyde sin Frihed", og dette sagde han medens han i Spidsen for en Bande af fem Mand blev jaget af flere hundrede Soldater.

Det var ikke muligt at faae ham til at tilstaae mere end hvad han godvillig gjorde; hverken Mildhed eller Bold, hverken Trudsel eller Straf, hverken Savn eller Piinsler kunde udrette Noget, ja end ikke det Løfte, at see den elskede Szzy, kunde bringe ham til at sige, hvor han havde skjult sine Skatte, thi efter dem søgte hans Dommere med den meest vedholdende Iver. "Jeg siger det ikke", var hans eneste Svar, "men Du skal en Dag faae at see at "min Arving nok forstaaer at anvende den Arv, som "jeg efterlader ham." Han nægtede forresten at have Forbindelse med Andre end de fem fængslede Røvere, hvoraf de fire vare Kosaffer, som Regjerin: gen havde udsendt imod ham, men han havde fanget; den Femte var den alt omtalte Musrum. Disse be: kræftede hans Ord, med Undtagelse af den Ene, der dog som alt fortalt igjen tog sit Udsagn tilbage. Jørrigt skulde man næsten antage at han foruden hos Kirgiserne ogsaa fandt Understøttelse hos Egnens muhamedanske Befolkning, hvorvel Forhørene ikke oplyste noget Saadant.

Jeg haaber at Læserne nu have faaet en Fore: stilling om Kara=Ali, men endnu have de ikke hørt

den sidste Prøve paa hans Klogskab, Mod og Kraft, samt alt for store Tillid til sin Lykke, thi uden den havde vi endda kun et usfuldkomment Billede om denne Mand, der vist i ethvert andet orientalsk Rige end netop Rusland vilde have været istand til at begrunde et nyt Dynastie; Historien indeholder Exempler nok paa at Mænd med langt ringere Evner have formaaet dette blandt de let bevægelige Orientaler.

Distriktsassessor Tiédor Trazof, af hvis Indberetning denne Fremstilling er tagen, fik den 1ste August 1837 Befaling fra Regjeringen at opsoge det Smuthul, hvori Kara=Ali og hans Bande havde Tilhold, og at bemægtige sig dem; til dette Foretagende tog han 50 Kosakker og 25 Gendarmer, men alle deres Bestræbelser vare frugtesløse. Efterat have gennemsogt Distriktet vendte Trazof tilbage til Zaratj med 17000 Rubler Papiirpenge, som vare resterende Skatter, han ved samme Leilighed havde at inddrive. Da han ankom til Staden var Mørket allerede faldet paa, og det var forsilbdigt at begive sig til Distriktsassessereren (Amtstuen), saa han maatte opsætte at aflevere Pengene til den næste Morgen. Ved Midnatstid sad han alene og arbejdede i sit Cabinet, da pludselig Døren aabnede sig og en Mand traadte ind, som var klædt i en Kaschuf (et Slags Pels af Faarekind, som de russiske Bønder bruge meget) og med en Faarekinds Pels hue paa Hovedet. Hans colossale Figur med en bred Knevelsbart, hans sorte Skjæg, hans lange Haar, som hængte ned i stor Norden, og de forbittrederyn, som fore ud af

hans Dine — Alt dette gav det uventede Syn noget Forfærdeligt og Bilt, som gjorde den stakkels Asses-
 sor ganske maalløs. Inden han kunde raabe om
 Hjælp stod Manden for ham, pegede paa sin Dolk
 og sine Pistoler og lagde Fingeren bydende paa Læ-
 berne som for at befale Tavshed; dog dette behøve-
 des ikke, thi Skræk og Forbavselse havde gjort Asses-
 soren aldeles ubevægelig, hvorpaa Manden satte sig
 hos ham og sagde med en dyb men rolig Stemme:
 "Du er Trazof; Trazof, som er beordret til at
 "fængsle Kara=Ali! Vel, jeg er Kara=Ali, see ret
 "paa mig, thi Du bør dog kjende mig." Efter et
 Ophold blev han ved: "Du har nu længe nok betrag-
 " mig og jeg vil sige Dig, hvad der fører mig hid.
 "Har Du ikke her 17000 Rubler?" Disse Ord
 bragte Assessoren til Live. Han prøvede paa at
 staae op og raabe om Hjælp, men Ali greb ham
 med en Jernhaand og kastede ham til Jorden; der-
 paa kneblede han ham med et Tørklæde og bandt
 hans Hænder og Fødder, medens han med en ubes-
 gribelig Færdighed holdt ham fast. Han undersøgte
 nu Trazofs Klæder, aabnede nogle Møbler og søn-
 derbrød andre, og da han endelig havde fundet de
 17000 Rubler, kom han tilbage og sagde: "Jeg
 "kunde købe Din Tavshed med Dit Liv", — disse
 Ord ledsagede han med en truende Bevægelse med
 sin Dolk — "men jeg har hverken Agtelse eller
 "Frygt for Dig; om Din Keiser end havde saa
 "mange Soldater som der findes Stjerner paa Him-
 "len, Kara=Ali vilde dog trodse ham og som en
 "uafhængig Mand nyde sin Frihed"; derpaa tog

han Tørklædet udaf Munden paa sin Fange og ilede hurtig bort. Da Trazof var alene, kaldte han paa sine Folk og satte med Kosakkerne efter Diaveren; dog dette var forgjæves. De fandt rigtignok udenfor Byen Sporene af en Hest i Retningen mod Bjergene, men kort efter ophørte disse igjen, da paa en stenet Grund to eller tre Veie krydsede hinanden. Da Trazof var kommen tilbage til Zaraisk, undersøgte han strax alle Omstændighederne paa selve Stedet. Øren var ikke brudt op, men aabnet med en Nøgle. Dette i Forening med Alis Ord, at Trazof var i Besiddelse af 17000 Rubler, fastede en stærk Mistanke paa Tjenerne, men disse bevidnede Alle deres Uskyldighed, hvorvel alle Midler — det vil sige Vidstefslag og Bastonnade — bleve anvendte for at fremkalde en Tilstaaelse.

Som det siden viste sig af Forhørene havde Ali i lang Tid holdt Trazof for Død og var ofte hos ham i de fire Maaneder, da Eftersøgelserne varede. Ved en saadan Leilighed havde Næsseforen selv i en Kro fortalt i Alis Nærværelse, at han havde 17000 Rubler hos sig, og kunde derfor blot tilskrive sig selv den hele Historie. Kara-Ali omtaler ham stedse med den dybeste Foragt: "Jeg spottede denne Kryster", siger han tilsidst, "men jeg maa sande Ordsproget: "foragt ikke Ormen, den kan gjøre dig Skade!" Trazof har nu faaet Fyldestgjørelse og vi skylde hinanden ikke noget; jeg er langt fra at nære "noget Had til ham". Denne Foragt blev Alis Død, thi den 1te November var Trazof paa Markedet i Psansh, da han fik Die paa to Mand,

flødte som Escheremisser¹⁾, der drev omkring paa Markedet. I den ene gjenkjendte han Ali, hvis Træk havde præget sig altfor dybt i hans Hukommelse til at han skulde have glemte dem; uden at spille et Dieblig lod han dem omringe af sine ti Kosakker. Der begyndte nu en frygtelig Kamp. Folket tog Flugten uden at yde nogen virksom Bistand, og begge Høverne forsvarede sig rasende med deres Yataganer. En Kosak blev dræbt og tre Andre saarede, men endelig lykkedes det at faae fat paa Kara-Ali. Fortvivlet kastede han sin Yatagan bort, da han saae at al Modstand var unyttig, og raabte: "Gud vilde det! Dræb mig, bevogt mig, gjør hvad "Du vil, jeg er besejret af Skjæbnen!" Han vendte sig nu til sin Ledsager, der ikke var bleven angrebet af saa Mange og derfor endnu kjæmpede, og sagde til ham: "Musrum, red Dig, jeg udnævner Dig "til Khan for Troppen!" og da Kosakkerne svarede med et Hurraraab, søiede han til: "hvis Du bukter "under maa Din Tunge være tavs som Stenen!" Heldigviis overgav Musrum sig nu, og de bleve begge kneblede. I Fængslet iagttog de den dybeste Tavshed, og intet Middel var istand til at fravryste dem en Tilstaaelse. Endelig lod Musrum paa Vinbænken de Ord falde: "Søg paa Kyrymal (Vjerget Kyrym) og I vil finde Mustapha-Iblis's (Djævelen Mustapha's) Hule."

¹⁾ Et Folketraad, der beboer dette halv asiatiske Gouvernement.

Assesjoren, der under den foregaaende Kamp klogeligen havde holdt sig tilbage, da han ikke var tjent med at fornye sit Bekjendskab med Allis kraftige Arm, tog 200 Soldater og de 50 Kosakker og marscherede til Bjerget. Da han kom til den Sti, som førte derop, stillede han Kosakkerne og 100 Soldater rundt omkring og marscherede med de øvrige 100 Mand opad den smalle Sti, som førte til Hulen. Neppe havde de tilbagelagt nogle Skridt før de afskare en Mand Tilbageveien; snart hørte de et Skud og næsten i samme Dieblif en vel vedligeholdt Ild. Tre Soldater faldt og adskillige bleve saarede, men Marschen blev derved ikke standset, og i mindre end en Time havde de naaet Hulen. Ilden ophørte nu pludselig. En stor, tung Steen tillukkede Indgangen; de toge den bort og trængte med fældet Bajonet ind i Mørket. Djævelhulen var aldeles forladt. Foran Ilden fandt de heelt tillavede Levnetsmidler, men ikke noget levende Væsen var blevet tilbage i den underjordiske Bolig. De lyttede og hørte som op af Jorden den dumpe Gjenlyd af Hestetrampen og Skrig. Allerede begyndte Soldaterne at frygte, da de troede at det var med Aander, de førte Krig, men til al Lykke opdagede de en Udgang, som førte til den modsatte Side; den gik fraa nedad, udvidede sig efterhaanden, og snart trængte Dagslyset ind, saa at de kunde see Hestenes Spoor. Endelig kom de ned til Foden af Bjerget, hvor de fandt Kosakkerne med fire let saarede Røvere og et Fruentimmer, der ligesom hine havde prøvet paa at undkomme til Høj. De undersøgte Hulen, men fandt kun Waaben, for:

skjellige Dragter, kostbare Klædninger og Levnetsmidler; derimod fandt de ingen Penge, og da de spurgte Høverne om hvor Skatten laae, svarede disse eenstemmig: "Kun Khanen og Gud veed hvor Pengene ere."

Fangerne bleve førte til Zaraisk og Ali underrettet om Expeditionens Udfald, hvorpaa han bad om at faae sin elskede Fazry at see, det var den sidste Naade han forlangte. Assessoren lovede ham dette, naar han vilde tilstaae hvor Skatten laae skjult, men end ikke ved dette Middel kunde den hjerteløse Jurist faae Ali til at gjøre nogen Tilstaaelse; han rystede blot paa Hovedet og sagde: "Guds Villie skee!" og da ingen videre Oplysninger vare at bringe tilveie, blev Ali overgivet til den omtalte Commission.

Forhørene vare endte, og Dommen faldt den 24de December 1837. Kara-Ali skulde have 100, hver af de fire Andre 25 Slag Knut og Alle for Livstid arbeide i de siberiske Bjergværker. Fazry blev frikjendt og overgivet til sine Paarørende, men efterat Dommen var fuldbyrdet paa Ali, gif hun fra Forstanden, og dette blev snart til fuldkomment Banvid.

Den 4de Januar 1838 var Kobilitzåen, en Slags Pinebænk, der ogsaa benyttes ved Knutstraffen, stillet frem paa det store Torv i Kasan. Det var ikke blot Stadens og Omegnens Beboere, som nysgjerrig trængte sig sammen paa den store Plads, men endog mange Folkefærd langt inde fra Bjergene vare tilstæde, og Alle stirrede de paa Skafottet, hvorpaa Bøddelen

stod med sin Knute, understøttet af tre Medhjælpere af den uærlige Klasse, som kaldes Hundedræbere (hitzel). Klokkeren 10 om Formiddagen bleve de 6 Dømte førte frem, medens man overalt kun hørte den ængstelige og utaalmodige Mumlen, som altid gaaer forud for et tragisk Skuespil, hvor en stor Mennekkemasse er forsamlet.

Først traadte Kara-Alli frem med en fast Holdning, et stolt Blik og sikkert Skridt. Da Bøddelen havde klædt ham af, lod han sig uden at forandre en Mine, uden at sige et Ord, binde paa den skjæbnesvangre Blok, og snart begyndte Bøddelen at slaae ham med den frygtelige Knute, som bestaaer af en Læderrem, der forneden ender sig i en skarp Jernkrog. Alli udstødte ikke et Skrig, ikke et Suk, medens Bøddelen kun standjede for at drikke store Glas Brændeviin. Hundrede Slag talte Mængden, som ordentlig blev forfærdet over en saa unaturlig Ufølsomhed; derpaa blev Alli løst, men Bøddelen holdt kun et Lig i sine Hænder: Røveren havde udaandet. Nu fik hver af de 5 Medskyldige 25 Slag, uden at Noget af dem udstødte en Klage, ligesom om de vare ansporede ved deres Høvdings Exempel; med sønderrevne Legemer bleve de bragte paa Hospitalet og efter Helbredelsen førte til Nertschinsk til Regjerings Bjergværker.

Saaledes endte Kara-Alli sin Løbebane. Under søgelse i Djævlhulen førte ikke til noget Resultat, men Assessor Trazof blev for sin Jver belønnet med St. Anna Ordenen.

En Expedition imod en Stamme af Tsjerkesjerne (Circassierne).¹⁾

(Af et Diebidne.)

Forinden vi fortælle efterstaaende Episode af Russernes Krig med de kaukasiske Bjergbeboere ansee vi det for rigtigst at forudstikke nogle korte Bemærkninger over Krigsstuepladsen og de tidligere Begivenheder, som foranledigede den evige Række af gjensidige Plyndringer og Udælggelsestog, hvori denne Krig bestaaer, idet vi forbeholde os at komme tilbage til dette interessante Parti af vor Tids Historie, naar rigere og klarere Kilder tillade os en mere omfattende og flersidig Behandling.

Under de kaukasiske Lande indbefatter man Landtungen mellem det sorte og caspiske Hav, saaledes kaldet efter Bjergkjæden Kaukasus, som i en Længde af omtrent 150 Mile gjennemskjærer Landet i Retningen fra Nordvest til Sydøst, fra Anapa ved det sorte til Halvoen Abscheron ved det caspiske Hav, fra hvilken Hovedryg Forgreninger af forskjellig Brede løbe ud til begge Sider. Medens denne Bjergkjæde i enkelte Toppe naaer langt over Sneegrændsen²⁾, danner dens lavere Grene Dale med den yppigste Vegetation, hvor Vliinranken og de ædleste Sydfrugter trives fortræffeligt, ligesom ogsaa de store Sletter, som fra Bjergets Fod strække sig paa hiin Side Kubánfloden, afgive en særdeles frugtbar, men formedelt Beboernes tildeels nomadiske Levemaade og ringe Cultur maadeligt dyrket Jordbund. Storrelsen af disse Lande angives høist forskjelligt, hvilket deels har sin Grund i at kun den

¹⁾ Brans Miscellen.

²⁾ Det høieste Punkt turde vel være Elbrus i den nordvestlige Deel; den blev førstegang bestiget 1529 af en fra Peterborg udsendt videnskabelig Expedition, og dens Høide angives til 16,800 engelske Fod.

mindste Deel ¹⁾ er af Russerne bragt under ordentlige Forvaltningsformer, og det egentlige kaukasiske Bjergland, som udgjør den langt overveiende Deel, endnu kun er lidet bekjendt, — og deels i den Omstændighed, at de forskjellige Reisende under deres Angivelser have indbefattet Mere eller Mindre af de øvrige russiske Besiddelser i Asien, navnlig af det astrachanske Rige og de syd for det kaspiske Hav fra Persien erobrede Provindser. Her ville vi nærmest indskrænke os til Bjerglandet og dets frigeriske Beboere, som i Forsvaret af deres vilde Uafhængighed endnu stedse byde det mægtige Rusland Spidsen.

Alle udspringe de af een Folkered, den for sin Skjønhed og Kraft berømte kaukasiske Race, — maaskee med Undtagelse af Osseterne, hvis Udvortes rober en fra de Øvrige afvigende Oprindelse, — men de dele sig i en utallig Mængde i Sprog og Sæder forskjellige Stammer, som Klaproth i sin *Tableau de Caucase* henfører under 7 Folk: Tscherkesser og Abascher paa den vestlige Side af Kaukasus, saaledes at Abascherne holde sig nærmest til Bjergene, og Tscherkesserne mere nordvestligt ned til Kubán; Osseter i Midten paa den egentlige Bjergryg; Kister (Mitschkis eller, som de ogsaa kaldes efter den betydeligste Stamme, Tschetschenzer) og Lesghier paa Østtiden af Kaukasus op til Terek; tyrkiske eller turkomanniske Stammer langs Bredden af det kaspiske Hav, og endelig nogle georgiske Stammer i de sydlige Bjerge ²⁾. Hele Befolkningen

¹⁾ Den russiske Provinds Kaukasien begrænses af Kosakernes Land, det sorte og kaspiske Hav, samt det kaukasiske Bjergland, hvorfra den tildeels stiles ved Floderne Kubán og Terek; den udgjør 2600 Kvadratomile med omtrent 150,000 Indbyggere af kosakisk og tartarisk Herkomst, og i den liggende Stæderne Stavropol, det russiske Gouvernements Sæde, og Kiskjár ved Terek, fra hvilken sidste Stad Hoved-Communicationen med Tiflis udgaaer.

²⁾ Det maa herved bemærkes, at Russerne almindeligen kalde alle Landene ved Kaukasus Cirkassien, og Beboerne Tscherkesser (Cirkassier), rimeligviis fordi denne Stamme giver dem meest at bestille ved sine Streiftog over Kubán.

angives vel af russiske Forfattere kun til 1 Million, men det synes langt rimeligere at antage de engelske Angivelser til 4 Millioner, da man ellers end mindre kan forklare sig deres kjække Kamp imod den russiske Overmagt. Som ovenfor bemærket dele de opgivne 7 Folk sig atter i utallige mindre Stammer, som tale tildeels meget afvigende Dialekter, men Alle ligne de hinanden i deres nomadiske Forfatning og Leve- maade, og i det vilde Mod, hvormed de forsøgte deres Uafhængighed, endstjøndt deres materielle Interesser sandsynligviis vilde vinde ved det russiske Herredømme. Som de fleste Nomadefolk regjeres de af Fyrster og Eldste, drive kun lidet Agerbrug og leve af Dvæg- drift og Røverier. Flere Spor tyde hen paa, at de tidligere have staaet paa et høiere Culturtrin: saaledes findes næsten overalt i Kaukasus Ruinerne af christne Kirker, endstjøndt denne Religion nu hos de allerfleste Stammer er aldeles fortrængt af den mahomedanske; ligesom man ogsaa har opdaget Bøger, oversatte fra det arabiske i det lesghiske Sprog, men ved de uafslut- lige Krige i de sidste Aarhundreder, deels imod Tyrker, Perser og Russer, deels mellem Stammerne indbyrdes, ere de bragte til deres nuværende forvildede Tilstand.

Man kan vist med Føie vove den Paastand, at de egentlige Bjergstammer aldrig have været fuldkom- men underkastede. De asiatiske Erobrere, Dschengis- khan og Timur, have vel tiltvunget sig en Gjennem- gang til Forasiens rige Sletter, men neppe fundet det Umagen værd at udøve noget umiddelbart Herredømme over disse fattige Folk. Timuridernes Efterfølgere som Herstere over Bestasien, Tyrkerne, lode sig nøie med at omvende dem til Islam, og saaledes forenede ved fælleds Religion at bruge dem som nyttige Forbundne og som et Værn imod Fjender fra Norden, ligesom ogsaa den Omstændighed, at man nu kun finder tyr- kiske Stammer paa det flade Land langs med den syd- vestlige Side af det caspiske Hav, noksom tyder paa at de aldrig have sat sig fast i selve Bjerglandet. Under disse Herstere blev Herredømmet altsaa kun nominelt,

og Beboernes egentlige Liv og Selvstændighed angrebet; først da de kom i Collision med europæiske Nationer, nemlig med deres Naboer Russerne, og disse vilde, og for deres Planers Skuld nødvendigviis maatte, paa-
 tvinge dem europæiske Former, blev Kampen alvorlig, for disse Folkeslag en Kamp paa Liv og Død.

Allerede 1554, da Russerne erobrede Astrachan fra Tartarerne, kom de i Berørelse med de kaukasiske Folkestammer, hvorefter Mogle paa den nordlige Side af Terek underkastede sig Russerne, formodentlig fordi de solte sig for svage til at modstaae deres fælleds Fjender, Tartarerne. Senere søgte Russerne at sætte sig fast paa den anden Side af Terek, i det de benyttede sig af indbyrdes Uenigheder mellem Stammerne og knyttede Forbindelser med de Christne, navnlig med Georgierne, men de indvortes Ureligheder i Rusland i det 17de Aarhundrede sersaarsagede at disse Planer ingen Fremgang havde, saa meget mindre som netop paa den Tid Schach Abbas havde hævet Persien af dets ferrige Alsmagt, og ved atter at fratage Tyrkerne Kyststrækningen Vest for det kaspiske Hav blev en farlig Nabo for Russerne. Peter den Store fattede den geniale Idee, atter at lede den indiske Handel paa den gamle Landvei gennem Persien og derfra over Kaukasus gennem Rusland, og Persiens daværende Alsmagt frembød en gunstig Leilighed til at bemægtige sig Provindserne Dagestan, Ghilan, Masanderan og Astrabad, eller den hele vestlige og sydlige Kyst af det kaspiske Hav, som ogsaa formelig blev afstaaet af Persien 1727, hvorefter han agtede fra alle Sider at indeslutte og overvælde de egentlige kaukasiske Lande. Denne Plan tilintetgjordes vel ved hans Død; imidlertid havde han dog gjort et væsentligt Skridt til at sætte sig fast ved det kaspiske Hav, saavel ved hine Grebninger som ved at begynde den kaukasiske Linie, en Militaircorden til Beskyttelse for de sydlige russiske Provindser imod Bjergbeboernes Indfald.

Til denne Indretning, som senere uddannedes efter større Maalestok og gav den første Idee til Mili-

taircolonier, lagde Peter Grunden idet han tillod de grebeniste Kosakker, som tidligere vare forjagede fra Rusland til Bjerglandene, hvor de imidlertid ikke havde kunnet holde sig med Bjergstammerne, at vende tilbage og nedsætte sig i 5 Stanikaer (Landsbyer) langs den nordlige Bred af Terek imod at de forsvarede Grændsen. Ligeledes anlagde han paa den sydlige Side af Terek Fæstningen Helligkors for at sikke sig Overgangen over denne Flod som var nødvendig til Forfølgelsen af hans videre Planer. Peter den Stores nærmeste Efterfølgere formaede ikke at opfatte hans store Ideer, og allerede 10 Aar efter hans Død vare de fra Persien erobrede Lande rømmede saavel som Alt, hvad der laa paa hiin Side Terek, og den nordligste Arm af sidstnævnte Flod blev bestemt til Grændse. Først Catharina den 2den optog atter Peter den Stores omfattende Planer med Hensyn til de kaukasiske Lande. Efterat hun ved at fordrive Tartarchanen paa Krimm og jage de talrige Stammer af Nogaiier og Kalmuiker, som opholdt sig paa Sydruslands uhyre Stepper, tilbage over Ural og Volga, havde sikret sit Riges Grændser imod Syd og Sydvest, henvendte hun sin Opmærksomhed paa Tscherkeserne, som havde udvidet sig betydelig paa denne Side af Kubán henad Ukraine til, og drev dem efterhaanden tilbage over Kubán. For at sikke Grændsen blev nu den af Peter den Store paabegyndte kaukasiske Linie fastsat imod Vest ved bestandig at anlægge Skandser og Stanikaer og besætte disse med nogaiske, volgaiske og saparogiske Kosakker, og i Aaret 1800 var den hele Linie færdig fra det caspiske til det sorte Hav, idet man ved at holde sig bag ved Terek og Kubán havde benyttet det naturlige Værn, som disse Floder frembode¹⁾. Geor-

¹⁾ Denne Militaircordon er anlagt efter følgende Plan. Nærmest den yderste Grændse ere ved hver 5te Verste opstillede Bagtposter af 10 Kosakker, af hvilke bestandig En staaer paa Udkig paa et ved hver Post opreist Træstillads, hvorfra han kan oversee Omegnen. Saasnart denne Skildvagt mærker en fjendtlig Bevægelse, antænder han et Blus, hvorpaa de nærboende Kosakker samle sig

gjen gav sig i Aaret 1785 under russisk Ektyts og blev 1799 efter Persernes frugtesløse Forsøg paa at tage det tilbage formelig forenet med Rusland, saa det allerede derfor maatte være vigtigt for dette Rige, over Kaukasus at aabne sig en umiddelbar Forbindelse med denne Provinds, da Søveien over det kaspiske Hav er farlig, og Landveien langs Havet over Derbent vilde medføre en betydelig Omvei, ligesom den dog heller ikke kunde være sikker, saalænge Bjergbeboerne ikke vare undertynne. Vel blev i Aaret 1785 en Vei anlagt gennem Bjergene af Paul Potemkin, en Slægtning af den bekjendte Først Potemkin, og til dens Beskyttelse Fæstningen Vladikavkas (Kaukasus's Betvinger) bygget, men dette har ikke ført til det haabede Resultat, saa at man ikke kan passere den uden meget betydelig Militair Eskorte, slet ikke at tale om de Hindringer, Naturen ved Gletschere og Laviner lægger i Veien. Overhovedet synes Ruslands Stilling til Bjergfolkene ikke at have forbedret sig væsentlig siden Catharina den 2dens Tid, da bestandig den samme Krigstilstand vedvarer paa den sydlige Side af Militairlinien, og man endnu ikke er istand til at afholde de fjendtlige Stammer fra undertiden at bryde ind over Grændserne. Ost for Kaukasus kjæmpede Lesghier og Tschetschener tappert imod Russerne i Disses Krige med Perserne, og 1812 sevede endog Lesghierne ved Manavi at angribe en russisk Armee paa 8000 Mand, hvoraf den største Deel blev nedslaaet. I Freden til Gulistan 1813 afsted vel Persien foruden Provindserne Syd for Kaukasus al sin Rettighed over Landene mellem det kaspiske og sorte Hav, men ligesaalidt som

paa de bestemte Foreningspunkter, ligesom Colonisterne derved undrettes om den truende Fare. I nogen Afstand bag disse Bagtrostier ligge Stanika'erne eller de befæstede Kosakbyer og længere tilbage igjen de indvandrede Colonisters og de underkastede Stammers Landsbyer. Alle disse Foranstaltninger tyde hen paa den Frygt, man har for Tscherkessernes og andre Bjergstammers Indfald, og da de endnu den Dag i Dag blive vedligeholdte paa samme Maade, behøves der intet klarere Beviis for at Bjergenes Beboere endnu ikke ere betvungne.

Perferne nogenſinde havde udøvet noget egentligt Herredomme over Bjergrammerne, ligesaa lidet vilde diſſe nu taale dette af Ruſland, og i den ſidſte perſiſke Krig ſtode Leſghierne atter under Raaben under Anførelſe af en religiøs Sværmer Khafi-Mullah, ſom det forſt efter betydelige Anſtrængelſer og ikke ringe Tab lykkedes den ruſſiſke General Vermoloff at betvinge. Smidlertid have dog Ruſkerne vundet ſaameget, at de ved at være i Beſiddelſe af det flade Land øſt og ſyd for Leſghierne have afſkaaret diſſe Forbindelſen med Perferne, ſom tidligere altid beſeldede leſghiſke Krigere.

Paa den nordlige og veſtlige Side af Kaukaſus herſtede ikke ſtorre Rolighed, og begge Bredder af Kubánfloden vare og ere endnu beſtandig Skuepladsen for gjensidige Overfald og Plyndringer. Tſcherkeſerne og Abaſſerne havde tidligere her et vigtigt Støttepunkt i den lille Fæſtning Anapa, ſom Tyrkerne holdt beſat paa den aſiatiſke Side af det ſorte Hav og hvorfra de underſtøttede dem ved at overlade dem Krigsfornodenheder og kjøbe de ruſſiſke Fanger, ſamt opflammede dem ved at hiſſende fanatiſke Religionslærere, ſom om muligt forøgede deres Had til Ruſkerne.

I Krigen med Tyrkerne erobrede Ruſkerne Anapa i Maret 1828, og ſøgte ved at anlægge Skandſer langs med Kysten ogſaa fra denne Side at afſkjære Tſcherkeſerne Tilførelſe af Fornodenheder, navnlig af Salt, ſom de ſavnede ſiden Udgangen til en paa den nordlige Side af Kubán liggende Saltsøe var dem ſpærret. Senere have Ruſkerne underkaſtet Kysten en formelig Blokade, hvis Retmæſſighed ſom bekjendt blev meget omtviftet i England, uden at dog de ruſſiſke Krydſere formedelſt Farvandets Vanſteligheder ganſke kunne hindre de tyrkiſke og tſcherkeſiſke Roerbaade i at ſnutte igjennem. Nattet Tſcherkeſerne ſaaledes paa alle Sider ere indſluttede og reducerede til deres egne Hjælpekilder, fortsætter dette kjække lille Folk dog Kampen paa ſin Viis, idet enhver Leilighed benyttes, ſom frembyder ſig til at overfalde og plyndre de ruſſiſke Grændſeboer. Ruſkerne paa deres Side gjøre atter

Gjengjæld uden Hensyn til om Staden rammer Fjernærmerne, hvilket Princip synes uretsfærdigt mod et Folk, der som Tsjerkesserne ikke er forbundet ved sociale Bånd, og saaledes er denne Krig udartet til et Plyndrings- og Udelæggelses-System, der nødvendigvis maa gjøre Folkene til et sandt Rovervak. At Bjergstammerne uagtet deres Tapperhed og de Fordele, som Localiteteterne frembode, tilsidst maa bukke under for Overmagten, synes saa meget mere rimeligt, da en Forening mellem de forskjellige Stammer neppe nogensinde kan komme istand og nu desuden vanskeliggjøres ved de mange adspredte Skandser, som Russerne have anlagt imellem dem.

I Midten af September Maaned 1836 ankom jeg med Capitain Albrandt til Fæstningen Protshnoj-Okop¹⁾ ved Kubán. General Saff²⁾ var fraværende.

¹⁾ Protshnoj-Okop (den faste Jordvold) ligger paa den sydlige Bred af Kubán, og er General Saff's Hoved-
 kvarter. Dens Afstand fra Stauropol, Hovedstaden i Giskaukassen og Gouverneuren General Wilhelminoffs Residens, udgjør omtrent 50 til 60 Verster.

²⁾ General Saff, en rask Mand i de Fyrtretyve, er af Fødsel en Lislænder og udleder sin Herkomst gjennem en Sidelinie fra Wallenstein. I hans hele Væsen skal han have Meget tilfældes med denne, og er ligesom han født til Kriger. Hans Officerer og Soldater ynde ham for hans Retfærdighed og forgode ham næsten for hans Tapperhed. Enhver, som talte om ham, yttrede sig med den største Enthusiasme. Frivillig deler han med sine Soldater alle Anstrængelser og Besværligheder, som en Krig af dette Slags fører med sig. Man maa ikke undre sig over, at Saff taler saa meget Tydsk, da han selv, som alle Indvaanere i de tre østersøiske Pro-

Han var draget til den hyide Flod, *belaja zetschka* (omtrent 200 Verster fra *Protchnoj*, og Skuepladsen for to tidligere Seire over de røveriske *Abascher*), for at tage Repressalier over *Tscherkesserne* for et Indbrud paa vore Grændser. Overhovedet er den hele Krig langs Grændselinien deels Forsvarskrig og deels Gjengjældelseskrig; i det mindste kan man efter at have bibragt dem et dygtigt Smæk gjøre Regning paa nogle Maaneders Rolighed. — Vi kunde med Føie først vente Generalen tilbage om 14 Dage, da han pludselig som falden fra Skyerne stod iblandt os. ”I ere just komne tilpas, mine Herrer! der holdes en *Sobranie* i Bjergene, og vi ville faae fuldt op at bestille. Jeg har skyndt mig at banke *Abascherne*¹⁾ dygtigt af, har ladet Tropperne blive der,

vindser *Esth= Lif=* og *Kurland*, gjerne kalder sig en *Tydsker* og virkelig ogsaa har bevaret sin oprindelige tydske Natur. Mange af hans Officerer ere ligeledes fra hine Provindser, og derfor er det tydske Sprog hos ham det fortroligere *Omgangsprog*. *Bjergfolkene* frygte ham meget, og hans *Nærværelse* er alene istand til at holde dem i *Tomme*. De kalde ham *Generalissimus* over alle *Russiske, Tcherkesiske* og *Mogaiske* Tropper.

¹⁾ *Abascherne* (sædvanligen kaldede *Abdescher*) ere tilligemed *Katochadscherne, Schabsugerne* og *Ubycherne* *Russlands* og overhovedet *Christendommens* heftigste Fjender. Disse fire *Folketrag* beboe en for *Europæerne* endnu ganske ubekjendt Deel af Landet vest for *Kaukasus*, umiddelbar ved det *Sorte Hav*, fra *Kuban* indtil Grændsen af *Abchazien* (som aldeles urigtigen over hele *Europa* benævnes *Abazien*), og ere saaledes fordeelte, at umiddelbart ved *Kuban* boe vestlig *Katochadscherne* (60,000 Hoveder) og

og haaber at komme ud af det med den herværende Reserve!" En Sobranie kaldes her enhver Sammenrottelse af Bjergfolkene, som har til Formaal efter betænksomt at have overlagt Hvor og Naar at styrte som et Uveir over den svagest bevogrede Stanitza, at røve og myrde, og med Lynets Fart igjen at forsvinde i Bjergene med Byttet og Fangerne. Blodeden (at holde sammen i Liv og Død) bliver derpaa aflagt, og Gud naade da den ulykkelige Stanitza, som ikke er paa sin Post. — Abascherne, som vidste at Generalen var saa langt borte, havde regnet paa hans Fraværelse og drømte ikke om, at han strax med en ubegribelig Hurtighed vilde ile hid og allerede havde truffet de nødvendige Foranstaltninger til at trække Tropper sammen.

Kuban udspringer paa den vestlige Skraaning af Elbrus og løber omtrent 100 Verster som en vildt brusende og rivende Strøm mellem uhyre Klippemas-

stligt Schabsugerne (200,000 Hoveder), hvilke Sidste ogsaa udbrede sig imod Syd fra Katochadscherne ved det Sorte Hav til henimod Abjcherne. Disse beboe Landet indtil Sagri, en Grændsebefæstning i Abchastien, og bestaae af 19,000 Hoveder. Abascherne endelig boe øst for Schabsugerne og Abjcherne, fra hvem de adskilles ved Hovedkæden af Kaukasus, som her tager sin Begyndelse. De tælle 160,000 Hoveder og ere altsaa næst efter Schabsugerne den stærkeste Stamme af Tscherkesserne (Circassierne), en Benævnelse, som Russerne tillægge alle Mohamedanske Folkeslag fra det Sorte Hav indtil Terek. I Sæder og Sprog ere de forresten temmelig forskjellige, saa at General Saß er nødsaget til at have Tolke af alle disse forskellige Folkestammer.

fer i nordlig Retning gjennem de os hengivne Karatschái'ers Land ¹⁾, forbi den saakaldte Steen:Bro, hvor vore første Bagtposter staae. Langs med begge Bredder lade de steile og høie, ubestigelige Klipper knap Plads tilovers for en smal Stie, og til Flodbredden føre paa begge Sider flere Bjergpas, som selv med en svag Besætning gjøre Overgangen næsten umulig, endog for en overlegen Magt. — Omtrent 50 Verster fra Kamenni:Most (Steen:Broen) træder Kubán ved Fæstningen Chumara ind i en smilende Dal, hvor den bliver noget bredere, og synes at udhvile sig efter sin vilde Tummel. Efterat have optaget i sit Skjød 4 Floder, Tiberdá, store og lille Selentschúf og Urup, antager den atter et muntre Løb og vender sig omtrent 100 Verster fra Chumara imod Nordvest; ved Fæstningen Protshnoi:Okop — hvor den for Tscherkesserne frygtelige General Sáf som en Ørn boer paa den høie Klippe, — danner den flere Øer, faaer 80 Verster længere borte ved Stanitza'en Temischberg et aldeles vestligt Løb, og udgyder sig endeligen i det Asowske Hav. Naar man paa det nordvestlige Løb affætter en Linie, som deler den Vinkel, der dannes ved Flodens nordlige og vestlige Retning, i to lige Dele, og dernæst forlænger denne Linie 50 Verster, erholder man nøiagtigen det

1) Karatschái'erne boe vest for Elbrus og bleve i Aaret 1828 undertvungne af General Emanuel. Paa samme Tid affendte Videnskaberne Akademie i Petersburg de Herrer Kupfer, Meyer og Menetries, for at slutte sig til dette Tog og anstille naturvidenskabelige Undersøgelser, især over Elbrus, det høieste Punkt i Kaukasus.

Punkt, hvor Fæstningen Vosnesjensk ligger, hvorhen Saz nu begav sig, for her i lige Afstand fra alle truede Punkter at holde Tsjerkesserne i Schach. Langs med den hele Kuban Cordon — som almindeligviis blot benævnes Linien — vare allerede affendte Zeduli¹⁾, for at Alt kunde være paa sin Post. — Næsten hver Time ankom til Vosnesjensk Speidere, som med Livsfare maatte snige sig ind i selve Forsamlingen, og bragte Saz Efterretninger. Forsamlingerne holdes kun om Natten og hvergang paa et nyt Sted, for ikke at udsætte sig for at overrumples og opsnappes i Bjergene af Saz's Næstcommanderende, Oberst Roth, thi de drømte ikke om at han selv, som tidligere havde spillet dem dette Puds, var saa nær. Forsamlingen var 2000 Mand stærk, og bestod fornemmeligen af Abascher, frafaldne Kabardiner²⁾ og Schabjager. Endelig kom da den Efterretning, at de havde besluttet at overfalde Stanisza'en Batalpaschinsk (25 Werster nedefor Chumara), af de 2000 havde 1200 svoret Blodeden, Fyrsterne iblandt dem havde vasket deres Heste i varmt Vand og isørt sig deres bedste Vaaben og prægtige Klæder, og Alt skulde i næste Nat bryde op under Anførsel af Abascher-Helten Ali-Charpis og hans Søn, to svorne

1) Zeduli kaldes Løbeskrivelser, som i Hast sendes til alle Posterne, naar Overfald ere at befrygte.

2) Ved Besættelsen af det store og lille Kabardie flygtede mange Fyrster med deres Folk imod Vest for at undgaae det russiske Herredomme. Tøvrigt ere de Fleste allerede nu fredelig stemte og forlange deres Land tilbage.

Dødsfjender af Musjerne, hvoraf Faderen allerede var bleven gammel og graa i Kampen mod os. — Saz havde nu Valget: han kunde enten spærre dem Veien og holde dem udenfor vore Grændser, men da vilde de efter al Sandsynlighed ikke optage den Handske, som den frygtelige Saz, hvem de ligefrem kalde Schaitan (Djævel — Trolldmand), tilkastede dem, og snarere adsprede sig og opsatte Toget til en gunstiger Tid, men hermed kunde vi slet ikke være tjente, da vi tvertimod burde opbyde Alt, for at tvinge dem til Kamp og gjøre dem kjede af at komme igjen; — eller, hvad der ogsaa blev besluttet, lade dem passere forbi og i Forveien skrive til Oberst Zehn, som stod i Nærheden af Batalpaschinsk med 2 Batailloner Infanterie og 500 Kosakker, at han skulde modtage Banden tilbørligt, at Generalen var lige i Nakken paa dem og paa første Larmtegn ved et Kanonskud vilde tilkjendegive sin Ankomst; saaledes bleve de bragte mellem en dobbelt Ild, og da kunde den prise sig lykkelig, som af de 1200 kom levende derfra. I ethvert Tilfælde skulde Zehn ved at kalde Karatschai'erne under Baaben affkjære dem den eneste Wei, af hvilken de kunde undkomme.

Strax efter Solens Nedgang tiltraadte Saz med 800 Kosakker, 2 Compagnier Jægere og 6 lette Kanoner Marschen til Bjergene, for saasnart man fandt deres Spor at følge dem lige i Hælene til Kubán. Vi maatte gennemstreife Landet næsten til det høieste Punkt, hvor Floden Labá tæt ved Achmet (det hvide Bjerg) gennem en Masse af Klippeblokke baner sig Wei ned fra Bjergene. Bred som en herlig

Landevei laae her de Tolvhundredes Spoor for os i det nedtraadte mandshøie Græs eller i den frisk opvoksende Jord: over Bjerg og Dal, gjennem Moradser og Strømme, gjennem Bjergpas og Skove, i den yppigste og rigeste Natur, som ofte uvilkaarligen aflokkede os Dalboere et Glædes og Beundrings Udbrud, vare de uopholdeligen trængte frem, og vi bag efter i Gilmarsch i 3 Dage og 2 Nætter. Af Gidsstederne, hvorved de havde hvilet, kunde vi beregne at vi stedse kom dem nærmere, og den sidste Nat fandt vi dem neppe slukkede ved vor Ankomst. Indtil da syntes de bestandigen at være marscherede uden stor Hast, sorgløse og uden alle Forsigtighedsregler; det var dem nemlig fremfor Alt om at gjøre, at skaae deres Heste for Tilbagemarschen, og dette gav os den største Overvægt, da vi kunde regne paa at træffe 500 friske Kosakheste ved Kuban.

Da ophørte pludselig — ikke Sporet, men ethvert Tegn paa Hvileplads. Saa blev betænkelig og ansporede os til endnu større Hurtighed: Infanteriet samt Pakhestene vare allerede tidligere blevene tilbage, da de ikke kunde følge vor Gilmarsch. — Tskerkeserne angribe aldrig et Sted strax, men indrette sig stedse saaledes, at de henimod Midnat ankomme i Nærheden af den til Plyndring udsæte Stanitza, for at kunne lade deres Heste udhvile sig om Natten: ved Daggrye styrte de sig da med et græsseligt Hyl over Boeligerne. — Da vi vidste dette, nærmede vi os kun med den yderste Forsigtighed Kuban ved Batalpaschinsk. — Hvor stor var vor Forbauselse, da Sporet bseiede af til Høire, førte lige paa flo:

den, og ikke lod os nogen Tvivl tilbage om, at de, sandsynligviis underrettede om Forsølgelsen, havde sat over Kubán! Nu kom ogsaa Kosakkerne med det Budskab, at de omtrent 800 Mand stærke — de 400 havde vel efterhaanden affpredt sig, for ikke at falde i Hænderne paa os — i en sluttet Skare med en Fane i Midten havde sat over Floden lige tæt ved Stanitza'en. Herfra vare vel et Par Kanonkugler sendte efter dem, men de havde uden at lade sig vildlede deraf fortsat deres Marsch i stærkt Skridt ind i Landet henimod Suurbadene ved Kislowodsk¹⁾. — Vore Heste kunde ikke mere gaae frem. Stolende ganske paa Oberst Zahn ansaae Generalen dem nu for at være saa godt som indesluttede i en Musfælde, og der blev saaledes ikke Andet tilbage for ham, end at besætte hele Strækningen op til Kamenni:Most, og roligere at oppebie, gennem hvilket af de mange Bjergpas de vilde blive drevne i Hænderne paa os, da vi efter de Obersten givne Befalinger maatte antage, at ingen anden Tilbagevei stod dem aaben. — Alt er stille, intet Skud at høre den øvrige Dag; saaledes gaaer ogsaa Natten hen; vore udsendte Speidere komme ikke tilbage; Bagtposter blive udsatte 10 Verster ovenfor den oftnævnte Bro. Endnu bestandig intet Skud at høre, ingen Fjende at see. Da komme pludselig i rasende Galop vor tro Kabar:

¹⁾ Kislowodsk ligger paa Grændsen af Kabardiet, omtrent 30 Verster fra Pátigorß, hvor de berømte Kaukasiske Bade findes, til hvilke ogsaa dette horer. Navnet Kislowodsk er en ordret Oversættelse af Suurvand.

dinersyrste, Dschimbulat Atashukin og Generalens Yndling, Abadsinersyrsten Mahomet Girei Loof. Døde styrte begges Heste paa Stedet, og bedækkede med Sved trække Syrsterne med vilde Blik den mørke General tilside. Nu see vi, hvorledes hans Dine begynde vildt at funkle; uden at fortrække en Mine, men bleg som et Lig vikler han den lange, lyse Knebelsbart omkring Fingrene og slaaer sig skaldende med den flade Haand paa Hosten (hos ham et Tegn paa det høieste Raserie). — Men let var ogsaa til at blive rasende over! — Grebne af panisk Skræk havde nemlig Tscherkesserne, som ikke kunde begribe, hvem det vel var, der gif dem saa haardt paa Klingen, opgivet deres Plan paa Batalpaschinsk, og vare uden at unde sig et Diebligs Hvide dragne 100 Berster videre, siger og skriver Hundrede Berster eller 15 Tydske Mile, hvor de, forseilede af Oberst Zahn, som ikke havde tænkt herpaa, kastede sig over en skjodesløs bevogtet Post ved Kislowodsk. Efter en lille Skjærmydsel bortfjernede de sig med 5 Fanger og 20 erobrede Heste, som de strax sendte forud, og vendte nu ganske magelig hjemad gjennem Karatschai'ernes Land, da disse af en utilgivelig Forsømmelighed endnu ikke vare blevene underrettede om Toget. Karatschai'erne, som vare adspredte paa Markerne, kunde ikke samle sig betimeligen nok for at spærre dem Gjennemgangen, hvilket i et Land, hvor kun en smal Sti slynger sig op imellem Klipperne, havde været en let Sag blot med 50 eller 100 Mand. — Saaledes havde de da gjort Alt dette ustraffet, og det var saameget værre, da Sligt naturligviis maatte

gjøre dem endnu dristigere. Til ingen Nytte skulde vi altsaa have udholdt alle Marschens Strabadser. Og fremfor Alt betænke man Generalens Ansvar, thi ham vilde man upaatvivleligen ved fjernt fra Skuepladsen at betragte Sagen meer eller mindre give Skylden!

Imidlertid vare endnu 200 os hengivne Tscherkesser, Beslencejefzer, Timorgoier, Nogaiier og Kabardiner stødte til os. — Under alt Dette sad Saks maalløs; endeligen springer han op og spørger sine Tscherkesservenner, om det endnu var muligt at indhente Flygtningerne. Efter lang Raadslagning hedder det: "Abasecherne have anstrengt deres Heste umaa: deligt, og maa nu passere en særdeles besværlig Bei, idet de hvert Dieblik opholdes af Klippestykker, Afgrunde og Bjergstrømme; det er selvfølgelig ikke muligt, at Hestene kunne komme hurtig fremad; maaskee de ogsaa, stolende paa deres Sikkerhed, give sig god Tid." Endskjøndt de nu vare næsten en heel Dagsreise forud, troede Atashukin dog at det var muligt, om ikke at indhente dem, saa dog paa en jevnere Bei at komme dem i Forkjøbet og affkjære dem; kun maatte man rigtignok skynde sig meget. Ved disse Ord betragtede han vore udmattede Heste og rystede tvivlende paa Hovedet. "Og om jeg blot naaer dem med Eders 200 Mand, skulde de ikke ustraffede vende tilbage! Marsch!" — Nu skulde man see hvad en Gilmarsch under Saks Commando vil sige, naar det gjælder! Vi maatte sætte over de 4 ovennævnte Floder, i Mørke klavre op af steile Fjeldstier og stige ned i Afgrunde, hvorhen

Hestene ikke kunde komme anderledes end ved at glide ned paa Bagdelen; men Klokken 5 om Morgenen vare vi rigtig paa det Sted, som vore Førere forsikkrede, Abasecherne maatte drage forbi, ifald de ikke allerede havde passeret det. I Hast blev nu den omliggende Strækning undersøgt, og Søs slog en vild Latter op — intet Spoer var at see.¹⁾ Tæt sammenpakkede i en Huulvei laae vi under Burkerne²⁾ og sov som Stene næsten til Klokken 9. Nu bleve alle Mand vækkede, thi hvert Minut kunde vi vente at see dem komme over Bjergene.

Foran os laae Bjergryggen, fra hvilken de skulde stige ned til os, til Høire og Venstre to Pas, som løb næsten i parallel Retning, med Bjerget imellem sig. Pludselig hed det idit! (de komme). Med ad Bjergets sneedækkede Top snoede sig en sort Stribe som en Slange. Ved dette Syn kryber Enhver af os

¹⁾ Man maa betænke, at Skuepladsen her er et Land uden Beie, og at desaaarsag den med rypigt Grønt bedækkede Jordbund øieblikkelig viser, om mange Mennesker ere dragne over den.

²⁾ Burker kaldes man tattede Filtkapper, som alle kankasiske Folkstammer bruge. De beskytte fortræffelig imod Vind og Veir, da ikke en Draabe Vand kan trænge igjennem dem. Den Maade, hvorpaa disse Krigere om Natten leire sig under aaben Himmel, er ganske eiedommelig. En Deel af Burkerne blive spredte paa Jorden, medens Resten bruges som Tapper, og Enhver lægger sig med Hovedet i den Andens Skjød, saa at de danne en Kred. Da saadanne Tog ofte foretages om Vinteren, er dette Leie fortrinlig godt, idet man gjensidig varmer hinanden.

til sin Hest, spænder uden at reise sig Sadelgjorden fast, prøver om den skarpt slebne Schaschka¹⁾ og den spidse Dolk gaae med Lethed ud af Skeden. De vare endnu omtrent 3 Berster fjernede fra os, da vi bemærkede, at der maatte være forefaldet Noget iblandt dem: de havde gjort Holdt, og syntes at være ubestemte. Snart bleve vi revne ud af denne Uvished ved vor Førers Udraab: "Vi ere opdagede!" Deres Falkesine havde udspeidet vort Smuthul! Nu havde de kun Balget, enten at kaste sig i et af Passene, tage os i Flanken, og saaledes maaskee dog at undkomme, eller ligesfrem at hugge sig igjennem. Her maa jeg imidlertid først sige Dem, at af 800 Kosaker vare kun 350, af 200 Infanterister kun 60, og af 6 Kanoner kun en Eneste fulgt med Generalen. Alle de Dvrige havde man maattet lade blive langt tilbage. Disse Tropper tilligemed de 200 troe Tscherkesser skulde nu bekjæmpe en Fjende paa 800 Mand, som Fortvivlelsen drev til det Yderste. Men en overrasket Fjende er allerede halv overvunden, og i Tscherkessersproget har man jo paa Ordet Kanon kun den Oversættelse: "tusind Mand!" Førend Abasecherne kunde tage en Beslutning, havde Saks allerede anordnet følgende Angrebsplan: 100 Chaperske Kosaker under den grusiske (georgiske) Fyrste Mainucka Arbelian tilligemed de 100 Tscherkesser under vor Pristaff (Opsynsmand) over de fredelige Bjergstammer, Veneroffky, og Major Musfa Tagán,

1) Schaschka er næsten hos alle Bjergstammer den almindelige Benævnelse paa Sabel.

en født Tscherkesser, skulde besætte Passet til Høire, Oberst Roth med de 200 Kubanske Kosacker Passet til Venstre, medens Generalen selv med Kanonen og de øvrige Kosacker, hver med en Infanterist bag paa Hesten, rykkede lige imod Fjenden. Alt skulde søge at udfylde saa megen Plads som mulig, for at skjule vort ringe Antal. Med flappe Tøiler ilede Enhver til sin anviste Bestemmelse. Et overordentlig skjønt, men for Abascherne just ikke behageligt Syn var det, da tre Detaschementer pludseligt brøde frem af den tilsyneladende lille Fordybning for at omringe dem. Vi vare med Generalen endnu ikke komne den halve Wei op, da Abascherne som et Lyn kastede sig over de forenede Tscherkesser og Kosacker, thi i et Nu forsvandt de til Høire for os, og strax derpaa faldt de første Skud. Vi gjorde nu ogsaa en Bevægelse til Høire, og mødte her et herligt Skuespil. Veneroffsky og de to Andre vare paa deres fortrinlige Heste langt foran de Øvrige: omtrent 15 Abascher i Pandserkjorter galopperede dem i Møde. De stode sammen, og i et Par Minuter see vi ikke Andet end Støv og Krudtdamp; denne spreder sig medens vi komme nærmere, og af Stimmen komme hine Tre os i Møde, men tilfods, da Hestene vare skudte. Arbelian havde 5 ganske lette Skudskaar, deraf et i Siden, Veneroffsky 9, hvoraf 4 havde truffet ham temmelig alvorligt, men dog uden Fare, og Musfa Tagán ikke et Eneste! Ved vore Tscherkessers Angreb adspreder strax Abascherne's første Linie sig, og alle de Øvrige blive synlige, tilfods med et Knæ paa Jorden og Flinterne anlagte paa

Gaster. Bore springe ligeledes strax af Hestene, og nu blev Skydningen almindelig. Da kom endelig de Kubanske frem med Roth og Capitainerne Carantschejeff og Albrandt i Spidsen, og tvang Abascherne til at trække sig tilbage, for ikke at faae dem i Ryggen. Stikkende deres runde Peltsværks Huer i Beltet ¹⁾ foer de Kubanske Kosacker som et Lyn ned af Skrænten, — Roth, Albrandt og Carantschejeff ²⁾ langt foran — kastede sig strax af Hestene, og indtog den dem tilkommende Uresplads, at fægte i den forreste Række. Til Høire Klippe optaarnet paa Klippe i Form af Terrasser, til Venstre de steile Bredder af Bjergstrømmen Kassunt, som baner sig Vei gjennem det stedse snevrere Pas, i Baggrunden endelig Elbrus, hvis iisdækkede Tinde kneiser over alt det Dvrigt. Saa havde imidlertid bemægtiget sig en Høi til Venstre, opplattet sin Kanon der og hindrede nu ved Kardætser Abascherne's bageste Rækker

¹⁾ Liniekosackerne have samme Dragt som Tscherkesserne: for nu i Fagtingerne at kunne skjelnes fra disse, aftage de Huerne og vise deres haarbevorede Tøser, da Tscherkesserne nemlig rage Hovederne.

²⁾ Carantschejeff, en Mand af meget høi Vært og dertil en utrættelig Tobakbryger, søgte under denne halvbrækkende Galop med Kroppen bøiet langt forover at tænde sin Cigar. Det lykkedes ham omtrent 50 Skridt foran den fjendelige Tirailleurljæde; nu først stak han sit Fyrstøi i Sidelommen, og trak Schascha'en af Skeden. Endstjændt vi vare vante til denne tappre Officeers Phlegma, aftvang dog den comiske Contrast, som han dannede med sine vildt fremstormende Kosacker, os en hjertelig Latter, som ikke forbausede Fjenden lidet.

i kraftigen at understøtte deres kjæmpende Brødre. Medensfor Kanonen commanderede Albrandt en Blænskerkjæde, som tog Fjenden i Flanken, og her frembød sig for Enhver, som ikke kjendte denne Maade at føre Krig paa, et ganske besynderligt Skuespil. Omtrent 40 Par Kosakker stode overfor et lige Antal Abascher, thi Flere tillod ikke Passet's ringe Brede at opstille. Efter hver Salve fæste begge Partier sig ned i det høie Græs, lade deres Geværer idet de tillige krybe fremad, indtil de, naar de igjen springe op, ikke befinde sig længere end i det Høieste 30 Skridt fra hinanden. Hædetfor nu strax at skyde lægger Enhver blot an paa sin Gjenbo, og søger at forlede ham til det første Skud. Saaledes hengaaer vel et halvt Minut, da fyre begge Linier paa samme Tid, de Trufne falde, og vore Kosakker styrte sig med deres electriferende Hurra henimod Fjenderne. Disse, som kun blive svagt understøttede af deres Baabenbrødre bagved, maae trække sig tilbage, og Alle falde igjen ned i Græsset.

Ligeoverfor os havde en Gruppe af fem eller sex Abascher posteret sig paa en høi Klippeblok, var ved vor Linies Fremtrykken blevet i Flanken paa os og foruroligede vore Kosakker til det Yderste. I Særdeleshed var der en høi Olding med langt sneehvidt Skjæg, i en meget rig Dragt, som næsten ved hvert Skud hjalp en af Bore over i den anden Verden. Jeg stod under Albrandts Commando, havde over det ovenfor beskrevne Skuespil i Grunden reent forglemt, at jeg ikke sad i Parterret og bivaanedede en Forestilling i Alexander-Theatret, havde hængt

min Flint over Skulderen, og var i min Distraction netop i Begreb med at klappe og raabe Bravo, da jeg pludselig blev udreven af mine Drømmerier ved min Sidemand, Cornet Kokóff's Udraab: **Podimi menjá** (Reis mig op)! Han vender sig og falder død om imellem Stenene. Fra vor Kjæde rettedes derpaa flere Skud imod hiin Gamle, som havde skudt min kjære unge Ven Kokóff. Tydelig kunde vi see, hvorledes den gamle Graaskjæg flere Gange krummede sig, at han altsaa var dygtig truffen; desuagtet lagde han endnu engang sit Gevær an, men i dette Dieblik tabte han Ligevægten, Bøssen faldt ud af Hænderne paa ham og sprang i Stykker paa Klipperne. Selv styrtede han ned fra den ene Klippe paa den anden, og, idet han endnu bestandig med overmenneskelig Kraft holdt sig opreist i Faldet, søgte han at sønderbryde sin Schaschka og kaste Pistolerne imod Stenene, saa at kun enkelte Stumper kom i Kosakernes Hænder. Endelig tabte han Besindelsen og styrtede baglænds ud over den sidste Skrænt ned blandt Kosakkerne. Under denne Scene var der imidlertid i næsten et heelt Minut ikke løsnet et Skud fra nogen af Siderne: Alle betragtede med ufravendt Blik den faldende Gamle, som Alle kjendte — det var Ali Charpis selv! Neppe var han falden ned blandt Kosakkerne, førend en Scene paafulgte, som overgaaer al Beskrivelse. Med et hylende og dem eiendommeligt Angrebsfrig, som endnu toner for mine Ører, styrte Abascherne sig, med Flinterne kastede over Skuldrene, de blanke Schaschka'er mellem Tænderne og med de opspændte Pistoler i Hænderne imod

Kosakkerne, som bestyrkede vege tilbage for Fjendernes skaldede Hoveder, da disse i Kaseriet havde tabt Huerne. Fem eller sex Abasecher gribe hylende deres faldne Helt, og de Dvrige trænge bestandig vere Tropper mere tilbage, forbi os. Da gjaldt det: *Ulbrandt sprang med et Samnoja rehjäta!* (efter mig, Børn!) op fra Klippestykkerne, og hans Blænkere kastede sig med et vidtstingrende Hurra i Ryggen paa de angribende Fjender. Kosakkerne fatte herved atter Mod og trænge fremad, og ifkun Faa af Abasecherne, som nu befandt sig imellem os, undgik Døden.

Imidlertid vare ogsaa den faldne Anførers Ledsagere paa hiin Klippefrænt alle nedskudte, og iblandt dem hans eneste Søn og dennes Atalik ¹⁾. Fra dette Dieblif var det Hele ikke Andet end en vild Flugt fra Fjendens og en ubarmhertig Nedsabling fra vor Side. Enhver Abasecher skyndte sig endnu kun at tage Saddelen af sin Hest, og dernæst med Schascha'ën eller Dolken at lemlæste den saaledes, at vi ingen Nytte skulde have af den. Nu kom det an paa at flattræ; som Katte stæge de paa alle Fire op af de steile Klipper, og Enkelte bleve endnu hentede ned af vore Skarpskytter, indtil endelig al Skyden ophørte, og Fjenderne havde samlet sig paa den høieste Bjergtop som Bepser omkring deres Anførers Lig. Mange vare imidlertid ikke blevne tilbage af dem,

1) Naar en Fyrstes Søn naaer det 6te eller 7de Aar, udsøger Faderen den Tappreste blandt sine Adelsmænd, og overgiver ham Sønnen til Opdragelse. Denne erhoder da Navnet Atalik og forlader aldrig mere sin Pleiesøn.

men ogsaa vi havde liidt meget og maatte betale Seiren med vore bedste Kosackers Liv.

Kardættskuddene havde foruroliget Abasecherne meget i Kyggen og for en stor Deel hindret dem i at tage godt Sigte, hvilken Omstændighed vi kunde takke for, at vi i Forhold til de Saaredes Antal havde saa faa Dræbte. Omgivne af flere hundrede lemlæstede Abasecherheste udhvilede vi os i 12 Timer, og droge derpaa hjem igjen uden at have nydt en Bid, thi alle Forraadene vare jo blevne tilbage. Vi fandt dem først 2 Dage efter, og havde imidlertid været nødsagede til bestandig at spænde Beltet fastere om Livet; men hvad gjorde det! Spasiba, rehjäta! (Tak, Børn!) havde Sajs tilraabt Kosackerne, og disse svaret med et jublende Radi staratsu (Vi have gjort det med Glæde!) "De Hunde komme ikke saa snart igjen!" sagde Generalen derpaa til mig, og Alt var forbi.

Den Méio og dens Beboere.¹⁾

Det franske Skib Iris's Opdagelsesreise har gjort os bekendt med en Øe i Sydhavet, som efter Skiltringen at domme maa være et sandt Paradiis. Den hedder Méio og er som en Guds Have hensaaret midt i Oceanet, et reent Canaan, som ingen Pen er

¹⁾ Blätter für litterarische Unterhaltung.

istand til at beskrive. Vegetationen er overordentlig yppig og visner aldrig; Méio er en Frugt- have, en Lystskov, hvor man ikke kan gaae i fem Minuter uden at træffe paa Skygge eller paa Vand for at forfriske sig. Vegetationen udvikler en Kraft og et Liv, som grændser til det Vidunderlige. Man træffer paa Cocosnødder af en uhyre Størrelse og paa Bananer, som veie 55 Pund, Sukkerrøret trives uden Pleie og naaer en Høide og Styrke, som i intet andet Land paa Jorden. Den Indsødte kan ikke gaae hundrede Skridt uden at finde Næring nok for hele Dagen; man behøver her blot at plukke og samle op. Træerne ere altid grønne og i fuld Pragt; Blomster, modne og umodne Frugter staae ved Siden af hinanden. Cocostræet vilde alene være tilstrækkeligt for at forsyne Indbyggerne med det Fornødne til Livets Ophold. Med dets lange Blade tække de deres Huse eller flette Kurve og Maatter deraf; paa Træet findes Intet, som man ikke veed at gjøre Brug af. Dertil er Luften reen og sund, man træffer her ikke paa hine Sværme af besværlige Insecter, som i Regelen gjøre de tropiske Lande saa utaaelige, ikke paa Slanger, Scorpioner, Tudser, Frøer, men kun paa et Slags tykke Myrer. Natterne ere forfriskende uden at være kolde, og dersom den stærke Dug ikke var, kunde man godt tilbringe Natten i det Frie, ja selv uden Klæder. Dertil er Climaet ikke meget varmere end det portugisiske. Til disse locale Forhold svarer den kraftige og elastiske Menneſkerace, som beboer Méio og synes at dele sig i tre Classer. Den ene udmærker sig ved sin Skjon-

hed og er tillige den talrigeste, da den indbefatter de tre Fjerdedele af Beboerne. Den er høi af Væxt, stærk og muskuløs, og til den har Nationen betroet Landets Forsvar, thi alle Krigerne regnes til den. Ofte gave de Franskmændene Prøver paa deres Mod. Tattoveringsystemet hersker hos dem som overhovedet hos Sydsøeinsulanerne. Deres Dine udmærke sig især, de ere store, sorte, livlige, fulde af Gld og udtrykke saa fuldkommen Sindsbevægelserne, at man kun behøver at betragte en Beboer af Méio for isørveien at vide, hvad han staaer i Begreb med at sige. De ere i høieste Grad lidenskabelige, drive Benskabet indtil Tilbedelse, Glæden indtil Galskab og Breden indtil Raserie. De franske Rejsende henvendte naturligtviis deres fuldkomneste Opmærksomhed paa Fruentimmerne, som man kunde vente sig af Jordens galanteste Folk. Qvinderne paa Méio ere, hvad den herskende Classe angaaer, endnu skjønnere end Mændene. Deres sorte eller blaae Dine ere smægtende og indbydende, for ikke at sige vellystige; desuden have de en rank Væxt og skjønne Haar, som de for det meste binde op paa Tøsen, men undertiden lade slagre, saa at de naae indtil Laarene. Naar de blive Mødre, miste de meget af deres Yndigheder. Mødrene paa Méio ere særdeles frugtbare og for det meste overordentlig stærkt byggede, ja næsten uformelige. Ligesaa yndige som disse Qvinder ere, ligesaa elskværdige ere de: i deres Nærhed tør endogsaa den Koldeste op; den naive og barnlige Livlighed, som besjæler enhver Handling og Bevægelse hos dem, er hentrivende; de forstaae at lee

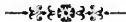
som man ellers intetsteds i Verden kan see, med en ubeskrivelig Grazie, en Blanding af Snildhed og Oprigtighed, Tilbageholdenhed og Overgivenhed, Undseelse og Noget, som driver Spot med al Undseelse. Harde disse Fruentimmer Europæerindernes Opdragelse, vilde de, som Fransmanden mene, være de meest forførelseriske i hele Verden.

Denne Mennekerace af første Klasse har en Hudfarve som hyerken er bruun eller olivensfarvet, men midt imellem begge. Méios Beboere af anden Klasse udgjøre den arbejdende Klasse; de ere store og magre, have en fremtrædende Pande og dybt liggende Dine; Qvinderne ere ikke just hæslige, men langt fra ikke saa yndige som hos den første Klasse og have som Mændene kobber- eller broncefarvet Hud. Med Hensyn til Legemets Styrke og Høide staaer denne Klasse ingenlunde tilbage for den første, ja overgaaer den endogsaa deri; kun er den mere flodset i Gangen og overhovedet ikke saa opvakt. Den tredje Klasse, den mindst talrige, bestaaer af Individier, som ikke i synderlig lang Tid synes at have beboet Den og i mange Henseender ligne Nye Hollands Kystbeboere. De ere overordentlig bevægelige, hverken smukke eller stygge, idet mindste ikke ubehagelige, da de ere fulde af Liv, derimod ere deres Qvinder i Almindelighed hæslige. Individierne af denne Klasse ere langt mørkere end de to Andre, uden derfor at henhøre til Negerracen. Idet Hele taget ere disse Beboere forstandige, ikke saa uciviliserede, som mange andre Wilde, og overordentlig arbeidsomme. Under Arbeidet synge de, og deres Melodier ere ingenlunde

ubehagelige. Ved Alt, hvad de foretog sig, viste de megen Nøiagtighed, Taalmodighed, ja selv Eftertanke og desuden en Slags Kappelyst, hvorved den Ene søgte at overgaae den Anden. Deres Sprog er fuldt af Vocaler og falder derfor behageligt i Øret; undertiden tale de langsomt, især naar de ere nedslagne, men for det meste med en overordentlig Bevægelighed, især Qvinderne, i hvis Mund Sproget har en usigelig Ynde, fornemmelig naar de bede eller kjæle. Indvaanerne paa Méio spise forresten grumme meget. En Hovding fortærede i eet Maaltid meer end sex Pund Svinekjød ¹⁾ samt en Mængde af de forskjelligste Frugter; man kan antage at en Indvaaner paa Méio spiser tre Gange saameget som den stærkeste franske Matros.

Bemærkninger om Spanien. ²⁾

En Kunstner, som i mangfoldige Retninger har gennemkrydset Spanien, efterlod i sin rige Mappe en Mængde Træk, hvoraf vi have gjort dette korte Udtog; det er egentlig især Andalusien og overhovedet Landets sydvestlige Deel, som her skildres, men man kan godt anvende det paa Folket i hele Spanien. Ordet Majo, som her saa ofte forekommer, kan ikke ret vel oversættes, ja neppe engang forklares, da det

¹⁾ Af Sviin har Den en stor Overflodighed.

²⁾ Das Ausland.

nu har faaet en saa udstrakt Betydning. I Almindelighed forstaaes derved en dygtig ung Mand, som allerede har prøvet paa mange dristige Streger, som maaskee ikke staaer sig synderlig godt med Politiet, men efter sine egne Begreber ikke har begaaet nogen æreløs Handling, thi hertil maa man paa ingen Maade regne et lille Kjøvertog, som ved en Leilighed kan falde af. Oprindelig synes denne Benævnelse især at være anvendt paa Smuglerne i det sydlige Spanien, hvis indbringende Haandtering tillod dem at gaac flædt i en broget Stads; men siden Landet hærjedes ved de Franskes Indfald og Borgerkrigen, der i Grunden siden den Tid aldrig har været fuldkommen standset, have Majo'erne faaet en langt større Vægt, og Benævnelsen har udbredt sig til Castilien. De synes at have spillet en betydelig Rolle i de fleste Guerillaer, da deres Kjendskab til Landet, deres Mod og Færdighed i at bruge deres Vaaben ofte gjorde dem frygtelige for regelmæssige Tropper, om de end maatte vige for større ordnede Masser.

En langvarig Krig, som den fra 1808 til 1814, der gjennemtrængte og saa at sige opredede Landets inderste Dyb, maatte nødvendigviis efterlade betydelige Spoer hos et Folk, som det Spanske, især ved de uophørlige Guerillaskrige. Disse Spoer yttrede sig da især i en almindelig udbredt Forkjærlighed for et omvankende Krigerliv, der vel ogsaa, naar det fjendelige Partie med fuldkommen Overvægt greb Regjeringens Tøiler, udartede til et Kjøvertog, uden at dette dog paa nogen Maade af Folkets store Masse ansaaes for at vanære Vedkommende. Ved den lig-

hedsaand, som hersker i Spanien, var det umuligt andet end at den Anseelse, hvori Majo'erne stode hos det lavere Folk, maatte have en betydelig Indflydelse paa de andre Klasser og ved den almindelige Mangel paa Omgang og store industrielle Foretagender gjøre Folket mere og mere fremmet for den borgerlige Forfatning efter vore nordeuropæiske Begreber om samme.

I Nordeuropa er en strengt reguleret Bestyrelse, der saa meget mulig afgjør Alt ved Skriverbordet, efterhaanden traadt istedetfor den tidligere Frihed; det er et Politie, der søger at forebygge Uordener, som i de forskjelligste Former omspænder Alt, og om man end ikke kan nægte, at dette System har mange Ubehageligheder, saa har det dog den Fordeel, at det strengt holder fast ved Regler og gjør den borgerlige Orden til et Slags Nødvendighed. Til et saadant System kjender man slet ikke noget i Spanien. Bestyrelsen var saa simpel, som man ikke kan tænke sig den i det øvrige Europa, og lod derved de lavere Klasser beholde en Frihed og Ubundenhed, hvorom der slet ikke kan være Tale i vore Forhold. Hvilken Bestyrtelse, hvilken Skræk, hvilken Uorden vilde der ikke opstaae hos os ved Esterretningen om, at Postkaretherne ikke kunne komme til Hovedstaden, fordi Veiene ere spærrede af omstreifende Partier, eller at de endog ere plyndrede og opbrændte, og det ikke een Gang, men flere Dage efter hinanden. Regjeringen maatte for sin egen Skyld, for ikke at miste al Afgiftelse, vieblikkelig gjøre Anstalt til at forhindre et saa forfærdeligt Uvæsen, der ville være ganske uhørt, naar der ikke stod en fjendtlig Armee i Landet. Saadanne Smaa:

ting bryder man sig ikke om i Spanien, thi det er en Hændelse, som kan indtræffe midt i den dybeste Fred, saas snart det skulde falde en omvankende Don Quirote ind at prøve sit Mod paa de Escopeteros, der gjerne som Vagt ledsage Posterne. Til saadanne Uordener er man i lang Tid saa vant, at man end ikke nu, da Borgerkrigen raser i Landet, bryder sig synderlig derom, og naar ikke just en Guerilla trænger frem indtil Hovedstadens Omgivelser, tager man sig det ikke synderlig nær, at en Post bliver borte; saa vant er man til at Landet gennemstrefes af Folk, som leve af Sadlen og Hvad der kan falde af, lystige Karle, som uheldigviis ere Røvere, men forresten ganske vakke og fikkelige Folk.

Denne Skildring passer rigtignok i Grunden kun paa den sydvestlige Deel af Spanien, dog ere lignende Anskuelser almindelige hos Folkemassen i tre Fjerdedele af Landet. Hertil kommer endnu at Spanieren lever yderst tarveligt og har saa Fornødenheder; hvad der behøves hertil kan han forskaffe sig uden synderlig Besværlighed, og lader sig derfor ikke gjerne bringe i nogen stræng Afhængighed for at opholde Livet. Ogsaa Religionsforholdene bidrage meget til at forhøje denne Friheds og Uafhængighedsaand. I andre europæiske Lande har den fornemmere og rigere Klasse efterhaanden revet sig løs fra Almuens Religionsanskuelser, og er enten gaaet over til Eiegenlydighed eller til en fjendtlig Stemning mod Christendommen, som Tilfældet var i Frankrig før Revolutionen. Hvorvel Almuen følte sig oprørt herover, maatte den dog tie, fordi den ikke kunde standse disse

Ideer, ja ikke engang Ytringen af dem; undertiden tog den ogsaa, som i Frankrig, lidt Deel i disse Fastelavnsløier, hvorfor det blev anseet at foragte og bespotte Religionen. I Spanien var dette ganske anderledes. Inquisitionen qualte paa samme Tid enhver Spire til Reformation og Irreligiositet, og gjorde tillige Massen af Folket, efter hvis Anskuelse den handlede, til sine Forbundne imod de fornemmere Classer. Herved bleve ikke blot Religionens ydre Former opretholdte med en Strænghed og Fanatismus, som man ellers intetsteds træffer paa, men de lavere Classer bødte sig heller ikke slavisk for de høiere, da de dunkelt følte at de udøvede en Magt over dem. Derfor er ogsaa i Spanien en saadan Respekt, som endnu den Dag i Dag for største Delen i England vises de høiere Classer, en reen Uting. Adelen vænnede sig til at behandle endogsaa den simpleste Spanier med Høflighed, og Almuen undgik baade at vise slavisk Kryberie og plump Bondestolthed. Geistligheden fremgik ligegodt af alle Classer og sammensmeltede derfor paa en saadan Maade med dem, at den Agtelse, der vises den, bestandig blot rettede sig efter Bedkommendes Værdighed. At den som egentlig Stand har skilt sig fra de andre Classer synes kun at være en Folge af de nyeste Tildragelser, da den igjen inddrog de som Nationalgudsfer solgte geistlige Besiddelser uden paa nogen Maade at holde Kjøberne skadesløse. Denne Fremgangsmaade synes man ogsaa i Spanien at have betragtet som mindre hæderlig, og Capitain Cook bemærker udtrykkelig i sine Skidsfer over Spanien, at

Geistligheden derved tabte meget i den offentlige Agtelse.

Ved en saadan selskabelig Tilstand bleve de franske Lighedsideer til en Uting, da deres Hovedkraft laae i et rasende Had imod alle adelige Privilegier. Saa- danne franske Anskuelse og Bestræbelser synes rigtig- nok at spøge temmelig stærkt i Nabolandet Catalonien, der er bleven rigt ved Handel og Manufacturer, og især i detses Hovedstad Barcellona, men paa det øvrige Spanien kan Virkningen heraf kun være saare ubetydelig, da Bevægelsesmidlet ved den franske Revolution her aldeles mangler.

Inquisitionens Nag har alt i Aarhundreder hvil- let paa den Deel af Nationen, som ragede frem ved Fødsel og Rigdom. Da denne derfor slet ingen Lei- lighed fik til nogen høiere aandelig Uddannelse, og kun saare liden til politisk Virksomhed, blev den lad og forfaldt til Udsvævelser. Deraf kommer det at ikke blot den høiere Adel, men overhovedet de for- nemmere Classer i Spanien fuldkommen ere at betragte som et Intet, hvad da heller Ingen nægter, og dette viser sig bedst ved alle Magthavernes Udselthed. Fol- ket er kraftigt som faa, men de høiere Classer levere ingen Fører, som forstaaer at lede det; i det Høieste træffer man paa nogle Guerillachefer som vare istand hertil, men de besidde i Almindelighed ikke den mindste politiske Dannelselse.

Den nuværende Madrider Regjering har arvet al den Udselthed, der fandtes hos de foregaaende, og vil ikke finde nogen Hjælp i et System, der er op- studset paa den ene eller den anden Maade, hvad

enten man saa kalder det oplyst Despotismus, *Estatuto real* (kongelig Statut) eller Constitutionen af 1812. De Folk, som staae ved Roret, ere kun tildeels Skyld heri, thi det nuværende spanske Regjeringssystem besidder slet ikke noget Støttepunkt. Under Carl den 4des svage Regjering var Landets Tilstand upaatvivlelig ussel nok, imidlertid gif Alting dog i den gamle Glendrian indtil de Franskes Invasion (1808), men det var blot fordi Tilskuddene fra America endnu stedse kom ind i Kasserne. Under Invasionskrigen ophørte disse og kom efter Restaurationen kun tilbage i ringe Mængde, ja kort efter standse de aldeles med Undtagelse af Indtægterne fra Cuba; nu maatte man lære i sit eget Land at søge efter tilstrækkelige Midler til at regjere, og dertil var man ikke vant. Derfor er den spanske Regjering efter Restaurationen altid i stor Forlegenhed med sine Finantsforholdsregler, og den Tid vil vist snart komme, da det er heelt forbi med dem. Mange have villet fremstille det som en Følge af Ferdinands Characterfasthed, at han ikke vilde føie sig i de store europæiske Capitalisters Fordringer, men uden videre forfaste Corteslaanene som uretmæssige; men det var kun en Følge af hans Snildhed og af Nødvendighed, thi betale kunde han ikke, og i Modsetning til de revolutionaire Corteslaan var det muligt at indgaae kongelige Laan, hvis virkelige Værdi forresten ikke var en Skilling større end de Andres. Det er her ikke vor Mening at skrive de spanske Finantsers Historie, men det vilde ikke være synderlig vanskeligt at bevise Sandsynligheden af, at alle Planer til konge-

lige Laan, til Anerkjendelse af Corteslaan o. s. v. ikke have været det Mindste andet, end Midler til paa de fremmede Creditors Bekostning at opholde Livet, om ikke fra den ene Dag til den anden, saa dog fra det ene Aar eller den ene Maaned til den anden.

Imidlertid kunde det trods alle disse Forsøg ikke godt undgaaes, at jo hele Bestyrelsesystemet kom i større og større Uorden, og at altsaa de betydelige Summer, som dog ofte kom ind, hurtigen igjen forsvandt i Malstrømmen. Uordenen blev til Regel, og Regjeringsmaskinen gik mere og mere i Stykker; den hele Madrider Regjering er i Bund og Grund saaledes forvirret og fordærvet, at den umulig længe mere kan blive paa Skuepladsen, hvem der saa har Ord for at bestyre den. Det er maaskee en stor Lykke for Spanien, at en anden Regjering danner sig under Nød og Besværlighed, og ved sin Stilling bliver tvungen til en høi Grad af Simpeltid uden al Glendrian. De Fremskridt, som Don Carlo's Sag har gjort i to Aar¹⁾, ere i Sandhed mærkværdige. For halvtredie Aar siden forsvaredes den endnu kun af enkelte Guerillahøvdinge, som for det meste vanskelige flygtende omkring, ja Don Carlos selv havde i lang Tid ikke noget blivende Sted; nu er Regjeringen organiseret, og der er opstillet en Hær, som kan maale sig med den Madridske, — og det er i Sandhed ikke lidet, naar man betænker den betydelige Understøttelse, som Regjeringen i Madrid alt i to Aar

¹⁾ Dette er skrevet 1836, da Don Carlos's Fremgang var allerstørst.

har faaet fra England og længe tillige fra Frankrig. Efter alle menneskelige Beregninger at slutte maa Prætendenten stedse styrke sig mere og mere, thi allerede nu kan man neppe sige at den physiske Overlegenhed er paa den Madridske Regjerings Side, og den moralske har aldrig været der, idetmindste ikke i de sidste Aar. Det er heller ikke lykkedes en Eneste af alle de Regjeringer i Madrid, som have afløst hinanden, at bringe en dygtig moralsk Kraft i Kampen. Man har rigtignok talt meget om det revolutionaire Element og om den Kraft, som dette endnu skulde udvikle, men derved synes man altfor meget at have ladet sig lede af franske Ideer. Had til Adelen bevæger ganske bestemt ikke Massen af det spanske Folk, Had til Geistligheden i Almindelighed ligesaa lidt, og den Omstændighed, at man har myrdet Munkene i Madrid, Barcelloga, Murcia, Valencia o. s. v. beviser ikke noget desangaaende, thi dette er altfor vensynligen enkelte hemmelige Selskabers Værk. Had imod Kongedømmet hersker der allermindst, thi der er vist ikke noget Land i Europa, hvis Grundtendens er saa royalistisk som Spaniens, og naar under den franske Intervention i Spanien (1823) Folk ivrede imod de spanske Radicale, gav man dem gjerne det Svar, at der i en spansk Liberal endda var Royalisme nok til tre franske Royalister. Imidlertid ville vi ingenlunde paastaae at saadanne Selskaber, som f. Ex. have dannet sig i Barcelloga, ere saa ganske ubetydelige naar man lader dem styrke og udbrede sig, men det er enkelte Udværter, som hverken have Rod i Folkets Character eller i Na-

tionens Forhold, og de virkelige republicanſke Beſtræbſer, ſom yttre ſig i nogle Folkeklafſer og Landſtrøg, kunne ganſke godt forliges med Kongedømmet. Imidlertid ſkal Don Carlos ſkynde ſig med at faae Buat med Regjeringen i Madrid, ellers kunde de hemmelige Selskaber i de fleſte Stæder let vore ham over Hovedet, og den værſte Krig, han fik at føre, blev da efterat han var kommen til Madrid.

Enhver ſlet organiseret, kraftløs Regjering giver Anledning til at danne hemmelige Selskaber: jo kraftløſere Spaniens Regjering blev, deſto høiere ſteeg diſſe Forbindelſers Antal og Driftighed. Dette Slags Foreninger synes overhovedet at have noget uſædvanligt Tillockende for Sydbøeren, og jo mindre Staten var iſtand til at yde Beſkyttelſe og Sikkerhed, iſær under borgerlige Uroligheder, deſto frodigere vorede diſſe hemmelige Selskaber op. Hvad Guerilla'erne ere for Bønderne paa Landet, det blive de hemmelige Foreninger for Byerne. Deres Gjøren beſtaaer mindre i aabenbar Vold end i hemmelige Rænker, og ſikkert er hele den Deel af Stædernes Beboere, ſom ikke er aldeles modløs, indviet i ſaadanne hemmelige Forbindelſer, blot med Undtagelſe af dem, der ere afgjorte Carlifter.

Hverken Guerilla'erne eller de hemmelige Selskaber synes at være ſynderlig gunſtigen ſtemte for Regjeringen, ſnareſt de Sidſte, forſaavidt nemlig Regjeringens Fremgangsmaade ſtemmer overeens med deres Planer: men den kjække, kraftige Deel af Bønderne er ſikkert i det Hele taget royaliftiſt eller carliſtiſt ſindet, thi det falder her ſammen. Raadſlaaende

Forsamlinger kunne have deres Gode i Fredstider, naar Nød og Krig ere for Døren, duer de kun lidt; herimod kan man ikke anføre det franske Nationalconvent, thi ogsaa der blev den langt overveiende Pluralitet behersket af nogle faa, dristige Folk, som toge de Andre paa Slæbetovet. Saadanne Folk har man hidindtil ikke truffet paa i Spanien, thi Ingen vil indrømme de nuværende Magthavere i Madrid, at de have fundet det rette Middel til med Kraft at bekjæmpe Borgerkrigen og skaffe deres Anskuelse en sikker Overvægt, om det saa end skulde skee med Magt. I Borgerkrige er det blot Udfaldet, det kommer an paa, og de bedste Hensigter, de snildeste Planer og de skjønneste Taler betyde ikke det Mindste, ja de vække endog Foragt og Had hos den dygtige, kraftige Deel af Befolkningen. Saaledes er Martinez de la Rosa, saaledes er Toreno falden, saaledes vil Mendizabal falde, og den guddommelige Arguelles og Calatrava ville dele hans Skjæbne¹⁾. Ingen vil nægte, at Hr. Martinez de la Rosa besad den bedste Villie, Hr. Toreno og Mendizabal Snildhed, Arguelles og Calatrava Beltalenhed; men de udrettede Intet.

Hovedgrunden hertil laae nu vel i, at de havde indsuget franske Bestyrelses- og Forfatningsideer og vilde tvinge Landet ind i det bureaukratiske Systems Nag; men dette var forvænt ved den tidligere Ubundenhed og kunde umulig takke dem derfor. En retsferdig Sultan er Regjeringsidealet for mindre dan-nede, især sydlige Nationer: de forlange Handlinger, ikke Ord, Sagen, ikke en Form. Hidtil var det

constitutionelle System i Spanien mildest talt en blot Form, mange Ord og ringe Daad; derfor maatte et saa characterstærkt Folk blive ligegyldigt derved, og denne Ligegyldighed gif ved den mindste Anledning over til Modbydelighed og Had. De dannede Klasser kunde ikke udrette Noget herimod, og man kan egentlig sige, at de høiere Stænder i Politikken som i Religionen maatte rette sig efter de lavere. Man kunde altsaa fremsætte Spørgsmaalet saaledes: Udvikler det constitutionelle System blandt de høiere Klasser en tilstrækkelig moralsk Kraft til alvorlig at imponere de lavere Stænder, saa at den kan paa tvinge dem det imod deres Villie og efterhaanden vænne dem dertil? Da de constitutionelle Ledere hidindtil have vist sig saa usle, kunde man være tilbøjelig til ligefrem at benægte dette Spørgsmaal.

Et saadant Resultat kan vel egentlig ikke forundre os, naar vi overveie den Magt, som de lavere Stænder i nogle Aarhundreder, om end uden selv at vide det, have udøvet over de høiere, den moralske Slappelse og Udselhed, hvori største Delen af de Sidste befunde sig, den Indflydelse, som et tydelig udtalt Diemeed stedse udøver paa de fleste Mennesker, og den Svaghed, som altid er en Følge af Uvisshed om, hvad det egentlig er, man vil. Kongens Navn har en uhyre Magt i Spanien; Ferdinand skadede sig og sin Sag grumme meget i Folkets Omdømme, da han underkastede sig det constitutionelle System, om det end kun skete af Forstillelse, og Cortes vidste ret godt hvad de gjorde, da de saa nøie bevogtede hans Person af Frygt for at han skulde slippe fra

dem. Udrustede med hans Navn, endstjøndt det var imod hans Villie, nedsløge de enhver Modstand i det Indre, og hvis de Franske ikke vare marscherede ind, vilde det constitutionelle System uden Tvivl have holdt sig længe nok til at slaae Nødde. Men nu staae Sagerne anderledes. Don Carlos er vel ikke noget udmærket Hoved, men synes dog ret godt at kjende den spanske Nationalcharacteer, og han udsatte sig rolig for alle Møjsommeligheder og Farer for selv at kunne træde op der, hvor kun hans personlige Nærværelse kunde udrette Noget. Hvor Meget eller hvor Lidet han selv bidrog til at organisere Stridskræfterne i Navarra kommer her ikke i Betragtning: hans egen Nærværelse er at ansee som en Gane, hvorom hans personlige Tilhængere, Constitutionens Fjender, samt Alle de, der ere misfornøiede med Regjeringen i Madrid, efterhaanden kunne samle sig. At han har beregnet dette rigtigt har Udfaldet viist.

Republicaniske Bestræbelser have viist nok viist sig i Spanien, og det endog saadanne, som ikke ere af fransk Oprindelse, men de beroe paa Localaanden i de store Stæder og enkelte Provindser. Saaledes have som bekjendt Baskerne en fuldkommen republicanisk Organisation, men denne kan langt bedre forliges med et kongeligt Herredømme, saaledes som det i Aarhundreder blev udøvet i mange spanske Provindser, end med det franske Bestyrelsesystem, som bestandig spørger i de liberale Lederes Hoved, — hvis man ellers kan kalde Folk som Lorenzo saaledes. Baskerne har det constitutionelle System allerede gjort til sine uforsonlige Fjender; der havde været en Udvei mulig,

nemlig at give de andre Provindser lignende Friheder og saaledes gjøre sig dem hengivne; derved vilde Kampen i Navarra have staaet alene og endelig være aldeles hendset. Men dette kunde umulig stemme overeens med Magthavernes Vilkaarlighed og Lyst til Systemer, og det nuværende Ministerium har allerede fældet sin egen Dom i det Program, hvori det saa afgjort udtalte sig imod alle foederalistiske Bestræbelser.

Foederalismen bliver i Almindelighed anerkjendt som det eneste System, der lover Barighed i Spanien, og det er vist ogsaa den eneste mulige Overgang fra den store Frihed, som tidligere enhver Enkelt nød, til en strengere Statsform. Spanierne ere alt for livlige Sydboere til at de uden videre godvilligen skulde underkaste sig et aldeles ubekjendt Menneske, der fra Hovedstaden blev sendt ud til dem. Derimod underkaste de sig gjerne et Localaristocratie og Localembedsmænd, langt lettere end Franskmændene, som i denne Henseende ofte vise en lav Misundelse og snarere adlyde et ganske ubekjendt Menneske end deres Naboe. Skal det lykkes at berolige Gemysterne, som ere forvildede ved den langvarige, snart hemmelige, snart aabenbare Borgerkrig, at befæste Statsforbindelsen, som er løsnet ved de hemmelige Selskaber, at føre alle de Folk tilbage til Fredens Syssler, som nu ere vante til Krig og et omstreifende Liv, samt endelig at begrunde en Tilstand, der lover No, da kan dette kun skee ved Provindsbestyrelser, der ere i Besiddelse af en vidt udstrakt Myndighed. At Regjeringen i Madrid ikke er istand dertil, har tilstrækkeligen viist sig, om Don Carlos kan det,

maa først vise sig, men skeer det ikke snart, har man al Grund til at frygte for at den eneste Tømme, der endnu holder, vil slappes mere og mere hos Almueen, og det er den Magt, som Religionen eller rettere sagt de religiøse Sædvaner udøve, — thi Moraliteten har som oftest ikke stort at bestille med denne Religion; da vil Spaniernes Kraft mere og mere udarte til Vildhed og tilsidst udvikle en Blodgjerrighed, hvorimod alle den franskes Revolutions Rædsler ville være Børneleeg.

Der gives kun to Udveie, paa hvilke Spanien kan befries fra denne frygtelige Stilling: enten maa Don Carlos snart seire, eller der maa fremstaae en Mand, som kan give Nationalaanden Ord og forene dens hele Kraft imod de Fremmede, især imod Englanderne, der alt saa længe have drevet Spil med Spanien; uden deres Mellemkomst vilde Sagen for længe siden være afgjort paa den ene eller den anden Maade. Kun Enighed kan gjøre en Ende paa den nuværende Elendighed, hvad enten det saa skeer under Kongens Faner eller ved at forbinde sig imod al fremmet Indvirkning ¹⁾).

¹⁾ Hvorvel vi ikke i alle Henseender dele den ubekjendte Forfatters Anskuelse, have vi dog ikke taget i Betænkning at optage et Stykke, der indeholder en ligesaa hyperlig som sand Skildring af det ulykkelige Spaniens Tilstand. Da Don Carlos's Stilling nu ikke mere er saa god som dengang Stykket blev skrevet, kan man ikke mere betragte ham med de samme Forhaabninger som Forfatteren har gjort, men Landets Tilstand er forresten som den var, og der er vist ingen Tvivl om at den ikke kan forandre sig, saalænge de Fremmede nære Krigen med Dropper og Penge; kunde dette forste ophøre vilde Landet nok faae Ro, thi de stridende Parter enedes vel, om ikke af anden Grund saa dog fordi de ere lige fjede af Krigen.

Præsten i Urlev.

Sidste Vinter foretog jeg med offentlig Understøttelse en videnskabelig Reise i Endeel af Veile Amt, og haaber i dette eller Begyndelsen af næste Aar at kunne forelægge Publicum Resultaterne af mine Undersøgelser. Ved denne Leilighed stødte jeg i Urlev Præstegaard i Bjerre Herred paa en gammel Kirkebog, hvori indeholdtes nogle høist interessante Efterretninger om en derværende Præst; jeg vil ikke undlade at meddele Læserne dem, da den værdige Mand vel har fortjent af Efterkommerne, at de udrive hans Minde fra Forglemmelsen. Optegnelserne ere samtidige og nedskrevne paa Latin af Hr. Anders Mortensen Veile, som i Midten af det 17de Aarhundrede var Præst i Nabosognet Hedensted, hvor Kirkebogen egentlig hører hjemme; de bære Præget af den fuldkomneste Troværdighed, hvorvel Enkelthederne, forsaavidt de angaae fjernere Steder, maaskee kunne være mindre nøiagtige.

Urlev ligger omtrent midtvejs mellem Veile og Hersens, en Miil øst for Landeveien, paa en Høislette, der gennemskjæres af dybe Dale eller rettere sagt Kloster, dannede paa en Tid, da Vandløbene vare langt større end Tilfældet er nuildags. Egnens største Aa, Grændsefjælllet mellem to Herreder, løber forbi Byen, men naar man saummenligner dens Vandmasse med den brede Seng, Aaen paa mange Steder har skaaret sig imellem de høie Banker, maa man forundres over at den i Tidernes Løb er skrumpet saaledes ind; thi hvad der engang har været en bred og rivende Strøm er nu kun en stor Bæk. Segnekaldet, hvortil som Anner hører Stenderup i Hatting Herred, er nu temmelig lille, men har tidligere dog været ganske anseligt, thi dengang bestod det af tre Kirker, hvoraf Anneret Dalby 1758 blev taget bort og lagt til Hedensted ¹⁾. Iøvrigt er Egnen ikke smuk, men eensfermig og temmelig bar, dog frembyde enkelte høie Bakker og dybe Kloster nogen Afveerling. Jorderne ere ikke daarlige, især i Stenderup Segn, hvorvel denne Egn net-

¹⁾ D. Atl. IV, 141.

op danner Oergangen fra Bjerre Herreds fede Seerjorde til Hatting Herreds Sandmarker, thi netop midt igjennem det Sidste gaaer en slem Sandstrækning, tidligere en bar Hede, men som dog nu efterhaanden viger for den tiltagende Cultur.

I Midten af det 17de Aarhundrede, nemlig fra 1631 til 1680, var Søren Pedersen Prip ¹⁾ Præst her i Kaldet, en Mand, som maatte gjennemgaae mange Ulykker og Gjenvordigheder; dog han lod sig aldrig derved afdrage fra hvad han meente at skyldte den sig betroede Menighed, som stedse fandt en kjærlig og trofast Fader i ham. Jylland blev i hans Levetid to Gange hjemfugt af fjendtlige Indfald, først 1644-45 af de Svenske, der ved den lange Krig i Tydskland vare blevne saa forvildede og toilesløse, som det ellers ikke var almindeligt hos dette tappre Folk; dernæst 1657-59 ligeledes af de Svenske, som dog, hvorvel de vare Fjender, opførte sig langt bedre end de Hjælpetropper, bestaaende af Østerriger, Brandenborgere, Polakker, Kosakker, ja Tyrker og Tartarer, som kom til Danmark for at drive de Svenske ud. Dette udførte de rigtignok, men frygtelig hjemfugte de Landet, og Jylland er maaskee aldrig blevet saaledes hærjet af nogen Fjende som af dette Pak, der dog kaldte sig Venner. Da Urlev ligger saa nær ved Landeveien,

¹⁾ Af dette Navn har der været en gammel, adelig Slægt her i Landet, som skal være uddød 1644 med Berghauptmand Iver Prip *), ligesom en Dame af Familien, Fru Maren Tørgens Datter Prip, døde den 2den August 1650 i den høie Alder af 101 Aar **). Slagten siges rigtignok at være uddød med Iver Prip, men desuagtet kunde Præsten meget godt høre til den, thi saadanne Beretninger grunde sig ofte paa Ubekjendtskab om andre Linier af Familierne, hvis Descendenter efterhaanden bleve forarmede og gik ned i Borger- og Bondestanden, som Tilfældet har været med mange gamle Slægter. Endnu lever i Weile en Kjøbmand Prip, men det er mig ikke bekjendt om han er i Slægt med Præsten.

*) Ud. L. r. II, 88, 89.

***) Ifølge Indskriften paa hendes Portrait, det findes i den store Møntsamling paa Gaanoe.

kan man vel med Rimelighed formode at Hr. Søren har maattet døie Meget af de toilesløse Soldater, dog herom have vi ingen andre Efterretninger end et Sagn om den sidste Krig. Der fortælles nemlig¹⁾, at da Polakkerne vare her i Landet og plyndrede alle- vegne, havde Præsten i Urley skjult en Pакke med Solvtøi og Kostbarheder i Altretet, og den undgik vir- kelig ogsaa lykkelig alle Soldaternes Eftersøgelser. Da nu Polakkerne havde forladt Egnen, vilde Præsten have den hjem igjen og sendte sin Pige ind i Kirken for at hente den. Hun fandt Pакken og lukker netop Kirkedøren op for at gaae hjem, da hun i det samme faaer Die paa en Polak, som staaer lige foran Døren. Alt undgaae ham var aldeles umuligt, men den raske Pige taber ikke Fatningen og slaaer ham med det svære Solvtøi saa eftertryffeligt i Hovedet, at han øieblikkelig styrter ned til Jorden. Heldigvis var han en enkelt Efternøler, saa det lykkedes at begrave ham paa Marken uden at hans Kammerater fik noget at vide om hans Skjæbne, som det da overhovedet den- gang var noget temmelig almindeligt, at Tyderne sloge Polakkerne ihjel hvor de traf dem i mindre Partier²⁾.

Da jeg ikke har fundet Efterretninger om, hvor- dan det gik Hr. Søren i disse urolige Tider, vil jeg meddele hans Nabe, Hr. Anders Veiles Beretninger om sine Gjenverdigheder, der dog kun angaae den første Krig: man kan vel slutte at Naboerne omtrent have døiet ligemeget ved denne Leilighed. Hr. Anders maatte med sin Familie forlade Huus og Hjem flere Gange paa længere Tid med Kone og Folk, thi Ingen turde blive tilbage ved de voldsomme Gjæsters Ankønst;

¹⁾ Mundtl. Medd.

²⁾ Sfr. Thieles Folkesagn III, 13, IV, 37; jeg er ogsaa i Besid- delse af en stor Mængde Sagn, som angaae denne Periode, hvor ofte Polakkerne omtales saavel som Tydernes Modstand. Iøvrigt maa det bemærkes at mere dannede Fortællere, Præster, Skolelærere og Andre, ofte sige Svenske hvor Almuen har sagt Polakker, og det som en Følge af at de snarere troede at skulle hense Plyntringerne til Tjender end til Venner.

i eet Aar vare de tre Gange borte, den ene Gang endog i hele 5 Uger, medens den frygtelige Vrangul huserede med sit flyvende Corps, der ved en skammelig Efterladenhed fra de danske Generalers Side uden Modstand fik Lov at ødelægge Landet. Hvad der blev tilbage i Præstegaarden blev naturligviis plyndret, og Enhver var glad ved at redde Livet, thi naar Fjenderne fik fat paa Folk, piinte de dem gjerne paa det Grusomste for at udpresse Tilstaaelse om hvor de havde skjult deres Penge. Aaret efter at Krigen endtes, 1646, udbrød en Dværgsyge med en saadan Voldsomhed, at Hr. Anders alene mistede 14 Hoveder af sin Præstegaards Besætning. Dog alle disse Ulykker ramte i alt Fald kun Penge og Gods og kunde igjen forvindes, men der ventede Hr. Søren endnu ganske anderledes Prøvelser.

I Aaret 1654 ankom til Kjøbenhavn et Skib, som havde Pesten ombord, der da ogsaa snart udbredte sig til Sjælland, Skaane og Fyen og gjorde megen Skade, især i Kjøbenhavn, hvor der af den døde 8549 Mennesker¹⁾. I Sjælland mærkede man den kun paa to Steder, nemlig i Høyen og Urlev Præstegaarde, begge i Veile Amt. Til den sidste kom den ved nogle Klæder, som Præsten fik tilsendt tilligemed de øvrige Efterladenskaber efter en Slægtning, der døde paa Kjøbenhavns Rhed ombord paa det pestbefængte Skib; man har vel affendt disse Ting forinden der endnu havde nogen Idee om, at der var Smitsot ombord.

Da Præsten i Urlev mærkede at det var en frygtelig Pest, som havde indsneget sig i hans Hjem, var hans eneste Tanke kun at bevare sine ulykkelige Sogneborn for den samme ulykkelige Skjæbne. Da der ikke var at tænke paa Lægehjælp, — thi dermed var man dengang temmelig slet forsynet paa Landet — blev han saagodt som aldeles overladt til sig selv, idet

¹⁾ Baade Aaret og Tallene anføres med stor Bestemthed, men noget Urietigt maa der dog nok være ved Beretningen, da jeg ellers intetsteds har truffet paa denne Pest, der i alt Fald neppe kan have raslet saa stærkt i Kjøbenhavn.

alle Naboer afbrøde Dvingangen med ham, ligesom han heller ikke tillod Nogen af sine Sogneborn at komme ind i Gaarden. Efterhaanden døde den ene Karl og Pige efter den anden, derpaa Præstens Kone og Børn, saa han tilsidst var ganske alene i Dødens Hus. For Sygdommen var bleven saa voldsom, havde han gjort Aftale med en Snekker i Drum, at denne skulde give Aigt paa en Banke mellem Drum og Urlev, Sommerbjerg kaldet, hvor Præsten opreiste en Flagstang, thi hvergang der behøvedes en Ligkiste skulde der vaie et Flag paa Stangen; Snekkeren bragte derpaa Kisten til Banken, hvor Præsten led den hente. Men efterhaanden som hans Følk døde bort havde han Ingen at sende, og han tog da selv en Hjulbør, hentede derpaa Ligkisten og begravede den Døde paa Kirkegaarden. Ligesom ved et Mirakel blev han slet ikke angreben af Pesten, medens Alle andre døde bort, men han blev tilbage som den eneste Efterlevende af en heel Gaards Beboere.

Sagnet lægger til at Menigheden i al denne Tid ingenlunde vilde undvære Guds Ord, men Hr. Søren vilde ikke gaae ind i Kirken af Frygt for at han i dette indesluttede Rum let kunde udbrede Smitten. Han forsamlede derfor stedse Menigheden paa Kirkegaarden, hvor han heldt sine Taler under fri Himmel, og endnu viser man den Steen, hvorfra han talte til sine Sogneborn.

Hr. Søren Pedersen Prip levede endnu i mange Aar efter denne Tid og blev meget gammel, men lige til sin Død var han saare elsket og afholdt af sin Menighed, som endnu mindes hans Velgjerninger. I den lille Kirke ligger i Dvingangen til Cheret ved de øverste Trindestole en Træplade, som man østere seer dem istedetfor Ligstene i de Jydsk Kirker, og herunder hviler Hr. Søren Prip. Hans hele udstaarne Skikkelse er vel bevaret, medens en Ligsteen saavelsem en anden Træplade ere aldeles afflidte; det er næsten som om Menigheden af Hrefrygt for den Afdøde stedse havde undgaaet at træde paa det Sted,

hvor hans Støv hviler; endnu sees tydelig hans Ansigt med det spidse Skjæg, som man brugte det paa den Tid, og Præsteskjolen med den store Pibekrave, og det var med en høi Grad af Grefrygt at jeg betragtede den gamle Søren Prips Grav, som jeg haaber endnu længe vil blive bevaret.

Danske Folkesagn.

Et Mirakel af Hellig Knud.

(Meddeelt af Provst Plesner i Slud.)

Den saakaldte Graamuur findes anvendt ved enkelte af vore gamle Landsbykirker, saaledes her i Herredet¹⁾ i den nordre og østre Muur i Raarup Kirke, samt i Taarnet paa Brigsted Kirke. Den bestaaer af en porøs Masse, som Bønderne kalde Graa²⁾, og om hvilken Muurmesterne erklære at dens Frembringelse er dem en fuldkommen Gaade. Trods sin Porøsitet er den særdeles varig, og den kan anføres som eet af de mangfoldige Beviser, — om Saadanne forresten behøves — paa at vore Forfædre ganske anderledes forstode at bygge end vi. Om Oprindelsen til denne Muur saavel som om Navnet veed jeg intet Andet at anføre end dette Sagn, som jeg gjengiver ligesom det er mig fortalt

Dengang Kong Knud³⁾ vilde bygge de første Kirker her i Landet, var han betænkt paa at gjøre

¹⁾ Bjerre Herred i Veile Amt.

²⁾ Graade, Graa, efter den jydsk Udtale Groe, isl. Groda, betyder Skum. I Moths Ordbog fra Slutningen af det 17de Aarhundrede kaldes det endnu ofte Graa*).

³⁾ Knud den Hellige var Konge i Danmark fra 1080-86 og blev dræbt i St. Albani Kirke i Odense af sine egne Undersaatter.

*) Moths Ordbog I, 308.

dem saa stærke, at de kunde staae lige saalænge som Verden staaer. Da han nu ikke kunde finde paa nogen Ting, hvormed der kunde bygges forsvarligt nok, bad han inderlig til Gud om at faae Orløsning i denne Sag, og da han havde fuldendt sin Bøn, var det ham sem om han viste, hvad han nu havde at gjøre. Han gik da ned til Stranden, og der laae paa Bredden en heel Mængde Skum eller Graa. Denne befalede han Murerne at tage, og ved hans Høllighed skete der da det Mirakel, at dette Skum strax blev saa stærkt, saa Murerne kunde bygge Kirkerne deraf; og de Kirker, som ere byggede af Graa, skal aldrig forgaae saalænge Verden staaer.

Hvorledes Fanden bliver narret.¹⁾

(Ved Samme.)

Der var i Jylland en Præst, han kunde meget mere end sit Fadersver. Engang hændte det sig at der blev sendt ham Bud, at han endelig strax maatte komme til Herremanden, for han trængte svarligen til hans Hjælp. Herremanden var en rig Mand, men for at faae denne Rigdom havde han forberet sig til Fanden, og nu var hans Tid come, og den Dnde vilde hente ham. Præsten kom netop sem han vilde reise af med ham, og han bad da om endnu at unde ham nogen Frist. Først bad han om et Aar, saa om en Maaned, om en Uge, om en Dag, men ikke engang en Time vilde Fanden tilstaae, saa forhippet var han paa sin Gangst. Der stod just paa Verdet en lille Stump Berløs, sem snart var udbrændt, og saa sagde Præsten tilsidst: "Da veed jeg Du kan da lade ham leve imens den Stump Løs varer!" Dertil svarede han ja, men strax tog Præsten Løset, blæste det ud og puttede det i Lommen; Fanden maatte da

¹⁾ Dette Sagn kan tjene til Beviis paa, hvorledes disse endnu bestandig dannes, thi Navnene ere udeladte fordi Personerne eller deres Børn endnu leve.

lade Herremanden have Fred, og denne forbedrede sig fra dette Dieblit af og blev en skikkelig Mand.

Eenlig Tornebust.

(Ved Samme.)

Man seer ofte paa Marken en eenlig Tornebust, som aldrig bliver større. Den er altid forheret, og man maa vel tage sig iagt for at komme den nær ved Nattider, thi saa kommer der et Jldhjul farende ud af Busten, og kan man ikke løbe fra det, bliver man ødet. Saadanne Buste staaer ved Engom i Hatting Herred, ved Brunde i Bjerre Herred, dog denne er nok nu taget bort, og mange flere Steder, men allesammen ere de forherede.

Kjællingen i Skjold Sogn.

(Ved Samme.)

I Skjold Sogn i Bjerre Herred er der et Sted, hvor fire Byers Markeskjal støder sammen, nemlig Bisholt, Brunde, Skjold og Stourup. Her sidder hver Aften en Kjælling og spinder, og hende maa man vel vogte sig for at komme til at see paa. Hun gjør ikke noget Ondt, men kommer Nogen til at see paa hende, skal han fare vild af Veien om han saa er nok saa godt kjendt. Saadan er det gaaet mange Folk, som hverken vare fulde eller gale, og saadan skal det gaae Enhver; men hvorfor hun sidder der, det veed Ingen.

Reisen til Himmelbjerget.

Jeg foretog mig i Juli Maaned en Reise omkring i Jylland, denne Gang især for at besee smukke og interessante Egne, skjøndt jeg efter gammel Bane ikke godt kan faae Die paa nogen Herregaard eller Kirke uden at have Lyst til at vide, hvad Mærkeligt der om dem kunde siges. Jeg vil da anmode Læseren om at følge mig fra Veile, til hvis skønne Omgivelser jeg maaskee en anden Gang kan komme tilbage, langs den nørre Landevei til Himmelbjerget, og skal efter bedste Evne være Cicerone, idet jeg gjør opmærksom paa de interessante Udsigter og mærkelige Steder, som findes i Nærheden af Veien, og saaledes paa bedste Maade søger at fordrive Læseren Tiden, medens vi — thi jeg tvivler ikke om at han jo vil efterfølge mit Exempel til næste Sommer — efterhaanden, uden selv at vide hvorledes, tilbagelægge den ene Miil efter den anden og neppe engang bemærke, at Veiene blive mere og mere sandede og Kjørseleu langsommere, indtil vi tilsidst naae Maalet. Om jeg skulde synes at være vel vidtløftig i mine Fortællinger, da maa jeg til min Undskyldning anføre, at jeg nærmest tænker mig som kjørende med Læseren,

og Veien er i og for sig selv saa kjedelig, at man er glad ved at faae Noget at vide om de omliggende Steder, selv hvis det ellers kunde synes mindre betydeligt.

Maattet det er min Hensigt denne Gang ikke at tale om Beile, koster det mig dog megen Umage at lade det være, thi Emnet er saare tiltrækkende og der er Stof nok. Jeg vil derfor i en Hast rive mig løs og blot erindre Læseren om at han foruden Byens nærmeste Omgivelser ikke maa glemme at besee Tyrøbæk, Greis Mølle med de herlige Skovpartier ved Brandtbjerg og Høigaard, samt endelig Engelsholm med den fra det Dvrige saa forskjellige Natur i Mandbøl Heide, dog den Sidste kan han ogsaa lade ligge, da vi faae nok af den paa vor Vandring. Fra Beile reise vi da ad Skanderborg Landevei, og faae snart Die paa Grundet, en Herregaard, som rigtignok ikke har synderlig anselige Bygninger men desto større Marker, hvorfor den ogsaa er ansat til 87 Tdr. Hartkorn, i denne Eng en meget betydelig Størrelse. Den tilhørte i det 16de og 17de Aarhundrede Familien Bind, og næsten i hele forrige Aarhundrede Broekdorferne, af hvilken holsteenske Slægt en Linie i flere Aarhundreder — efter Sagnet endog fra Grev Geerts Tid — har opholdt sig her i Jylland, og saa vidt jeg veed endnu er boesat i Ringkjøbing Amt. Først i dette Aarhundrede folgte Familien Grundet til Lüttichau'erne, som endnu eie den. Nu hører der til denne Gaard naturligviis intet Bøndergods, thi i Beile Amt ere alle Bønder Selveiere med Undtagelse af Beboerne i største Delen af Bjerre Herred mellem Horsens og Beile Fjord, samt

i den nordre Deel af Hatting Herred, vest for Horsens, men nu ere vi i Nørvangs Herred. Strax efter at være passeret Grundet komme vi forbi Hornstrup Kirke paa samme Side af Landeveien, nemlig paa venstre Haand. Den er blytækt og har et temmelig stort Taarn, seer altsaa ganske anselig ud. Sognet er Anner til Beile. I Kirken ligger Iver Vind til Grundet, som døde 1586, 84 Aar gammel, med sin Frue Anne Henriks Datter, som døde 1579, en ret net Ligsteen viser Stedet. Desuden ligge her adskillige andre Adelsmænd begravede, hvoraf jeg dog kun vil nævne Generalmajor Otto Frederik von Gamm til Grundet, som døde 1698 og hans Frue Kirsten Vind, der tilbragte ham Gaarden.¹⁾

Paa et meget bakket Jordsmon fortsætte vi nu Veien uden at der frembyder sig noget Mærkeligt. Til Venstre ligger Greis Kirke, og nær derved den berømte Greis Mølle med sin skønne Udsigt, men heraf kan man ikke see Noget. Paa begge Sider følge Skovstrækninger med Veien, dog temmelig langt borte, men saasnart vi naae Lindved, hvor Holstebroes Landevei gaaer af til Venstre, ophører Skoven, medens vi til Høire see Herregaarden Aggersbøl, i lang Tid Guelerne tilhørende; i Begyndelsen af forrige Aarhundrede fik den franske Familie de la Mare Gaarden, som nu tilhører Hr. Ingversen. Bygningen er simpel og opført i forrige Aarhundrede, men tidligere har der været en prægtig Bygning med et mægtigt Taarn og høit Spiir samt en Kirke eller et

¹⁾ D. Aftl. V, 979, 97.

Capel paa selve Gaarden.¹⁾ Til Venstre see vi den høitliggende²⁾ Sindbjerg Kirke med sit forunderlige spidse Taarn, der har megen Lighed med et Minaret i Østerlandene. I den lille Kirke, som er opført af hugne Qvadersteen og alt nævnes 1342,³⁾ hænger en Tavle med Inscription over Stamfaderen til Familien Hauch, der døde 1717, forfattet i temmelig svulstige Vers, som Skik og Brug var dengang, men forresten ret smuk.⁴⁾ Vi see nu ogsaa et Særsyn paa Landet i Jylland, nemlig en Beirmølle, der hører til den lille Herregaard Laage, som skjules af Banken; denne har længe været i Juelernes Eie, en Familie, som ret havde hjemme i dette Herred i det 16de og 17de Aarhundrede. Nu er Laage stærkt udparcelleret og har kun 11 Edr. Hartkorn, men tilforn var den langt større, nemlig 26 Edr. Beirmøllen er isvrigt yderst kjedsommelig, thi man kommer næsten aldrig forbi den, da dens høie Beliggenhed lader den være synlig snart en heel Time, og altid paa venstre Side.

Bed Lindved begyndte endnu i Mands Minde Heden, som strakte sig næsten en Miil indtil Ulbum, men nu er dette District efterhaanden næsten aldeles opdyrket, et Beviis paa hvorledes Culturen trænger Hederne længere og længere tilbage, kun et kort Strøg har endnu aldrig været under Ploven, dog om faae Aar er ogsaa dette forbi. Eggen bliver nu mere og

1) Ibid. pag. 992.

2) Sindbjerg Kirke ligger 360 Fod over Havet og er altsaa kun 30 Fod lavere end det højeste Punkt i Sjælland.*)

3) Ibid. pag. 979.

4) Hoffmanns Fund. IV, 732.

*) Schovs Bemærkn. ved Dilsens physisk geogr. Skort pag. 1, 3.

mere eensformig; de flade Skovløse Sletter trætte Diet uden at afbrydes af nogen Gjenstand, kun i temmelig Afstand sees Øster Snede Kirke med sin anselige blytækte Bygning. Den er af svære hugne Steen, som mangfoldige Kirker i Jylland, 64 Alen lang og opført af saa forsvarelige Stene at nogle ere $3\frac{1}{2}$ Alen høie. Det er en Korskirke, der nok har været indviet til St. Nicolaus, som man slutter af en Indskrift paa den smukke Klokke. Af hvad Aarsag den er saa meget anseligere end de fleste Landsbykirker, om Sognets usædvanlige Størrelse, over 400 Td. Hartkorn, alene er Skyld deri, skal jeg ei kunde sige. Byen skal have Navn af Kong Snio, hvis Gravhøi endnu vises, ligesom Sagnet ogsaa taler om Sølvknive og Sølvsværd, samt Runestene, der skulle være fundne i Høien, dog det er nu altsammen borte. ¹⁾ Iøvrigt viser man ogsaa ved Nørre Snede Bye i Brads Herred i Skanderborg Amt en Gravhøi over Kong Snio eller Snede, saa der vel maa have været flere af dette Navn. ²⁾

Vi see i Vester Drum og Uldum usædvanlig smukke, tildeels grundmurede Bøndergaard, der vidne om den Velstand, som især den sidste Bye ved sine anselige Enge langs Guden Aae har været istand til at erhverve, men ved Uldum Kirke er Intet at mærke, ligesaa lidt som ved Aale og Hammer Kirker imod Vest, det

¹⁾ D. Aftl. I. c. pag. 977, 78.

²⁾ Ibid. IV, 476. Betjendt er ogsaa den Kong Snio, som skal have regjeret dengang Lengobarderne drog ud af Danmark. *)

*) Peder Svob's Kjøbmandsbog pag 27.

skulde da være at Guden Aae har sit Udspring tæt ved Hammer i Nykirke Sogn, hvor en stor Vold, Dronning Margrethes Dige kaldet, forsvarer den korte Strækning, der adskiller denne Aaes Kilder fra Skjern Aae, som har sit Udløb i Ringkjøbing Fjord. Dette Dige har vel sagtens Navn efter Christoffer den 1tes Dronning Margrethe Sambiria, som af de Tydske kaldtes "schwarze Grethe" og af de Danske Margrethe Sprænghest for sin Færdighed i Ridning, thi hun kunde i sin Krig med den Slesvigske Hertug nok vente at see Fjender saa høit oppe i Jylland, hvilket derimod ikke var Tilfældet med den berømte Dronning Margrethe, Nordens Semiramis.¹⁾ Herfra Landeveien ved Uldum kunne vi altsaa see den Høideryg, som gjør Bandskjellet i Jylland, og ad hvilken den ældgamle Landevei gik igjennem Landet, thi i gamle Dage søgte man saameget muligt at undgaae Aae og Bække, da der gaves saa faa Broer og den mindste Bæk med sumpige Bredder altsaa var farlig at passere. Strax nord for Uldum kjøre vi over en Broe ind i Nim Herred i Skanderborg Amt og forlade saaledes Veile Amts med Rette saa berømte Landeveie; nu, vore Heste skal snart faae det at mærke.

Vi træffe nu snart paa venstre Haand paa Boring Bye, hvori fordum fandtes en Kirke, men da efter Reformationen saa mange smaa Kirker bleve nedlagte, ramte denne Skjæbne ogsaa Boring, dog kan man endnu see Stenene i Grunden.²⁾ Mærkeligt er det isvrigt at Bønderne overalt med saa megen

1) Penning Mag. 3^{die} Aarg. Nr. 22 pag. 314.

2) D. Atl. I. c. pag. 138.

Jver holdt paa deres Kirker, og Folketsagnet glemmer sjælden at fortælle, hvorledes Gud straffede den, som vovede først at lægge voldsom Haand paa en Kirke. Et Exempel herpaa afgiver ogsaa Boring, thi da Kirkens Eier, Claus Glambek til Rask, vilde benytte Stenene af den nedbrudte Kirke til at bygge Hvalvinger i Hverring Kirke, kunde han ikke bevæge nogen Arbejder til at flytte Stenene. Han kom da engang selv paa Jagten til dette Sted, steg af Hesten og tog endeel Stene under Armen, hvormed han da reed til Hverring Kirkegaard og kastede dem der; nu vare Folkene meget villige til at flytte Resten, som tildeels anvendtes til at forsyne denne Kirke med Hvalvinger, tildeels til at bygge hans Gaard med. Men Straffen udeblev ikke. Den Arm, hvormed Claus Glambek havde rørt ved Stenene, visnede bort og fik aldrig sin gamle Førlighed, hvorfor han ogsaa paa Ligstenen er afbildet med en hentsørret Arm; ¹⁾ han døde 1594 ²⁾ og ligger begravet i Choret i Hverring Kirke, hvor Enhver kan overbevise sig om denne Mærkelighed ved Ligstenen, som ikke tillader nogen Tvivl om at han jo virkelig har havt en visnen Arm, og der ere ovenikjøbet Mange, som paa staae, at han ingenlunde ligger roelig i sin Grav, men stundom om Natten maa ride fra Boring til Hverring, dog det har jeg aldrig seet.

Bed Boring findes en lille Sø med en Holm, hvorpaa fordum skal have staaet en Borg, men deraf findes nu intet Spor uden i Sagnet. ³⁾ Kort efter

¹⁾ Thieles Folkesagn IV. 92, D. Art. l. c.

²⁾ Ibid. l. c. pag. 157.

³⁾ Ibid. l. c. pag. 138.

see vi i Øst et Glimt af Horsens med Fjorden, men det varer ikke længe før den skjules af Skovene, der strække sig paa begge Sider af Veien; den paa venstre Side hører til Rast, en Herregaard, der strax bag ved Skoven falder os i Øie. Dens Bygning er simpel nok og opført i forrige Aarhundrede, den tidligere Bygning derimod har den alt omtalte Claus Glambek opført i det 16de Aarhundrede. Rast tilhørte i dette Aarhundrede Glambekkerne, i det 17de Familien Pax, af hvilken Christoffer Pax 1651 blev dræbt paa Rast af en Student ¹⁾ en Morgen tidlig, som Nogle fortælle i en Duel, efter Andre ved et snigmorderisk Overfald. Gaarden har i de sidste tre Aar skiftet fire Gange Eier og tilhører nu Hr. Abel. Paa den anden Side Naen ligger Bjerre, en Herregaard, som i det 17de Aarhundrede tilhørte Familien Pax, i det 18de Familien Krabbe, ²⁾ men nu er udparcelleret og eies af to Bønder. Den ligger i Brads Herred i Hale Sogn, som ved Guden Næe skilles fra Nørvangs og Nim Herreder. I samme Sogn ligger Bregenholm Mølle og en Bondegaard Bregenholm, der forðum var en Herregaard og tilhørte den berømte Marsk, Hr. Otto Krumpen til Trudsholm, som døde 1569, og Frue Anne Lykke. ³⁾

I Hverring maae vi staae af Bognen for at gaae ind i Præstens Have, thi denne Heilighed belønner sig ved saare viid Udsigt, saa at man i

¹⁾ Ibid. pag. 157.

²⁾ Ibid. pag. 497.

³⁾ Doc. i Archivet paa Mattrup.

klart Veir kan tælle nogle og tyve Kirker. Vi kunne ogsaa betragte Kirken, som er opført tildeels ved Hjælp af Troldfolk, thi en Nat havde disse opmuret dens nordre og østre Side af hugne Steen saa udmærket, at man ikke var istand til at faae det Andet ligesaa godt. ¹⁾

Paa en høi Bakke mellem to Skove ligger i Vest Herregaarden Matstrup, mere mærkelig ved sin Ælde end ved sine Bygninger, der rigtignok ere Grundmuur, men kun een Etage; den tilhørte i det 14de og 15de Aarhundrede Familien Skram, i det 16de Familien Hardenberg, i det 17de Braher og Ulfelder indtil den 1686 kom til Stamfaderen for Familien Thygeson, i hvis Eie den siden har været. Smellen Matstrup og Føuling Kirke seer man i Skoven to Bøndergaarde, Vebnersholm, hvor Familien Vebner boede i over 200 Aar, den kaldes nu utrigtig Waabensholm. ²⁾ Vest for Hverring ligger Østedbroe, hvor man over tre Broer passerer Gudens Aae og betaler Broepenge, hvilket træder i Stedet for den gamle Indretning med Broekorn, som Bønderne maatte svare til dens Vedligeholdelse; dette fandt Sted 1568, da Østedbroe med dertil hørende Broekorn blev forlehnet til Frue Anne Lykke. ³⁾ Af den store Mængde Kirker vil jeg kun nævne den nærliggende Lamdrup, som alt forekommer 1279 under Navnet Thomæthorp. ⁴⁾

¹⁾ Thieles Folkesagn l. c.

²⁾ Over disse Gaarde agter jeg med det første at give en udførligere Beskrivelse.

³⁾ Doc. i Geh. Arch. samt Arch. paa Matstrup.

⁴⁾ D. Atl. l. c. pag. 138.

Dette er den anden Høideryg, vi have truffet paa Veien fra Veile, og da den første ender ved Sindbjerg Kirke og Lindved, forunder dette os en meget viid Udsigt, imod Syd endog til de Banker, der begrændse Veile Fjord, imod Øst til Horsens ved den smukke Fjord og imod Sydøst langt ind i Bierre Herred, hvor Bjerrelide hæver sin svære Ryg høit op over alle andre Bakker, hvorpaa Eggen ellers er temmelig rig. Til begge Sider af den Høideryg, hvorpaa vi befinde os, sænker Landet sig, og Bækkene løbe af til Hansted, Bygholm og Gudens Naer, men Høideryggen strækker sig Nord efter over Nim, Underup og Østbirk indtil Mossøe, hvor den begrændser Dens sydlige Bred med bratte Skrænter. Gjennem en bar, tildeels Lyngbegroet Slette, der dog paa begge Sider indesluttet af Skov, komme vi til Nim, hvilken Kirke ikke har nogen Mærkelighed, derimod finde vi i Skoven ved Byen en Bakke, Eslund Bjerg kaldet, hvor der fordem har staaet en Herregaard med Grave og Bolde om, hvis Levninger endnu sees. Gaardens sidste Eier var en Adelsmand ved Navn Christoffer Holgersen, som har ladet bekoste Prædikestoelen i Nim Kirke. Gaarden skal være ødelagt af de Svenske og Jorderne lagte til to Gaarde i Nim. Ved Byen er endnu den Mærkelighed, at den har givet Navn til Nim Herred skjøndt den selv ligger i Tyrsting Herred, hvis Skjæl gaaer midt imellem Nim og Hverring.¹⁾ Ved Brestenbroe komme vi over Gudens Naer og maae igjen betale Broepenge,

¹⁾ Ibid. pag. 199.

dog det er ikke den eneste Mærkelighed ved Stedet, der findes ogsaa Levninger af en Kirke eller snarere et Capel, der endnu benævnes som gamle Kirkegaard, ogsaa er her en Kilde, som i ældre Tider havde Ord for Hellighed og for at kunne helbrede Syge, ¹⁾ dog nu besøges den ikke mere; rimeligviis er det den, Capellet skyldte sin Tilværelse.

Vi kjøre nu langs den venstre Bred af Guden Aae, som allerede her har en ganske anselig Vandmasse, see til Venstre Fouling og til Høire Underup Kirker, af hvilke Ingen har noget Mærkeligt ved sig, men sydsøst fra Underup Bye ligger en Banke, Ørstbjerg kaldet, hvori skal ligge begravet en Næssekonge ved Navn Ørst, hvis Grav er sat af Kampesteen paa Toppen af Banken, men imod Sædvane i Retningen fra Syd til Nord istedetfor at det pleier at være fra Øst til Vest. ²⁾ I Vorbjerg Bye ligger Vorbjerggaard, fordum en Herregaard, som tilhørte Familien Ulfeld, ³⁾ men nu beboet af Bønder. Vi ere nu først komne ind i Hedeegnen, thi hvorvel der findes anselige Skove paa begge Sider af Veien, træder Lyngen dog ogsaa frem i større Mængder, som rigtignok begynde at vige for Ploven, men dog findes i tilstrækkelig Mængde for at give os en Idee om Hede. Her ere Bønderne ikke mere Selveiere, men vi ere nu paa det forrige Matrupske Strægods, tidligere kongeligt Ryttergods, som isøvrigt de nuvæ-

¹⁾ Ibid. l. c.

²⁾ Ibid. pag. 139.

³⁾ Ibid. l. c.

rende Eiere mere og mere bestræbe sig for at forvandle til Selveiendom og saaledes blive af med disse temmelig daarlige Strækninger. Paa Bakkerne see vi undertiden en enkeltstaaende Steen, der imidlertid ikke maa antages for en Bautasteen, som let kunde skee, thi det er kun et Mærke paa, hvorlangt Kongens Wildbane strakte sig dengang her endnu var Ryttergods; derfor finde vi overalt saamange Spoer til nedlagte Herregaarde, da Kongen vilde være eneste Lodseier og ikke taalte Herregaarde i sit Distrikt. Saaledes har der ogsaa Sydost for Træden staaet en Herregaard, Rigebjerg, og en anden ved Trugelstrup i Tønning Sogn, Nordvest for Kirken; de beboedes af to Søstre, der, som man fortæller, ei kunde enes om hvem der skulde have den øverste Stool i Tønning Kirke; det gif da her som saa ofte, Jomfruen ¹⁾ paa Rigebjerg byggede sig selv en Kirke, og saaledes blev Træden Kirke til. ²⁾ Her paa høire Haand ligger Gammelstrup Bye i Tønning Sogn, hvor der 1411 laae en Herregaard, Gammelstrup Hovgaard kaldet. ³⁾ Tønning, som vi derpaa komme til, har intet Mærkeligt uden at der i Kaldet allerede i dette Aarhundrede have været to Præster, som vare ret flittige Skribenter, nemlig Bynch i Begyndelsen af Aarhundredet, som foruden Andet har beskrevet sit tidligere Sogn, Den Anholt, og Rohman, der har givet os en Reformationshistorie. Kirken der til

¹⁾ Saaledes kaldtes dengang endnu blot adelige Damer.

²⁾ D. Atl. I. c. pag. 198.

³⁾ Ibid. pag. 197.

Benstre er Gredstrup, som ikke har noget videre Mærkeligt, men Sognet er et saa fuldstændigt Hedesogn, som man kan forlange det; deri ligger en lille Svatmølle, Kjæmpesmølle kaldet, hist oppe i Nordvest ved en Bæk, som falder i Langsøe, men man kan nok ikke see den fra Veien. Det er en saare ringe Eiendom, som dog fordum har været bedre end Tilfældet nu er, thi man finder et Landsthingsvidne af 1453, "at Trovels (o: Truels) Jensen skjøder til Mariager Kloster en Gaards Eie, kaldes Kempisgaard og Kempislund i Gredstrup Sogn" ¹⁾ og af 1492 endog en Udførelsesforretning mellem Mariager og Dre (Boer) Klostre om Kempisgaards Mark og Eiendomme, ²⁾ som de begge havde Lod i. Nu findes der hverken Lund eller Skov, og Eiendommen er forsaavidt Marken angaaer næsten ikke værd at dele, men dette er et af de mangfoldige Beviser, man kunde anføre paa at enten maae disse Heder have været bedre i gamle Dage, hvortil Skovene sikkert bidroge meget, eller ogsaa have vore Forsædre forstaaet at benytte dem paa en Maade, som er os ubekjendt trods vor høiere Cultur. Jeg har engang været i denne Mølle og traf paa dens Marker en i høi Grad pittoreff Situation. Høie Lyngklædte Bakker omgave fra alle Sider den lange Søe, som med Rette bærer sit Navn, dog selv paa Toppen af de nærmeste hindredes Udsigten aldeles af endnu høiere Masser bagved, og ikke afbrødes Søens stille mørke Glade ved

¹⁾ Gl. Danske Mag. VI, 76.

²⁾ Ibid. pag. 114.

nogensomhelst Gjenstand, ligesom heller intet levende Væsen var at see undtagen nogle Hedesaar, hvis spraglede Farve og forunderlige Udseende næsten kunde oprække Tvivl om det ikke var fremmede og ubekjendte Dyr. En stor Orn svævede langsom hen over Søen, hvis roelige Bølge havde antaget en mørk Character ved at gjengive Billedet af de brune Banker. Kun langt borte imod Nordvest ved Søens yderste Ende laae en Kirke, Bryrup, der med sine hvide Mure stak forunderlig af mod den hele saa fremmede Natur, som man ellers langt snarere vilde have henlagt til Africa end til Danmark.

Ved at fortsætte Veien fra Tønning komme vi ned ad en steil Bakke og gennem Tønning Skov, hvorved der aabner sig en Udsigt gennem en lang Dal til Mossøe og Boer Ladegaards Kirke, der dog begge snart igjen forsvinde. Til Høire ligger Yding og længere borte Taaning Kirke, imod Sydøst Østbirk Kirke, som vi alt have kunnet see i Træden. Østbirk er Sognkirke til Urup, Familien Skrams Stamsæde, hvorfor ogsaa Nogle af denne berømte Slægt ligge begravede i Kirken, blandt Andre Hr. Peder Skram, Rigets Marsk og Admiral, som Historien hædrer med Tilnavnet Danmarks Dovehals for hans Tapperhed tilsøes, og som byggede Urup¹⁾. Der findes endnu en anden Begravelse for Gyldenronerne og Flere, som have eiet Urup, i sin Tid en prægtig Gaard med en trefløjet, treetages Bygning, prydet med to skjønne Taarne, hvoraf det ene havde

¹⁾ D. Atl. IV, 201.

et høit, kobbertakt Spiir; Borggaarden var omgivet med Grave, og Beliggenheden mellem en Skov og to smukke fiske-rige Søer var særdeles heldig¹⁾. Nu er dette for det meste heelt forandret: Taarnene ere borte, Bygningen er kun een Etage høi og Gravene ere fyldte. Voer Ladegaard Kirke har faaet sit Navn af en Ladegaard til Voer Kloster, som ved Klosters Medlæggelse blev forvandlet til en Bondebye. I Yding Kirke stod forud paa Prædikestoelen den Indskrift: *non bene vinosus tractabit sacra sacerdos*, der paa Dansk betyder: en drukken Præst er en daarlig Præst, hvilket vistnok er sandt, men man skulde ikke vente at see det der²⁾.

Til Venstre ligger Sønder Bisping Kirke, som vi forresten kun see et Par Glimt af, da Veien gaaer Nord efter i en Dal, som mod Vest indesluttet af en lang Skovklædt Bankeryg, mod Ost af nøgne Lyngbanker, der give Eggen et meget vildt Udseende, hvortil den fuldkomne Mangel paa Huse samt Markernes Ufrugtbarhed ikke bidrager saa lidt. Den sandede Bei følger paa venstre Side først med en Søe og siden med en lang Moserække, og dette lige Pindsmølle, hvor vi mod at erlægge Broepenge komme over en temmelig daarlig Broe, der forresten svarer til Møllen. Vi ere nu i Sønder Bisping Sogn, og dette er altfor mærkeligt, til at det kan forbigaaes med Taushed. Først maae vi da tale om de nysopdagede Runestene, som meest maae bidrage til at

¹⁾ Ibid. pag. 224.

²⁾ Resen. Atl. Dan. Ms.

gjøre Byen bekjendt. Heraf ligger den ene ved Landeveien, den anden paa Kirkegaarden, men den ene havde i længere Tid ligget i Indgangen til Kirkegaarden og er derved bleven saa afflidt, at den ikke kan læses. Den anden er derimod særdeles vel bevaret og een af de Mærkeligste, som ere til. Den er ifjor bleven læst af den dygtige unge Runolog Thorsen, der paa offentlig Bekostning reiste omkring for at undersøge de levnede Runestene, og som er den Første, der har læst denne Steens Indskrift. Den fortæller os at Tuva eller Tove lod gjøre denne Høi; hun var en Datter af Mistirer, gjorde den efter sin Moder og var Harald Gormsøn den Godes Kone¹⁾. Heraf lære vi altsaa, at Kong Harald Blaatand, — thi kun han kan menes ved Harald Gormsøn — havde en Dronning, som heed Tuve eller Tove og formodentlig var fra Benden efter det forunderlige Navn Mistirer at dømme. Iøvrigt er det især med Hensyn til det gamle danske Sprog at denne som de andre Runestene ere mærkelige, da det historiske Udbytte langt fra ikke er saa betydeligt som Sprogstudiets.

Dette er isøvrigt ikke det eneste Mærkelige i Sognet. Tæt ved Præstegaarden har der fordem

¹⁾ I den gamle danske Tunge lyder dette saaledes: Tuva löt görva kubl, Mistiris dotir oft mudur sina, kunu Haralds hins guda Gurmssunar. Om denne mærkelige Steen raader jeg isøvrigt at eftersee "Beskrivelse og Forklaring over den søndervissingske Runesteen ved Thorsen, Kbhavn. 1839", som sikkert vil interessere Enhver, der glæder sig over gamle Minder.

staaet et Jagthuus, hvori Frederik den 2^{den} har boet paa sine Jagttoure i Egnen¹⁾, hvis dette ellers interesserer Læserne. Kirken har formodentlig været indviet til den hellige Catharina og Gertrude, thi disse Damers Billeder med deres Attributer findes udskaarne paa Degnestolen²⁾. I Sognet findes tre Helligkilder, hvoraf dog ingen besøges mere; den ene ligger lige ved Landeveien, tæt ved Præstegaarden og kaldes Friis Kilde, den anden i Trund Banker, lige som den første Øst for Kirken, og den tredie vest for Uddet Bye i nogle høie Banker. Uddet kan man ikke see fra Landeveien, derimod Byens Skov, som ligger vest for Veien og Skjuler Byen. Sydøst for Uddet ligger en Høi, Kongens Høi kaldet, hvori der skal boe en Bjerremand (Trolde), som har en stor Skat: engang var der Nogle, som grov efter Manden eller vel egentlig efter hans Penge; de fik virkelig ogsaa fat paa en stor Kiste, men da i det samme den Ene saa hen til Byen, tyktes den ham at staae i lys Lue, hvorover de slap Kisten af Forfærdelse og den sank strax i Jorden³⁾. Om Uddet haves endnu et Sagn, som minder om den Tid, da disse Strækning:

¹⁾ Ibid. pag. 200.

²⁾ Den hellige Catharina afbildes med et Hjul, Gertrude med en Kirke. Det sidste Attribut tillægges iøvrigt flere Helgeninder, som have bygget Kirker, saa jeg ikke kan indestaae for at dette just er Gertrude, hvilket dog synes rimeligst.

³⁾ Lignende Sagn ere meget almindelige, jfr. Thieles Folkesagn I, 53, 112, II, 36, IV, 56. D. Atl. V, 201, VI, 634. Wolfs Enc. Reg. Dan. pag. 86.

ger hørte til Kongens Bildtbane og alle Skovene i den Grad vrimlede af Bildt, saa at en gammel Bog¹⁾ paaftaaer "at den gjennemreisende Mand det nesten gandske for en Dyrhafve maa acte og ansee". Dengang hjemsogetes ogsaa her Bøndernes Kornmarker af Kronvildt, som de nu rigtignok ikke behøve at frygte for. Herom fortælles der da, at Dyrene bleve saa mange saa Bondens Kornagre leed svarligen derunder; der vare da to Karle i Abdet, som fordristede sig til at gaae paa Jagt efter dem, men da de vidste, hvad Fare der var ved, toge de iforveien det Løfte af hinanden, at hvis Nogen af dem faldt, skulde den Anden være pligtig at lægge ham i kristen Jord. Strax kom der ni Hjorte forbi og den niende faldt for Skuddet, men da Kongens Folk fik det at høre, vare de strax rede og raabte til de to, at de skulde give sig. Det vilde de ikke og derfor faldt den Ene paa sin Gjerning, men den Anden skjød i det samme Skovrideren, saa han styrtede død til Jorden, og tog derpaa den Dræbtes Bøsse, hvormed han jog de Andre paa Flugt. Og siges der, at da de Alle havde været saa rædde at lade deres Bøsser blive paa Stedet, samlede han disse, gjorde Ild paa og lagde alle Kolberne i Ilden; da nu efterhaanden den ene gik af efter den anden, vovede Ingen at nærme sig. Krybskytten tog nu sin døde Kammerat foran sig paa Hesten og reed ad Matstrup til, og gjennem Svinedal i Matstrup Skov om ad Stigs:

¹⁾ Ar. Berntsen Daum. og Norges frugtbare Herlighed I, 139.

mølle til Hverring Kirkegaard, hvor han lagde Liget i christen Jord. Men til Straf maa han endnu hver Nat ride igjennem Svinedal og har kunns Hvile ved Svinedals Led, og Folk ræddes, naar de møde ham ved Midnatstid ¹⁾).

Naar vi fra Pinds Mølle komme op paa Banken ligger Nye Kirke lige foran os paa et høit Bjerg og seer ganske forunderlig ud, i det mindste var min første Tanke at jeg aldrig havde seet en saa forunderlig Kirke. Den er uden Taarn, fuldkommen bygt i eet og opført af røde Steen, men har for Enderne to hvide Støttestykker, der i Afstand see ud som en Tilbygning, saa det ikke er muligt at blive ret klog paa Formen, og man maa antage det for alt andet snarere end for en Kirke; dog om den vil vi endnu faae Meget at høre. Paa høire Side af Veien ligge to sammenbyggede Bøndergaard, som see daarlige nok ud: Markerne ere ikke andet end Sand, og Kornet staaer yderst slet, ja vi kunde næsten forpligte os til at gaae igjennem den Rugager uden at træde et Ax ned. For nogle Aar siden arledes her endda ret godt Korn, men nu ere de usle i høieste Grad, maaskee en Følge af uforstandig Mergling, hvorved Bønderne i disse Egne nu saa ofte udpine de mavre Sandjorder, idet de tage 10 til 12 Kjarve efter hinanden indtil Jorden ikke kan frembringe et Straae mere, thi naar de bare have Mergel, troe de at Alt er godt. Disse to usle Bøndergaard kaldes endnu Bissing Kloster og vare engang et anseligt Nonne-

¹⁾ Thiele l. c. III, 10.

kloster, som nævnes 1249, da Hertug Abel i Krigen mod sin Broder plyndrede og afbrændte den Klostersjomfruerne tilhørende Bye, Gamle Bisping, saa kun Kirken blev staaende ¹⁾). Siden forekommer det enkelte Gange og har formodentlig bestaaet indtil Reformationen, da dets Gods vel er underlagt Skanderborg Slot ligesom de andre Klosters der i Egnen. Klosteret havde en Prior til Forstander, som sees af et Document af 1411 ²⁾). Det har forresten uidentivt ligget i en Skov, thi det synes hele Egnen at have været i ældre Tid, og havde til Venstre Bæng Søe, til Høire Guden Aae og lidt længere borte Mossøe, saa denne Bopæl har været baade langt hyggeligere, smukkere og fordeeltigere end vi nu skulde mene ved at betragte dens bedrøvelige Lævninger.

Strax efter see vi til Høire den skønne, store Mossøe, som udbreder sig langt, langt imod Vst og med sin svære Vandmasse og sine høie Bredder ret gjør et imponerende Indtryk; dog hvad maa det nu ikke have været i Fortiden, da de lave Bøndergaarde, som vi der see i Bugten til Høire paa den flade Slette, vare et anseligt Kloster i en stor Skov, nemlig det berømte Cistercienserabbedie Dm eller, som Munkene gjerne kaldte det paa Latin, Cara insula (den fjære De); her lige til Høire, hvor nu den teglhængte Mølle skinner frem af Skoven, laae det gamle Kloster Boer eller Ore, som nævnes 1184, men

¹⁾ Daugaard om de danske Klosters pag. 420. Script. Reg. Dan. V, 260. D. Kfl. IV, 239.

²⁾ Daugaard l. c. D. Kfl. l. c.

viſtuok er langt ældre¹⁾; og hvad der iſær maa have hævet Udfigten, paa Bjerget foran os, hvor vort Øie nu ſtødes ved Synet af en Bygning, ſom har langt mere Lighed med et chieneſiſk eller japanſk Lyſthuus end med en chriſtelig Kirke, der laae en anſelig Korſkirke med et mægtigt Spiir, og paa Banken tæt derved en ſtor velbefæſtet Kongsgaard, ſom med ſine ſvære, mørkerøde Mure maa have afgivet et herligt Skue paa den høie Bakke. Nye var da heller ikke en Landsby, ſom nu, men en Kjøbſted, ſkjøndt den forreſten neppe nogenſinde har været meget ſtor. Naar hertil nu kommer de ſkovklædte Bakker, de yndige Søer Moſſøe og til Venſtre Saltenlange Søe, kan man nok tænke ſig hvor Egnen dengang maa have taget ſig ud, eſtersom vi endnu kalde den ſmuk, da Menneſkehaanden dog ſlet ikke har bidraget til at forſkjønne den.

Vi komme nu til Nye og tage ind i Kroen, ſom ſeer ret anſelig ud og godt kan maale ſig med endeel Gæſtgivergaarde i de mindre Kjøbſtæder. Overhovedet ſeer man ſtrar at Nye ikke er nogen almindelig Bondeby: der boer en Barbeer, en Bager, en Koffedreier og flere Haandværksfolk, og langs Byens Hovedgade er anlagt en ordentlig Vandledning, hvorved en heel Række Brønde, ſom ere lukkede med Lemme, forſynes med Vand. Udſkillige teglhængte og grundmurede Gaarde bidrage ogſaa til at give Nye Anſeelse, og diſſe ſkrive ſig fra en Gldbrand, der ſandt Sted for nogle Aar ſiden, thi eſter denne reiſte

1) Daugaard l. c.

en stor Deel af Byen sig i en langt skjønnere Skikkelse. Nye har ogsaa engang været en Kjøbsted, vel ikke synderlig stor, men dog ligesaa god som saamange Andre. Sin Opkomst skyldte Byen den berømte Sundhedskilde, St. Søren's Kilde, som trak en saa uhyre Mængde Folk til, derimod ingenlunde, som næsten alle vore ældre Historikere mene, det berømte Dm Kloster, hvorum man let overbeviser sig ved at besee Steberne, thi da der aldrig før nu har været nogen anden Broe over Gudens Aae; end ved Nye Mølle, maatte Veien fra Byen til Klosteret være næsten $1\frac{1}{2}$ Miil lang, og det følger da af sig selv at dette ikke kunde bidrage Stort til at ophjælpe Nye. ¹⁾ Derimod var St. Søren's Kilde een af de berømteste Helligkilder i Danmark og har foraarsaget en saadan Tilstrømmen af Syge og Pillegrimme, at Kirken kunde opføres af de skjænkede Gaver, og den fortjener derfor nok at vi først og fremmest aflægge den vort Besøg.

St. Søren var, saa fortælles der, en Bonde i Nye — der altsaa dengang endnu var en Landsby — og gif paa sin Mark og pløiede, da han pludselig følte en Indskydelse fra Himlen, lod Ploven staae og vandrede syd paa indtil han naaede Tølln. Her

¹⁾ Hvis der behøves flere Beviser kan det anføres, at Nye nævnes som Kjøbstad 1176*) og at Dm Kloster dengang først var stiftet for 4 Aar siden, altsaa endnu stod paa saare svage Fødder. **)

*) Suhm Hist. VII, 472.

**) Daug. I. c. pag. 410.

blev han og slog sig til den geistlige Stand, saa han tilsidst blev Biskop, og som saadan døde han i Colln¹⁾. Til ham var indviet en Kilde ved hans Fødebye Nye, som for hans Helligheds Skyld havde faaet helbredende Kraft. Den ligger lidt vest for Byen paa Skrænten af en tildeels Skovbevoret Bakke; nu seer man rigtignok kun et muddret Vandhul, hvorfra Vandet siver ned og forvandler Lyngen til Græs, men endnu i Mands Minde var Kilden omgivet med et Rækværk og besøgtes endda ikke saa ganske sjælden, især bragtes syge Børn derhen, men nu seer dette kun engang imellem. Udentviwl er Kilden især bleven besøgt paa St. Søren's Dag, som er den 23de Oct., ligesom ogsaa Byens tre Markeder vare ansatte til St. Søren's Dag, Hellig Kors Dag (Korsmisse om Høsten, 14de Sept.) og St. Boldborg Dag²⁾ (1ste Mai), hvilke Dage vel vare valgte fordi Besøget ved Kilden da var størst. Naar St. Søren's Kilde først er begyndt at komme i Anseelse kan jeg ikke sige, men alt 1176 nævnes Nye som Kjøbsted³⁾, og da har Kilden altsaa allerede været meget besøgt. At den nu ikke mere har noget Tilløb veed Sagnet meget godt at forklare, thi det kommer deraf, hedder det, at en Mand engang førte en skabet Hest til Kilden for ved dens Kraft at faae den helbredet. Dette lykkedes ham virkelig ogsaa, men fra det Dieblik at

¹⁾ Resenius l. c. Thiele l. c. II, 37, D. Atl. IV, 229.

²⁾ Ibid. l. c. pag. 230.

³⁾ Suhm's l. c.

Hesten var toet i det hellige Vand astog dets Kraft, og har nu næsten ganske ophørt.¹⁾ Inden vi forlade Kilden maa vi endnu kaste et Blik omkring os, thi hvorvel vi staae i en meget lille Dal, som trindt omkring er indesluttet af høie Banker, der tildeels ere bedækkede med Skov og Lyng, tildeels med Korn, saa gives der dog andre Mærkeligheder end Kilden, skjøndt af en ganske anden Art. Lige foran os, naar vi igjen gaae ned fra Kilden, begrændses imod Øst al Udsigt ved en meget høi og anselig Banke, som foroven frembyder en betydelig med Korn bevoret Glade. Denne Banke hedder Skovsbjerg og herpaa stod i gamle Dage et Slot eller nok snarere en Kongsgaard, hvoraf imidlertid ethvert Spoer er forsvundet, undtagen at der undertiden kan oppløies Muursteensbrokker.²⁾ Til Bolde og Grave har der ikke været Plads, men Gaarden har dog vistnok

1) Dgsaa i Sjælland var der en St. Søren's Kilde, nemlig i Holmstrup Sogn, Skippinge Herred, Holbæk Amt, hvor Kirken var indviet til Hellig Søren og et Marked blev holdt ved Kilden.*) Iøvrigt er det mærkeligt at denne Kirke skal være bygget 1492,**) saa Hellig Søren endnu har været i stor Anseelse lige til Reformationen.

2) Mundtl. Medd.: jeg vil her een Gang for alle bemærke, at naar jeg fortæller Sagn uden at citere andre Bøger, eller uden fuldkommen at stemme overeens med den citerede Kilde, saa bygger jeg paa mundtlige Meddelelser.

*) D. Att. VI, 225.

**) Dän. Bibl. II, 49.

været befæstet, thi den høie Bankes steile Sider gjorde ethvert Angreb yderst besværligt og have været ligesaa godt som kunstige Volde. Historien omtaler forresten denne Kongsgaard, saavidt jeg veed, ikke med eet Ord, saa man hverken kan sige, naar den er bygget eller naar den er ødelagt.

Jøvrigt maa man ikke troe at Skovsbjerg ikke er beboet fordi Kongsgaarden er borte. Tvertimod! Der boer endnu en Mand, som er baade mægtig og riig, men han boer inde i Bjerget, ikke ovenpaa det. Det er en Bjerremand, som der har sit Hjem, skjøndt man forresten ogsaa kan træffe ham andetsteds. Saaledes sees han ofte som en Ildstraale at flyve over til Kopperhøi eller Steilehøi, saakaldet fordi her for-
dum var et Kettersted,¹⁾ som er den enkeltstaaende Kegle hist i Sydvest, ligesom han overhovedet har sin Gang omkring i alle disse Høie. Ogsaa i andre Skikkelser lader han sig stundom see, saaledes traf nogle Folk engang i Skoven paa et Føl, som de rendte efter. Det søgte at undslippe, men da de Andre vare nær ved at indhente det, styrtede det sig i et Hul, hvor det forsvandt. Her blev da strax søgt efter det med lange Rager eller Humlestænger, men det var ikke muligt at finde Bund, og det var da let at begribe at det havde været Bjerremanden. Forresten er han ogsaa imellem ond, saaledes ligger der i Skoven et eenligt Sted, hvor alle Børnene engang vare Krøblinger, og det kom af at Bjerremanden havde forgjort dem, men da var han vel

¹⁾ Resenius I. c.

sagtens vred over at Folk saadan havde jaget ham. Paa Skovsbjerg soeler han imellem sine Penge, og de see da ud som Kul, men naar man kun fæster Od og Eg i dem, saa seer man strax at det er virkelige Penge. Dog formodentlig kan man ikke faae dette at see uden at være synsk, thi jeg prøvede paa den Maade at fæste Knivsod i et Kul, som jeg fandt paa Skovsbjerg, og dog er det endnu bestandigt et Kul, som Enhver kan overbevise sig om ved at komme til mig. Forresten er der begravet en Skat enten paa Skovsbjerg eller paa Himmelkollen (Himmelbjerget), og det en heel Kongeløsen¹⁾, men hvordan ligger har Ingen kunnet sige. Det staaer rigtignok paa en Steen paa Sønder Bissing Kirkegaard²⁾, men den har endnu aldrig Noget kunnet læse, ellers var det let at faae at vide; men nu har der ifjor været En derovre fra Kjøbenhavn og han har læst den, saa nu faaer man see om Kongen vil lade Skatten grave op.

Da vi nu have seet St. Søren's Kilde, maa vi besøge Kirken, den forstum saa berømte St. Søren i Nye. Dette var en Korskirke, 70 Skridt lang og over Korset 39 Skridt bred, som man kan see af Grundvolden. Den er opført af de bekjendte gamle Muursteen, var paa Siderne forsynet med svære Støttestykker og foroven under Taget prydet med en

¹⁾ Saameget at en Konge dermed kan indløses fra Fangenskab.

²⁾ Heraf see vi at Almuen har kjendt Runestenen længe før de Lærde fandt den.

Med smukke Forsiringer af glasserede Steen i Form af Kors, som man endnu seer paa den Deel af Bygningen, der er tilbage. Den gamle Kirke havde et meget høit Spiir, saa høit, fortælles der, at det ved sit Fald rakte hist ned til det lille røde Huns, hvor et Kjør endnu kaldes Barnekjør, fordi det nedstyrtende Spiir der dræbte et Barn. Da imidlertid Afstanden er 250 Skridt, maa det vel forstaaes saaledes, at Stenene rullede saalangt ned af den næsten hele Tiden fraa Glade, thi et saa høit Spiir kan Kirken dog ikke have baaret. Naar denne er opført vide vi ikke, men det maa være skeet tidlig, thi 1176 stod den allerede, da et stort Capel blev bygget til dens søndre Side og indviet til den hellige Birgitte paa hendes Dag (Birgittes Dag, 7de Oct. ¹). Heraf kan man da see at de forskjellige Dele ere tilbyggede efterhaanden som Kirken ved Gaver blev saa riig at den kunde bære Omkostningerne. Det nordre Capel er nok opført 1440, da Erkebisp Johannes Lapmand i Lund og hans Brødre stiftede et Helligaandskloster i Landskrone og et Capel med et Alter og en Vicarie i St. Søren i Nye. ²) Kirken har altsaa i det mindste havt tre Altene, thi i hvert Capel maa der have været eet, og endnu 1495 blev Sante Sewren i Nye betænkt i et Testament, da Holger Rosenfrands skænkede til Kirken en Ore. ³) Kirkens Herlighed er vel begyndt at aftage ved Reformationen eller maaskee

¹) Suhm I. c. Oldsager i Aarhus Stift 1623 Ms.

²) Pont. Ann. Eccl. Dan. II, 570. D. Atl. IV, 229.

³) Ibid. GL Danske Mag. V, 268.

noget senere, da Søgningen til Kilden rimeligviis formindskedes, maaskee virkelig som en Følge af den i Sagnet opbevarede Begivenhed, thi ved en saadan Leilighed er det jo som bekjendt meest Troen, det kommer an paa, og at denne maatte svækkes ved Kildens Vanhelligelse er naturligt, ligesom vi ogsaa paa andre Steder have Exempler derpaa.¹⁾ Om Byen fortælles endnu et ganske mærkeligt Sagn, nemlig at de fornemste Mænd i Beder Sogn Ring Herred i Narhuus Amt droge til Nye og vilde købe St. Laurids, men de havde ikke Penge nok til at betale ham, saa de maatte reise hjem med uforrettet Sag. Da de nu kom hjem, saae de til deres Forbavselse St. Laurids staae midt paa Alteret, og lønnede han da paa denne Maade deres Guds frygt og Tillid.²⁾ Kort før Reformationen har Nye endnu været Vidne til en vigtig Dagsdag, thi her samledes den jydskke Adels 1534 for at raadslaae om Kongevalget dengang der kom Efterretning om, at Sjenden var i Begreb med at indtage Skaane, Sjælland og Smaaøerne og Faren nu ogsaa truede Jylland. Dog denne Begivenhed maa vi betragte lidt næriere.

Den danske Konge Frederik den 1ste var død i Aaret 1533, og strax opstod der stor Uenighed om Valget af hans Efterfølger; thi Danmark var dengang et Valgrige, hvor Rigsraadet bestemte hvem der skulde være Konge, skjøndt det forresten var meget sjældent at nogen Anden end den afdøde Konges

1) Thieles Folkesagn I, 31, 32 o. fl. St.

2) Oldsager i Narhuus Stift.

ældste Søn blev valgt. Som nu paa denne Tid Intet kunde skee uden at Religionen derpaa udøvede en betydelig Indflydelse, idet Striden mellem den gamle og nye Lære altid maatte blive omtalt, saa var dette naturligviis meest Tilfældet ved Valget af en Konge og det i et Land, hvor den nye Lære allerede havde grebet mægtigen om sig. Den gamle Læres naturlige Forsvarere, Biskopperne, som Alle havde Sæde i Raadet, modsatte sig med megen Iver Valget af den afdøde Konges ældste Søn, Prinds Christian, som ifølge sin Arveret strax fulgte Faderen i Regjeringen over Hertugdømmerne Slesvig og Holsteen, men som bekjendte sig til Luthers Lære og altsaa kunde forudsættes at ville begunstige denne.

Ham ønskede derimod en stor Deel af Adelen, som deels alt vare Protestanter deels meget yndede denne Lære, hvortil isørrigt jordiske Hensyn, nemlig Begjærlighed efter Geistlighedens Rigdomme og efter at blive af med den mægtige Medbeiler, ikke bidroge saa lidet. De to andre Stænder, Borgere og Bønder, kunde her ikke komme i Betragtning, da de ikke repræsenteredes i Raadet og altsaa ikke havde nogen Stemme ved Valget. Men i en anden Henseende kom de meget i Betragtning, thi de udgjorde Fleertallet, og iblandt Borgerne havde allerede den nye Lære i den Grad grebet om sig, at næsten alle Byer vare lutherske, saa at Munke og Nonner allerede paa mange Steder vare drevne ud af deres Klostre, som enten Kongen eller en Adelsmand eller, hvad der dengang var almindeligst, Borgereskabet tilegnede sig, thi her kom det an paa, hvem der bedst kunde rive til sig. Hvad der

gjorde Rigets Stilling dobbelt farlig var at den Frihedsaand, som fulgte med Luthers Lære, udbredte sig meget hurtig i de lavere Stænder, og de gjorde ikke nogen Forskjæl paa Frihed i Troessager og i det borgerlige Samfund. Vare de nu paa engang fritagne for at lyde Pave og Bisp, saa vilde de heller ikke lyde Herremanden, ja knap nok Kongen og hans Lehnsmand. Hertil kom at Danmarks mægtige Naboer, Hansestæderne, og især dette Forbunds Hoved, Lübekkerne, vare misfornøiede med de Indskrænkninger, deres Handel i den senere Tid havde lidt, og let kunde falde paa at benytte Landets Tilstand til et Angreb. ¹⁾

Imidlertid holdtes en Rigsdag i Kjøbenhavn i Aaret 1533, men her brød Uenigheden først ret ud, thi da det var umuligt at forene sig om et Kongevalg, ansaae Geistligheden det for rigtigst at faae dette udsat indtil videre, i det Haab at naar den unge Prinds Hans blev ældre vilde det være lettere at faae ham valgt. Han var den afdøde Konges anden Søn, og de ønskede ham helst paa Thronen efter som hans Ungdom — han var kun 8 Aar gammel — gjorde det lettere at bøie ham efter deres Villie. Da nu Kongevalget blev udsat og Riget altsaa ikke havde noget Hoved blev der en vildt Mark for Partierne, og Uroelighederne begyndte allevegne. Disse fik dog først en alvorlig Character da Lübekkerne udrustede en Hær og Flaade, til hvis Anfører de valgte Grev Christoffer af Oldenborg, og dermed

¹⁾ Det Følgende er fortalt meest efter Krag og Hvitfeld.

landede han ved Skovshoved en Mil Nord for Kjøbenhavn den 23de Juni 1534, hvorpaa Greven udraabte den affatte Christian den 2^{den} til Konge og i hans Navn opfordrede alle Undersaatter til at forene sig med ham. Hans Fremgang var rivende. Alt før hans Ankomst havde Borgerne i Malmø begyndt Opstanden og fanget den derværende Lehnsmænd saavel som flere Adelsmænd. Nu gik først Sjælland over og hyldede ham paa Kong Christian den 2^{dens} Vegne den 24de Juli, derpaa Lolland og Smaøerne og samtidig hermed Skaane den 10de August, saa at endnu kun 6 Uger vare forløbne da alt Landet indtil Fyen var i hans Hænder. Hertil bidrog især at Borgere og Bønder paa denne Maade haabede at styrte Adelen, da det var velbekjendt, hvorledes Christian den 2^{den} hadede denne Stand, og derfor var det ogsaa deres første Bestræbelse at plyndre Herregaardene, hvori da Greven heller slet ikke forhindrede dem.

Paa denne Tid var Jylland den vigtigste danske Provinds. Saavel ved sin Størrelse og Folkemængde som især ved sine Beboeres Mod og Frihedsaand havde dette Land alt tidlig indtaget den første Rang blandt det danske Riges Dele, og haandhævede denne indtil ved Souverainitetens Indførelse Kjøbenhavn blev Hoved- og Residentsstad, og ved sin hurtige Fremblomstren erholdt en Anseelse og Folkemængde, der hævede Sjælland til en hidtil ukjendt Høide. Fra Jylland gik igjennem hele Middelalderen alle Oprør ud, og saalænge der endnu bestod en selvstændig Bøndestand var den altid hurtig ved Haanden. I de

sidste 100 Aar havde den jydſke Adel opnaaet en Bælde, ſom aldrig før, og det ſeneste Offer for denne blev Chriſtian den 2^{den}, ſom de jydſke Rigsraader og den menige Adel affatte 1523. De havde meeft at frygte af denne Konge ifald han igjen ſkulde komme tilbage, og ligesaamegen Grund havde de til at frygte Almuen, ſom kun med tilbagetrængt Harmee taalte den Tilſidesættelſe, denne forhen ſaa mægtige Stand nu maatte finde ſig i, og kun lurede paa en Leilighed for at afkaſte Aaget.

Saaſnart de verdslige jydſke Rigsraader erfarede Grev Chriſtoffers Fremſkridt, ſamt hvorledes Borgere og Bønder jubledede ham imøde, indſaae de ſtrar Nødvendigheden af et Overhoved og fremmed Hjælp, hvis denne Storm ſkulde udholdes. Det var ikke mere ſom i gamle Dage, da Adelen ſtøttede ſig til Bonden og ved hans Hjælp udholdt mangen haard Dyſt endog mod ſin egen Konge, nu ſtod Adelen og Geiſtligheden alene, ja de vare ikke engang enige og kunde altsaa ikke gjøre ſynderlig Modſtand. De udfkrev ſtrar en Rigsdag til Aye til den 4de Juli, ¹⁾ hvor en Konge ſkulde udvælges, men Biſkopperne vare endnu ſtedſe imod denne Rigsdag, ſom de forudſaae vilde volde dem megen Ulykke, thi at Hertug Chriſtian ſkulde vælges kunde de nok begribe.

Den 4de Juli 1534 ſaae da en ſaa glimrende Forſamling i Aye, ſom der endnu maafkee aldrig

¹⁾ Ar. Hvitf. Ar. pag. 1421. Holbergs Danm. Hiſt. II, 302. Baden Danm. Hiſt. III, 110. Krag Chriſtian den 3^{die}s Hiſt. I, 56 har formodentlig ved en Trykfeil den 14de Juli.

havde været. Her mødte alle Biskopper med deres talrige og glimrende Følge af Lægfolk saavel som af Geistlige; her mødte Rigets Hofmester, Hr. Mogens Gjæ, og de øvrige Rigsraader med alle deres Folk; her mødte endelig næsten al Jyllands menige Adels af Riddere og Svende, som vare istand til at drage afsted, og desuden en talrig Skare af Borgere, Bønder og Almuesfolk. Største Delen af de Tilstædeværende havde nu rigtignok ingen Stemme ved denne Leilighed, thi det var Rigets Raad, som skulde afgjøre Sagen, men de mødte dog, da det var en saa afgjørende Rigsdag, og hele Landets Vel beroede paa hvad Beslutning der blev taget, saa Enhver følte, hvorledes det var hans egen Sag, der forhandlede. Men det var ogsaa en saa vigtig Rigsdag, som der maaskee aldrig med Undtagelse af 1660 er holdt i Danmark, thi hele Rigets Tilstand trueedes med en stor Forandring, og denne Rigsdags Beslutning satte den Green af den oldenborgske Stamme paa Danmarks Throne, som sidder der den Dag i Dag, samt lagte Grundvolden til at Adelen fik den uhyre Overmagt, som 124 Aar senere hidførte en saa fuldstændig Forandring i Rigets Regjeringsform, at Danmark fra et Valgrige med en Forsatning, der i høieste Grad indskrænkede Kongens Magt, gik over til at blive et arveligt, aldeles uindskrænket Kongedømme, og Alt dette afgang af denne ene Rigsdag i Nye.

Forsamlingen aabnedes med en Tale af Hofmesteren, Hr. Mogens Gjæ, hvori han gjorde opmærksom paa Rigets ulykkelige Tilstand, paa hvad Fare der trueede Sjælland og Skaane, som alt tildeels vare i Sjændens Hænder,

og hvad der kunde blive Følgen, naar Almuen fik Lov at raade, og dog var det den, som Grev Christoffer meest benyttede til at udføre sine Planer. Nu behøvedes der en Konge i Danmark, som var en Mand, og som selv besad en saadan Magt, at han kunde bringe Hjælp i Nøden, saa at baade det kunde frelses, som endnu var tilbage, og det Tabte gjenerobres. Derimod var Riget kun slet tjent med en Dreng, og derfor stemte han paa Hertug Christian, som stod for Lübek med en betydelig Hær og som af Alle snarest kunde bringe Hjælp. Saaledes som han stemte de fleste verdslige Raader, derimod kjæmpede Bisperne længe imod, og det med god Grund, thi det gjaldt her deres egen og deres Religions hele Tilværen. Kom Hertug Christian paa Thronen, vilde den catholske Religion blive omstyrret, det var i høieste Grad at formode, og Ingen kan derfor fortænke Biskopperne i at de modsatte sig hans Valg. Da Sagen imidlertid traf sig i Langdrag, stormede den ringere Adels ind i Forsamlingen og spurgte, hvordan Sagerne stode, og da de mærkede at Meningerne vare meget deelte, raabte de eenstemmig at de vilde have Hertug Christian og det snarest muligt, thi nu behøvedes en Konge, som selv havde Magt. De vilde ikke have Valget opsat indtil Sjænden kom i Landet, og man kunde af Skaanes og Sjællands Exempel see, hvad Skjæbne der saar ventede dem. De forlangte at vide, hvem der modsatte sig Valget, thi med ham vilde de nok tale et Ord.¹⁾

¹⁾ Ar. Hvittf. Ar. pag. 1424.

Denne Indvirkning paa det frie Valg var formodentlig med Bille hidført af Hr. Mogens Gjøe for at tilintetgjøre al Modstand, hvilket ogsaa lykkedes. Biskopperne havde kjæmpet for deres Tilværelse saalænge de kunde, men for Magten maatte de vige. De underskrev da Valgacten, og den gamle fortjente Biskop Ove Bille i Aarhus, som havde været Cantler i tre Kongers Tid, gjorde det med Taarer i Øinene, ¹⁾ thi ret vel vidste han at det var Catholicismens Bandykning fra Danmark, han underskrev. Endnu søgte de at sikke sig ved at lade Naadet love, at Hertugen skulde sværge at overholde Stændernes Rettigheder og Friheder samt at forsvare Religionen, "thi skete det ikke vilde Gud kræve dem til Regnskab derfor", men hvad deslige Løfter betyde veed man jo nok. Iøvrigt maa man tilstaae, at da Bisperne først havde valgt Hertug Christian, havde han ingen troefastere Tilhængere, der med større Beredvillighed offrede Penge og Midler for Fædrelandet end netop Bisperne, ²⁾ som strax lønnedes med at assættes og af særdeles Naade erholdt en Pension.

Der sendtes nu Deputerede fra Jylland og Fyen, hvor Valget fandt Sted den 9de Juli, til den udvalgte Konge, som især Synboerne anraabte om hurtig Hjælp. Han kom snart til Horsens, og blev den 15de August under aaben Himmel hyldet af de jydsk og fynske Stænder, hvoriblandt vare Deputerede fra Byerne samt to Bønder fra hvert Herred. Der

¹⁾ Rohmans Reformationshist. pag. 183.

²⁾ Ibid. pag. 185.

paa drog han igjen hjem efter at have sendt Tropper til Fyen, som Borgerne i Svendborg plyndrede. Dog snart kom Greven selv og indtog Den, som alt i September var i hans Hænder. I Jylland landede Skipper Clemens, en Bendelboer,¹⁾ med nogle flere Søefolk i August Maaned i Aalborg for efter Grevens Ordre at bringe Bønderne i Oprør. Dette lykkedes saa godt, at uagtet Greven slet ingen Soldater sendte derover reiste dog en stor Deel af Landet sig, slog Kongens og Adelens Tropper den 16de October ved Aalborg og udbredte derpaa Oprøret over hele Jylland indtil Varde; blot Østkysten syd for Randers frelstes ved denne Byes tappre Forsvar. Overalt gif Herregaardene op i Luer, og overalt ødelagtes med stor Forbittrelse Adelens Gods.

Imidlertid understøttede Grev Christoffer ikke Oprøret, og derved lykkedes det Kongens Tropper under Johan Rantzaus Anførsel først at faae Bugt med den jydsk Almue og siden at tilbageerobre de øvrige Lande, saa at Kong Christian 1536 kom i roelig Besiddelse af Landet, hvorefter han strax indførte Reformationen. Dog Krigens Spoer udsløttedes ikke saa snart. At næsten hele Landet var udplyndret og ødelagt, saa at enkelte Byer, som f. Ex. Svendborg, aldrig siden have været istand til at naae den forrige Anseelse, det var her Smaating, men det værste var at Bonden ved Krigens Udfald kom i en Afhængighed, som især i Jylland havde været ukjendt,

¹⁾ Han var født i Aabye Sogn i Kjær Herred efter D. Atl. V, 295.

saa at det egentlig er fra denne Tid af at Standens Undertrykkelse ret tager sin Begyndelse. Den seirende Adels troede i sit Overmod at den nu godt kunde undvære sin troefaste Medhjælper, Geistligheden, til hvis Undergang den med Glæde rakte Haand. Men den ringeagtede nu de andre Stænder, troede ikke at der gaves nogen Grændse for hvad den kunde gjøre og styrtede sig derved selv, saa Souverainiteten kunde indføres uden Modstand.

For at komme tilbage til Aye, da er der om den ikke stort Andet at fortælle end at den hurtig gik tilbage, efterhaanden som Kilden tabte sin Søgning. Allerede 1573 maatte Frederik den 2^{den} eftergive Indbyggerne i Aye Halvparten af den Landsgilde, de skulde svare, da de ikke mere kunde udrede saa høie Afgifter, ligesom Kaldet da ogsaa var saa ringe, at Kongetienden af Sønder Bisping Sogn maatte tillægges Præsten. 1616 fastsatte Christian den 4de paa hvad Dag Markederne skulde holdes, men hans Sønnesøn Christian den 5te henlagte disse til Skanderborg 1683.¹⁾ Senere har Byen vel igjen faaet to Markeder, hvoraf det ene ogsaa er sat til den 1ste Mai ligesom før, men det andet til den 5te November og ikke til St. Søren's Dag, som altsaa ikke mere erindres i Aye, men derfor er den nu ogsaa saa daarlig som den er. I det 17de Aarhundrede leed Byen tre Gange af Ildbrand,²⁾ men den kaldes dog endnu 1654 en Kjøbsted³⁾ og seer

¹⁾ D. Atl. l. c.

²⁾ Ibid.

³⁾ Wolf l. c. p. 71.

ogsaa i en Tegning af 1677 ud som en saadan. ¹⁾ Den har tidligere havt sit eget Virk og Virkeret, ligesom den nordre Gaard i Byen endnu længe kaldtes Fogedgaarden, men nu ligger den under Tyrsting Herreds Thing. Iøvrigt er det først efter at den var sunket ned til en Flekke at den kom til at udgjøre et Virk, thi i ældre Tider havde den Kjøbstedsret saavel som endeel Privilegier, der dog gif op i Luer i de store Ildebrande. ²⁾ I det 17de Aarhundredes Slutning vare de fleste Indbyggere Haandværkere, som Bøvere, Skræddere, Skomagere o. desl.

Kirken blev benyttet da Dm Klosterkirke blev afbrudt for at optage de derværende Ligstene, ³⁾ hvoraf mærkes tre, en over Biskop Svend i Aarhus, som nok er den ældste Steen med Indskrift, der findes i Landet. Den ligger midt i Gangen, og derpaa staaer Bispen med sin Hyrdestav udmærket vel vedligeholdt. Omskriften er med Munkebogstaver: **Hic tumulatus est reverendus in Christo Pater Dominus Sveno, Episcopus Arhusiensis, fundator monasterii Caræ Insulæ, anno Domini MCLXXX tertio, cuius anima requiescat in pace,** det er: Her blev den ærværdige Fader Svend, Biskop i Aarhus, Stifter af Dm kloster, begravet Aar 1183; hans Sjæl hvile i Fred. ⁴⁾

¹⁾ Resenius l. c.

²⁾ Ibid.

³⁾ Det er urigtigt naar det i Daugaards Klosterhist. pag. 420 hedder, at de ligge paa Kirkegaarden.

⁴⁾ Efter Ufbildningen i Ubidgaards Tegninger i Museet paa Christiansborg Slot; her er Tegningen paa lidelig.

Ved hans Fødder staaer Familien Udsons Vaaben, formodentlig hørte han til denne Slægt, paa den høire Side Brahernes, som vel var hans mødrene Vaaben, endskjøndt denne Maade at sætte det paa er ganske særegen og ei tidligere er forekommet mig. I Opgangen til Choret ligger der en Steen over Peder Sørensen, som døde 1554 og var den næstsidste Abbed i Ømfloster; desuden har der i Kirken været en Steen over Abbed Thuro,¹⁾ som forestod Ømfloster fra 1263 til 1268,²⁾ men den findes nu ikke mere.

De ulykkelige Jdebrande, som i det 17de Aarhundrede ramte Nye, skaanede heller ikke Kirken, der ogsaa i den svenske Krig leed meget. 1660 befandtes den derfor at være meget beskadiget og formodentlig vare allerede dengang de to Capeller saavel som Spiret nedbrudte eller nedfaldne. Af en Tegning, som er forfattet 1677,³⁾ sees at Kirken dengang kun bestod af een Bygning med et lavt Taarn, men Taarnet endte i en Mængde Takker saaledes som man ellers ikke sees det, saa det formodentlig kun er Grundvolden, som blev staaende ved Spirets Fald.

Siden er Kirken bleven ringere og ringere, og er nu kun saare maadelig. Taarnet er borte saavel som hele Korset, saa hvad der endnu staaer er kun den vestlige Ende indtil Korset begyndte, thi mærke:

¹⁾ Marm. Dan. II, 131. Heraf sees man isvrigt at Indskrifterne paa begge Stene her ere urigtig læste, thi der kan slet ikke staae det samme som i Marm. Dan.

²⁾ Daug. I. c.

³⁾ Resenius I. c.

lig nok vendte Taarnet mod Ost, ganske imod Sædvane. De svære Støttestiller ere nedbrudte, Gud veed hvorfor, derimod er der for hver Ende opmuret to hvide Piller, der stikke hæslig af mod den røde Muur og ingenlunde tilfulde opfyldte deres Bestemmelse, saa at Muren er revnet paa mange Steder. Hvad Kirkens Indre angaaer, da seer man kun saare faa Prydelser. Af den fordums Herlighed er levnet et Røgelsekar og et Crucifix, forresten er Alteret samt et Par Tavler paa Bæggene senere givet til Kirkens Prydelse, men de pryde den kun saare maa: delig. Altertavlen er givet 1630 af Mølleren i Sognet og har mærkelig nok en tydsk Indskrift, saa den vel er forfærdiget af en Tydsker, thi saavel Mølleren som hans Kones Navne ere jydsk, nu, en Dansk kunde have gjort den ligesaa god. Dog nok om denne sørgelige Levning af fordums Pragt, og Herlighed.

Fra Kirkegaarden er der en herlig Udsigt, dog denne er endnu smukkere fra Skovbjerg. Egnen er overalt imod Nord og Vest omgivet med Skov, imod Sydvest og Syd ligesaa, dog i længere Afstand, saa man seer den smukke Saltelange Sø saavel som Bispingkloster. Derpaa kommer Klostermøllen med sit røde Tag, som titter frem blandt de grønne Træer, og den prægtige Mossøe, over hvilken Voer Lade: gaard, Yding og Taaning Kirker hæve sig i Baggrunden. Lige ved Søen ligger ogsaa Emborg eller Ømkloster, dog det bidrager nu ikke Stort til at forskjønne Landskabet, lige saalidt som Bispingkloster, men dengang de anselige Klosterbygninger endnu stode

maa det have været heelt anderledes. Naar man hertil lægger den Afverling, som de grønne Skove, de sorte Lyngbanker, frodige Kornmarker og graae Sandstrækninger frembringe ved Siden af de klare Søer, kan man nok tænke sig at Landskabet maa blive meget smukt. Imod Nordost aabner Landet sig atter, og vi see Tullstrup Kirke samt Knuds og Ravn Søer, og endelig langt borte Beng Kirke, hvortil der knytter sig saamange Minder. Her laae det ældgamle Benedictinerkloster Beng, som alt 1165 blev ophævet, idet Kloster og Jord skænkedes til Cisterciensere eller graae Munke fra Sminge, som ikke vare tilfredse med deres Bopæl. At denne egenmægtige Forandring, som Bispen foretog sig for at begunstige Cistercienserne, maatte vække Misfornøielse kan man tænke sig, og en fornem Dame ved Navn Margrethe, hvis Slægt uidentviul havde stiftet Klosteret, forfulgte Brødrene saalænge til de besluttede at drage til Kalløe, hvor deres Ophold dog ogsaa kun var kort, da Ijsgang om Vinteren hindrede dem i at komme i Land. De flyttede da til Dm 1172, hvor de i de paafølgende Aar opbyggede det berømte Dmkloster, hvorom mere siden.

Frue Margrethe ønskede at erholde hele Beng for der at stifte et Nonnekloster, men hvorvel hun alt eiede $\frac{1}{3}$, formaaede hun dog ikke at bevæge Kongen til at overlade sig Resten, som han havde tilbyttet sig af de bortdragne Munke.¹⁾ Iøvrigt er der endnu en Mærkelighed ved Beng, nemlig en fordum

¹⁾ Daug. l. c. pag. 408-410.

meget besøgt Sundhedskilde, St. Anna Kilde, som en Bønde engang prøvede paa at tilstoppe, men til Straf skal han have mistet sit Syn.¹⁾ I Sognet ligger en lille Herregaard, Benggaard eller Sophien: dal kaldet, som tilhører Familien Rosenfrands, men den er ikke gammel.

Vi kunne ikke forlade Nye uden at gjøre Læserne lidt næiere bekendte med Dm og Voer Kloster.²⁾ Det Første blev, som vi alt have hørt, besat af Cistercienserne fra Kalløe, der begunstigedes særdeles meget af Biskop Svend i Narhuus, som kan ansees for Klosterets egentlige Stifter; men det var ingenlunde uden Vanskelighed at Brødrene kom i Besiddelse af den omliggende Jord. Den Ene af Eierne vilde paa ingen Naade sælge sit Fædrenegods, saa den hellige Jomfrue selv maatte lægge sig derimellem. Hun aabenbarede sig da for ham i Drømme, formandede ham til at vise mere Føielighed imod hendes Tjenere, samt viste ham, hvorledes en stor og prægtig Kirke med et høit Taarn, og et heelt Chor fuld af Sangere³⁾ reiste sig paa det Sted, hvor der endnu Intet stod. En saa høi Persons Forbøn kunde han ikke modstaae og solgte strax de hellige Brødre sit

1) D. Aetl. IV, 197.

2) Det Følgende er for største Delen efter Dau: gaards Klosterhistorie pag. 410-21, hvor Dmkloster er meget nøiagtig beskrevet. Hertil bidrager især at vi om dette Klosters Hændelser i det 13de Aarhundrede have en Samtidig Beretning i Exordium Caræ Insulæ, som er forfattet af Klosterets Munke.

3) Subm I. c. pag. 413.

Gods. Dog en anden Ting foruroeligede dem, nemlig Frygt for Vandmangel, men i den Henseende beroeligede Broder Martinus dem ved at maale Søernes Beliggenhed, og han fandt da at Mossøe laae en Albue høiere end Gudensøe, hvoraf de sluttede at de ikke kunde lide Mangel paa Vand. ¹⁾

Det latinske Navn *Cara Insula* tillagde Munkene Om deels af Kjærlighed til Stedet og deels som sædvanlig ved en urigtig Oversættelse af det Danske, idet de gjengave Ordet "øm" ved *carus*, thi i de latinske Benævnelser paa Klosterne forekomme undertiden ganske besynderlige Oversættelser af de danske Navne, ofte blot en Følge af nogen Lighed i Lyden. ²⁾ Jøprigt maatte dette Sted upaatvivlelig blive dem kjær, deels som en Følge af sin skjønne Beliggenhed paa en skovbevoret Landtunge, der omgives af Mossøe, Gudensøe (Guttnesse) og Guden Aae, deels som en Følge af de Trængsler, de maatte udholde for at bevare det, thi intet Kloster i Danmark har været udsat for saadanne Forfølgelser som dette, og mærkværdigt bliver det, hvorledes Munkene have været istand til at udholde dem. I Midten af det 13de Aarhundrede, da Krigene mellem Brødrene Erik og Abel ødelagde Danmark, begyndte Klosters Trængsler, thi begge Partier synes at have været lige enige, hvor Talen var om at plyndre de Bærgløse. Paa

¹⁾ Ibid. pag. 412.

²⁾ Naakloster kaldtes *Asylum*, Lygom Kloster *Locus Dei*, Holmekloster *Insula Dei*, Mariboe Kloster *Habitaculum Mariæ*, Rye Kloster *Rus Regis*, Triskloster *Tuta Vallis*. Bidskild Kloster *Vitæ Schola*.

samme Tid som Abels Folk røvede Klosterets Dvæg og under Mishandlinger bortførte Abbeden, der forlangte det tilbage, opbrændte den kongelige Hær dets Gaarde og plyndrede dets Gods. Især var den regjerende Dronning, Tutta, stem imod Munkene og lod dem saaledes hjemløse, at de forskandsede Tilgangen til Klosteret og ødelagte alle Gaadene paa Søen; og dog holdt de sig for saa lidet sikre at de gjemte alle Klæder og Fødemidler undtagen det Allernødvendigste. Herved blev det heller ikke, men Abbedens Slægtninge bleve myrdede, og da Abel var bleven Konge, kappedes han med Bispen om at udsue Munkene. Penge toge de Begge, men Bispen tog tillige Klosterets Bøger, som vare det skjænkede af hans Formand. I Borgerkrigene efter Christoffer den 1stes Mord naaede imidlertid Brødrenes Trængsler deres høieste Spidse. Som det synes holdt Klosteret med Erkebispen, Jacob Erlandsen, i dennes Kamp mod den unge Kong Erik, ligesom ogsaa Munkene bleve beskyldte for at have skjult Kongemorderen Arnfast, dog vistnok uden Grund; ogsaa fralagde Abbeden sig ved Eed nogensinde at have seet denne Mand hos sig. Imidlertid gjæstedes Klosteret alligevel syv Gange i eet Aar¹⁾ af Kongens Marsk, Johannes Kalf, hver Gang med i det mindste 300 Heste, og det altsammen for at opsoge Arnfast. Alt tidligere havde Dronningen selv været der i to Nætter med 1600 Ryttere foruden Løbere og Fodfolk. Naar nu hertil lægges den Mængde Mennesker, baade

1) Badens Danm. Hist. I, 362.

Geistlige og Verdslige, som kom til for at gjøre Dronningen og Marsken deres Opvartning, og at disse altid bragte Følge med sig, saa synes det rigtignok ubegribeligt, hvorledes Klosteret har seet sig istand til at underholde alle disse Folk, og dog gif det stedse paa Klosterets Regning. Hvor stort Forraad Klosteret stedse havde i Behold, kan man gjøre sig en Idee om ifølge en Indberetning til Kongen af 1554, om hvad der dengang var i Omkloster, men herved maa bemærkes at det da maatte være langt rigere end i Trængslernes Periode, da det endnu ikke havde bestaaet uden i 60 Aar. Der fandtes altsaa 1554 af Spise og Drikkevarer¹⁾: 16 Td. Mjød, 12 Td. Most, 1 Td. Hamborgerøl, 12 Td. Marsøl, 4 Td. Vast Hoer (ogsaa et Slags Öl) og 48 smalle Td. af andet Herreøl; desuden 42 Td. Svendeøl, 8 Td. Eddike, 10½ Td. Smør, 150 Sider gammelt Fless og 1500 Sider af sidste Aars Slagterie, 7 Drekruppe, 48 Faarekruppe, 1 Td. Faarekjød, 1 Td. Gaasekjød, 30 røgede Gjøes, 4 Sider Spegefless, 2 Td. Isier, 8 Læster Rug og Meel, 9 Læster 5 Pund Byg og Malt, ligesaameget Havre, 5 Td. Boghvede, 3 Td. Gryn, 4 Skiepper Humle. Af Fisk havde 16 Td. Sild, 6 Td. Hal, 3 Td. Torsk, 2 Td. Helt, 4003 Sneise tørrede Hvillinger, 15000 Glynder. Besætningen var 10 Hofmands Heste (Nytterheste), 11 Hopper, 6 Føl, Abbedens 2 Vognheste, 5 Arbeidsheste, ialt 28 Heste og 6 Føl, 34 Køer, 35 Qvier, Stude og Studeskulve, 120

¹⁾ Suhms Nye Saml. III, 304, 8.

Staldørne, 1 Tyr, 140 Faar, 100 Sviin. Den tyder isvrigt ikke paa noget særdeles betydeligt Nølsbrug, selv om man regnede paa et temmelig stærkt Hovorie, som her dog neppe har fundet Sted; 120 Staldørne, som dengang var den vigtigste Udsørsels-gjenstand, er ikke mere end hvad de fleste større Gaarde kunne holde, men Mundforraadet var unægtelig temmelig betydeligt og kunde til Nød taale en alvorlig Beleiring, skjøndt det dog langtfra ikke vilde forslaae til at underholde en saa uhyre Mængde Mennesker og Heste.

Det var isvrigt ikke blot den verdslige Magt, som saaledes søgte at plage Klosteret, men ogsaa fra en anden Side, hvorfra det snarest skulde vente Hjælp, mødte kun Fjendtskab og Forfølgelse Brødrene. Biskop Tyge (Tufo) i Aarhus fordrede aarlig 3 Ugers Gjæstierie af Klosteret, det vil sige, at han aarlig skulde kunne opholde sig der med sit Følge i saa lang Tid og da underholdes paa en passende Maade, men Abbeden, Thuro, nægtede dette paa det Bestemteste, da Klosteret var i Besiddelse af to Pavebreve, der fritog det for alt Gjæstierie, som Bispen ellers uden al Tvivl havde havt Ret til at fordre. Striden blev tilsidst saa alvorlig at Biskoppen lod Munkene prygle og mishandle, ja endog dræbe, hvor han traf dem, og at Abbeden maatte forlade Klosteret. Deraf fulgte ogsaa at ingen Bonde turde blive i Klosterets Tjeneste, at dets Folk stjal og solgte baade Korn, Qvæg og Nølsredskaber, ja at selve Brødrene af Mangel og Hunger tildeels maatte flygte fra Stedet. Det

nyttede kun lidet at Erkebisp og Cardinal dømte Bispfen skyldig og satte ham i Band. Der var netop paa den Tid aaben Krig mellem Erkebispfen og Kongen, paa hvis Partie Biskop Tyge var, og da Cardinalen var partisk for Erkebispfen, brød Bispfen sig hverken om hans Trudsler eller Band; Kongen stod ham bi med sin hele Magt og truede Abbeden i Dmfloster med Fængsel og Klosteret med Udelægelse, hvis han ei gav efter. Striden mellem Kongen og Erkebispfen endtes først 1274, men om Dmfloster alt tidligere fik Noe er os ikke bekjendt. Dog det er at formode, thi da Abbed Thuro ¹⁾ døde under Striden har Klosteret uden Tvivl givet efter, i det mindste synes det som om Biskop Tyges Eftermand af samme Navn virkelig har gjæstet Klosteret, og det uden Modstand.

Her ophører Klosterets Krønike, og man veed derfor ikke Stort om det indtil Reformationen, da Peder Sørensen var Abbed. Dm blev tilligemed de andre Cistercienser Klostre lagt under Abbed Henrik af Sorø 1538, men bestod dog endnu til 1560. Imidlertid skulde Kirken alt være ødelagt 1558, dog ifølge Sognefolkernes Ansøgning blev det bevilliget, at den maatte blive ved Magt, og Kongen lagde Serredslev Sogns Kongetiende til Præstens Underholdning. ²⁾ Om Dmfloster haves endnu et Sagn, ³⁾

¹⁾ Det er hans Liigsteen, som blev flyttet til Rye, men som nu er borte, saa man ei veed hans Dødsaar, thi Mart. Dan. har 1183, hvilket sienesynligen er galt.

²⁾ D. Aft. IV, 234.

³⁾ Thieles Folkesagn III, 15, 16.

som dog neppe er historisk begrundet; det lyder saaledes. I Ninkloster var der engang en Abbed, som heed Muus, og han var Kongen saa gjenstridig at det blev besluttet at indtage Klosteret. Da nu Høvedsmanden med sine Folk var færdig til Angreb, sendte han Bud til Abbeden, om han nu vilde overgive sig, da han saa kunde frit drage bort. Samme Bud traf Abbeden og Munkene ved Maaltidet, og da han havde fremført sit Værende svarede Abbeden: "Muus maa have Madroe!" men strax kom hertil det Svar: "Ikke længere end Ratten vil!" hvorpaa Klosteret blev stormet og indtaget.

Dette Sagn synes ikke at have nogen Hjemmel i Historien, idet mindste vide vi nu ikke Noget om en Indtagelse, hvorpaa det kunde finde Anvendelse. Maaskee er det oprindelig blot en Spøg, som et lystigt Hoved har fortalt, hvilken Mening især vilde være rimelig om der blandt Abbederne kunde findes Nogen af Familien Muus, thi dette Navn vilde være nok til deraf at lave den hele Historie, der overhovedet ikke synes mig at bære Noget i sig af Sagnets Natur.

Christian den 3^{die} døde, og hans Søn, Kong Frederik den 2^{den}, besøgte Naret efter, 1560, denne Egn, som ved sin Skjønhed og Overflødighed paa Vildt saaledes behagede den unge Konge, at han besluttede at ophøje den ydmyge Munkboelig til et kongeligt Slot. Abbeden blev da gjort til Sognepræst et andetsteds, Klosterskolen, som Christian den 3^{die} stedse havde vaaget over, gik ind, og dens Indkomster bleve lagte til Narhuus Skole, og Munkene

fik Lov at reise deres Bei, eller de fik vel egentlig Ordre dertil, thi Tilladelsen havde de alt faaet 1536, ifald de ellers ønskede at benytte den. Nu fik 5 omliggende Birk, nemlig Rye, Dover, Tøring, Bisping og Ore eller Boer Birk, Befaling at søge et Thing, som skulde holdes for Emkloster; derpaa blev Klosterets Navn omstøbt, og istedetfor Emkloster kom det til at hedde Emsborg Slot eller "vort Huus Emsborg"; Kongen residerede der en Tidlang og forlehnedes det tilligemed en Mængde omliggende Herreder til Holger Rosenkrands, og saaledes var da det nye Slot istand, thi ved Bygningen er der vel ikke gjort stor Forandring, i det mindste ikke udvendig. Alt dette skete 1560 og 61, men endnu 1563 erindrede Kongen Slottet, thi han lod udgaae et strengt Brev til Borgerne i Horsens, der fik Befaling at tilbagegive de Jorder i deres Bye, som tilforn havde ligget til Emkloster, og som der i lang Tid ikke var svaret Afgift af.¹⁾

Dog al denne Herlighed varede kun kort, og bedre havde det været for Emkloster om det aldrig havde nydt den Ære at blive forvandlet til et kongeligt Slot. Allerede 1565 forærede Kongen "sin Stald i Emsborg, som Hs. Majestæts egne Heste udi stod," til Holger Rosenkrands og har da altsaa fuldkommen tabt al Lyst til at komme der igjen, saa den Lyst forgik snart; Skade var det at det gik ud over Klosteret, thi dette blev paa samme Tid brudt ned, Godsset blev henlagt under Skanderborg og

¹⁾ Ibid. I. c.

”Stedet blev saa godt som til slet Jntet”.¹⁾ Jor-
derne bleve fæstede til to Bønder, men da Landgilden
var ansat for høit, maatte den 1573 nedsættes til 6
Drtug 3: 7 Td. 4 Sk. Rug, $\frac{1}{2}$ Td. Smør og et
Eviin for Hver aarlig at svare til Skanderborg
Slot,²⁾ det er ialt 15 Td. Rug, 1 Td. Smør
og 2 Eviin, som udgjorde den hele Ind-
tægt af det berømte Omkloster, 37 Aar
efter Reformationen. Sic transit gloria mundi!

Nu er der egentlig ikke videre at sige. Emborg,
som Stedet endnu kaldes, bestaaer af fire maadelige
Bøndergaarde, opførte af Materialier fra det gamle
Kloster, af hvilket der endnu ligger en Mængde Steen
rundt omkring. Skoven, som udgjorde Klosterets
Drydelse og som næsten udfyldte hele den Landtunge,
hvorpaa det laae, blæste for omtrent 70 Aar siden
omfuld i en stærk Storm, og siden den Tid er Eien-
dommen bleven endnu langt slettere end før. Nu
beder jeg en Landmand om at forklare mig, hvorledes
det har været muligt at dette Sted har kunnet gaae
saaledes tilbage. Ligger det alene i at det fra først
af er forsømt, eller forstaaer man nu ikke mere at
dyrke disse Jorder paa en saadan Maade, som den-
gang der paa dem kunde holdes den pag. 301 omtalte
Besætning?

Om Boer eller Dre Kloster veed man saare lidt,
ikke engang af hvad Orden det var. Formodentlig
var det et Benedictiner Kloster, et Munkelkloster var

¹⁾ Ibid. pag. 235.

²⁾ Ibid. l. c.

det i alt Fald. Sagnet gjør de gode Munke dog tidt Uret og saaledes ogsaa her. Der fortællés nemlig at der fra Dmkloster gik en underjordisk Gang til Boer Kloster, som var et Nonnekloster, og at de paa denne Maade kom sammen uden at Nogen kunde see det. Men da Boer virkelig var et Munkelkloster falder den hele Beskyldning bort, som er Marsag i at dette som saa mange Sagn om underjordiske Gange er opstaaet, thi i det Capitel har man stedse været meget for stem, især imod de stakkels Nonner.

Boerkloster har ligget deilig i Skoven ved Enden af Mossøe, netop ved Udløbet af een af Guden Aaes Arme. Ligeledes laae Dmkloster paa den anden Side Søen, og høit oppe paa Banken tronedes St. Søren og Kongsgaarden i Nye. Der vare endnu Munke i Klosteret indtil 1552, men ved denne Tid er det nok nedlagt. Godset kom for det meste til Skanderborg Slot, og af Jorderne dannedes Boer Ladegaards Bye, hvori Sognets Kirke er opbygget. ¹⁾ Paa Stedet ligger nu en Mølle, Klostermøllen kaldet, hvis Hovedbygning staaer umiddelbar ovenpaa det gamle Klosters Grund. Man seer endnu en Mængde Stene rundt omkring, ligesom disse Levninger ogsaa ere benyttede til at opføre en meget lang Vei igjennem en herlig Eng ved Udløbet af Guden Aae, hvori alle de omliggende Sogne have Deel, thi i hine Egne er Hø endnu uundværligere, end andetsteds, og fjøres med Glæde en lang Vei, naar man blot kan faae det. Endnu er der en Mærkelighed ved Klostermøllen,

¹⁾ Daug. Klosterhist. pag. 420, 21.

som jeg troer at kunne indestaae for, at Ingen af mine Læsere har seet andetsteds. Møllens nuværende Eier har for nylig opført sig en smuk, grundmuret Hovedbygning med Tegltag, og ovenpaa dette har han hensat et smukt, grønmalet — Hundehuus, ligeledes med rødt Tag og omgivet med et Rækværk for at den hvide Pudelhund ikke skal falde ned. For ret at gjøre sin Idee fuldstændig har han indrettet det saaledes, at Maden bliver hidset op til Hunden, saa den er aldeles affkaaret fra Jorden. Aldrig har jeg hørt en mere forunderlig Naade at anbringe sine Hunde paa, end saaledes at lade dem svæve mellem Himmel og Jord, og nu betænke man det stakkels Dyr's Nød, naar først Vinteren kommer med sin gjennemtrængende Blæst, der i hiin Egn sandelig ikke er at spøge med og kan være slem nok, om Hunden end staaer i Gaarden. Men jeg er ogsaa nysgjærrig efter at vide, om den hvide Pudel endnu staaer paa Taget til næste Sommer, eller om den maaskee skulde have skiftet Farve.

Jeg frygter for at Læseren er nær ved at tabe Taalmodigheden over at han endnu ikke er kommen til Himmelbjerget, men hvor skulde det være mig muligt at forlade en saa classisk Egn uden at for-
tælle, hvad Mærkeligt der er ved den? Imidlertid lover jeg for at hvad der er tilbage skal gaae des raske, thi nu træffe vi kun paa saa Steder, hvor til der knytte sig historiske Minder, og dette er det dog der tager meest Tid op.

Naar vi fra Nye Kjøve til Himmelbjerget, see vi i Hørstningen frugtbare Marker og ypperlig Skov.

Efterhaanden forandrer Vegetationen sig: Jorden bliver sandet, Kornet staaer tyndere og Træerne begynde at see hentørrede og forrevne ud, en Følge af Vestenvindens umilde Favnetag. Vognen holder, vi staae da ud og gaae ind i Skoven, endnu stedse uden at see Noget foran os, da paa eengang Skoven aabner sig til Venstre og frembyder en henrivende Udsigt langs med Juul, Borre og Bra Søer til Silkeborg Skove. Kort efter naae vi da Himmelbjerget, som Bønderne kalde Kollen (af kollr, en Høi),¹⁾ et Navn der tillægges flere høie Bakker, hvoriblandt man strax tænker paa Kullen i Skaane. Den yndigste Udsigt udfolder sig for vort Blik naar vi komme op paa den nøgne Banke. Lige under os den speilklare Juul Søe med sine Søer, til Venstre en sammenhængende Række af Indsøer, omgivne snart af skjonne Skovpartier, snart af sorte Lyngbanker, og i Baggrunden Silkeborgs Skovmasser. Til Høire ligesaa en sammenhængende Række af Søer ligetil Beng Kirke, og paa disses søndre Side det ene deilige Skovpartie efter det andet. Og nu den pragtfulde Forgrund. Disse uhyre Lyngbanker, som pludselig sænke sig lige ned til den roelige Sø: her til Venstre denne dybe, saa aldeles vilde Lyngdal: og nu igjen de deilige Skove. Al Beskrivelse er her unyttig, da Læseren dog ikke faaer noget Begreb om Udsigten, og jeg veed ikke Andet at sige end med Steen Blicher²⁾: "Reis! reis selv til Himmelbjerget og see!" Har vor

¹⁾ Petersens Danm. Hist. i Hedenold III, 201.

²⁾ Samlede Noveller I, 264.

jydske Mesterkjald ikke kunnet skildre Udsigten, hvor skulde da jeg Styrper kunde gjøre det.

Naar den første Beskuen er forbi og vi kunne tage de enkelte Steder i Diesyn, maa jeg altsaa igjen være Cicerone og komme med mine Forklaringer. Himmelbjerget eller Himmelfollen ligger 550 Fod eller omtrent 92 Favne over Havsladen og er det høieste Punkt i Danmark, 54 Fod høiere end Nyttterknegten paa Bornholm og 142 Fod høiere end Dronningestolen paa Møens Klint.¹⁾ Imidlertid er det ikke blot eet høit Punkt, som rager frem over alle de andre, thi Kollen synes ikke engang at være saa høi som adskillige af de skovklædte Banker der bagved, hvorfor ogsaa al Udsigt mod Syd er forhindret. Da vi vare der, var Luften ikke fuldkommen klar, saa jeg ikke har overtydet mig om man virkelig kan see Bisborg Domkirke og Samsøe, derimod Aarhus Domkirke var meget tydelig. Man seer slet ikke synderlig mange Kirker, en Følge af at hele Sydsiden gaaer bort og Besten er kun lidet beboet. Silkeborg selv kan man ikke see for Skov, men et teglhængt Sted tæt derved, ligesom ogsaa de uhyre Skovmasser ved Silkeborg danne en saare smuk Baggrund til de sorte Lyngstrækninger, som Diet her mod Vest overalt støder paa, og som lade de skjønne Søer træde frem med en saa forunderlig Roe, man skulde snart mene

1) Schovs Anmærkn. til Olsens physisk-geogr. Kort pag. 1, 3. Hvor godt de maalte i gamle Dage kan man see af D. Atl. IV, 182, hvor Himmelbjerget angives at være nogle 1000 Favne høit.

at disse Bunde aldrig kunde bevæges af Storme og
 fløt ikke vidste hvad Volger ere.

Lad os nu lægge os i Lungen der paa Bjergets
 Side, og jeg skal da fortælle et Sagn, hvis hele
 Skueplads vi kunne oversee.

Hisset ovre paa Juulshøens nordre Bred see vi
 en Landtunge, der ender sig i en firkantet Boldplads
 med høie, bratte Sider. Den er endda ikke saa
 lille som den herfra seer ud, indtager et Fladerum
 af fire Skiepper Land og kaldes endnu Dynæs. Her
 stod engang en mægtig Borg, vel befæstet mod Fjen-
 dernes Angreb, thi det var ikke blot de stærke Mure
 og de høie, bratte Bolde, hvortil Borgherren satte
 sin Lid, men han havde ogsaa forvandlet Landtungen
 til en De ved at gjennemskjære den med en Canal,
 saa kun en Vindebroe vedligeholdte Forbindelsen med
 Fastlandet. For ikke at blive udhungret synes han
 ligeledes at have sørget, thi her foran Boldpladsen
 laae en meget stor Fiskepark, hvoraf man endnu seer
 endelige Spoer, og som var saanær under Borgens at-
 ingen Fjende har kunnet forhindre de Beleirede i at
 trække deres Garn der. Paa Dynæs boede engang
 en Næssefonge, som maatte føre Krig med Kongen i
 Danmark og tilsidst kom i saa stor Forlegenhed, at
 de Kongelige kunde opføre deres Skjts paa Lavinds
 Banker og derfra angribe og ængste Borgen uafslæ-
 ligt. ¹⁾ Men paa at udholde et saadant Angreb var

¹⁾ Denne Omstændighed gjør det høist rimeligt at
 Tildragelsen har fundet Sted under Baldemar Atterdag
 eller Dronning Margrethe, og at den saakaldte Næssef-
 onge altsaa har været en oprørsf Adelsmand.

denne ikke indrettet, thi dengang var Skytset først for nylig kommet i Brug, saa ingen Borge vare opbyggede til at modstaae det. Det gif da ogsaa Dynæs kun daarligt; den ene Deel af Muren sank efter den anden, og snart var der ikke mere nogen Mulighed for at blive i Borgen, som var lige ved at styrte sammen. Kongen paa Dynæs besluttede da at flygte, lod Vindebroen falde og reed langs Kysten Vester efter til hiin Skov, hvorfra han da tænkte at kunne slippe ud i Hederne uden at hans Spoer skulde findes. Men Kongens Ryttere satte efter ham saasnart han kom ud af Borgen, og i Skoven naaede de ham, (det vil sige de affkare ham Beien) ved nogle store Egetræer, hvorfor Stedet endnu kaldes Nojege (Naae Ege). Da Kongen saa al videre Flugt mod Vest affkaaret, reed han i Sydvest hist ned efter Borre Søe, og Fjenderne satte efter ham, medens de dog blot søgte at forhindre ham fra at komme bort til Siderne, thi at han skulde kunne svømme over den brede Søe troede de ikke. Men al anden Udvei var umulig, og Kongen lod derfor Hesten svømme ud i Borre Søe i Haab om, at det skulde lykkes at naae over den. Hesten holdt godt ud og han kom til en lille Ø, hvorved han tabte sin Hat, derfor kaldes Øen endnu Hattenæs; men nu blev Hesten mat, og den havde ikke saa nær naaet Landet, da den begyndte at synke. Kongen prøvede da paa det sidste Middel; han drog sit Sværd ud og stødte det i Hesten, thi saalænge Blodet forløb den vidste han nok at dens Kræfter vilde holde ud, men heller ikke dette hjalp, thi da Blodet var forløbet havde den

endnu ikke naaet Land, og saa sant da baade Hesten og Kongen. ¹⁾)

Borgen blev lagt øde og Stedet hører nu til Lavind Herregaard i Linaae Sogn, Gjern Herred, hvis nuværende Eier, Hr. Procurator Hald, atter har ladet den gamle Canal grave op, og Arbejderne stødte da ved dette Arbejde paa Vælene af den gamle Vindebroe. Ved den sydvestlige Ende af Landtingen er der et Dyb i Søen, som kaldes Biesken, hvori der fra gamle Tider skal ligge en Skat. Engang fik nogle Fiskere den i et Bod (Garn), men de kunde ikke bjerge den, saa den undslap dem og er ikke siden bleven fundet.

Vi gaae nu ned af Himmelbjerget, hvis Høide først derved ret bliver os tydelig, og ville da vælge den smukke Wei langs Juul og Brif Søer til Nye Mølle, hvor Bognen venter os. Denne Wei gif jeg, og maa i enhver Henseende anbefale den, men den er temmelig lang, omtrent en Miil. Imellem de sorte Banker, hvis Masse ret imponerer naar vi staae ved deres Fod, see vi da atter og atter de delige Søer, som vi ikke kunne blive trætte af at beskue, især da Aftenbelysningen saameget bidrager til at forhøie deres naturlige Skjønhed. Det er en ganske egen Planteverden, som omgiver os, de høie Lyngbuske, hvormellem den grønne spidsbladede Gyvel, der undertiden naaer en ret anselig Væxt, som den hist henne i Grøften: det er næsten ikke mere er nogen Busk

¹⁾) I Thieles Folkesagn IV, 14 15, findes det samme Sagn, men paa en anden og mindre fuldstændig Maade.

men et tykt Træ; nu her ved Mosegrunden den mørke Pors med sin stærke Lugt, der, som Beviseren forsikker, er god mod Lopper, og som man forhen meget brugte at sætte paa Bl, da dette fik en saadan Styrke at Folk let bleve berusede, ja næsten gale deraf. Egnen faaer stedse et mere fremmet Udseende, thi vi komme jo nu ind i en Birkeskov, og hvor der virkelig ikke findes andet end Birk: ere vi da i Norge, thi dette er ingen Plantage, det er saaledes voxet af sig selv. Men hvordan er det disse Træer see ud, de ere jo ganske forbrændte, Luen har slirket heelt op af Stammerne og fortørret de nederste Grene, men at tænde noget Træ har den dog ikke været istand til. Dette er en Følge af en Skovbrand, som varede i to Dage og heldigviis netop traf en Birkeskov, thi havde det været Fyr eller Gran kunde hele Skoven meget let være gaaet med.

Nei see hvor smukt Brik Søe ligger der. Det er netop som Soelen gaaer ned, Aftenrøden udbreder et yndigt Skjær over hele Landskabet og speiler sig i den klare Søe. Hvilken Roe er der ikke udbredt over hele Naturen, kun afbrudt ved Bildændernes Kalden og Pladsfen. Hør! Klokkerne ringe hist ovre i Alling Kirke i Anledning af Soelens Nedgang, og nu begynder den ogsaa i Tulstrup: hvilke høitidelige Toner! See hisset hvor Ornene svæve hen over Søen med den sædvanlige langsomme Flugt, der saa fuldkommen harmonerer med Naturens høitidelige Roelighed. See den der, den overveier om det var Umagen værd at hente sig Noget til Aftensmaden, og jeg frygter meget for at den dumme And ved sin

Kalden selv bringer sig i Ulykke. Der slog den ned, hurtig som et Lyn, og den bliver heelt borte; nu kommer den op. Det var ikke Anden, det gjaldt, det var en stor Fisk, som den bringer med sig, men det lader til at dens hele Koelighed er bleven forstyrret, thi med hurtige Bingeslag iler den ind i Skoven; det er Børnene, kan jeg troe, som skal nyde godt af den rige Fangst.

Nu ere vi snart ved Møllerens Grund, og hist til Høire ligger den velbekjendte Banke, hvor det ikke er rigtigt. Her gaaer Ingen gjerne forbi om Natten, thi da have Bjerremændene og Ellesolket (Alferne) deres Spil. Her kom engang en Spillemand forbi, netop som Banken stod paa fire røde Pæle og Bjerrefolket havde Dands og Lystighed. Han blev staaende og hørte dem spille en forunderlig deilig Melodie paa Violinen, og da han havde hørt noget paa den, kunde han den. Da han kom hjem spillede han den, og det var rigtignok den samme; i lang Tid efter var den bekjendt i Egnen under Navn af Bjerremandens Dands og spilledes snart ved alle Gilder. 1)

1) Dette Sagn er mærkeligt fordi det tillægger Troldfolket et smukt Violinspil, hvilket ellers ikke er Tilfældet, hvorimod Ellepigerne nok slaae Harpen og synge smukt. *) I Norge tillægges et smukt Spil ogsaa Ellesolket eller, som de der kaldes, Huldrefolket, **) men især er dette Tilfældet i Sverrig, hvor der med Bestemthed, netop som i dette Sagn, omtales Melodier til Dands,

*) Thiele I. c. IV, 27, Kæmpeviser pag. 161.

**) Fajes norske Sagn pag. 20. Mythol. der Feen und Elfen überf. von Wolff I. 153.

Der er Møllen med sin uhyre Række af Stiborer, som jeg da rigtignok aldrig har seet Nage til. Nye Mølle ligger paa det Sted, hvor Guden Aae falder fra Guden Søe ud i Brif Søe, og er berømt for sit Kalefiskerie, vistnok det største i Danmark, men derfor koster det ogsaa sine 3000 Rbdlr. af sig om Aaret, som man vil sige.

Der holder Bognen og Damerne trænge vistnok til at komme op. Ja her er heller ikke videre at see, og desuden begynder det at blive koldt. Lad os nu komme hjem igjen til Kroen og faae en Kop Thee, den har vi ærlig fortjent for vore Anstrængelser.

Nu er forsaavidt min Reise til Himmelbjerget sluttet, thi desværre vidste jeg dengang endnu ikke at Reisen fra Nye til Silkeborg og især de derværende Udsigter ere saa udmærket skjønne. Veien gaaer næsten hele Tiden igjennem de store Skove syd for Søerne, og ved Silkeborg findes de skjønneste Skovpartier og Udsigter, som man maaskee træffer i Danmark, endogsaa smukkere end Himmelbjerget. Dog da jeg ikke

som Spillemand lære af dem, men dog sjældn vove at spille, da de virke som Oberons Horn, saa at Alt maa dandse. *) Den store Violinspiller er ellers Nøkken, som han kaldes i Sverrig, **) Strømkarlen og Grimmen i Norge; ***) han lærer Folk at spille paa Fiolin og spiller selv saa deilig som Tungen anden, men denne Egenkab hos ham er ubekjendt i de danske Sagn.

*) Ibid. l. c.

**) Braga og Idum I, 62, 64-66.

***) Faye l. c. pag. 57.

selv har været der, kan jeg kun opfordre Andre til at være klogere, og i den Overbeviisning, at de ville følge dette Raad, kan jeg da fortælle lidt om Silkeborg, thi meget veed jeg rigtignok ikke derom.

Silkeborg ligger i Linaae Sogn i Gjern Herred og er nu en ganske almindelig Herregaard, hvis Bygning er opført i de senere Tider, men forhen var det et vigtigt Slot, som tilhørte Narhuus Bispestoel. Slottet laae ved Langesøe og skal efter Sagnet have faaet sit Navn paa følgende Maade. En Biskop i Narhuus havde alt i længere Tid havt i Sinde at opføre et Slot, men han havde ikke været istand til at blive enig med sig selv om Stedet, hvor det skulde staae; da hændte det sig engang at han seilede paa Langesøe og igjen kom i Tanker om sit Slot, og han fattede nu den Beslutning at lade Gud raade for Stedet. Han tog da sin Silkehue af, satte den ud paa Vandet og sagde: "Hvor min Hue driver i Land vil jeg bygge mit Slot!" og saaledes lod han det ogsaa skee.¹⁾

Om dette Slots videre Skjæbne, medens det stod under Bispestoelen, vide vi Intet førend Reformationen. Narhuus Bisp, Ove Bille, havde da indsat Hans Stygge til sin Lehnsmand eller Officialis paa Silkeborg, og han udmærkede sig fremfor næsten alle Bisper:

¹⁾ Thiele l. c. III, 55. At Biskoppen her kaldes Silke er upaatvirelig enten en Feiltagelse eller en senere Tilfætning til Sagnet, thi dettes Hensigt, nemlig at fortælle Anledningen til Slottets Navn, er tilstrækkelig opnaaet ved Silkehuen, og Navnet Silke har neppe nogen-tid været brugt.

nes Befalingsmænd i hele Landet, hvoraf ikke en Eneste handlede saa kjæft. Dengang Bisperne bleve fængslede, i Maret 1536, havde Kongen tilladt at Ove Bille maatte blive paa fri Fod, hvilket skete i Betragtning deels af hans høie Alder og deels af hans Fortjenester som tre Kongers Cantfær. Kongen lod ved sin berømte Marsk, Hr. Johan Rantzau, alt geistligt Gods i Jylland tage i Besiddelse og de faste Steder besætte med Tropper, men da denne kom til Silkeborg nægtede Hans Stygge at overgive ham Slottet. Det nyttede ikke at Marsken forestillede, hvorledes det var i Kongens Navn han kom, og at det var hans Skyldighed at overgive Slottet; Hans Stygge afflog dette med Bestemthed, da han ikke kjendte til Pligter mod Andre end sin Herre Bispen, hvem han havde svoret Trostøb. Imidlertid udbad han sig Tid til at skrive denne til og berette ham, hvad Marsken forlangte, hvis han da vilde indrømme det, skulde Slottet strax blive overgivet. Da Ove Bille fik dette Brev vilde han endnu forsøge et Skridt for at redde Slottet, og han skrev derfor til Kongen at hans Lehnsmænd paa Silkeborg trængtes af Hr. Johan Rantzau, som forlangte Slottets Afstaaelse; han ansøgte nu Kongen om at maatte beholde Silkeborg, da han ved sin Udvælgelse til Bisp havde aflagt sin Eed derpaa for Capitlet og ikke kunde troe, at Kongen vilde gjøre ham til Meeneder og paa den Maade belønne hans troe og langvarige Tjeneste. Dog her var ingen Barmhertighed. Johan Friis og Hr. Oluf Rosenkrands fik strax Befaling at tage en Officeer og nogle Ryttere med og anholde

Bispen, men forresten søge at overtale ham til godvillig at afstaae Slottet for at undgaae videre Vidtelsftighed. Ove Wille blev da fængslet i Roskilde og sendt til Drachholm, nu Adlersborg ved Kallundborg, hvor han skulde blive. Dette bæiede Bispens Standhaftighed; han gav efter og fik til sit Livsophold Skovkloster, nu Herlufsholm, rigtignok kun lidet i Sammenligning med Bispestoelen, men det var jo ogsaa kun en Pension.¹⁾

Saa snart Hans Stygge havde faaet sin Herres Brev, at han skulde overgive Slottet, gjorde han dette strax. Men Christian den 3^{die} var en Konge, der ret vel forstod at sætte Priis paa troefaste og brugbare Mænd. Han blev derfor ikke alene ikke vred over Hans Stygges Vægring ved at udlevere Slottet, men han overgav ham det endog strax som et Lehn af Kronen, og belønnede ham siden endnu mere, som da Hans Stygge stedse var meget afholdt af Kongen lige indtil dennes Død; da synes han at have taget sin Afskæd,²⁾ formodentlig fordi den nye Konge ikke har viist ham samme Yndest.

Om Silkeborg veed jeg ikke stort videre at fortælle. Den forblev i meget lang Tid hos Kronen og gav sit Navn til et Amt ligesom alle de større Lehne. I Midten af det 17de Aarhundrede blev Ladegaarden pantsat og efter Souverainiteten udlagt for Gjæld; saaledes kom den til Familien Fischer, hvorfra Frederik den 4de indløste den igjen 1719;³⁾

¹⁾ Ar. Hvitf. Ar. pag. 1488.

²⁾ Hansens Ridderborge pag. 44, 48.

³⁾ D. Atl. IV, 214, 504.

og han lod da Gaarden afbryde og Markerne indrette til Nytterkobler. Slottet maa allerede tidligere være nedbrudt, ved hvad Leilighed vides ikke.

Silkeborg har altid været berømt for sin skønne Beliggenhed og sine herlige Skove, hvorom allerede Arend Berndtsen¹⁾ taler. Christian den 4de lod i de herværende Skove hugge Egebjelker af 18 Alens Længde,²⁾ hvilket man sandelig nok skal lade være paa de fleste Steder. Endnu skal Gaarden have 5000 Ed. Land Skov,³⁾ som i de senere Aar er meget forbedret, især ved at anlægge herlige Plantager, da Silkeborg nu tilhører Statskassen. Endnu maa jeg bemærke at der har været Tale om at anlægge et Jernstøberie ved Silkeborg, for at kunne benytte Brændet, men om det alt er paaabegyndt skal jeg ikke kunde sige. Her er Jernmalm nok og Skovene kunne taale meget, thi ellers har denne Jernsmeltning nok været Aarsag i at Jylland nu har Heder, hvor der før fandtes herlige Skove; Jernsmeltningen har for-dum været temmelig almindelig⁴⁾ og kostede uhyre meget Træ. Maaaskee har ogsaa Vestenvinden hjulpet til, da der først rigtig kom Hul paa Skovene.⁵⁾

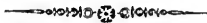
1) Danm. frugt. Herligh. pag. 148.

2) D. Atl. I. c.

3) Jenseus Provindsial Ber. pag. 407.

4) D. Atl. I. c. pag. 468 o. fl. St.

5) Ibid. pag. 481 o. fl. St.

Num. til **Pag. 263**. Boring Slot synes at have været eet af de mange, som Dronning Margrethe bred ned, thi hun købte Bording i Nim Herred af Hr. Sver Lykkes Sonner.*)

*) Bordingb. Registr.

Antwerpens Citadels Beleiring i Aaret 1852.¹⁾

(Erindringer af L. C. F..., Officeer i det 7de Linierregiment.)

I de sidste Dage af October stod Expeditionsarmeen ved Nordgrændsen. Hver Dag ventede vi Ordre til at marschere, men hver Dag saae vi os skuffede, indtil endelig en Officeer af Staben den 13de November bragte Ordre til at rykke ind i Belgien, og tillige lod os vide, at Divisionen Fabre, som vi hørte til, havde faaet den specielle Ordre at beleire Citadellet ved Antwerpen. Denne Efterretning blev modtaget med lydelig Jubel, og Alle glædede sig til denne Expedition.

Da Armeen nu havde faaet Ordre til at rykke ind i Belgien, troede den for et Dieblik, at den nu var kommen ud af det diplomatiske Svøb. Den fattede Haab igjen, og var af den Mening, at man vilde erkjende dens Troskab og stille den paa Prøve, og at det første Kanonskud vilde gjenlyde over hele Europa. Da vi ankom til Lille, bestyrkede Alt os i denne Mening: den ene Coureer kom efter den anden, Adjutanterne galopperede frem og tilbage, for at hente eller bringe Ordre, Generalen holdt Mønstringer og organiserede Batailloner, Infanteri og Cavalleriregimenter trak uophørlig igjennem Staden, og Kanonerne og Rustvognene buldrede i Gaderne. Blandt

1) Efter Sentinelle militaire.

Officeergrupperne var der mange Rygter i Omløb: det heed sig, at man maatte tage sig i Agt for Preusserne, som rykkede frem fra Namur og Mons, og at Nordarmeen snart vilde være Avantgarden for Storarmeen, og ved dette Navn bankede Hjertet stærkere

I den fortræffeligste Stemning naaede vi Grændsen og det Belte af Fæstninger, som omgiver Belgien mod den franske Grændse. Jeg havde endnu aldrig seet saa smukke, saa regelmæssige, saa solide, ja jeg kunde næsten sige saa pragtfuldt byggede Fæstningsværker. Med denne Beundring blandede der sig dog en piinlig Følelse, naar jeg sammenlignede disse Fæstningsværker med nogle af de befæstede Stæder, vi have ved samme Grændse, og hvis Værker ofte see ud, som om de vare halvt ødelagte af fjendtlig Ild. Og dog er det Frankrigs Guld, der har opført denne frygtelige Barriere, som vi aldrig skulde overstride, og hvortil vi nu ved en bizar Lune af Lykken havde Nøglen i vore Hænder, uden at turde bruge den.

Vi saae Tournay, hvis skjønne Cathedralkirke og Huse ere af spansk Bygningsmaade; Ath med sine storslåede Fæstningsværker; Grammont, der som et stort Amphitheater behersker Sletten; Termonde med sin store Bro over Schelden; Alost med sine store Græsgange. Efter nogle Dages Forløb cantonnerede hele Beleiringscorpset omkring Antwerpen i en Strækning af to til tre Mile. Der bleve vi foruroligede af nogle ubehagelige Rygter: det heed sig, at Diplomatiken optog nye Protokoller, for ved dette Middel at forhindre Blodsudgydelse; man var endnu ikke

saaledes i Orden, at man kunde begynde Beleiringen; Belgierne, der havde lovet at forsyne os med det fornødne Materiale, havde ikke holdt Ord: i Stedet for 10000 Fashiner var der knap 2000 færdige; vi maatte altsaa selv sørge for disse Ting. Disse langvarige og trættende Forberedelser medtog atter nogle Dage.

Den 29de November fik endelig samtlige Tropper Ordre til at forsøge sig til de forskjellige dem i Forveien anviste Punkter. Det var en bælmørk Nat, det blæste stærkt, og Regnen strømmede ned. Veiene vare ufremkommelige, Soldaterne stode i Vand til Knæerne. Geværerne vilde ikke være gaaede af, hvis man skulde have betjent sig af dem, Regnen trængte igjennem de tykke Kapper; men det faldt Ingen ind at beklage sig, thi man indsaae nu at Løbegravene skulde aabnes.

Kl. 9 om Aftenen bleve 1500 Mand af hver Brigade beordrede til Tranche-Depoterne, hvor der ved Skinet af store Baal, som man maskerede paa den Side, der vendte mod Citadellet, blev uddeelt Fashiner, Skuffer og Hækker til dem, hvorpaa de uden Støi fordeelte sig langs med den Linie, Ingenieurerne havde draget. Kl. 11 begyndte de, under Bedækning af Elite-Compagnierne, der laae langs hen ad Jorden, færdige til at tilbageslaae ethvert Udfald af Fjenden, at opkaste den Grav og det Brystvæn, der skulde bedække dem mod Citadellens Ild. I Førstningen iagttog Alle den største Stilhed, thi det gjaldt Alles Vel; men da Soldaterne mærkede, at det ikke engang var faldet Fjenden ind at foruro:

lige os ved denne næsten altid saa farlige Operation, og da de fuldkomment indsaae, at de vare ganske sikke bag den Jordvold, der var opkastet, saa kunde ikke længer hverken Officerernes Formaninger eller Trudselser forhindre, at de jo overgave sig til deres naturlige Lystighed og lod denne yttre sig ved alle Slags Løier og Storpralerier. Da General Chasfé, som Svar paa vor Opfordring til Overgivelse, Kl. 12 om Middagen sendte os den første Kanonkugle, blev denne besvaret med et tordnende Hurra og Jubelraab.

Imidlertid havde vor Brigade opslaaet sin Leir paa et beplantet Terrain ikke langt fra Citadellet. Kommanderet af en General, hvis Tapperhed var bleven til et Ordsprog i Armeen, og lige saa udmærket ved sin Disciplin, som ved sin Iver og Fyrighed, var det den, som maatte holde her, naar uforudsete Omstændigheder krævede en Forstærkning af modige og usorfærdede Mænd; man skaante ikke heller den stakkels Brigade. Det var et mærkværdigt pittoreff Syn, som det Indre af denne i Hast opslaaede Leir frembød: hvor Officererne og de Simple Baracker laae imellem hverandre; hvor de grønne Grene af de prægtigste og sjældneste Graner beskjærmede de simple Infanterister; hvor man lige saa godt varmede sig ved Edertræ, som ved Bøgetræ; hvor et heelt hundreaarigt Egetræ tjente som en Brand, for at Soldaten kunde opvarme sine stivnede Lemmer og koge sin tarvelige Kost; hvor en skrallende Latter blandede sig med Kanontordenen, der rystede Jorden, vi strakte os paa; hvor Soldaterne, siddende rundt omkring en stor Bivouakild, samtalede om den for-

rige Dags Strabadser og den løbende Dags Arbeider, omtalte med Hæder de Kammerater, som vare faldne paa deres Post, og med en mærkelig Skarpsindighed uddeelte Avancement og Belønninger. Alt dette forekom mig, der gjorde min Debut paa denne Lebebane, meget smukt og poetisk.

Vore Arbeider bleve uafbrudt fortsatte, og om Middagen den 3^{die} December kunde vi aabne vor Ild mod Citadellet. Det blev da et pragtfuldt Skuespil baade for Dine og Dren: de 150 Ildsvælg, som fra begge Sider udspyede Flammer og Død; Artilleriofficererne, som til Hest, høit oppe paa Brystværnene, for at de bedre kunde iagttage deres Skud og forbedre disses Retning, kommanderede deres Batterier; Bygningerne, som styrtede sammen, eller bleve antændte af vore Bomber, og fra hvilke der hvirvlede tykke Røgskyer i Veiret; og den uhyre, paa den store Kaserne opplantede Fane, der nedkasted af vort Kasteskyts; atter blev opplantet af uforsærdede Mænd, for paa ny at blive kastet til Jorden. Men i særdeleshed om Natten var det et frygteligt skjønt Skuespil, naar den hurtige Haubitskugle i sin Flugt trak en lang Ildhale efter sig; naar den tungere og langsommere Bombe bragte Luften til at skjælve, som den voldsomt sammenpressede; naar de talrige Granater sprang, ligesom Bonkerten i et umaadeligt Fyrværkerie, medens Geværilden uafsladelig led sig høre, og Kanonernes alvorlige og fulde Knald paa en Maade udgjorde Basen i denne Helvedes Concert.

Hovedsagen ved en Belæiring udgaaer fra Ingenieurvæsenet, og de Resultater, man hurtigt opnaaer,

forkynde tilfulde Talentet hos den General, der leder Arbeidet, saavel som Iveren hos Officererne og Soldaterne, der udføre hans Planer. Næst Ingenieurvæsenet kan Artilleriet gjøre Fordring paa en Deel af Gren. Kærstiden og Terrainet lagde det umaaadelige Hindringer i Veien, som dets Udholdenhed overvandt, og dets Resultater, om de end var mindre raske, vare derfor dog ikke mindre afgjørende. For Infanteriet tilbød Beleiringen kun liden Leilighed til særdeles at udmærke sig; men alligevel har ethvert Regiment rigelig ydet sin Tribut af Opoffrelse og Mod, saavel ved den Hjælp, det ydede Artilleriet og Ingenieurvæsenet ved deres Arbeider, som ved hele Dage i Råd at være stillet blot for den fjendtlige Ild, medens det dækkede Batterierne og Tæten af Sappen. Man kunde ogsaa fra denne korte Campagne fremføre mange Træk af Koldblodighed og Uforfærdethed, der bevise, at Tapperhed er arvelig i Frankrig, og at Nutidens Franskmænd ere værdige Efterkommere af Seierherrene ved Hohenlinden og Wagram. Jeg har selv seet, at en Grenadeer, hvem Naturen endnu ikke havde givet Lov til at bære et Knebelbart, ikke vilde lade sig bringe til Hospitalet, efter at være bleven saaret af et Bombestykke, og at han kort derpaa blev dødeligt saaret af et andet Skud. En Anden, en Kanoneer, blev i det han rettede en Kanon i Breschebatteriet skudt igjennem Livet af en Flintekugle, men han vilde ikke lade sig bringe bort af sine Kammerater, og raabte, idet han klyngede sig fast til sin Kanon: "Jeg forlader ikke min Post; her vil jeg døe, i dette Batterie, hvor min Broder betjente det

samme Stykke; jeg vil døe paa det samme Sted, hvor han faldt igaar, eller hævne ham!" Og han vedblev at opmuntre sine Kammerater med Haand og Mund. Hans høihjertede Mod vilde vist nok ogsaa have bragt ham Døden, hvis Kræfterne ikke havde forladt ham, og han var sunken omkuld. Først da kunde man bringe ham til Hospitalet, hvor en omhyggelig Pleie og duelige Chirurger gjengave Fædrelandet denne Brave.

Men blandt de Brave fortjener et Fruentimmer, en simpel Marketenderiske, den øverste Plads. Uden andet Motiv end Menneskekjærlighed har hun gjort det samme, ja vel endog meer, end alle de, der anspejedes til Heltegjerninger enten af Kjærlighed til Fædrelandet eller Hæderen, eller af Haab om Belønning. Det er som om jeg endnu seer hende for mig, den smukke Marketenderiske i det 25de Regiment, med sin runde, ganske af Kugler gjennemborede sorte Hat, paa hvilken hendes Regiments Nummer saaes i Guld omgivet af en Laurbærkrands; med sin blaae Trøie, der indesluttede hendes ranke og ziirlige Taille; med sin hvide Fraise, der ikke vanziredes af Blodpletterne af de Saarede, som hun havde ydet Bistand; med sit Skjort af rødt Sars og Beenklæder af samme Farve; med sit lange, fulsorte Haar, sine store, sorte Dine, der syntes at sprude Flammer, sine friske Rosenkinder og sin Menneskekjærlighed, der udtalte sig i alle hendes Træk. Hvor hun var smuk, naar hun, midt i den frygteligste Ild, uden at bryde sig om Flintekuglerne, der susede hende om Ørerne, eller om Kanonkuglerne, hvis Lufstryk uvilkaarlig bøjede hendes

Hoved, eller om Bomberne, hvis Stykker fløi omkring til alle Sider, bød sine Barer tilfals, eller gav dem bort til dem, som ikke kunde betale, ydede de Saarede Bistand, opmuntrede de Svage, roste de Uforfærdede, og fungerede baade som Marketenderske, Chirurk, Soldat og Officeer.

Men hun var ogsaa elsket og agtet i Armeen. Hun kunde gjerne have ladet sin lille Bimpel og sin Flaske blive staaende en heel Dag i Trancheen, uden at der skulde være bleven en Draabe Brændeviin eller Genever borte. Generalerne hilsende hende venligt, naar de mødte hende, og naar hun kom i Hovedkvarteret, trængte alle Stabens glimrende Officerer sig om hende, som Modeherrerne i Paris paa et Operabal vilde have trængt sig om en Modens Dame. Alle disse Hylninger satte hende ikke i Forlegenhed; hun syntes at være vant til dem.

Jeg vilde synde imod min Pligt som punktlig og tro Fortæller, hvis jeg ikke omtalte den Elitetrup, der var bekjendt under Navn af **Selvedes-Compagniet**, viste sig dette hæderlige Tilnavn værdigt og gjorde vigtige Tjenester i den sidste Periode af Beleiringen. Dette Compagnie bestod af Frivillige af det 19de lette Infanteri-Regiment, og det var dem i Særdeleshed overdraget, ved en stadig Jld at dække Ingenieurkorpsets Arbejder. Disse uforfærdede Mænd opfyldte samvittighedsfuldt, hvad der var paalagt dem. De maatte altid besætte de farligste Punkter, snart paa Banquetten, hvor de næsten stode ubedækkede, snart i Ulveggravene, der kun dækkede dem til Beltet, men de taalte ikke at Noget lod sig see paa de

fjendtlige Bolde; vovede En eller Anden det, blev han strax hilset med en Mængde Skud, og det var sjeldent, at han slap deraf. Det var skjont at see, hvorledes de, ganske sorte af Krudt og Smuds, undertiden bedækkede med Blod og omgivne af en tæt Sky og Røg, tiraillerede med en beundringsværdig Udholdenhed, uden at deres Mod, under en fire og tyve Timers Fægtning, et Dieblif fornægtede sig. Det var Alle magtpaaliggende at retfærdiggjøre det Tilnavn, som de vare saa stolte af; de følte deres Værd, og rettede sig med ædel Stolthed, naar de stode for en høiere Officcer eller General; men disse Officcerer og Generaler overøste dem ogsaa med Belønninger og Opmuntringer. Jeg har seet, hvorledes en Søn af en af Keiserrigets berømteste Marschaller regnede sig det til en Ære, at være i dette Helvedes Compagni, og hvorledes han kappedes med dem, naar det kom an paa at tiraillere med de hollandske Skytter. Æret være Hertugen af Istrien, der saa godt indsaae hvad han fyldte det skjonne Navn, han bærer, og som har bevist, at Helten Bessieres's Blod ikke er udartet i hans Arer.

Midt under denne Sublimitet af det Gyselige, midt under alle disse heroiske Optrin, forefaldt undertiden ogsaa høist comiske, der vakte den hjerteligste Latter, som er saa velgjørende. En Dag, eller rettere sagt en Nat, havde det 7de Linierement Tjenesten, og Officcererne af Ingenieurforpset forlangte nogle Frivillige for at udføre visse Arbejder. Denne Requisition havde nær givet Anledning til en slem Trætte, i det, medens man blot behøvede nogle saa Mand,

alle mældte sig, og Alle næsten havde llige Ret til denne Ære. Jeg veed ikke saa nøie, hvorledes man slap ud af denne Affaire, men jeg troer at man tog de Første de Bedste, saa at Ingen kunde besvære sig derover. Femten kraftige Karle, som havde Mod til Alt, bleve stillede til Ingenieurkorpsets Disposition, og disse, som deels stillede paa Banquetten, deels i Ulvegravene, fik den Ordre, at de i alle Direktioner skulde vedligeholde en Krydsild, for at forhindre Sjendene i at lægge Mærke til en Flaade, ved Hjælp af hvilken man vilde sætte over Graven til Lunetten St. Laurent. Ingenieurofficererne, som disse Frivillige gjorde stor Nytte, gave dem Penge for at belønne dem for deres Iver og for at de kunde drikke paa vore Vaabens heldige Fremgang; det gjorde de da ogsaa, og det saa tilstrækkeligt, at det ikke varede længe, førend Flere af dem havde en dygtig Perial. Fire af de meest Exalterede krøb op af deres Ulvegrave, vaklede hen til den Officeer, der havde Opsyn med dem, og erklærede ham med høist komisk Alvorlighed, at denne Sag nu begyndte at kjede dem, og at de nu havde i Sinde at gaae hen og tage Citadellet. "Pakker heller! mine Venner", sagde Officeren, som saae i hvilken Forfatning de vare, "det er ogsaa min Hensigt, og jeg skulde mene, vi arbeide dygtig løs derpaa." — "O ja, Hr. Lieutenant, o ja; men det gaaer for langsomt; Beleiringen har allerede varet for længe, og det er os, som skulle have den Ære at gjøre Ende paa den: vi ere Franskmænd, og det skulle vi vise Dem." — "Hvad mene I der med?" — "Jh, vi ville tage Citadellet, og dermed

"Holla Hvad Dem angaaer, Lieutenant, Dem
 "kommer det ikke ved; Luk De kun Dinene til, vi
 "vide, at De er en af de Brave, det har De bevist,
 "men De maa parere Ordre. Man har sjillet Dem
 "paa denne Post, og den tør De ikke forlade; men
 "ere vi ikke i Morgen Herrer af dette fordomte
 "Citadel, saa kan de blot sætte i Deres Rapport:
 "mangle: Pierre Bergeron, Jean Pacot, Eustache
 "Bras de Fer og Jerome Sansquartier, som ere
 "døde de Braves Død."

Da Officieren saae, at det virkelig var deres
 Alvor med denne gale Idee, og at de absolut vilde
 udføre den, befalede han dem under Trudsel, ikke at
 røre sig af Pletten, og tog den Gjenstridigste i
 Kraven. Men imidlertid løb de andre Tre deres
 Bet, stege over Brystværnet og gik fremad som vir-
 kelig vandrende Riddere, i det de med svingende
 Stemme sang: "La victoire est à nous!" og affy-
 rede deres Geværer mod de faste Bolde med deres
 tykke Muurbeklædning.

Saaledes var omtrent en halv Time forløben,
 og vi troede at alle disse Ulykkelige vare blevne et
 Offer for deres Taabelighed, da vi til vor store For-
 undring saae dem komme tilbage. Deres Patroner
 vare opskudte, og da Regnen, som strømmede ned,
 havde gjort dem saa temmelig ædrue igjen, havde de
 besluttet at vende tilbage til deres Post, og søgte
 derfor at liste sig hen til Trancheen for at undgaae
 deres Kammeraters Spot. De to vare allerede komne
 ind i Løbegraven, da den tredie mærkede, at han
 havde tabt sin Esako; det ærgrede ham, og for ikke

at give sit blottede Hoved til Priis for Compagniets Vittigheder, eller lade Fjenden beholde denne Trophæe, som han kunde gjøre sig til af, besluttede han at opsoge Ezakoen, og vendte ogsaa om igjen, trods Lieutenantens Befalinger og Kammeraternes Bønner, der besvore ham ikke at udsætte sig for den visse Død.

Der forløb en halv Time, en heel Time, den hele Nat, og næste Morgen stod der i den officielle Rapport:

”Pierre Bergeron, Grenadeer i det første Compagnie, manglede ved Appellen. Da denne Mand var bekjendt som en usorfærdet Soldat, saa maa man antage, at han er bleven dræbt af den fjendtlige Ild.”

Men det var dog ikke Tilfældet, og det gamle Ordsprog blev stadfæstet, at en Gud tager sig af de Beskjænkede. Vor Grenadeer var hverken blevet truffen af Kugler eller Kartætscher, ikke heller havde han fundet sin Ezako; men medens han søgte om den, faldt han i Graven ved Bastionen Toledo, fra hvilken han, der nu var blevet fuldkommen ædru og aldeles havde opgivet sine Erobringsplaner og sin forrige Stolthed, raabte til den hollandske Skildvagt om Hjælp; Hollænderen mældte det til sin Officeer, der ilede til med fire Mand og en Løgte, og fik den uheldige Erobrer trukket op paa det Tørrer og derpaa bragt til Fæstningens Kasematter. Der blev han som Krigsfange indtil Citadellet capitulerede. Da han var kommen paa fri Fod, kunde han ikke noksøme rose de hollandske Soldaters Edelmødighed. ”Vi spiste med hverandre,” sagde han, ”og den, der skar for,

”lagde altid, førend hans Kammerater fik noget, det ”bedste Stykke tilside til den stakkels Krigsfange.”

Det Mærkværdigste ved den franske Soldat er den aabne og medfødt Munterhed, som han beholder selv midt under de største Farer. Jeg befandt mig en Dag ved et Mørserbatteri. En Bombardeer kom til at slaae sin Kridtpibe itu, og blev saa ærgerlig derover, at han kastede Stumperne i Mørseren, som just blev ladet. ”Du skal dog gjøre nogen Nytte,” sagde han, ”og bringe Hollænderne en Hilsen fra mig.” — ”Det var ret, Kammerat,” svarede hans Sidemand, ”men skal man røge, maa man ogsaa have noget at drikke.”

Med disse Ord tog han en tom Flaske ud af Markedetens Kurv, hældede med den største Nødslyghed et Glas Genever i den og stoppede den derpaa oven paa Ladningen, der nu under en almindelig Latter og Jubel fløi i Luften.

Jeg troer ikke at man hos andre Nationer finder saadanne Træk af Sorgløshed og Lystighed i saadanne Dieblik — thi det var en farlig Post: man talte femten til tyve Bomber paa eengang i Luften, som naar de sprang udbredte Død til alle Sider. Der har nok aldrig været bragt en saa stor Masse Artillerie i Batterie paa et saa lille Rum, overalt reve Kanonkugler og Haubitsgranater Stykker af Brystværnet, medens Tirailleursnes Kugler seiede Alt væk, hvad der viste sig paa Banquetten. Jeg har seet mange gamle og brave Soldater, der vare slupne heldigt fra Keiserrigets blodige og hæderfulde Felttog, og som dog alligevel forbausedes over den Masse af

Kasteflyts, hvormed man hilsede os; andre, som ikke før havde seet en Beleiring og hidtil ikke havde kunnet gjøre sig noget rigtigt Begreb om en saadan, vare af den Mening, at de hellere vilde være med i to store Batailler, end endnu engang tage Deel i en saadan Beleiring, og erklærede reent ud, at der virkelig hørte mere Mod til en Beleiringskrig, end til at fægte i aaben Mark.

I aaben Mark, i en Skærmydsel, i en Træfning, i et Slag bevirker Krudtdampen et Slags Ruus. Man er indhyllet i en tyk Røg, der forhindrer En fra at erkjende Faren i sit hele Omfang; man bliver ikke heller bestandig paa eet og samme Sted; man giver og modtager Befalinger; man marscherer frem og tilbage, gjør et Angreb, slaaer Retirade, sætter sig fast et eller andet Sted, udholder en Cavallerichok, fyrer pelotonsviis, stormer en Høj eller Batterie, kort sagt, man er i idelig Bevægelse og har hverken Tid eller Leilighed til at bekymre sig om dem, der ere bag ved os. Først naar Kampen er forbi, faaer man at vide, hvormange der ere faldne og saarede, men saa er Faren forbi, og de Reflexioner, som det kan vække hos Soldaten, ere snart glemte.

Men i Beleiringskrigen er det ganske anderledes: Arbeideren i Trancheerne maa i det mindste blive tolv Timer, ja undertiden endnu længer paa sin Post, og tør under intetsomhelst Paaskud forlade den. Han lægger sine Vaaben og hele sit Militairapparat fra sig, hvilket han maaskee kan takke for en Deel af sin Selvtillid, og i det Sted maa han gribe til

Skuffe og Hakke, for maissommelig at grave den smalle Sappe, der skal føre ham hen til Fæstningens Mure; næsten altid paalægges der ham den dybeste Taushed, hvilket da giver ham Leilighed til at overlade sig til sine Reflexioner; endelig er han, hvad der vistnok forekommer ham at være det Haardeste, stillet blot for Fjendens Angreb, uden at turde forsvare sig, og Blodet koger i hans Arer af Utaalmodighed og Kjedsommelighed. Falder En i Trancheen, truffen af en fjendtlig Kugle, saa seer man ogsaa strax alle de andre Arbeidere holde inde og vende deres Blik til den Faldne; den opløstede Hakke synker kraftesløs ned, og der opstaaer næsten altid en sieblikkelig, om just ikke lang Afbrydelse. Er den Faldne dødelig saaret, saa er hans Liigtale snart færdig, omtrent som saa: "Stakkels Djævel! Det var Skade, det var en brav Soldat, en god Officeer, en herlig Kammerat! . . . Han var en Værelse for sit Regiment! Godt var det at han slap saa let, og ikke skulde pine sig længe! Det er dog altid en Lykke! . . ."

Og man visker hemmelig en Saare af Diet, man skammer sig næsten ved at bringe den Brave, man for bestandig seer sig skilt fra, dette Offer. Men er Saaret ikke dødeligt, og der endnu er Liv i den Ulykkelige, saa nærmer man sig ham, og gjør for ham hvad man kan: man undersøger hans Saar, hans Kammerater ville ikke tillade Andre at bære ham til Hospitalet. Men da først bliver Indtrykket stort og skrækkeligt, naar man seer de i tusind Stykker knuste Knogler, det sønderrevne, med sort og levret Blod bedækkede Kjød og de af Smerte fordreiede

Træk, og den Saarede nu frembyder Kisten af det af Kuglen knuste Lem for Operateurens Sang. Der hører sandelig Mod til, efter en saadan Scene at vende tilbage til sin Post, og, med Smil paa Læberne, Sorg i Hjertet, at holde ud der.

Beleiringsarbejderne vare imidlertid rykkede frem med lige saa megen Raskhed som Forsigtighed; Indtagelsen af Lunettet St. Laurent havde paa ny oplyst vore Tropper, der i denne første, heldige Begyndelse saae en Borgen for et heldigt Udfald af vort Foretagende. Man arbejdede ivrigt paa at fuldende Gangen i den bedækkede og aabne Grav. Trods det flette Veier, trods den vedvarende Regn, der lagde os mange Hindringer i Veien, i det Jorden sank under os, bleve dog under Kommando af den duelige General Zeigre, der ved enhver Leilighed personlig var tilstede, Breschebatterierne og Contrebatterierne færdige og armerede, og man begyndte den 22de at hamre løs paa denne saa smukke, røde, kokette og pyntelige Vold af Muursteen, som endnu for kort siden havde trodsset vor Magt og vort Mod. Ladningerne forstærkedes for at give Kuglerne den størst mulige Kraft og Hurtighed. Deres Virkning var ogsaa mærkværdig, og om Morgen den 23de syntes Breschen, der var bred og skjøn, at være aldeles skicket til en Gjennemgang, og der behøvedes blot endnu nogle Kugler, for at nedstyrte det øverste Jordlag og gjøre den practicabel. I nogle Dage syntes blot en eneste Tanke at beherske alle Gemytter, den nemlig, om Sjenden vilde lade det komme til en Storm. Det var det, hvorom enhver Samtale dreiede sig,

og Alle meddeelte hverandre deres Frygt og Haab i saa Henseende. I det Hele ønskede man Stormen, fordi man saa kunde faae Leilighed til at udmærke sig; men naar den nu skulde finde Sted, hvilken Chef skulde da anføre den, hvilket Regiment skulde befindes værdigt til først at udsættes for de fjendtlige Hug? Det vidste Ingen af os. — Paa den anden Side kunde man ikke nægte, at der allerede er udøst alt for meget Blod for en Sag, der hverken vedkom Fædrelandets Ære eller Interesse. Man vidste og, at den hollandske Militaircode, som er mindre streng end vor, tillader en Gouverneur at capitulere, naar Breschen er practicabel, og Enhver var af den Mening, at General Chassé maatte betjene sig af denne Ret, da han ikke kunde vente sig nogen Undsætning. Den 23de om Formiddagen ophørte denne Uvished. Ilden, der i fire og tyve Timer havde været langt stærkere, end nogensinde forhen, hørte pludselig op. Der var kommet Parlamentairer til Hovedkvarteret, og disse havde underregnet en Capitulation, ifølge hvilken Citadellet og det flanderske Brohoved skulde overgives, og Garnisonen forblive Krigsfanger, indtil Forterne Lillo og Lieffenshoek vare overgivne, og Halvmaanen og Undsætningsporten den næste Dag besættes af vore Tropper.

Aldrig saasnart havde Ilden ophørt, før næsten alle Antwerpens Beboere strømmede ud af Byen, for at tage vore Bærker i Diesyn, som det hidtil paa det strængeste havde været forbudt at lade Nogen see, med mindre han var belgisk Officeer, eller havde en skriftlig Tilladelse fra Hovedkvarteret. Nysgjerrig-

heden, som saa længe havde været undertrykt, greb med Begjærlighed dette Dieblif, for at blive tilfredsstillt, men der var ogsaa Folk iblandt dem, som drevs af en mægtigere Interesse. Mange af disse Ulykkelige søgte forgjæves efter den beskedne Bolig, hvor de vare fødte, og hvdr de havde haabet at kunne døe; de fandt kun Ruiner, forbrændte Steen og nogle Levninger af halvforbrændte Bjælker.

Hvad vore Soldater angik, saa nærmede de sig strax fortrolig den Fjende, de for saa Dieblif siden havde bekjæmpet, og som de maaskee den næste Dag, hvis det var kommet til Storm, uden Skaansel havde nedsablet. Saaledes er den franske Soldat, hvert Dieblif en anden, og i Alting excentrisk. Sapeurer, Kanonerer, Infanterister, alle gjorde Tegn til Hollænderne, kaldte dem ned til sig og rakte Hænderne ud til dem: man skulde have holdt dem for gamle Venner, der efter en lang Adskillelse fandt hverandre igjen. Nogle Hollændere forlode deres Halvmaane og kom os imøde paa Glaciet; blandt dem var en Officeer, som ved Wagram var bleven decoreret med Creslegionens Kors. Vi sagde dem Complimenter for deres udmærkede Forsvar, og de, som forstode os, synes at være stolte af at have erhvervet sig vort Bisfald. De talte til os om det, de havde maattet udstaae, og som et Beviis derpaa fortalte de, at Dagen i Forveien vare to af vore Bomber trængte igjennem den stærkeste af deres Kasematter og faldne ned imellem Chirurgerne, der just vare ifærd med at amputere. Jeg bemærkede ogsaa et blondt, ungt Menneske, der allerede havde

Corporalsnoren, og hvis Ungdom satte mig i Forundring. Paa mit Spørgsmaal, hvoraf det kom sig; at han i en saa ung Alder allerede gjorde Militairtjeneste, svarede han med ædel Stolthed: "Jeg er en Frivillig for mit Fædreland." Flere af vore Soldater byttede Piber og Rømmenaale med Hollænderne, og det var det største Beviis paa Venfkab og Agtelse, de kunde give dem.

Den 24de December Kl. 4 om Eftermiddagen samlede en Deel af Armeen sig paa Citadellens Glacé: Ingenieurcorpsen i sin alvorlige, simple Uniform, Artilleriet med sine vaiende Fjerbukske, Helvedescompagniet med sine af Krudt sværte Ansigter, endelig en heel Division Infanteri i stor Parade, saa pyntelig og glimrende som et Regiment, der nylig har forladt Kasernen for at bivaane en Mønstring. Veiret var stille og venligt, en smuk Vintersol faldt paa de glimrende Baaben, saa at de funkede. Hertil føie man endnu den talrige Stab, de prægtigt broderede Uniformer, Adjutanterne, med deres bølgende Hanesjedere, de klingende Fanfarer, de utaalmodigt stampende Heste, og man kan tænke sig, hvor smuk en saadan Fests er for Seierherrerne.

Vi ventede den hollandske Garnison, som skulde defilere forbi os førend den strakte Gevær. Kl. 5 satte den sig i Bevægelse; først hørte vi en Militairmusik, derpaa saae vi de Overvundne komme marscherende i temmelig god Orden. Først kom General Savange med Cheferne for Artilleriet og Ingenieurvæsenet og Officererne af Staben; derpaa Capeu-
verne, Musikkorpsen og Tambourerne og den tiende

Afdeling med de smaa Czakoer, brune Kapper og velordnede Geledder; efter dem kom de frygtelige Flanqueur Compagnier, hvis Færdighed var os altfor bekjendt, og Artilleriet, der var stolt af den Rolle, det havde spillet og hvorved det havde erhvervet sig vor Roes; allerlidst Flotillens brave Søfolk, der hellere vilde opbrænde deres Schalupper, end overgive dem. Officererne hilsende med deres Kaarder, i det de defilerede forbi Marschallen, og Gerard besvarede denne militaire Hilsen. Næsten i samme Dieblif maatte de levere de Baaben, de havde gjort en saa ædel Brug af, i vore Hænder, og jeg saae Officerer græde, da de skilte sig fra deres Kaarde, som man dog strax efter gav dem tilbage. Jeg forstod disse Taarer og ærede deres Smerte.

Da Afvæbningen var forbi, vendte Hollænderne tilbage til Citadellet, som blev besat af vore Tropper. Det var da snurrikt at see, hvorledes Hollænderne og Franskmændene laae i een og samme Bivouac, varmede sig ved een og samme Ild, sov sammen paa Halmen og spiste af een og samme Skaal. Man skulde have troet, at det var trofaste Allierede, der kæmpede for een og samme Sag og vare forbundne ved een og samme Interesse.

Vi vare utaalmodige efter at see de enkelte Dele af det Citadel, imod hvilket vi i tyve Dage havde vedligeholdt en saa levende og uafbrudt Ild. Den meest øvede Pen, den duelligste Pensel vilde ikke være i Stand til at male det Billede af Ødelæggelse, som frembød sig for vort Syn, da vi fik det at see ved Dagen. Man kunde ikke finde den mindste Plet,

som ikke var oprodet af Haubitsgranater eller Kanonkugler; ved hvert Skridt stødte man paa store og dybe Huller, som forkyndte vore Bombers Kraft; Magazinerne, Kaserneerne, Skuespilhuset, alle Bygninger vare ødelagte; der hvor de havde staaet, saae man endnu kun nogle sorte Steen og rygende Askehoøe; Brøndene vare styrtede sammen; det store Krudtaarn var endnu til, men en Kjempebombe havde cruffet Muren; Kasematterne vare indstyrtede og Kanonerne i deres Skydehuller bedækkede med Gruus; Bjelker af fem til sex Tommers Tykkelse vare knækkede som Siv; hist og her laae der demolerede Kanoner, sønderknuste Lavetter, og overalt traadte man paa Stykker af Bomber og Granater; det var som om der var en Brolægning af Jern. Det var et græsseligt Syn, førend man fik bragt alt dette i Orden igjen.

Nogle Dage efter fik man at vide, at Kongen af Holland paa det Bestemteste havde afflaaet at rømme Forterne Lillo og Liefkenshoek, og dette Afslag afgjorde den krigsfangne Garnisons Skjæbne. Den fik Ordre til at holde sig særdig til at marschere til Frankrig. General Savange skulde afgaae med den første Colonne, General Chassé med den anden. Jeg var tilstede ved denne sidste Afmarsch og kan derfor give en autentisk Beretning derom.

Kl. 6 om Morgenen droge Hollænderne uden Baaben ud af Citadellet og opstillede sig langs med den smukke Dæmning ved Schelde. En fransk Bataillon blev beordret til Bedækning, ikke saa meger

for at forhindre Desertion, som for at sikre dem for Fornærmelse af Væbelen.

Nr. 8 satte Colonnen sig i Marsch. Da saae vi General Chassé komme, støttet paa to Officerer og fulgt af sin Stab. Den gamle Krieger havde gjerne deelt alle Marschens Strabadser med sine stakfæls Soldater, men halvfjerdsindstyve Leveaar, to og halvtredsindestyve Tjenestear, og lige saa mange Felttog og Blessurer ere en tung Byrde, og han maatte derfor allerede tohundrede Skridt fra Citadellet benytte sig af en Vogn. Hans Paaklædning var meget simpel: Han bar en bruun Kappe, lige som de hollandske Soldater og Officerer, kun var der Generalepaulletter paa den, og paa hans Bryst glimrede den Decoration, han Dagen i Forveien havde faaet af sin Monark som en fortjent Løn for sit skjønne Forhold. Hans Væxt er stor og rank, hans Holding er ikke mere sikker, men ædel, i hans Ansigtstræk udtrykker sig den rolige Værdighed, der klæder en Olding saa godt. Om hans militaire Berømmelse vil jeg ikke tale; den er tilfulde bekjendt. Han har i lang Tid kjæmpet i vore Rækker med en Kjæthed, der ikke fornægter hans franske Herkomst, og General Bajonet var berømt for sin Tapperhed i en Armee, der ikke bestod af Andre end af Tappre.

Da han nærmede sig, præsenterede Eliteposterne, der stode ved hans Vogn, Trommerne hvirvlede, og man viste den Overvundne den samme Væb, som en fransk Divisionsgeneral. Den gamle Tappre blottede sit Hoved, paa hans Ansigt læste man en dyb, rørt Følelse; han erindrede sig upaatvivlelig den Tid, da

han førte Keiserrigets vakkre Soldater til Seiren. Medens man gjorde hans Bogn i Stand, vendte han sig om til os, som alle vare begjærlige efter at see ham. "Mine Herrer", sagde han til os, "jeg har blandt dem fundet gamle Kammerater fra mine første Felttog; jeg tænkte mindst, at jeg en Dag skulde blive nødt til at kjæmpe imod dem; men Tilfældet har besynderlige Luner; vi ville haabe at det engang igjen stiller os i de samme Rækker. Hvad der trøster mig i min Ulykke er, at det er Franskmænd, som have overvundet mig, og at jeg i det mindste har erhvervet mig deres Roes". Derpaa vendte han sig om mod sit gamle Citadel, og kastede et ubeskriveligt sorgmodigt Blik paa det, som om det smertede ham dybt at see det saa ødelagt og i Andres Hænder. Men han betvang denne bittere Følelse, rev sig løs fra dette smertelige Syn og steg op i sin Bogn, efterat han havde omfavnet den franske General, der ledsagede ham. Hundrede Skridt derfra var et Detaschement paa 400 Mand - beskæftiget, jeg veed ikke mere hvormed; da Soldaterne saac Bognen komme, blottede de alle deres Hoveder og forbleve i denne ærbødige Stilling, indtil den fangne General var passeret forbi. Det var en Glæde at see, hvorledes disse simple og udannede Mennesker gjættede, at man ogsaa skylder det ulykkelige Mod Agtelse.

Næst efter General Chasfé var det Kapitain Koopmann, der meest tiltrak sig min Opmærksomhed. Han syntes med sine brede Skuldre og sit fric aabne Ansigt at være en Typus af de gamle hol-

landske Søfolk, der i saa lang Tid havde vidst at forskaffe deres Nationalflag Agtelse paa alle Verdens Have. Et saadant Udtryk af Mod, Koldblodighed og mandig Stolthed maa der have ligget i en Ruyters Ansigt! Kapitein Koopmann var bleven opholdt to Dage i Hovedkvarteret, og da han igjen kom blandt sine Matroser, udbrøde de Alle i det Raab: "Leve" Koopmann! leve vor vakkre Kapitein!" Den der i Ulykken faaer saadanne Beviser paa Kjærlighed og Agtelse, er sikkerlig ikke noget sædvanligt Menneſke.

Strax efter Hollændernes Afmarsch blev Citadellet overleveret til Belgierne, og to Dage efter brød den franske Armee op og drog til Frankrig.

Hvorledes Paschaen af Ægypten ſkaffer ſig Soldater. ¹⁾

I den senere Tid har Paschaen betydelig forbedret det hidtil fulgte Rekruteringsſystem, hvortil han iſær blev bevæget ved den franske Læge Chedufauts Forſtillinger, men det er dog endnu i en yderſt maadelig Forfatning. Dette kommer iſær af, at Ægypternes Overtro gjør det umuligt at føre Liſter over de Børn, ſom fødes, og dette er dog aldeles nødvendigt for at

¹⁾ Af L'Égypte et la Turquie de 1829 à 1836, par M. Ed. de Cadalvene et I. de Breuvery.

holde rigtig Control; denne Overtro er saameget mærkeligere, da den ikke har sin Grund i Islam, og der allerede kort efter Arabernes Erobring, nemlig under Chalifen Moawya (660-80) holdtes Fortegnelse over Landets Befolkning. Tidligere var det Skik og Brug at sende alle de Folk til Kairo, som ansaaes for at være duelige til at blive Soldater, men da nu, som det Følgende vil vise, de indbragte Bønder for en stor Deel vare ganske uskikkede hertil, forarsagede den lange Reise Regjeringen store Omkostninger og de ulykkelige Fellaher (Bønder) mange Lidelser; deri er nu skeet den Forandring, at europæiske Læger blive sendte til de forskjellige Distrikter for paa selve Stedet at kunne undersøge de hidbragte Personer. Men desuagtet er der en viid Mark for Vilkaarlighed og Undertrykkelse, som overhovedet Mehemed Ali aldrig bryder sig om at forebygge, naar blot hans Villie skeer.

Naar der kommer Befaling til at skaffe Recruter tilveie, bestemmer Statholderne hvormange Folk enhver Bye kan stille, og affende derpaa deres albanesiske Soldater for at fange disse. Saasnart det bliver bekjendt i Byen at Soldaterne ere i Vente, tage alle Beboerne Flugten og blive forfulgte gjennem Kornmarker, som nedtrædes og ødelægges af Hestene. Efter Omstændighederne varer det kortere eller længere Tid før man har faaet fanget det forlangte Antal, men trods de bestemteste Befalinger, som faae tilbørligt Eftertryk ved Stokkeprygl, er det meest Oldinger og Børn, da disse ere lettest at faae fat paa. De Fangne blive laatte i Lænker og bragte til den nær-

meste Bye, hvor man kaster dem i Fængsel indtil Lægen kan undersøge dem. De, som ikke kan bruges, sender man tilbage, men neppe ere de komne hjem før det kommer an paa at skaffe Andre i deres Steds; Forfølgelsen begynder nu paa ny og de blive igjen fangne, og saaledes kan man undertiden blive ved en Snees Gange. Imidlertid ere Markerne ikke dyrkede eller Høsten er ødelagt, og naar Arbejderne begynde igjen, er det ofte forsilbdigt til at saae eller høste, saa at hele Aarets Avl er spildt. Heraf kan man omtrent slutte sig til, hvor dyr saadan en Soldat bliver Paaschaen, forinden han faaer ham til at følge Fanerne. Det kunde kun lidt nytte om Fellaeherne vilde nægte at følge med Albaneserne under det Paaskud, at de for nylig havde faaet Lov at gaae igjen; Stokken eller i Nødsfald Sablen skulde nok lære dem noget Andet. At finde et Middel herimod er rigtignok meget vanskeligt. I Begyndelsen gav man Fellaeherne Fripas, men da kun faa Albanesere kan læse, viste det sig at de Bønder, som kunde forudsee at de for Alders eller Svageligheds Skyld igjen vilde faae Lov at gaae, gave deres Pas til gode Benner og Paarsørende, og man kunde da slet ikke faae fat paa duelige Folk. Lovrigt gaaer det ikke altid saa fredeligt af: undertiden griber en Byes Beboere til de Vaaben, Fortvivlelsen giver dem i Hænde, og tænder da gjerne Ild paa Markerne for at dække deres Stilling. Men tilsidst faae Soldaterne dog Bugt med dem.

De eneste Grunde til Fritagelse ere Alderdom eller en høi Grad af Svagelighed; Ægteskab og en

stor Familie fritager derimod ikke, og man har Exempler paa at 6 gifte Brødre bleve erklærede for duelige til Tjenesten, medens de efterlode flere end 30 Personer uden Støtte. Fellahernes Kjærlighed til deres Hjem er saa stor, at de hellere ville blive i deres smudsige Hytter og døe af Sult end underkaste sig den bedre Skjæbne, der bliver dem lovet som Soldater; herfor have de en saa stor Modbydelighed, at de ofte bryde Fortænderne ud eller strøe Kalk i Dinenene for at miste Synet, og paa den Maade blive uduelige til Tjenesten; at man har straffet saadanne Lemlæstelser med Døden har aldeles ikke været istand til at standse dem.

Byen Konstalut fremsød et sørgeligt Skuespil, da Omegnens Recruter der bleve mønstrede. De Koner, hvis Mænd vare bestemte til Tjenesten, løb hele Dagen skrigende omkring i Gaderne; deres Ansigt og Klæder vare bedækkede med Snavs, og uopmærksomt rev de sig i Haaret og slog sig for Brystet. De bleve understøttede af deres Veninder, som ligeledes skreeg, og bleve saaledes staaende foran alle Huse, hvor de kjendte Fruentimmerne, hvorpaa disse sluttede sig til dem og istemmede Sørgesangen. Saaledes kom Dagen, der var bestemt til Afreisen. Om trent 300 Recruter, som vare sluttede sammen to og to, bleve bragte ud af Fængslerne og med Stokkeprygl tvungne til at stille sig i Række og Geled; derpaa satte Caravanen sig i Bevægelse henimod Floden ligesom en Flok Forbrydere, der blive førte til Galeierne. De Ulykkelige iagttog en dyb Taushed og beundringsværdig Roelighed ved alle de Mishandlinger, de maatte

lide. Qvinderne ilede efter dem med høie Skrig og skrækkelige Forbandelser mod Paschaen; rasende styrkede de løb paa Bagten for endnu engang at kunne omfavne de Kjære, som de aldrig skulde gjensee. Uden mindste Følelse lode Førerne Toget gaae videre og syntes slet ikke at bemærke, hvad der foregik omkring dem. Man naaede snart Bredderne af Nilen, og medens Recruterne bleve bragte i de Vaade, der skulde transportere dem til Kairo, viste der sig et Billede paa den største Forvirring og Fortvivlelse, indtil endelig Vaadene seilede affted. De fleste Koner overlode sig nu til de voldsomste Udbrud af deres Smerte, men Udskillige af de Stærkeste og Modigste bleve enige om tilfods at følge det sørgelige Tog langs Bredderne af Floden; de toge Børnene paa Ryggen og brød op, uden Levnetsmidler, uden nogen Hjælp, hvorfor ogsaa en stor Deel døde underveis af Sult eller Udmattelse. Saaledes kommer en Mængde Koner med hver Recrutafdeling til den Leir, hvorhen Mændene blive bragte; de bygge sig Jordhytter i Nærheden og leve af det, som Mændene kunne undvære af deres Nation. Enhver af Vicekongens Leire er omgivet af en endnu større Leir, som er fuld af Koner og Børn, og her viser snart Elendighed og Utugt sig i deres hæsligste Skikkelser.

I høieste Grad oprørte over det Skuespil, vi havde for Øie, spurgte vi hinanden, hvorledes Europa havde kunnet bære en saadan Regjering med Navnet civiliseret, og hvorledes det havde været istand til at skuffe sig med Hensyn til dens Varighed; hvorledes det var muligt at troe, at en saadan Alt ødelæggende

Vestyrrelse kunde bestaae, hvor Grundbetingelserne for Landets Velstand blive angrebne, og et heelt Aars Indkomster blive spildte i en Uge. Fellaherne staae nu paa et alt for lavt Kulturtrin til at Mehemed-Ali behøver at frygte noget alvorligt Oprør, saa meget mere da de ikke have Waaben; men Byerne maae deres Beboere og Flyvesandet bedække Aar for Aar flere Marker, som forhen bar rigelig Afgrøde. Kun lidet nytter det at Paschaen med Magt søger at fremtvinge en større Befolkning; deslige lader sig ei fremtvinge, og han vil neppe see synderlige Følger af den i Historiens Aarbøger maaskee hidtil uhorste Befaling, som udkom 1829, **"at enhver giftefærdig Mand under en Straf af 500 Pidske-slag skulde gifte sig"**.¹⁾ Idet Paschaen tager de sidste Arme bort fra Jordens Dyrkelse for at væbne dem med Musqvetten seer han ogsaa allerede, hvorledes den samme Jord bliver gjerrig imod ham, og nægter ham sin Hjælp. Ægyptens Production formindskes Aar for Aar, thi hvad kunne Qvinder, Oldinge og Børn udrette, og disse blive de Eneste, som ere tilbage for at dyrke Markerne. Hvad kunne de udrette under en Regjering, som berøver dem Frugten af deres Arbeide og fordømmer dem til at sulte ihjel ved Siden af den rigeste Høst. Saalænge dette Røversystem bliver ved, saalænge Paschaen udsu-

¹⁾ Romerne havde vel en lignende Lov under Augustus (Lex Julia et Papia Poppæa). men Straffen var her kun en Mulkt, og Bevæggrunden især at bevare Sædeligheden, som stod meget lavt.

ger alle Landets Kræfter uden mindste Hensyn paa sit Folk, saalænge har han endnu ikke begyndt paa at civilisere Egypterne, og de Fyrster, hvis ukloge Politik i dem har meent at see en Nation og i en Forbindelse med den derværende Regjering et varigt Forbund, skulle snart nok faae at vide, at de have bygget paa Sand og sat deres Haab til et Huus, der er undergravet fra alle Sider og hver Dag kommer sin Undergang nærmere.

Den Provinds, der allermest er et Offer for Mehemed=Alis Plyndringer og Handelsmonopoler, er Delta, der som bekjendt indesluttet af Nilens Arme. Dens Beliggenhed gjør Udførselen saa let, som paa intet andet Sted, og dens Frugtbarhed er næsten utroelig. Overalt sees man Korn; Byg, Riis, Hirse, Mais, Hamp, Hør, Bomuld, Safflor, Indigo, Sukkerrør og en Mængde Kjøkkenurter skyde frem paa alle Sider. Datteltræer, Gummitræer, Lakridstræer, Morbærtræer, store Figentræer, Oranger, Bananer, Akastier og en Mængde andre Træsorter vore overalt paa Marken, ligesom Pile og Cypresser ved Strandbredden. Dog er det især Bomuld, Indigo og Silke, som Paschaen her dyrker, og Udbyttet er ganske overordentlig rigt. Men medens Landet er saa frugtbart lide Indbyggerne den allerhøieste Nød, da Paschaen for den bekvemme Transports Skyld ofte endog saa lader de nødvendige Levnetsmidler borttage. Det Brød, som udgjør Fellahernes Næring, bestaaer af $\frac{1}{5}$ Bønner, $\frac{2}{5}$ Hørfrø, efterat først Linolien er præsset ud deraf, og $\frac{2}{5}$ Bomuldsfrø; men ved denne utilstrækkelige og usunde Næring døde

den tiende Deel af Befolkningen bort. Møgne Børn, hvis ephornede Legemer vare bedækkede med Bylder, blege og astærede, med Udtrykket af den dybeste Elendighed i deres Træk, som i deres hæslige Skrig, krøb hen til os langs Flodbredden, medens Mødrene hentede Vand i deres Krukker, som de neppe vare istand til at bære.

Som Sideskytelse til denne Historie kan det være ret passende at fortælle en Deserteurs Straf, hvortil Forfatterne vare Dievidner. De vare netop i Siut hos Bataillonschefen, da en Deserteur blev bragt frem, som Beduinerne havde fanget. Da han blev adspurgt, hvorfor han havde forladt sit Regiment, om der var Noget, han havde lidt Mangel paa, om han havde maattet udstaae en uretfærdig Straf, svarede han ganske koldt: "Nei; men det var nu engang" saadan bestemt, at jeg skulde desertere." "Men" "Du vidste dog, at Du vilde faae 500 Slag og at" "Du ikke kunde slippe bort?" "Det skulde nu saa" "være. Gud er stor!" — og det var ikke muligt at faae noget andet Svar ud af ham. Retspleien er som bekjendt meget rask i Orienten, og Straffens Fuldbyrder blev strax kaldt til. Dette var en gammel Soldat, der var bekjendt som meget duelig til denne Forretning, og altid lige upartisk; han kom med sit Rødskab i Haanden. Ved Synet af ham sunklede et skrækkeligt Lyn i den Ulykkeliges Dine; hans Ansigt fortrak sig krampeagtig, men antog derpaa igjen sit forrige Udtryk. Taus lod han Hovedet synke, trak Klæderne af og lagde sig ned paa Maven. Ved det første Slag hørte man et Skrig, det var Alt. De:

serteuren havde taget Ormet mellem Tænderne, og blot paa hans Hænder, som syntes at søge et Støttepunkt, og paa hans Fødder, som uvilkaarlig bevægede sig, kunde man see at han endnu levede. Ved det tredie Slag bad vi for den Ulykkelige, og Officeren lod sig bevæge til at nedsætte Straffen til 100 Slag. Vi besluttede at blive for at være visse paa, at Antallet ikke blev forøget efter vor Bortgang. Stokkeprygl er den sædvanlige Straf for Deserteurer, og Tallet forøges ved hver Gjentagelse; ofte deserterer En ti Gange. I Begyndelsen prøvede man paa at lade dem skyde naar det gjentoges, men dette Middel blev opgivet, da det ikke hjalp. "Hvad vil man gjøre mig," svarede en Soldat, som man ved den fjerde Undvigelse truede med Døden, "dræbe mig? Desto bedre, saa ophøre Stokkepryglene og Alting er forbi. Allah er barmhjertig!"

Slægten Limbek.

Saa da danske de ædle Limbelle,
 Slottet det er vundet:
 Og de vare Kongen altfor sjælle.

Gammel Rise.

Nu da vi komme til de andre Linier af Familien kunde man næsten fristes til at borttage Mottoet, thi det passer ikke længere. Slægtens Kraft er brudt, og den formaaer efter Claus Limbeks Død ikke mere at hæve sig til nogen Betydenhed. Det er altsaa kun hans Farbrødre og Fætttere, hvoraf enkelte endnu træde frem med Kraft, paa de Senere derimod kan man anvende den bekjendte Sætning, at hvad der ikke gaaer frem maa gaae tilbage, thi Slægten gaaer nu tilbage med stedse raske Skridt, saa at det ikke mere varer lang Tid forinden den heelt forsvinder af Historiens Aarbøger. Vi behøve derfor heller ikke at opholde os længe ved de forskjellige Personer, hvoraf kun de skulle nævnes, som enten have havt nogen særdeles Betydning eller maaskee kunne give een eller anden Oplysning i Stedshistorien eller Adelshistorien.

Af Hr. Gottschalk Limbeks Sønner var Hr. Johannes Limbek, Ridder, den Ældste, men hverken han eller den tredie Broder, Bæbneren Gottschalk Limbek, have havt saameget at sige, at jeg vil opholde mig ved dem. Derimod bliver der mere at sige om den fjerde Broder

Mr. Lyder Gimbek.

Uagtet Udfskillige af Brødrene synes at være komne til Danmark i Grev Geerts Tid, og Enkelte ved at slutte sig til den mægtige Nicolaus formaaede at blive her, har dog Ingen saaledes forstaaet at gaae ind i hans Planer som Hr. Lyder. Den samme Politik, som bragte Hr. Nicolaus saa uhyre Rigdomme og en saa betydelig Magt, har ogsaa været Hr. Lyder gunstig, men da Danmarks Forsfatning ikke mere tillod ham at berige sig der, traf han sig itide til Slesvig, hvormed han stedse vedligeholdte en større Forbindelse end Broderen, og derfor mistede han vel heller ikke saameget som dennes Børn.

Lyder nævnes første Gang som Bæbner i Aaret 1335, da Hertug Valdemar skjenker de otte Brødre en Gaard i Slesvig, formodentlig kort efter Faderens Død. Johannes var dengang den eneste Ridder iblandt dem, de Andre vare Alle Bæbnere,¹⁾ men de fem naaede endnu før deres Død Ridderværdigheden, den største, som man paa den Tid kjendte for en Adelsmand. Aar 1350 har Hr. Lyder kjøbt alt Oluf Ganulphsens Gods i Byrketorp (nu Børkop) og Byrketorp Mark i Gauerlund Sogn Holmands Herred i Veile Amt, men Thingsvidnet er besynderlignok taget fra Støvring Herred²⁾ (i Randers Amt) og fra Grind Herred³⁾ (formodentlig Gram Herred

¹⁾ Bøsf. I. c.

²⁾ Bøsf. I. c.

³⁾ Bøsf. Registr. i Geh. Arch.

i Haderslev Amt); hvad der kan have været Narjag i at det blev taget fra to saa fjerne Herreders Thing er mig uforklarligt. 1351 nævnes han som Borgen for Hr. Rwan (Iver) von Krummedige tilligemed Broderen Johannes. ¹⁾

I disse Naringer har Hr. Lyder Limbek vidst foruden andre Godsfer at forskaffe sig en meget vigtig Besiddelse, nemlig Sægaard (Sægaard)²⁾ i Klipleve Sogn, Lyngtoft Herred i Lønder Amt, som var det største Gods, der fandtes i det Slesvigske, og dette er da formodentlig skeet ved Kjøb. Sægaard var det gamle Kongsgods Klipleve, som udgjorde et heelt Herred af samme Navn,³⁾ der dog siden er smeltet sammen med Lothorp (Lovtrup) Herred til Lyngtoft Herred, hvilket Navn det bærer endnu.⁴⁾ Klipleve kom tilligemed det øvrige Kongsgods i Hertugernes Besiddelse ved Fredslutningerne i Horsens 1313 og Nebbe 1348. Hertug Valdemar har formodentlig strax afhændet eller pantsat Klipleve til Hr. Lyder, som da vel har opført det berømte Slot Sægaard, der laae i den fiskerige Søe af samme Navn paa en fremspringende Landtunge. Beliggenheden har været fast, thi de tre Sider forsvarede Søen, kun mod Syd vor Odden sammenhængende med Landet, som dog her omkring endnu er gjennemfaaret med Moser

1) Bosf. Adelshist. I. c.

2) Ibid.

3) Wimpfen Gesch. von Schleswig pag. 159, 60.

4) D. Atl. VII, 303. Lyngtoft Herred skrives nu urigtig Lundtoft, men udtales Lyngtoft, som man ogsaa finder Navnet i ældre Documenter.

og Skove, og altsaa i hiin Tid identviol har været meget uveifomt. Det var som alt fortalt det største Gods i det Slesvigske og forøgedes endnu ved at Hr. Lyder Limbæk 1357 fik Lyngtoft Herred i Pant af Hertugen, som det synes for 500 Mark Lybsk. ¹⁾ Hvad det var for en uhyre Eiendom kan man slutte deraf, at der af det gamle Sægaard foruden det nuværende Lyngtoft Herred er udlagt Godserne Narup, Ahretoft, Graasteen, (Gravensteen), Grøngroft, Fiskbæk, Kjølstrup, Ladegaard (Laygaard), Kjeding, Skovbølgaard (Schobøllgaard), Stoltelund og Sægaard, ²⁾ og endda udgjorde Sægaard med tilliggende Ahretoft før den sidste Udparcellering 146 Møve. ³⁾ Det var i Aaret 1729 at de fleste Aulsgaarde bleve solgte bort, hvorpaa den egentlige Udparcellering tog sin Begyndelse; nu er kun Hovedparcellen Sægaard paa omtrent 340 Td. Land tilbage ⁴⁾ og den ligger paa den nordlige Bred af den smukke Sø, ligeoverfor det Sted, hvor det gamle Sægaard stod.

Foruden disse betydelige Besiddelser i Slesvig har Hr. Lyder ogsaa eiet Godser i Jylland, thi her var han stedse med i den jydsk Adels Opstande imod

¹⁾ D. Aftl. I. c., hvor dog af en Feiltagelse Broderen Johannes nævnes, thi han var alt død, men fik Herredet i Pant 1344. *)

²⁾ Ibid. D. Aftl. VII, 358, 61.

³⁾ Dörfers Topographie von Schleswig pag. 197.

⁴⁾ Dörfer I. c.

*) Bøfs. I. c.

Kong Valdemar. Saaledes træffe vi ham paa Rigsdagen i Kallundborg 1360,¹⁾ hvor Freden sluttedes efter den langvarige Krig.²⁾ Derpaa blev han Kongen troe, ligesom Broderen Hr. Nicolaus og gik tilligemed denne i Borgen for at Kong Valdemar skulde betale Hertugen af Mecklenborg den Medgift, denne skulde have med hans Datter Prindsesse Ingeborg, hvorfor Hertugen qvitterer 1362.³⁾ Da Hr. Nicolaus Limbek fik det store Oprør og Forbund bragt istand imod Kong Valdemar 1368, som havde til Hensigt aldeles at forjage ham fra Riget og at adsplitte dette,⁴⁾ var Hr. Lyder ogsaa her iblandt Hovedmændene, som afsluttede et Forbund med de mecklenborgske Hertuger.⁵⁾ Under Krigen nævnes han flere Gange, saaledes 1369, da Kongens Befalingsmand paa Hindsgavl, Peder Iversen, tilbød de holstenske Grever at overgive dem Slottet, ved hvilken Leilighed Hr. Lyder Limbek lovede for ham;⁶⁾ ligesaa 1370 tilligemed Broderen Gottschalk, da Hertug Henrik af Slesvig pantsatte "sin ægte Kone, Fru Kunigunde" Dsbye Sogn med Patronat Riet og Riettergang for 500 lødige Mark, som skulde være "en ret Morgengave".⁷⁾

1) Suhms Danm. Hist. XIII, 411. Nr. Hvitf. Kr. pag. 553.

2) Jfr. Orion I, 72, 82.

3) Bøsf. I. c.

4) Jfr. Orion I, 87-95.

5) Suhm I. c. pag. 603.

6) Bøsf. I. c.

7) Suhm. I. c. pag. 681. Segnet ligger i Faders-

Dengang de andre Syder sluttede Fred med Kongen i Aaret 1373 har Hr. Lyder gjort det samme, og fik han da Tilgivelse for sig, sine Brødre og Hjælpere; derimod var der et andet kildent Spørgsmaal, idet nemlig Kong Valdemar gjorde Fordring paa Lyngtoft Herred, men dette blev overladt Fredsmæglerne, de meklenborgske Hertuger, til Afgjørelse, og denne maa være faldet ud til Hr. Lyder Limbeks Fordeel, thi han synes at være blevet i Besiddelse af dette Pant. Imidlertid døde den slesvigiske Hertug Henrik uden Børn den 25de Septbr. 1375,¹⁾ og da nu Stammen udgik med ham, bestræbte Kong Valdemar sig for at faae Landet i sine Hænder som hjemfaldet Lehn. Uheldigviis døde han en Maaned efter, og nu forsøgte de holsteenske Grever Henrik og Nicolaus at bemægtige sig Herredømmet paa Grund af ældre Arvesoreninger. Da Danmarks Tilstand gjorde det umuligt at lægge dem Forhindringer i Veien, eftersom Uvisheden af Kongevalget her frembragte stor Forvirring, lykkedes det Greverne med det Gode mere end med Raabenmagt at sætte sig i Besiddelse af Landet. Blandt de slesvigiske Adelsmænd, som ved denne Leilighed hylbode dem, var som alt fortalt²⁾ Henneke Limbek og ligesaa Hr. Lyder Limbek, der tilligemed sine Sønner Henneke Blipe

lev Amt og Herred, og Hertuginde skænkede 1410 Kirken til Capitlet i Haderslev. *)

1) Wimpfen l. c. pag. 156.

2) Orion I, 134.

*) D. Att. VII, 140.

og Claus endnu i Aaret 1375 lover Greverne, at hans Slot Sæegaard stedse skal staae dem aabent,¹⁾ og saaledes rækker Haand til at Holstenerne løsrev denne Provinds fra Riget. En mærkværdig Skjæbnens Styrelse var det at netop Slægten Limbek hjalp de Fremmede ind i Landet, og at det ikke varede 50 Aar før disse Fremmede havde trængt denne mægtige Slægt ud af næsten alle dens Besiddelser i Hertugdømmet, rigtignok tildeels med det Gode, nemlig ved Giftermaal, men dog ikke uden at bestaae en heftig Kamp. Saaledes hævnede Skjæbnen med en usædvanlig Hurtighed — thi Nemesis er ellers gjerne langsom — dette Forræderie paa Ophavsmændene, som vist ikke ventede at deres saa mægtige Slægt inden kort Tid skulde enten uddrives af Landet eller nedsynke i Armod og Glemsel.

Naar Hr. Lyder Limbek er død, er mig ube kjendt, dog det maa være skeet efter 1379, da han endnu nævnes i en Strid imellem hans Søner, Hr. Johannes Limbek af Trsiborg, og Hr. Nicolaus med Tilnavnet Rudy, begge Riddere, og Lygom Kloster;²⁾ siden forekommer Hr. Lyder Limbek ikke mere i Historien. Af hans Børn kjende vi tre Søner, Hr. Nicolaus med Tilnavnet Rudy, Henneke Blipe og Hr. Johannes, derimod vides han ikke at have havt Døtre. Af Sønerne ville vi blot omtale den Yngste, mindre for hans egen end for hans Efterkommeres Skyld.

¹⁾ Boës. l. c.

²⁾ Jfr. Orion I, 172, 73, 360.

Hr. Johannes Limbek.

Hr. Johannes Limbek, Lyders Søn, Ridder, Herre til Trøiborg, forekommer første Gang i den alt omtalte Strid med Lygom Kloster, som han og hans Slægtning (det vil her sige Broder), Hr. Nicolaus Rudy, tilligemed deres Tjenere, Hjelpere og Beslægtede, havde tilføiet megen Skade ved forskellige Gange voldelig at overfalde Klosteret, "og fange, skade og fornærme det". For at erstatte denne Skade erkjendte Hr. Johannes, som var Hovedmanden, sig at være Klosteret skyldig 150 Mark Lybsk, hvorfor han afstod al sin Ret i Lygom Sogn til Klosteret, saaledes som Hertug Valdemar for længe siden havde overladt den til hans Slægtning, Hr. Johannes Limbek, Ridder, (efter hvem han altsaa havde arvet den). Endvidere overlod han Klosteret den Grund i Bjernetorp, hvorom de længe havde trættet, og lovede ligesom Broderen, Hr. Nicolaus, at lade sig begrave i Klosterkirken. Brevet er udstædt den 20de August 1379, og som Vidner og Forlovere hængte Faderen Hr. Lyder og Broderen Blixe Limbek samt Hr. Gottschalk Skyærw deres Segl for. ¹⁾ Noget Tid efter har han solgt sit herlige Slot Trøiborg til Fætteren Henneke Limbek, ²⁾ og det er formodentlig i denne Anledning at Hr. Johannes har faaet Andeel i Messerne ved det af Henneke Limbek 1388 oprettede Alter i Ribe Domkirke, ³⁾ hvilket

1) Script Rer. Dan. VIII, 7-8. Af en Feiltagelse er Hr. Nicolaus her kaldt Ruudi istedetfor Ruudi.

2) Orion I, 173.

3) Sfr. Orion I, 142, 43.

han vel har følt kunde være nødvendigt. Tiden høre vi ikke Noget om ham, men efter Faderens Død maa han have arvet Søegaard og Lyngtoft Herred, som han vel har taget Pantebrev paa af Hertugen. Han skal have været gift med en Tytte Moltke, og begge skulle ligge i Viborg Domkirke, men denne Beretning er øst af en saa upaalidelig Kilde¹⁾ og er desuden fremsat med saamegen Usikkerhed, at jeg aldeles ikke tør udgive den for sand, eller paa nogen Maade nægte at han jo kan have holdt sit Løfte til Lyngom Kloster.

Han har neppe efterladt sig uden en Datter, som ægtede Hr. Nicolaus von Ahlesfeld og tilbragte ham sine betydelige Besiddelser.²⁾ Denne fik derpaa Lyngtoft Herred pantviiis af Hertug Geert i Aaret 1398, efter hvilken Tid Søegaard med Lyngtoft Herred blev i denne Slægt og 1465 efter et Par Generationer ved Giftermaal blev forenet med Limbekkerens anden Hovedbesiddelse, Tørring, som en anden Linie af Ahlesfelderne havde faaet. Saaledes kom altsaa denne tyske Slægt ikke 50 Aar efter Claus

¹⁾ D. Atl. IV, 618, Marm. Dan. II, 198, hvilke som det synes have deres Efterretninger af Inscript. Viburg. inter collect. Lucoppidani. Ms.

²⁾ De fleste Beretninger lade hende ægte Wolf Pogviff, og dennes Datter Anna igjen Hr. Nicolaus, men Tiden kan paa ingen Maade tilstæde dette Mellemed. Da desuden selve Beretningen *) er grændsesløs forvirret, kan den vist med Føie ansees for urigtig.

*) Hos Møller von dem Geschl. Ahlesfeldt pag. 89.

Limbecks Død i Besiddelse af Familiens vigtigste Godser og erholdt herved en Overvægt i Hertugdømmet, som længe vedligeholdte sig, endskjøndt de alt 1496 solgte Tørring til Kong Hans,¹⁾ hvorimod de beholdt Søegaard i 300 Aar. Da disse Familieforbindelser ere saa vigtige med Hensyn til Stedshistorien i Slesvig, har jeg paa Stamtavlen vedføjet nogle Led af Ahlesfelderne, forsaavidt det gjøres fornuddent for at forstaae Arvegangsfølgen, saameget mere da alle tidligere trykte Efterretninger om Familien i denne Periode ere forfrækkelig forvirrede.

Endnu vil jeg til Sammenligning anføre nogle af de Pantesummer, som Lyngtoft Herred stod for. 1357 var Summen, som vi have hørt, 500 Mark Sølv og 256 Mark lybsk, men 1440, da Hr. Nicolaus's Søn Benedict Ahlesfeld fik det, 6065 Mark lybsk, og 1460 maatte dennes Sønner give 11060 Mark lybsk, hvilket forudsætter en særdeles betydelig Stigen i Jordegodsernes Værdie i disse Egne.²⁾

Blandt Hr. Gottschalk Limbecks Sønner maa endnu mærkes

Hr. Otto Limbek.

Han nævnes første Gang endnu i Faderens levende Live, da han som Vidne paa den slesvigske Hertug Eriks Side tilligemed Broderen Marquard underskrev Forbundet i Horsens af 1313.³⁾ Derpaa

¹⁾ Ar. Svittf. Nr. pag. 1012, Møller l. c. pag. 94. Danckwerth Landesbeschr. pag. 94. D. Atl. VII, 211.

²⁾ Ibid. pag. 303.

³⁾ Drion I, 9.

1335 tilligemed de andre Brødre,¹⁾ og endelig 1350, da Kong Valdemar udstædte sit Brev, at Otte Limbeck af Boluer skjødte alt sit Gods i Wintenzlund²⁾ saavel som alt dette Gods's Tilliggelse til Boer Kloster til evindelig Eie.³⁾ Dette Brev er egentlig Aarsag i at Hr. Otto bliver nærmere omtalt end ved blot at nævnes i Stamtavlen, da det giver en saa vigtig Oplysning til Bollers Historie.

Denne mærkelige Gaard ligger i Udt Sogn, Bjerre Herred i Veile Amt, omtrent en Mil fra Horsens, hvis Beboere gjerne vælge Boller til Maal for deres Lystfarter. Hertil er Beliggenheden ogsaa meget heldig, thi Gaarden er ikke længere fra Fjorden end at den anselige Have med den smukke Lystskov strækker sig ned til denne, og fra selve Hovedbygningen er der udhugget en Abning gennem Have og Skov, saa at herfra haves en yndig Udsigt over Fjorden til Steensballegaard og flere Steder. Boller bestaaer af en svær, grundmuret, toetages Hovedbygning med fire Fløie, hvoraf den nordre forhen har havt 3 Etager, samt ved hver Ende et Taarn inde i Gaarden, men disse ere alt i længere Tid borte; Borggaarden er desuden omgivet med dybe Grave og har, som man kan tænke sig, et ret anseligt Udseende. Mod Vest og Syd ligge da de betydelige Ladegaardsbygninger, som ere fornødne til en saadan Gaard,

1) Ibid. pag. 354.

2) Det vil sige Wintenz og Lund i Tamdrup Sogn, Nim Herred i Skanderborg Amt.

3) Registr. over Skanderborg Slotsbreve.

thi Voller har en Hovedgaardstørt af 116 Td. Hartkorn, et Areal af 750 Td. Land, Alger og Eng, 600 Td. Land Skov og en Besætning af 266 Køer og 20 Heste, samt desuden fuldt Hovetrie. Den hører med den underliggende Gaard Møgelkjær til Grevskabet Frisenborg og er ifølge Testament af 17de Juli 1760 bestemt til et bestandigt Enkesæde, saafremt der ved Lehnsbesidderens Død er nogen Enke eller Enkesmand. Det underliggende Bøndergods er 1223 Td. Sk. foruden 25 Td. Sk. Skov og Møllefyld, samt 135 Td. Sk. matr. Tiender.

Den ældste Eier af Voller, som jeg har truffet paa, er Hr. Otto Limbek, men paa hvad Maade han har faaet Gaarden i sin Besiddelse skal jeg ikke kunne oplyse. Han nævnes endnu et Par Gange, saaledes 1357, da han fører Tilnavnet Rameskop og med sine Brødre Eneke og Timme bevidner, at Johannes Laurentius og hans Søster have skjenket nogle Jorder i Hvittiel og Benedictus Mark til St. Nicolai Capel i Cappel, men at Otte Limbek uden nogen Ret havde bemægtiget sig dem.¹⁾ Ved denne Leilighed er han endnu kun Bæbner, men 1365 gaaer han med disse sine Brødre i Borgen for de holsteenske Grever i Fredslutningen med Kong Valdemar og kaldes da Ridder; blandt Kongens Forlovere nævnes Broderen Hr. Nicolaus.²⁾ Siden forekommer Hr. Otto Limbek ikke ofterr.

Om Hr. Otto har været gift og efterladt Børn er mig ikke vitterligt. Voller kom vist efter hans

¹⁾ Boss. I. c.

²⁾ Ibid. Drion I, 86.

Død til Hr. Mogens Munk, der døde 1435, som det synes, ¹⁾ og det er da i og for sig selv ikke urimeligt, at han kan være en Dattersøn af Hr. Otto Limbek, dog er Intet derom opbevaret. Iøvrigt vil jeg ikke opholde mig ved Bolders videre Historie, saameget mere da jeg har en Beskrivelse af Bjerre og Harting Herreder under Arbeide, hvori den vil blive vidtløftigere omhandlet.

Vi ville endnu omtale een af Hr. Gottschalk Limbeks Sønner dog dette mindre for hans egen Skyld end fordi hans Børn spillede en temmelig betydelig Rolle, og deres Afskom blev her i Landet indtil Slægten uddøde, hvis man ellers i denne Henseende kan troe paa de almindelige Efterretninger. Stiftelsen af denne Linie bliver da Hr. Gottschalks femte Søn

Gneke Limbek.

Han nævnes første Gang 1335 og siden flere Gange i Forening med Brødrene Otto og Timme. Ligesom denne Sidste blev han stedse i det Slesvigiske og har aldrig spillet nogen synderlig vigtig Rolle, hvorvel han gaaer i Vorgen for de holsteenske Grever. Iøvrigt maa han sikkert have haft betydelige Besiddelser i Danmark, da to af hans Sønner stedse opholdt sig her. Han eiede Gaarden Morkjær (Morkirchen) i Bøel Sogn, Struxtorp Herred, Gottorp Amt,

¹⁾ Reg. over den Bøsf. Saml. i Geh. Arch. I D. Atl. IV, 151 nævnes han endnu i dette Aar som Herre til Boller.

som hans Sønner efter Faderens Død fulgte til Hr. Iwen (Iver) Reventlov paa St. Antonius's Ordenens Begne, ligesom dette Salg siden blev gjentaget af Marquard Brockdorf, Bæbner, til Broder Pester, Mester og Ghebeder for St. Antonius's Huus i Tempzin, da denne Marquard Brockdorf formodentlig har havt Gaarden i Pant; til den hørte Markerne i Spentinge og Bukstorp samt en Mølle og mere Tilliggende. ¹⁾ Den hellige Antonius Biennensis Ordens Convent i Tempzin i Mecklenborg sendte da en Colonie herhen og stiftede et Kloster eller en Boelig for Chorherrer eller Hospitalsbrødre, hvis Forstander kaldtes Mester, Præceptor eller Ghebeder. Efter Reformationen blev Klosteret til en kongelig Forpagtergaard, og dets anselige Gods udgjør endnu et særskilt Herred i Gottorp Amt. ²⁾

Emeke Limbek efterlod tre Sønner, Lyder, Hr. Hartvig og Iver Limbek, som hver for sig skulle omtales, da de havde langt mere Indfydelse end Tilfældet var med Faderen. Han synes at have været gift med en Schinkel, en Datter af Otto Schinkel som kaldes Schele, Landsdommer i Fyen 1387, der var den Første af denne holsteenske Slægt, som boesatte sig i Danmark. ³⁾

¹⁾ Westphal. Mon. Cimbr. IV, 3387. D. Atl. VII, 655, 56.

²⁾ Ibid. Daug. Klosterhist. pag. 463, 65.

³⁾ Bøsf. I. c. Ad. Lex. II, 148. Suhms D. Hist. XIV, 192, 545.

Lyder Limbek.

Han nævnes første Gang tilligemed de andre Brødre 1391, og derefter 1410 som Vidne i den Gjældsforfivning paa 1000 Mark lybsk, som Fætereren Claus Limbek til Tørring maatte udstæde til Dronning Margrethe. ¹⁾ Ligesom denne slog han sig til det danske Partie og forekommer 1411 blandt Kong Eriks Mænd i Stilstanden i Kolding. ²⁾ Iøvrigt hjalp han af bedste Evne Fætereren i dennes Krige mod de indtrængte Heltener, og gjorde disse al den Skade, han kunde. Saaledes klages der 1413 over at Lyder Limbek har plyndret Hr. Erik Krummediges Bønder i Slur Herred, ³⁾ og gjort dem saamegen Skade at det anslaaes til 400 Mark lybsk. ⁴⁾ Siden forekommer han ikke og er da maaskee død ved denne Tid, hvad enten det har været Straadød, eller, hvad der i Betragtning af hans Ungdom og Tidsomstændighederne synes rimeligere, i Kampen mod sit Lands Fjender. Han vides ikke at have efterladt Børn.

Eneke Limbeks tredje Søn er

Iver Limbek

kaldet Natmåndsdorf eller Mandstrup.

Han nævnes første Gang 1391 ⁵⁾ tilligemed de to andre Brødre, og da kaldes han endnu Limbek,

¹⁾ Drion I, 177.

²⁾ Bossf. I. c.

³⁾ I Tønder Amt.

⁴⁾ Drion I. c. Bossf. I. c.

⁵⁾ Ifr. Fædereren.

men allerede 1399 forekommer han under Navn af Iver Randstrup. I dette Aar tildømmer Kong Erik ham og Broderen Hr. Hartvig Limbek Jertsur Gods i Fyen, som de havde kjøbt,¹⁾ og Aar 1400 tildømmer han Hr. Hartvig Limbek og Iver Katmansdorf det Gods i Todorp i Skam Herred,²⁾ som de havde arvet.³⁾

Dette Jertsur, som ellers overalt kaldes Jersøre, har upaatvivlelig været en Gaard i Byen Jersøre i Klinte Sogn, Skam Herred i Odense Amt, paa den bare Nordvestkyst af Landet ligesom Uebelø. Hvorvel de siges at have kjøbt denne Eiendom, maa dette dog nok kun forstaaes om en Indløsning, thi paa et andet Sted hedder det at de have arvet baade Gaard og Bye.⁴⁾ Hr. Hartvig pantsatte snart sin Andeel til Hr. Johan Olsen til Lykkesholm, med hvem nu Iver Katmansdorf kommer i et besynderligt Sameie, thi 1410 tilstaaer han at Hr. Johan Olsen skal beholde halv Jersøre Gaard og Byen, som han kjøbte af Hr. Hartvig Limbek, og at han fremdeles skal have 2 Gaarde i Besterbye⁵⁾ med al den Rettighed, som Jon (s: Iver) Katmansdorf

1) Bøsf. I. c. Suhm D. Hist. XIV, 467, 653, 54.

2) Nu Thorup Bye i Skambye Sogn, Odense Amt.

3) Ibid. Dette er efter Otto Schinkel kaldet Schele, Landsdommer i Fyen, der uden al Tvivl var deres Morfader.

4) Bøsf. I. c. Til denne Herregaard har man ellers ikke kjendt noget.

5) I Grindløse Sogn, Skam Herred.

havde i Kettinge Mølle og 2 Gaarde i Røgelund¹⁾ samt desuden 200 Mark lybsk og 10 Nobler. Hvis Iver Katmanskors ei vil betale det, sætter han Hr. Johan Olsen i Pant al sin Ret i Tersøre, og skal deraf aarlig svare ham 1 Ed. Smør og 1 Læst Byg.²⁾ Man skulde nu ikke mene at Iver selv eiede Stort af Tersøre, men vi see dog siden at hans Søn endnu har Deel i Gaarden og tilkjøber sig mere ved at indløse Noget af det, som Hr. Johan Olsen havde i Pant.

Hvorledes han havde faaet det Tilnavn Katmanskors eller Kandsrup have vi ei fundet Noget om. Familien Katmanskors var en holskeenslægt, som levede i det 13de og 14de Aarhundrede³⁾ og rimeligviis ved denne Tid er uddød. Iver Limbek har da maaskee været gift med en Datter af den sidste Mand og har antaget Navnet for at bevare det, en Skik, som var meget almindelig i ældre Tid.⁴⁾

Efter 1410 nævnes Iver Katmanskors ikke oftere, men hans Søn, Borqvard Iversen, som

1) Røgelund eller Raagelund ligger i Rasum Sogn og Herred i Odense Amt.

2) Bøsf. I, c.

3) Nd. Lex II, 101.

4) Sfr. Nd. Lex. I, 32 om Slægten Basse, pag. 84 om Lovenhjelms, pag. 181 om Glambek, pag. 195 om Grubbe, pag. 240 om Hweg, pag. 343 om Lunge, foruden mange Andre, som kunde anføres. Nu sættes ved en saadan Leilighed begge Navne sammen, som Bille-Bræbe, Reedk-Thott, Suel-Bind-Friis o. fl.

paa gammel dansk Viis bortkastede sit Tilnavn, nævnes 1444 som Herre til Jersøre, hvoraf han dog kun eiede en Deel, ligesom han i dette Aar kjøbte al Fættereren, Henneke Limbeks Aet til det Gods, som dennes Fader havde pantsat til Hr. Johan Olsen. Dog fik han ikke nær alt Godsset, thi Hennekes Broder Claus havde allerede afhændet sin Deel, to Broderlodder, til Hr. Steen Basse, som indløste det og 1447 synes at have været i Strid med Borqvard Iversen om hvad Enhver eiede.¹⁾

Foruden disse Limbeker vare der endnu andre i Fyen, saaledes nævnes Borqvard Limbek 1387 og 1418 med sin Frue Anna, Arved Svendsens Datter, som endnu levede 1431 og eiede Kirtinge Hovedgaard med 7 Gaarde i Kirtinge,²⁾ en Gaard i Marsløv og 3 Gaarde i Herløv;³⁾ dette Gods havde Jens Apelsen med Bold frarøvet hende, og hun kunde ikke faae det igjen, hvor ofte hun det end illede og derpaa klagede til Thinge,⁴⁾ men da jeg ligesaa lidt kan henseøre dem som saa mange Andre af Familien til noget bestemt Sted paa Stamtavlen, vil jeg her ikke nærmere omtale dem, saa meget mere da der ikke vides Stort om dem. Det her Anførte er meest foranlediget ved at det giver Oplysning om de to

¹⁾ Bøsf. I. c.

²⁾ Nu Kirtinge, en Bye i Kjølstup Sogn, Bjerger Herred i Odense Amt. Til denne Hovedgaard har man ellers ikke kjendt noget.

³⁾ Nu Hoerløv eller Herløv i Marsløv Sogn ogsaa i Bjerger Herred.

⁴⁾ Bøsf. I. c.

hidtil ubekjendte Herregaarde Tersøre og Kirringe, hvorfor jeg ogsaa har været nødsaget til at indlade mig saa vidtløftig især paa Tersøre, endskjøndt de meddeelte Efterretninger ere altfor specielle til at kunne interessere Fleertallet af Læserne.

Mr. Hartvig Limbek.

Denne Mand spiller endnu en temmelig vigtig Rolle, men han er ogsaa den Sidste af Slægten, som dette kan siges om. Han er ligesom Broderen Iver draget til Danmark, hvor han var i Besiddelse af en meget vigtig Eiendom, nemlig det faste Nebbe Slot, som nok fortjener at omtales næriere, saa meget mere da det blev saalænge ved hans Familie.

Veile Fjord skjærer sig fra Lille Belt ind i Landet imellem høie, skovbegroede Bakker, og bidrager som bekjendt til at frembringe de skønneste Udsigter, der maaskee findes i Danmark. Fra denne større Fjord gaaer atter en mindre ind imellem Veilbye og Gaarslev Sogne og skjiller derved tillige Holmans og Eldboe Herreder fra hinanden i en Strækning af over en halv Mil, endskjøndt dens Indløb, den saakaldte Hølsmund, ikke er uden nogle saa fjerne bredt, men dertil overordentlig dybt, hvorimod Vandet baade uden og inden for dette Løb er meget lavt. Denne Fjord kaldes Lille Strand- eller Kands Fjorden,¹⁾ er nu næsten overalt meget flak²⁾ og affætter

1) Efter Byen Rand, der ligger i Gaarslev Sogn, saavel som Byen Høls, efter hvilken Fjordens Udløb er opkaldt.

2) Det kan man ogsaa slutte af at der over Fjorden

aarlig mere og mere Land, især imod Vest, hvor en lang Engstrækning bærer tydelige Mærker af at have været Søe. Paa den nordre Side af denne Eng ligger en lille Herregaard ved Navn Nebbegaard, som nu kun er 216 Td. Land med Mark, Eng og Skov og staaer ansat til 8 Td. 3 Skp. Hartkorn ufri Hovedgaardstaxt, efterat den har maattet taale en alvorlig Udparcellering. Den lille Bygning ligger yndigt ved den speilklare Fjord, der maa ansees for Jndsøe, som afverlende begrændses af Skov og Mark, men imod Nord frembyder en viid Udsigt over den brede Beile Fjord til Rosenvold og de svære Skovmasser i Bjerre Herred. Ved Gaarden ligger en ret smuk Have og i denne en Hvi, hvor et ældre Nebbegaard har staaet, som dengang var omgivet med Grave og Bolde; men dette afbrændte de Svenske eller Polakkerne i Krigen fra 1657-60, saa det laae øde 1660. Denne Bygning var forresten ikke det gamle berømte Nebbe Slot, men det laae paa den anden Side Engen i den smukke Nesskov strax Sonden for Gaarden, hvor dets Levninger endnu tydelig sees. Disse bestaae af en temmelig regelmæssig, rund Boldplads, omtrent 30 Alen i Gjennemsnit, der er omgivet med dobbelte Grave af en ganske anselig Dybde, men som nu ligge tørre. Pladsen saavel som Bolde og Grave ere bevoxede med Træer, og de eneste Beboere ere nu Harer, hvoraf der gjerne findes Mogle paa dette Sted. Nu er der intet Spoer til Kilde paa

gaaer en Vandvei, men som rigtignok ikke kan benyttes ved Hoivande.

Pladsen, hvilket dog rimeligviis forhen har været anderledes, thi Besætningen kunde ikke undvære Vand, og Gravene see heller slet ikke ud til at have været tørre, dertil ere Boldene ikke høie nok. Søen har forresten gaaet ligetil den Glade, hvorpaa Slottet laae, saa Borgherren kunde have sine Skibe lige udenfor, og det er vist ligesaavel herfra, som fra saa mange andre Borge paa den jydskke Kyst blevet udrustet Sø-røverskibe, og det mere end een Gang.

Første Gang dette Slot omtales er saavidt jeg jeg veed 1342, da Tue Nielsen af "Nybbe" oplader Kongen al den Ret, som tilfaldt ham med sin Hustru Frue Lene efter hendes Faders, Hendrik Bymands Død, og hvorpaa han havde aabent Brev af Hr. Timme Gadendorp, Foged paa Kolding.¹⁾ Derefter nævnes Slottet 1348, da Kong Valdemar her afsluttede en vigtig Overeenskomst med de holsteenske Grever Henrik og Claus om Indløsningen af en Deel af Jylland og Fyen.²⁾ Nu høre vi Intet om Nybbe før det kommer i Hr. Hartvig Limbeks Hænder, og ulykkeligviis er den allerførste Efterretning tillige Slottets Odelæggelse. Hvorledes Hr. Hartvig har faaet det i sin Besiddelse er os ikke berettet, men rimeligviis har det været med hans Frue, der vel altsaa var en Sønnedatter eller nær Slægtning af Tue Nielsen, dog om hendes Navn vide vi Intet.

¹⁾ Bordingb. Registr.

²⁾ Orion I, 48. Suhm D. Hist. XIII, 187, hvor Nybbe Slot ved Roskilde urigtig angives som Stedet.

Hr. Hartvig Limbeck forekommer første Gang 1391 ved Salget af Morkjær, hvorom vi have talt i hans Faders Historie. Derefter 1394 og 95, da han nævnes som Dronning Margrethes tro Mand og Raad ved flere Leiligheder, og det stedse i Sverige.¹⁾ Om det er i Tillid til Dronningens Raade at han nu begynder at tillade sig Voldsomheder imod de Svagere, skal jeg ikke kunde sige, men har han regnet paa hendes Overbærenhed, da har han ligesom flere af hendes Yndlinger faaet at føle, at den ikke var at stoele paa. Vist er det at der allerede 1396 klages over at han med Urette havde bemægtiget sig noget Gods i Veilbye,²⁾ som Aage Aistradsen havde testamenteret til Capitlet i Ribe og som Kong Erik tilkjendte dette.³⁾ Han var da endnu Bæbner, men 1399 og 1400, da Kongen bekræfter hans og Broderen Ivers Adkomst til Jersøre og Thorup, var han alt Ridder, og som saadan benævnes han ogsaa 1402, da han giver Hr. Johan Olsen af Lykkesholm Tilladelse til at opbygge en Weirmølle ("Wedermølle") paa hans Grund for Jersøre.⁴⁾

Hr. Hartvig synes at have været af et vildt og lidenskabeligt Sind, der ofte forledte ham til Udskeielser; saaledes have vi alt hørt at han voldelig bemægtigede sig Andres Gods, men i disse Aaringer gik han endnu langt videre, idet han nemlig fordristede sig til at ihjælslaae en kongelig Lehnsmænd⁵⁾ og derved bragte sig i stor Forlegenhed. Dette gik saaledes til. I Jerlev Herred, som grændser til Holmans Herred og altsaa ikke ligger langt fra Nebbegaard, var en kongelig Lehnsmænd eller Ombudsmand (Embedsmand) ved Navn Albrecht Rytter. Med ham var Hr. Hartvig i Strid, hvorom er uvist,

1) Suhm I. c. pag. 586, 94. Ar. Svitf. Kr. pag. 596.

2) I Eldboe Herred tæt ved Nebbe.

3) Boss. I. c. Boss. Registr. i Geh. Arch.

4) Boss. Exc. til Ud. Hist.

5) Dania Nobilis, Ms. paa Kongens Bibl.

men formodentlig har Lehnsmanden tiltaget sig for stor Myndighed over Hr. Hartvigs Bønder, og denne har maaskee flere Gange forgjæves beklaget sig herover. Hvorom alting er, saa traf de engang sammen paa Jerlev Herredsthing, hvor der maaskee endog har været en Sag for imellem dem, og hvor dengang endnu alle Herredets Beboere, idetmindste alle Adelsmænd og Selveiere, indfandt sig bevæbnede paa Thingdagene og selv talte deres Sag. Her er Striden igjen begyndt, og Hr. Hartvig, hidsig og ubændig som han var, har ikke i mindste Maade taget Hensyn til Stedets Hellighed, men ihjælslog Lehnsmanden paa Thinget.

Dette var nu en meget slem Historie. For det første for Drabets Skyld, som Albrecht Rytters Slægtninge baade maatte og vilde hævne, men det fik endda gaae, mod dem kunde han vel værget sig eller stille dem tilfreds, men værre var det at Thingfreden var krænket, og at det var Kongens Lehnsmænd han dræbte. Et Drab paa Thing kunde efter Jydsk Lov¹⁾ affones med 40 Mark over de sædvanlige 54 (trende atten) Mark, men den Omstændighed, at det var Kongens Lehnsmænd, kunde meget let koste hans Hals. Mærkeligt er det at netop de Adelsmænd, som vare yndede af Dronning Margrethe, meget ofte tillode sig Voldsomheder, som neppe kunde taales af en nogenlunde kraftfuld Regjering, men som de i Tillid til Dronningens Yndest nok meente at kunne vove, og dog havde de i den Henseende saa aldeles misforstaaet hendes Character, at de tvertimod gjerne bleve meget haardt straffede.²⁾ Især benyttede

¹⁾ III, 22.

²⁾ Saaledes Hr. Abraham Brodersen (Baad), Hr. Jens Nielsen (Levenbalk), Hr. Hartvig Limbek; desuden kan blandt Dronningens Yndlinger, som hun ikke sparede, nævnes Hr. Iver Lykke, Hr. Jacob Muus, Hr. Niels Sorte Skonning,*) men for største Delen havde de ærlig fortjent hvad der traf dem.

*) Hvis Broder Jon Sorte Skonning eller Flemming var saa frugtelig forhadt i Grænnig, jfr. Hadorvds Aamkr. I. 219, 62. Svea og Götta Høfdinga Minne pag. 249.

hun denne som enhver Leilighed til at faae de faste Borge ødelagte, thi det er næsten utroeligt hvilken Mængde af disse Dronningen lod nedbryde, især i Jylland. Dette fik da ogsaa Hr. Hartvig Limbek at føle, thi han fik kun Naade paa den Betingelse, at han vilde overgive sit faste Slot til Nedbrydelse. Vi finde derfor ogsaa et Brev af ham, som er udstædt 1401 og hvori han tilstaaer, at han skjæder og oplader til **Kronen og Kongedømmet** sin faste Gaard ("fastæ gord") Nebbe i Kolding Læn til evindelig Eie og tilbyder for sig og sine Arvinger, at naar Kong Erik og Dronning Margrethe forlange det skal Gaarden uden Modsigelse blive nedbrudt ("forⁿ gords fasthedh skal nedherbrydes og forligges uforthewit uden noghen gensiælsæ") og ikke gjenopbygget uden deres Billie og Ja. Dette skete for hans rette Sag og Brøde, som han havde mod Albrecht Rytter, hvilken han ihjælslog paa Jerlev Herreds Thing, og mod hans Venner og Frænder, og for det Faldsmaals Skyld, hvori han var kommet til Kong Erik og Dronning Margrethe.¹⁾

Paa denne Naade gik det berømte Nebbe Slot under, thi at det ikke har varet længe forinden dets Nedbrydelse blev forlangt, kan man nok indestaae for, og Hr. Hartvig har da opført sig en ubefæstet Gaard istedetfor, men i Tidernes Løb fik ogsaa denne Bolde og Grave, skjøndt neppe før i det 16de Aarhundrede, ligesom den aldrig naaede en saadan Styrke, at den kunde maale sig med den nedbrudte Borg.

Paa Hr. Hartvig Limbeks Forhold havde denne Begivenhed isvrigt ikke nogen Indflydelse af Betydning. Han forekommer i de følgende Aar endnu stedse som Rigsraad, der forsegler adskillige Dronningen vedkommende Breve, saaledes 1408, da Henrik Clausen Smalsted overdrager alt sit Gods i Thy til Kongen og Dronningen,²⁾ ligesaa da Biskop Boe i Aarhus bevidner, at Den og Slottet Kalløe aldrig

1) Bordingb. Reg.

2) Bossf. I. c.

har tilhørt Bispedømmet eller Capitlet i Aarhus, som længe havde havt det i Pant;¹⁾ 1410 er han tilstæde da Hovedsmanden paa Nordborg paa Als, Claus von Thienen, overgiver Kong Erik dette Slot.²⁾ Siden omtales han ikke før 1423, da han alt var død.

Hr. Hartvig Limbek stod i meget nære Familienforhold til den anselige jydsk Slægt Brok, saavel som flere andre af de mægtigste Familier, hvad enten det saa var ved sit Giftermaal, han var kommet i disse Forbindelser, eller det skrev sig fra Fædrenes Side. 1405 blev der indgaaet en Narfeide (Urfehde) eller et Forlig mellem Hr. Jens Nielsen (Løvenbalk) af Munsbjerg, Ridder, Landsdommer i Nørrejylland, og den af ham dræbte Jens Jensen (Brok) af Clausholms Slægtninge. Blandt Jens Jensens nære Frænder opregnes da foruden Familierne Rosenkrands, Gyldenstjerne, Skarpenberg, Sappi og Andre af de første i Jylland tillige to Mænd af Familien Limbek, nemlig Hr. Hartvig og Claus Limbek,³⁾ hvilken Sidste ogsaa forekommer i det Skjøde paa Tranholm, som Hr. Johan Skarpenberg udstædte til Dronning Margrethe;⁴⁾ da Hr. Hartvig havde en Søn af dette Navn maa det vel antages for at være ham, skjøndt han maa have været meget ung.

Hr. Hartvig efterlod sig tre Sønner, Timme, Claus og Henneke, som nærmere skulle blive omtalte.

Timme Limbek.

Om han vides ikke Andet end at Hr. Mogens Munk har udstædt et Pantebrev til Tim Limbek paa Nebbe.⁵⁾ Da Hr. Mogens Munk var død 1435⁶⁾ maa Brevet være af en tidligere Dato, (thi

¹⁾ Gl. D. Mag. III, 181.

²⁾ Bøsf. I. c.

³⁾ Nr. Hvitf. Kr. pag. 629.

⁴⁾ Orion I, 146 ifr. Bøsf. I. c. samt Doc. i Arch. paa Mattrup.

⁵⁾ Bøsf. I. c.

⁶⁾ Ifr. Orion I, 365.

denne mangler), og Timme Limbek maa vel ansees for at være død barnløs, saa at Broderen Claus som hans Arving faaer to Broderlodder i Tersøre Gaard og Gods.

Henneke Limbek.

Han forekommer alt 1411 og 12 i forskjellige Breve; ¹⁾ derefter nævnes han først 1436, da Henneke Limbek til Nebbe er Vidne i mange Documenter, især angaaende Gods salg, som det her bliver for vidtløftigt at opregne. Med Hensyn til hans Besiddelse af Tersøre hersker der en forunderlig Forvirring. Af dette Gods havde, som alt fortalt, hans Fader pantsat sin Andeel til Hr. Johan Olsen; nu sælger Henneke Limbek 1436 al sin Aet til Tersøre for 200 Mark lybsk til Antvorskov Kloster ²⁾ og qvitterer for Pengene, men 1444 overdrager og sælger han atter til sin Fætter Borqvard Iversen af Tersøre al den Aet, han kan have til Tersøre og hvad andet Gods, Hr. Hartvig pantsatte til Hr. Johan Olsen. ³⁾ Ogsaa skjøbte han alt sit Gods i Fyen til Otto Skinkel ⁴⁾ og pantsatte 1447 en Gaard i Thorne Herred i Skaane for 70 gode Rhinske Gylden og 20 lødige Mark til Hr. Iver Apsen (Thott) i Herdløf, Ridder. ⁵⁾ Denne Gaard havde han vistnok faaet med sin Frue, der var af en skaansk Familie og en Datter af Tue til Hareberg (i Skaane) og Frue Cæcilie, ligesom han ogsaa 1445 overlader sin Broder (o: Svoger) Peder Tvesen al sin Andeel i Hareberg paa 3 Mar mod en Afgift af 3 W ⁶⁾ o: 4 Ld. og 4 Sk. Byg, saa hans Andeel i Godsset maa have været temmelig ringe. 1453 solgte han en Gaard i Jeberrig i Nørre Herred i Salling til

¹⁾ Bøsf. I. c.

²⁾ Ibid.

³⁾ Ibid.

⁴⁾ Ibid.

⁵⁾ Klev. Sigilsaml. i Geh. Arch.

⁶⁾ Bøsf. I. c.

Mariager Kloster¹⁾ og nævnes endnu 1467, da Hr. Oluf Grib for Hr. Steen Basse's Gods betalte ham 60 Mark.²⁾ Siden har jeg ikke truffet paa ham.

Henneke Limbek af Nebbe vides ikke at have efterladt sig Børn, med mindre den Else Hennekes Datter Limbek, som fik Iver Skeel til Nygaard, Hegnet og Møgtved, skulde være hans Datter, hvorvel det synes mig rimeligere at Henneke Limbek til Tørring var hendes Fader.

Claus Limbek.

Han nævnes alt 1405, men derpaa først 1423, da han efter Faderens Død kaldes af Nebbe og sælger til Hr. Steen Basse al sin Rettighed i Jersøre Bye og Hovedgaard samt alt andet Gods i Skam, Skov (Skovbye) og Lunde Herreder, som ham var tilfaldet efter hans Fader, Hr. Hartvig Limbek, og efter Otto Skinkel kaldet Skele; heri hjemler han ham to Broderlodder.³⁾ 1436 gav Kong Erik Hr. Steen Basse Laasebrev paa Jersøre og Retteinge Mølle, som han kjøbte af Claus Limbek, og paa alt hans Gods i Skam, Skov og Lunde Herreder samt 3 Gaarde i Røgelund; dog Hr. Steen Basse kom endda ikke i roelig Besiddelse af det, men maatte endnu 1444 og 47 føre Proces derom.⁴⁾

Siden nævnes Claus Limbek af Nebbe vel enkelte Gange, men ikke i Sager af Vigtighed. Han vides kun at have efterladt sig een Søn, der upaatvivlelig er bleven eneste Eier af Nebbe, som Faderen engang var selv tredie om, og dette var

Hartvig Limbek.

Nu begyndte Dvergens Spaadom med stærke Skridt at gaae sin Opfyldelse i Møde. Limbekkerne

¹⁾ Gl. D. Mag. VI, 75, hvor han af en Feiltagelse kaldes Lindbek.

²⁾ Bøsf. I. c.

³⁾ Ibid.

⁴⁾ Ibid.

vare fra een af Landets anseligste og rigeste Slægter sunkne saaledes ned, at den eneste Mand endnu blot var i Besiddelse af et Par smaa, ubefæstede Gaarde uden synderligt Gods til, og han besad ingenlunde de Egenstaber, som Datiden fordrede af en Adelsmand. Historien nævner ham kun to Gange, nemlig 1499 i et Thingsvidne fra Holmands Herred¹⁾ og 1518, da han i Forening med sin Frue Mette Hans Datter samtykker i at Erik Hvas sælger Wormstrup Hovedgaard og andet Gods i Sal Sogn til Bispen i Narhuus;²⁾ Frue Mette Hans Datter var en Søster til Erik Hvas's Moder, og har vel altsaa været hans nærmeste Slægt. I samme Aar maa Hartvig Limbek være død, thi hans Frue nævnes da allerede som Enke.³⁾

Veed Historien kun lidet om Hartvig Limbek saa veed Sagnet desmere, og det er mærkeligt at dette tillægger ham himmelraabende Gjærrighed og Haardhed fordi han benyttede sin Eiendom paa en Naade, som nu kun vilde bevise at han var en driftig Landmand og i det allerhøieste en streng Huusholder. Han var en haard og streng Mand, siger Sagnet,⁴⁾ som ikke vilde unde andre Folk den Velsegnelse af Fisk, som Gud vilde give dem, men stræbte at beholde Alting alene. Han lukkede derfor Hølsmundens⁵⁾ med en Høb Gjærder og Andet, og meente saaledes at kunne faae alle Fisk,⁶⁾ men han fik slet ingen, fordi Fiskerne stjal dem. Derfor befalede han Nogle af sine Folk at lægge sig dernede og passe paa, om der kom Nogen for at stjæle Fisk. De hørte da

1) Ibid.

2) Klev. Saml. i Geh. Arch. Sal Sogn ligger i Hovelbjerg Herred i Viborg Amt.

3) Ibid.

4) Dania Nobilis paa Kongens Bibl.

5) Indløbet til Lille Strand eller Rands Fjord.

6) Han anlagte et Urtespring, hvori Urterne skulde fanges allerede ved Fjordens Udlob og altsaa ikke kunde gaae op i Naerne for at lege, ved hvilken Leilighed de endnu fanges der i Eggen med Spyd eller Lyftrer.

at der kom en i Stranden, pladsfede stærkt i Bandedet og kastede Fiskene ind over Gjørdet, idet han sagde: "Den skal Hr. Mads i Pugdal have, den skal Præsten i Igum have, den skal han i Dødsted have, den skal han i Bredstrup have, den med den stakkede Hale skal lille Hr. Mads i Pjedsted have!"¹⁾

Den næste Dag fortalte de dette til Hartvig Limbek, som strax sendte Bud til alle Præsterne, om de havde faaet Fisk, og til Hr. Mads i Pjedsted, om han havde faaet een med en stakket Hale, og det befandtes saa. Da sagde Hartvig Limbek: "Alt mit Arbeide er forgjæves, han er trædskere end jeg", og lod alle Gjørdet og sit hele Bærk optage, saa at Andre ogsaa kunde faae det Gud vilde unde dem.

Dengang var det Skik og Brug at naar Noget vilde have Brænde, gik han ind i Skoven og hug sig noget, men det vilde Hartvig Limbek ikke taale; han var saa streng over Skovene at han ingen Folk vilde unde noget Brænde. Men Straffen udeblev heller ikke, thi da han var død, vilde Jorden ikke have ham i hans Kiste, saa at Graven bestandig faldt efter (s: sammen), og det var ikke muligt at

1) Alle de nævnte Steder findes endnu og ligge i Nærheden af de Aaer og Bække, som falde ud i Lille Strand; blot Pugdal kjender Ingen der i Egnen, men 1507 nævnes Hr. Adser Jensen i Pugdal, Gannik i Ribe, som lader lyse Hærd over Capitlets Gods i Gaarslev og Mørkholdt, og endnu 1576 nævnes en Gaard i Pugdal, som synes at have ligget i Veilbye Egn, i Eldbo Herred var det under alle Omstændigheder.") De nævnte Geistlige vare ikke alle Præster, men nogle vare Kanniker fra Ribe, som bestyrede Capitlets Gaarde i denne Egn.

Det er Tøvrigt mærkeligt at betragte de Midler, som Geistligheden anvendte for at gjere Hartvig Limbek forhadet saavel som for at sætte deres Villie igjennem, og dette lykkedes dem fuldkomment.

*) Bock Registr. i Geh. Arch.

faae ham i Jorden. De toge ham da ud af Kisten og jordede ham uden, og saa gif det an.

Sagnet har Skildret Hartvig Limbek saa godt at jeg ikke behøver det. Han var, stræbsom og drif-
tig, søgte at benytte de Hjælpekilder, Naturen frem-
bød, og det paa en Tid, da Saadant endnu var
noget Uført. Derfor fik han Ord for Gjærrighed
og Ugudelighed, men det er ikke godt at strides med
Præsterne.

Han var gift med Mette Hans Datter, der
alt 1518 nævnes som Enke. ¹⁾ 1519 dømte Chris-
tian den 2den i en Strid mellem hende og Capitlet i
Ribe om et Boel i Nørkholm. ²⁾ Om hun har tilbragt
Hartvig Limbek Merringgaard kan ikke siges med
Vished, dog skulde jeg næsten troe det. Denne lille
Herregaard ligger i Korning Sogn, Hatting Herred
i Veile Amt og har altid været anseet for en Herre-
gaard hvorvel den ikke er større end en Bondegaard,
nemlig 9 Td. Hartkorn fri Hovedgaardstart. Hun
afhændede tilligemed Sønnen Claus Limbek til Nebbe
1534 Merringgaard til Hr. Mogens Gjøe, DRR
og Hofmester, som i Maret 1543 maatte lade sig til-
dømme fuld Erstatning, da Fru Mette tillige havde
forlehnet Gaarden til sin Datter Christine samt
endnu tidligere havde solgt den til Niels Skeel. ³⁾
Af Sagen sees at Fru Mette da var død, men naar
dette Dødsfald har fundet Sted kan jeg ikke nøiere
bestemme.

Hartvig Limbeks Børn vare Claus Limbek,
Christine Hartvigs Datter, samt endnu to Døttre,
hvis Navne ikke vides, men hvoraf den ene fik Johan
Bagge og den anden Jep Bruun; de eiede alle i
Fælledsskab Nebbegaard 1543. Formodentlig var den
Else Limbek, som havde Claus Krummedige, en
Søster til disse, i det mindste gjøre Omstændighederne
det rimeligt. ⁴⁾

¹⁾ Bøsf I c.

²⁾ Bøsf Registr. i Geh. Arch.

³⁾ Klev. Saml.
Bøsf I c.

Claus Limbek.

Han var 1536 med at underskrive Christian den 3^{die}s Neces, ¹⁾ og har da vel endnu været fornuftig. Siden gif han aldeles fra Forstanden, og havde til Børge Erik Krummedige, ²⁾ der af ham kjøbte Nebbegaard og lod ham boe der sin Livstid. Han skal være død 1562 i fuldkommen Afstandighed ³⁾ og opfyldte saaledes den gamle Spaadom om Familien.

Efter vore almindelige Esterretninger skal Slægten være uddød med Claus Limbek, men de ere maaskee snarere indrettede efter Sagnet om Dvergens Spaadom end efter Virkeligheden, thi saare vanskeligt bliver det at sige noget bestemt herom. Som det synes er Slægten virkelig enten i Slesvig eller Danmark fortsat til de sildigste Tider, men i en Forsfatning, som ingenlunde svarede til Forsædrenes Glands og Rigdom. Det er vistnok gaaet med den som med saa Mange af vore gamle adelige Slægter, der ved Omstændighederne og ved Fremmedes Indtrængen bleve bragte til at søge deres Livs Ophold som Bønder, thi herpaa kan opvises Exempler i Mængde. Iøvrigt traf denne Skjæbne den danske Adels ikke saa ganske ufortjent, thi paa samme Maade som tydsk Adels fortrængte den, paa samme Maade bar den sig ad i Norge, hvor Kongers Afkom endnu forefindes i Bøndergaardene paa Fjeldene, men alt i Aarhundreder have de været uden al politisk Betydning.

Det synes at have været Familien Limbek forbeholdt at afgive et høist usædvanligt Billede paa Lykkens Omkiftelser. For en Snees Aar siden gif i Ribe Egnen en gammel Mand omkring og tiggede, som endnu Mange deromkring kan huske; han heed Limbek og fortalte altid, at hans Forsædre havde

¹⁾ Krag Christian den 3^{die}s Hist. pag. 496.

²⁾ Boss I. c.

³⁾ Ibid. Andre have 1552,*) som dog ikke synes saa rigtig.

*) Dankwerth Landesbeschr. pag. 75.

været rige og mægtige Folk der i Egnen, og der er megen Grund til at antage at han heri havde Ret. Man tænke sig den stolte Drost Nicolaus Limbø, som hvert Dieblig kastede Handsken til Kongen af Danmark, sin Herre og Drot, og som ved sin Rigdom og Magt ragede frem over Landets Fornemste og Mægtigste, og nu hans Ulfom som Tigger paa de samme Steder, hvor han bød som Hersker.

C. Becker.

Num. Jeg har høfsviet en Stamtable over Familien tilligemed to Uftegninger af dens Baaben. Det ene er efter Ud. Lex.¹⁾, det andet førte Drosten Hr. Nicolaus Limbø 1365.²⁾

Num. til pag. 8. Riber Ulf antages der urigtig for et Fornavn, som det naturligviis oprindelig har været, men det var allerede gaaet over til et arveligt Familienavn, der tilhorte en ved Ribe boesat Slægt. En Riber Ulf omtales som Svend Grathes Raadgiver ved Overfaldet i Roskilde paa Baldemar og Knud Magnusen, og der nævnes ligeledes i Kjempeviserne³⁾ en Riber Ulf, som havde bygget sig en Borg Ulfborg mellem Ribe og Varde. Endnu skal der tæt ved Ribe ligge en Bye, blandt hvis Beboere Navnet Ulf-er saare almindeligt.

Num. til pag. 13, Not. Her siges om Marsken Hr. Ludvig Albrechtsen, at han identviis var af Familien Rosenkrands, men naaget denne Mening tidligere har været almindelig antaget, er den dog urigtig, thi Dr. Buurmann Becker har, som jeg desværre for sildigt erfarede, beviist at han var en Greve af Gleichen.⁴⁾ Af andre Kilder er det ogsaa klart at Familien Rosenkrands ikke nedstammer fra ham, hvilket jeg i næste Bind agter nærmere at udvikle.

1) I, 332.

2) Efter Klev. Sigilsaml.

3) Myrup og Rahbets Viser fra Middelald. III, 19.

4) 3 Neue Zeitschrift für die Gesch. der germanischen Völker I, pag. 43-49.

D
1
05
Bd.1

Orion; historisk-geographisk
maanedskrift

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

